

שבוע פרשת במדבר

כ' אייר – כ"ו אייר ה'תשס"ח (25 – 31 May 08)

ספרי' – אוצר החסידים – ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

קז

זה המומדר נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה/ כי בעונש חטאים היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָדָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גְאוּלַי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָר:
 ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמַּעֲרֹב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן בְּדֶרֶךְ עֵיר מוֹשֶׁב
 לֹא מִצָּאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַטֵּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם
 מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם: ז וַיַּדְרִיכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׂרָאֵל לָלֶכֶת אֶל־עִיר מוֹשֶׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ
 וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שִׁקְקָה וְנֶפֶשׁ רָעֵבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֵשְׁבִי חֲשֹׁךְ
 וְצִלְמוֹת אֲסִירִי עָנִי וּבְרוּל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלִיוֹן נֶאֱצוּ: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמֹל לָבָם
 כְּשָׁלוּ וְאִין עֹזֶר: יג וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: יד וַיֹּצִיאֵם מִחֲשֹׁךְ
 וְצִלְמוֹת וּמוֹסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּן: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שָׁבַר דִּלְתוֹת
 נְחֹשֶׁת וּבְרִיחֵי בְרוֹזַל גִּדָּע: יז אוֹיְלִים מִדֶּרֶךְ פֶּשַׁעַם וּמַעֲוֹנֹתֵיהֶם יתַעֲנוּ: יח כֹּל־אֲכַל תִּתְעַב
 נַפְשָׁם וַיִּגִּיעוּ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם מִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁיַעֵם: כ יִשְׁלַח
 דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיַּמְלֵט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְבְּחוּ
 זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹדְדֵי הַיָּם בִּאֲנִיּוֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בְּמִים רַבִּים: כד הִמָּה
 רְאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצּוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעְרָה וְתִרְוָמָם גָּלְיוּ: כו יַעֲלוּ
 שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְהוֹמוֹת נַפְשָׁם בָּרָעָה תִתְמוּגֵג: כז יַחוּגּוּ וַיִּנּוּעוּ כְּשִׁפּוֹר וְכֹל־חֲכֻמָּתָם תִּתְבַּלַּע:
 כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בְּצָר לָהֶם וּמִמִּצְוֹקוֹתֵיהֶם וַיֹּצִיאֵם: כט יִקָּם סַעְרָה לְדִמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם:
 ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתְּקוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מַחֲזוֹ חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם:
 לב וַיִּרְוּמוּהוּ בְּקֹהֶל עָם וּבְמוֹשֶׁב זִקְנִים יִהְלֹוהוּ: לג יֵשֶׁם נְהָרוֹת לְמִדְבָּר וּמִצָּאי מַיִם
 לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פָּרִי לְמִלְחָה מְרַעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲנָם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה
 לְמִצָּאי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיְכַוְּנוּ עִיר מוֹשֶׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּטְעוּ כִּרְמִים וַיַּעֲשׂוּ
 פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיְבָרְכֵם וַיִּרְבּוּ מְאֹד וּבָהֱמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֲטוּ וַיִּשְׁחוּ מִעֲצֹר רָעָה
 וַיִּגְזֹן: מ שִׁפְדוּ בּוֹז עַל־נְדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתֵהוּ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגְּבּ אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כָּצָאן
 מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכֹל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהֶם: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֱלֹה וַיִּתְּבוּנֵנוּ

חֲסִדֵּי יְהוָה:

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֶזְמְרָה אֶף-כְּבוֹדִי: ג עֲוִירָה הִנָּבֵל וְכָזֹר
 אֶעֱוִירָה שָׁחַר: ד אֹדֶךָ בְּעַמִּים ו יְהוָה וְאֶזְמְרֶךָ בְּלִאֲמִים: ה כִּי-גָדַל מַעַל-שָׁמַיִם חֲסִדֶּךָ
 וְעַד-שָׁחֲקִים אֲמַתְּךָ: ו רִוְמָה עַל-שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל-הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ: ז לִמְעַן יִחַלְצוּן יְדִידֶיךָ
 הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ח אֱלֹהִים ו דְּבַר בְּקִדְשׁוֹ אֶעֱלֶזָה אֲחַלֶּקָה שְׂכָם וְעַמְּךָ סִבּוֹת אֲמַדְךָ:
 ט לִי גִלְעָד ו לִי מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם מְעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחַקְקִי: י מוֹאָב ו סִיר רַחֲצִי עַל-אֲדָוָם
 אֲשֶׁלֶּיךָ נַעֲלִי עָלַי פְּלִשְׁתִּי אֲתִרוּעֶע: יא מִי וְכִלְנִי עִיר מִבְּצָר מִי נַחֲנִי עַד-אֲדָוָם:
 יב הֲלֹא-אֱלֹהִים זָנַחְתָּנוּ וְלֹא-תִצָּא אֱלֹהִים בְּצַבָּאוֹתֵינוּ: יג הִבַּהֲלָנוּ עֲזָרַת מִצָּר וְשׂוֹא תִשׁוּעַת
 אֲדָם: יד בְּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה-חִיל וְהוּא יָכֹס צְרִינוּ:

בחסות

לוי שִׁי' **הלוי** בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

מפתח כללי

- (א) מזמורי תהלים ק"ז ק"ח..... ב
- (ב) מאמר ד"ה וידבר הוי' אל משה גו' ש"פ במדבר, מבה"ח סיון, ה'תשי"ד..... ה
- (ג) שיחת שבת פרשת במדבר מברכים החודש סיון, ה'תשי"ד..... יג
- (ד) לקוטי שיחות פרשת במדבר (בלה"ק)..... כ
- (ה) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת במדבר..... כו
- (ו) לוח "היום יום" לשבוע פרשת במדבר..... לו
- (ז) הלכה יומית לעיון ברמב"ם..... לט
- שיעורי רמב"ם** – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדויקים (קאפח):
- (ח) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת במדבר..... מא
- (ט) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת במדבר..... נו
- (י) – ספר המצוות לשבוע פרשת במדבר..... סב
- (יא) מסכת סוטה..... סז
- (יב) ביאורים למסכת סוטה מתוך "פירוש הבהיר" של "ש"ס לובלין" בהוצאת מכון המאור..... סו
- (יג) נביאים וכתובים יהושע פרק י, דברי הימים-א פרק ט..... צד
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (יד) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן..... צח
- (טו) שולחן ערוך הלכות תפילין - אדמו"ר הזקן..... צט
- (טז) תורה אור מבואר - ד"ה בחודש השלישי - אדמו"ר הזקן..... ק
- (יז) מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי..... קב
- (יח) דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"..... קג
- (יט) המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש..... קד
- (כ) קונטרס ומעין - אדמו"ר מוהרש"ב..... קד
- (כא) ספר המאמרים תש"ט - אדמו"ר מוהרי"צ..... קה
- (כב) לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ..... קו
- (כג) אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ..... קח
- (כד) ביאורים לפרקי אבות פרק ה משנה ה..... קט
- (כה) חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת במדבר..... קי
- (כו) לוח זמנים לשבוע פרשת במדבר..... קכז

בס"ד. ש"פ במדבר, מבה"ח סיון, ה'תשי"ד

(הנחה בלתי מוגה)

וידבר הוי' אל משה גו' שאו את ראש כל עדת בני ישראל גו' במספר שמות גו' אתה ואהרן ואתכם יהיו איש איש למטה וגו'.¹ וידוע הדיוק בזה,² הן בכללות הענין והן בפרטי הדברים, דבפרטי הדברים צריך להבין מ"ש במספר שמות, דלכאורה נוגע רק המספר דבנ"י, ומה נוגע ענין השמות. וגם אינו מובן אומרו במספר שמות, דלכאורה, מאחר שבא בהמשך למ"ש כל עדת בנ"י, היינו, שהכוונה היא לשמות בנ"י, א"כ הול"ל במספר שמותם, ומהו אומרו במספר שמות. גם צריך להבין מ"ש שאו גו', דלכאורה הול"ל לשון המורה על מנין, וכמו הלשון תפקדו שנאמר בהמשך ציווי זה גופא, ולמה אומר הלשון שאו, שאינו מורה על מנין, אלא פירושו הוא מלשון הגבהה (אויפהויבן). וגם אינו מובן מ"ש שאו את ראש, דלכאורה הול"ל שאו את כל עדת, ומהו אומרו את ראש. וגם צריך להבין למה הוצרך להיות המנין ע"י משה ואהרן, והלא המנין הראשון בצאתם ממצרים הי' ע"י משה בלבד, ולמה הוצרך להיות מנין זה גם ע"י אהרן. והיינו, דבשלמא מה שהוצרך להיות ע"י משה, הרי זה לפי שכל ההמשכות צריכות להיות ע"י משה דוקא³ (הן משה שבדור ההוא, והן אתפשטותא דמשה שבכל דור ודור⁴), אך מהו הענין שהוצרך להיות המנין גם ע"י אהרן. ועוד צריך להבין, למה הוצרך להיות מנין זה גם ע"י הנשיאים, כמ"ש ואתכם יהיו איש איש למטה, דאף שמלשון זה משמע שהנשיאים היו טפלים ובטלים למשה ואהרן, מ"מ הוצרך להיות המנין גם על ידם, וצריך להבין טעם הדבר. וכמו"כ אינו מובן בכללות הדבר, מהו גודל מעלת המנין, דלכאורה, מנין הו"ע חיצוני שאינו מורה על חשיבות הדבר, שהרי בהמנין כולם שוים, ומהו גודל מעלתו שלכן נכתב זה בתורה, ונצטוו לקרוא זה בתורה בכל שנה ושנה. וביותר אינו מובן, שהרי בימי דוד הי' מספר בנ"י הרבה יותר מת"ר אלף, ואח"כ בזמן הבית ובפרט בזמן בית שני שהיו הרבה פעמים כפליים מיוצאי מצרים⁵, וא"כ למה נצטוו לקרוא בכל שנה ושנה מנין זה דוקא.

ב) אך הענין הוא, דהנה איתא בזהר⁶ שמנין זה שייך להדגלים, שלכן לאחר ענין המנין מבואר בכתוב⁷ ענין ד' הדגלים. ובענין הדגלים מבואר בזהר שם שהוא כנגד ד' מחנות שכינה שהם ד' חיות המרכבה, דכשם שיש למעלה ד' מחנות כמו"כ היו למטה ד' הדגלים, ומכוונים זל"ז בסדרם וגם במספרם, דכשם שבחיות המרכבה הרי לסטר מזרח יש קפ"ו אלף

(1) פרשתנו (במדבר) א, א-ד.

(2) בכל הבא לקמן – ראה ד"ה שאו את ראש תרע"ח (סה"מ תרע"ח ע' שיב ואילך). ד"ה הנ"ל במאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ו ע' קצ ואילך. וראה גם ד"ה הנ"ל תק"ע ע' צה ואילך. מאמרי אדמו"ר האמצעי במדבר ח"א ע' כה ואילך. אוה"ת במדבר ע' כט. ד"ה להבין ענין מה שבמספר בנ"י כו' תרל"ד (סה"מ תרל"ד ע' רח ואילך). ד"ה שאו את ראש תש"מ.

(3) ראה סה"מ תר"ס ע' קיב ואילך. ועוד.

(4) תקנ"ז תס"ט (קיב, א. קיד, א).

(5) ראה איכ"ר פ"א, ב. פ"ב, ד.

(6) ראה זהר ח"ב רנד, א. פרשתנו קיח, ב. וראה ביאורי הזהר

לאדמו"ר האמצעי לזהר פרשתנו שם (פה, א ואילך).

(7) ב, ב ואילך.

מחנות ובדרום יש קנ"א אלף מחנות כו'⁸, כמו"כ הוי' מספר זה גם בהדגלים⁹. וכשם שלמעלה הרי המספר הוא בדיוק, דעליו לא יוסיף וממנו לא יגרע, והיינו דבכדי שתהי' ההמשכה שבענין המרכבה, שהחיות נושאות את הכסא¹⁰, נושאות ומנושאות כו'¹¹, ונושאות גם את האדם¹² שעל הכסא¹³, הרי זה ע"י מספר כזה דוקא, הנה כמו"כ הוא גם למטה, שההמשכה שהיתה בהדגלים שהיא דוגמת ההמשכה שבמרכבה, היא ע"י מספר כזה דוקא, היינו, מספר ששים ריבוא, שמספר זה הוא בדיוק. וטעם המספר דששים רבוא הוא, לפי ששרש נש"י הוא בו"ק דז"א דאצילות, שהם הששה מדות, ובז"א יש ה' חסדים המגדילים¹⁴, והיינו שה' החסדים פועלים הגדלה והתכללות בהמדות, עד שכל מדה מהששה מדות כלולה מיו"ד ויו"ד מיו"ד כו', ובהתכללות ה' פעמים יו"ד מיו"ד עולה המספר דששים רבוא. וזהו מ"ש במספר שמות, דקאי על השמות דלמעלה, היינו, שמות הוי' שהוא בז"א¹⁵, שרובו חסדים¹⁶, ולכן המספר דשמות הוי' הוא ששים ריבוא, וכנגדם הוא המספר דששים רבוא נש"י. וזהו שבהתחלת ענין המנין כתיב וידבר הוי', לפי שחשבון בני"י הוא כנגד החשבון דשמות הוי' למעלה, וזהו"ע במספר שמות, היינו במספר שמות הוי' למעלה. ומה שאח"כ נתרבו ישראל יותר מששים רבוא, הענין בזה הוא, דהנה, המספר כמו שהוא בבי"ע הוא בשינוי מכמו שהוא באצילות, דכל מה שנמשך למטה יותר המספר הוא ביותר כידוע¹⁷, וכמו כן הוא גם בנש"י, שהמספר דששים רבוא הוא נשמות שרשים¹⁸, אבל כל שורש מתפרט לריבוי ניצוצות שהן נשמות פרטיות כו'. ולכן בהזמן דיצי"מ ומ"ת שהוא זמן כללי היו אז הנשמות כמו שהן בכללות, אבל בהזמנים שלאח"ז שהם זמנים פרטיים, ניתוספו ריבוי נשמות פרטיות שהם יותר מששים רבוא.

ג) אמנם עדיין צריך להבין מה שברך משה¹⁹ הוי' אלקי אבותיכם יוסף עליכם ככם אלף פעמים גו', שהרי אי אפשר לומר שהכוונה היא להוספה בהתפשטות הניצוצות בלבד, דמצד הפלאת הברכה מובן שההוספה היא לא רק בהפרטים, אלא גם בהשרשים, ובפרט שברכתו של הקב"ה היא באופן שתוספתו מרובה על העיקר²⁰, ומזה מוכרח שהתוספת היא גם בהשרשים. וצריך להבין איך שייך שיהי' תוספות בהשרשים, הרי לפי הנ"ל מספר הנשמות שרשים הוא בדיוק, שאפשר להיות ששים רבוא דוקא.

ויובן זה ע"פ מ"ש²¹ והי' מספר בני ישראל גו' אשר לא ימד ולא יספר, ומקשה בגמרא²² דברישא נאמר והי' מספר, ואח"כ מסיים אשר לא ימד ולא יספר, ומתיר בגמרא

(8) ראה זח"ג קנ"ד, א. קנה, א. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א
בסה"מ ה'ש"ת ע' 40.
(9) פרשתנו ב, ט. שם, טז.
(10) ראה שמות רבה ספכ"ג. בחיי תרומה כה, י.
(11) פיוט "וחיות" (ד"ה כף רגל) בקדושת כתר במוסף לר"ה
(נוסח אשכנז). בחיי שם.
(12) ראה יחזקאל א, כו.
(13) ראה תו"א יתרו עא, א.
(14) ראה שם סח, ג. ובכ"מ.

(15) ראה שם מקץ מא, ג. מג, ג. בא ס, א. ובכ"מ.
(16) שם וירא טו, ב. לקו"ת פ' ראה לא, א. שה"ש מז, ג. ובכ"מ.
(17) ראה ביאורי הזהר לאדמו"ר האמצעי חיי שרה קלא, ג
ואילך. תו"ח שם קכו, ד. ועוד.
(18) ראה גם תניא פל"ז (מח, סע"א).
(19) דברים א, יא.
(20) ב"ר פס"א, ד.
(21) הושע ב, א.
(22) יומא כב, ב.

דבזמן שישראל עושין רצונו של מקום אזי לא ימד ולא יספר. וביאור הענין, דהנה, ענין הרצון למעלה (רצונו של מקום) הוא ספירת הכתר, דכתר הוא מקור על אצילות וכללות סדר ההשתלשלות שבא בסדר והדרגה ובהתחלקות, והיינו לפי שבחי' הכתר עצמו הוא גם בבחי' התחלקות קוין, וכמו להבדיל ברצון האדם למטה שיש בו התחלקות, שהרי יש רצון נוטה לחסד, נוטה לדין ונוטה לרחמים, והיינו שהרצון הוא מקור כל הכחות פנימיים ויש בו ההתחלקות דכחות, וכמו"כ הוא גם למעלה בספירת הכתר שהוא מקור על ההשתלשלות, שיש בו המדידה דהשתלשלות, והיינו שכתר הוא מודד את כללות ההשתלשלות, שלכן נקרא משחתא²³ וגם נקרא בוצינא דקרדוניתא²³, ומאחר שבכתר עצמו יש ענין המדידה, לכן כשבא בהשתלשלות נעשה ענין של מדידה בפועל, כמו באצילות שהוא במספר עשר ספירות, עשר ולא תשע ולא אחד עשר²⁴, וכמו שבא בבי"ע נעשית המדידה ביותר כנ"ל. ומצד זה נעשה גם החשבון ומספר דנש"י שהם במספר ששים רבוא דוקא. אמנם, כל זה הוא מצד חיצוניות הכתר שהוא בחי' קו המדה, משא"כ מצד פנימיות הכתר שהוא אין סוף. דהנה, הכתר הוא ממוצע בין המאציל לעולם האצילות וכללות ההשתלשלות²⁵, ומאחר שהוא ממוצע הרי יש בו ב' מדריגות, חיצוניות הכתר שהוא קו המדה שמודד ההשתלשלות, ופנימיות הכתר שהוא א"ס. וזהו מה שלפעמים הכתר נמנה במנין הספירות ולפעמים אין הכתר נמנה²⁶, שהחילוק הוא בין חיצוניות הכתר לפנימיות הכתר²⁷. ומצד פנימיות הכתר שהוא למעלה מקו המדה והוא א"ס, הנה גם כמו שנמשך משם בהשתלשלות ולמטה אין זה במדידה והגבלה, ועז"נ לא ימד ולא יספר. וזהו שאמרו רז"ל בזמן שישראל עושין רצונו של מקום אזי לא ימד ולא יספר, דרצונו של מקום הוא הרצון דתומ"צ, וההפרש בין הרצון דברה"ע להרצון דתומ"צ הוא, שהרצון דברה"ע הוא בהגבלה, כמאמר²⁸ שאמר לעולמו די, משא"כ הרצון דתומ"צ הוא בל"ג, דבתורה כתיב²⁹ ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים, וכמו"כ במצוות ובפרט במצות הצדקה שהיא כללות המצוות³⁰ כתיב³¹ רחבה מצותך מאד, ולכן מצד הרצון דתומ"צ (שזהו"ע עושין רצונו של מקום) שהוא בל"ג, אזי בני"י הם בבחי' לא ימד ולא יספר.

(ד) והנה ב' המשכות אלו (ההמשכה שמצד חיצוניות הכתר שהיא בהגבלה, וההמשכה שמצד פנימיות הכתר שהיא בל"ג) חלוקים הם זמ"ז, שההמשכה שבמדידה היא בתמידות, שאין שייך בזה גרעון, ומכ"ש שאין שייך בזה סילוק, משא"כ ההמשכה שבבחי' בל"ג שייך שיהי' גרעון וסילוק. ויובן זה ממה שאנו רואים באדם למטה, שישנם כחות שהם בהגבלה, וכמו כח ההילוך ברגלים, כח התנועה בידים, כח השמיעה באזנים וכח

(27) ראה גם לקו"ת שלח מט, ג.

(28) ראה חגיגה יב, א.

(29) איוב יא, ט.

(30) ראה תו"א מקץ לח, ג. מב, ג. ובכ"מ.

(31) תהלים קיט, צו.

(23) ראה זהר ח"א טו, א. יח, ב. ח"ב מח, ב. רלג, א (ובביאורי

הזהר לאדמו"ר האמצעי לזהר שם (נז, ד)). תקוני זהר ת"ה בתחילתו. ובכ"מ.

(24) ספר יצירה פ"א מ"ד.

(25) ראה עץ חיים שער מב (שער דרושי אבי"ע) פ"א. ובכ"מ.

(26) ראה שם שער כג (שער מוחין דצלם) פ"ח.

הראי' בעינים, דכחות אלו הם כחות חיצוניים, וכמו"כ גם הכחות הפנימיים, כמו השכל שבראש והמדות שבלב, שכחות אלו הם בהגבלה, והם תמיד בשוה ובסדר והדרגה, שהרי גם מה שניתוסף עי"ז שימים ידברו ורוב שנים יודיעו חכמה³², הרי זה בסדר והדרגה, כיון שההוספה היא לפי הזמן כו'. והיינו, שהמשכה זו שהיא בהגבלה, היא בתמידות, שאין שייך בה גרעון וסילוק. אך יש תוספת המשכת אור וגילוי בכל הכחות שבאה מצד פנימיות הנפש, וכמו בשעת השמחה שאז מתעורר איש החסד להיות בויתור גדול מאד שלא לפי ערך כלל, וגם איש כילי וקמצן מתנהג כמו איש החסד, וכמו"כ ניתוסף בשעת השמחה גם בכח השכל להשכיל בריבוי ובשכלים נעלים כו', הנה המשכת תוספת זו שאינה באה בסדר והדרגה היא מצד פנימיות הנפש, והמשכה זו היא רק בשעת השמחה ואח"כ חולפת ועוברת, והיינו שיש בה גרעון וסילוק. וכמו"כ יובן גם למעלה בהמשכות שבעולמות, שההמשכה שבסדר והדרגה, שזהו מ"ש³³ ששת ימים עשה הוי', שהוא ההמשכה דז"א, הנה המשכה זו היא בתמידות, אמנם ההמשכה דשבת ויו"ט, התענוג דשבת והשמחה דיו"ט (מועדים לשמחה) שהו"ע תוספות אור מבחי' או"א, הנה אף שהמשכה זו מאירה גם אח"כ, וכמו בשבת דמיני' מתברכין כולהו יומין³⁴, וכמו"כ במועדים לשמחה שמזה נמשך גם בזמן שבין רגל לרגל, וכמו שהשתחוואה בביהמ"ק ברגל פעלה גם על הזמן שלאח"ז עד הרגל הבא³⁵, מ"מ, יש בזה שינויים, דעיקר ההמשכה הוא רק בשבת ויו"ט, ואח"כ נמשך רק הארה מזה, ולפעמים לא נמשך אפילו הארה מזה. וכן הוא גם בענין ההמשכה בעולמות ע"י ספירת המלכות, שבספירת המלכות יש ב' אופנים, כמו שהיא בסוד שרש, וכמו שהיא בסוד תוספות³⁶. מלכות בסוד שרש הוא בירידתה לבי"ע, והוא לצורך עצם ההתהוות. אמנם המשכת והשפעת אלקות בעולמות הוא ע"י ספירת המל' כמו שהיא בסוד תוספות, היינו המשכת הט"ס דז"א במלכות, שזהו בעליית המלכות לז"א. וזהו"ע בנין המלכות בר"ה שעיקרו הוא לצורך השפעת אלקות בעולמות, כמ"ש³⁷ והופע בהדר גאון עוזך כו' וידע כל פעול כי אתה פעלתו כו', והוא ע"י המשכת הט"ס דז"א, שלכן בנין המלכות בר"ה הוא ע"י ט' תקיעות וט' ברכות. אך המשכה זו שבסוד תוספת אינה תמיד בשוה, ושייך בה גרעון וסילוק. אלא שענין זה הוא למעליותא, והיינו, דכיון שהמשכה זו היא מפנימיות הכתר שהוא בלי גבול, ונמשך עד למטה מטה, הרי שייך שיהי' בה אחיזה לחיצונים ח"ו, ולכן הסילוק הוא למעליותא שלא יהי' בזה אחיזה כו', והיינו שמצד העדר העבודה נעשה גרעון בההמשכה, וכאשר שייך שיהי' אחיזה לחיצונים אזי מסתלקת ההמשכה לגמרי.

(ה) וביאור הענין בעבודת האדם, הנה כשם שצריכים להמשיך תוספת אור כדי להגבי' ולהעלות ספירת המלכות בירידתה לבי"ע (שאז היא בסוד שורש), כמו"כ הוא גם בעבודה, שצריכים להמשיך תוספת אור בהנשמה מצד כללות ירידתה בגוף ונה"ב,

36) ראה עץ חיים שער מיעוט הירח פ"ב. לקו"ת צו יא, ב.
ביאורי הזהר בלק – לאדמו"ר האמצעי ק, ג ואילך. ולאדמו"ר
הצ"צ ח"א ע' תצו ואילך. ע' תקב ואילך.
37) תפילת העמידה דר"ה.

32) לשון הכתוב – איוב לב, ז.
33) יתרו כ, יא. ועוד.
34) זח"ב סג, ב. פח, א.
35) ראה לקו"ת ברכה צח, ב.

ובפרט מצד התגברות החומריות דנה"ב בלילה, דכמו שבעת השנה מתעלמים הכחות פנימיים ומה שנשאר בגילוי הוא רק הכחות חיצוניים בלבד, כמו כן הוא ברוחניות שמתעלמים הכחות דנה"א, ובקומו משינתו צריך לגלות ולהגביר הכחות דנה"א. וענין זה נעשה ע"י העבודה דמודה אני, ואח"כ עבודת התפלה עד שמגיע לשמו"ע. דהנה, התחלת עבודת התפלה היא בבחי' הודאה, ואח"כ היא העבודה דפסוד"ז שהו"ע התפעלות המדות, והיינו, שאין זה מדות שמצד השכל, כי אם התפעלות המדות מצד עצמם, דאף שהתפעלות היא מההתבוננות שמתבונן בפסוד"ז, מ"מ, כיון שההתבוננות שבפסוד"ז היא בענין בריאה יש מאין שאין הנבראים יכולים להשיג בהשגה ממש, א"כ, הרי התפעלות המדות אינה מצד השגה, אלא הו"ע המדות שמצד עצמם (ומה שצריך התבוננות הרי זה לפי שהתעוררות המדות היא ע"י השגה דוקא, אבל זהו רק מה שהשכל מעורר את המדות, ואין זה מדות שמצד השכל). אמנם, תכלית ועיקר העבודה הו"ע ההשגה והתפעלות המדות שמצד השגה, ועבודה זו היא בברכות ק"ש וק"ש. אך מצד התגברות החומריות שבעת השנה, אי אפשר להגיע לזה מיד בהתחלת התפלה, אלא בתחילה צריך להיות החקיקה מבחוץ שבפסוד"ז³⁸, שבזה הוא מעורר ומגלה את המדות דנה"א, ועי"ז הוא מגיע לברכות ק"ש וק"ש, ועד שעולה באצילות, שזהו תכלית העילוי. וכל זה הוא סדר ההעלאה מלמטה למעלה, שע"ז אפשר להגיע רק במדריגה שהיא במדידה והגבלה, אמנם, ע"י המשכה מלמעלה למטה מגיעים למדריגה שלמעלה ממדידה והגבלה. והמשל לזה הוא מחפץ שצריך להגביהו, שאפשר להיות בשני אופנים, אופן א', שהתחתון יגבי' את החפץ, אלא שאז לא יוכל להגביהו כי אם עד היכן שידו מגעת. אך אופן הב' הוא, שהעליון כופף את קומתו ומגבי' את החפץ, שאז הוא מגביהו למקום שהוא (העליון) נמצא. וכמו"כ הוא גם בעבודה, דעבודת התפלה היא העלאה מלמטה למעלה, שע"ז אי אפשר להגיע אלא למדריגה שבמדידה והגבלה. אבל ההמשכה מלמעלה למטה נותנת כח בעבודתו שאף שמצד עצמה היא בהגבלה, מ"מ, ע"י ההמשכה מלמעלה יוכל להגיע בעבודתו למדריגה שלמעלה מהגבלה. וזהו מ"ש שאו את ראש בני ישראל, דשאו הוא מלשון הגבהה, היינו הגבהה למעלה מהגבלה, דאף שמדובר בענין המנין שהוא במדידה, מ"מ, ההמשכה מלמעלה נותנת כח בהמנין שתכליתו יהי' באופן של בלי מספר, שזהו"ע לא ימד ולא יספר. (ו) והנה ההמשכה מלמעלה נעשית על ידי אהרן שהוא שושבינא דמטרוניתא, כידוע שמשוה ואהרן הם שושבינא דמלכא ושושבינא דמטרוניתא³⁹, ופירוש שושבינא דמטרוניתא אין זה שלוחי הכלה, כי אם שלוחי החתן להביא את הכלה, והו"ע המשכה מלמעלה שע"ז יוכל להיות ענין ההעלאה, שאו גו', למעלה מהגבלה. ולכן הוצרך להיות המנין (לא רק ע"י משה, אלא) גם ע"י אהרן, דבכדי שיהי' שאו גו', לפעול בהמנין שיהי' באופן אשר לא ימד ולא יספר, הרי זה דוקא ע"י אהרן, שושבינא דמטרוניתא, שזוהי

(38) לקו"ת בחוקותי מז, ד.

ערה, ב (ברע"מ). תו"א ר"פ תצוה (פא, א ואילך). הוספות קי,

(39) זהר ח"א רסו, ב. ח"ב מט, ב. ח"ג כ, א (ברע"מ). נג, ב. א.

עבודתו של אהרן, בהעלותך את הנרות⁴⁰. והענין בזה, דלכאורה, כיון שנר הוי' נשמת אדם⁴¹, ונר טבעו בעלי⁴², והיינו שהנשמה מצד עצמה היא בעלי, א"כ, מהו הצורך בעבודת אהרן להיות בהעלותך את הנרות. אך הענין הוא, דנר הוא אהבה, ובאהבה יש ב' מדריגות, אהבת עולם ואהבה רבה⁴³. אהבת עולם היא האהבה שמצד ההתבוננות בענין מה גדלו מעשיך⁴⁴ ומה רבו מעשיך⁴⁵, ונקראת אהבת עולם, להיות שבאה מעניני העולם וקשורה עמהם, ולכן אהבה זו היא בהגבלה. וגם כאשר האהבה היא מצד ההתבוננות שמתבונן בענין ברוך שם כבוד מלכותו, איך שכל ההתהוות היא משם והארה בלבד, ובמילא מתעורר ברצוא כו' (ער וויל ארויסגיין פון דעם), הנה גם אהבה זו אינה אהבה רבה, כי אם אהבת עולם, דכיון שהתחלה היא בענין העולם, שמתבונן איך שהעולם הוא הארה, הרי זה קשור בעניני עולם שהוא בהגבלה. ועוד אופן בזה, שהאהבה היא שיהי' השם בבחי' גילוי, שזהו"ע ואהבת⁴⁶, שיהי' שם שמים מתאהב על ידיך⁴⁷. וכל זה הו"ע אהבת עולם שהיא בהגבלה. אמנם אהבה רבה היא האהבה שלמעלה מהגבלה. וזהו"ע עבודת אהרן, בהעלותך את הנרות, כי, מה שהנשמה מצד עצמה טבעה בעלי, הרי עלי' זו היא רק במדידה, אך מה שאהרן שושבינא דמטרוניתא מעלה את הנרות, הוא, שפועל בהם אהבה רבה, והיינו, שמצד ההמשכה מלמעלה האהבה היא בלי גבול.

אמנם להיות שמדריגת אהרן היא באצילות, ונש"י הם בבי"ע, הנה בכדי שתהי' ההמשכה מאצילות לבי"ע הרי זה ע"י הנשיאים דוקא, שזהו מ"ש ואתכם יהיו איש איש למטה. והענין בזה, דהנה, מבואר בתו"א פ' ויחי⁴⁸ שהשבטים הם האורות דאצילות שירדו לבריאה כו', והיינו שגם בהיותם בבריאה הם במדריגתם כמו שהם באצילות. ולפי שמצד אחד הם בבריאה, וביחד עם זה, בהיותם בבריאה הם במדריגת האצילות, לכן הם המקשרים אצי' ובי"ע, שזהו מ"ש⁴⁹ ששם עלו שבטים שבטי י-ה עדות לישראל, דשבטי י-ה היינו שהם במדריגת האצילות, אך מ"מ להיותם בבריאה הם עדות לישראל. וזהו מ"ש ואתכם יהיו איש איש למטה, שאף שההמשכה היא ע"י אהרן שושבינא דמטרוניתא, מ"מ, בכדי שיהי' החיבור דמדריגה זו עם נש"י שהם בבי"ע, הרי זה נעשה ע"י הנשיאים דוקא, דכיון שמצד אחד הם בבריאה, וביחד עם זה, גם בהיותם בבריאה הרי הם טפלים ובטלים למשה ואהרן (שזהו מ"ש ואתכם יהיו), היינו שהם במדריגת האצילות, לכן דוקא ע"י ההעלאה שלהם (שענין המנין, שאו גו', נעשה גם על ידם) נעשית ההמשכה דבחי' אהרן בבנ"י כפי שהם בבי"ע.

(ז) **אמנם** גם זה אינו מספיק עדיין, והוצרך שכל זה יכתב בתורה ויקראוהו בתורה בכל שנה ושנה, והיינו, לפי שכל הנ"ל הי' בהדור דיוצאי מצרים מיד אחרי מ"ת,

(45) שם קד, כד.

(46) ואתחנן ו, ה.

(47) יומא פו, א. וראה תו"א תולדות יו, ג. תצוה פב, ב.

(48) קג, סע"א ואילך.

(49) תהלים קכב, ד.

(40) בהעלותך ח, ג.

(41) משלי כ, כז.

(42) ראה תניא פ"ט.

(43) ראה תניא פמ"ג. תו"א ויחי מז, א.

(44) תהלים צב, ו.

אבל בדורות הבאים הרי זה בהעלם, אך ע"י הקריאה בתורה בכל שנה ושנה מגלים זה מההעלם אל הגילוי. ויובן זה עפ"י מ"ש בספר יצירה⁵⁰ בענין ע"ס בלי מ"ה, אחת רוח אלקים חיים כו', שלש מים מרוח, ארבע אש ממים כו', והיינו, דאף שבד' היסודות כמו שהם בגילוי לא נחשב יסוד הרוח ליסוד הראשון⁵¹, מ"מ, כמו שהוא בשרשו, הנה דוקא יסוד הרוח הוא יסוד הראשון שלמעלה מכולם. ולכן אנו רואים גם בהד' יסודות כמו שהם בגילוי, שקיום מציאות האש הוא ע"י הרוח דוקא שהוא האויר⁵², וכמו"כ במים, שבכדי שהמים יתנשאו למעלה יותר מכמו שהם מצד עצמם, הרי זה ע"י רוח המנפח בהם, וכמו שאנו רואים בגלי הים שהרוח המנפח בהם פועל בהם ההגבהה⁵³. וכשם שהוא בענין ההגדלה, כמו"כ הוא גם בהפיזור ופירוד, שפיזור ופירוד האש לחלקים וכן פיזור ופירוד המים, הוא ע"י הרוח דוקא, וטעם הדבר הוא לפי שבשרשם הרוח הוא יסוד הראשון. והדוגמא מזה למעלה, דאיתא בספר יצירה⁵⁴ עשר ספירות בלי מ"ה כשלהבת הקשורה בגחלת, וידוע דשלהבת שבתוך הגחלת זהו הע"ס הגנוזות שגנוזים ונעלמים באו"ס עצמות המאציל כו', והיציאה וההתגלות שלהם הוא ע"י הרוח, שעז"א אחת רוח אלקים חיים, להיות אור החסד בגילוי ובבחי' התחלקות כו'. וזהו שע"י הקריאה בתורה מגלים מהעלם לגילוי, דבתורה איתא⁵⁵ חיים הם למוציאיהם, למוציאיהם בפה, שהו"ע הרוח פה שבתורה, ולכן ע"י הקריאה בתורה בכל דור ודור ובכל שנה ושנה פועלים שכל הענין הנ"ל יומשך מההעלם אל הגילוי.

(ח) ועפ"ז יובן גם הטעם שהוצרך להיות גם המנין דכל שבט בפ"ע, ובכל שבט ושבט הוצרך הכתוב לומר את כל פרטי הענינים דבמספר שמות גו' מבין עשרים שנה ומעלה כל יוצא צבא, דלכאורה הי' מספיק שיאמר כל הפרטים בשבט אחד בלבד, בשבט ראובן או בשבט שמעון, ולומר שכן הי' גם בשאר השבטים. ויובן ע"פ הנ"ל שהטעם שהמנין כתוב בתורה הוא כדי שע"י הקריאה בתורה יפעלו ההמשכה והגילוי, ולכן צריך לפעול זה בכל שבט ושבט בפ"ע. וכמו שהוא באדם למטה, שכל כח יש לו שרש מיוחד בנפש, ולכן לא ימנע האחד את שפע הכח האחר, שלכן גם כאשר עוצם עיניו ישמע באזניו, וכאשר יאטום אזניו יראה בעיניו, וכמו"כ צריך להיות תיקון כל כח בפני עצמו, והיינו, שלא מספיק המשכה כללית מהנפש כדי לתקן כחות פרטיים, אלא צ"ל המשכה פרטית דוקא לכל כח בפני עצמו, שהרי ע"י תיקון כח הראי' לא יתוקן חוש השמיעה, ועד"ז בשאר הכחות וחושים. וכמו"כ הוא גם בענין הכתיבה והקריאה בתורה כדי לפעול את ההמשכה שע"י הנשיאים, שצריך להיות קריאה והמשכה לכל שבט בפרט, והיינו, שההמשכה לראובן שהו"ע הראי' ⁵⁶ (ראו בן) או לשמעון שהו"ע השמיעה⁵⁶, לא תועיל לשאר השבטים, ולכן הוצרך למנות כל שבט בפ"ע, ולהזכיר בתורה את כל פרטי עניני המנין

(53) ראה סידור (עם דא"ח) קלג, סע"ד.

(54) שם מ"ז.

(55) משלי ד, כב. עירובין נד, א.

(56) ראה תו"א ר"פ ויחי.

(50) פ"א מ"ט ואילך.

(51) ראה שמו"ר פכ"ג, יג. במדבר"ר פי"ד, ב. רמב"ם הל'

יסוה"ת פ"ג ה"י.

(52) ראה תו"א מקץ מב, ג.

בכל שבט ושבט. וכשם שהוא בענין הרוח שהוא באופן של המשכה מלמעלה למטה, כן הוא גם בענין הרוח שהוא באופן של העלאה מלמטה למעלה, שצריכים להיות כל הפרטים בכל שבט ושבט בפ"ע, כפי שמצינו בענין קרבנות הנשיאים שנפרטו בכל נשיא בפ"ע. והענין בזה, דקרבנות הו"ע העלאה, כידוע⁵⁷ שרוא דקורבנא עולה עד א"ס. ויש בהם ענין הרוח, כמ"ש⁵⁸ ריח ניחוח, ואמרו רז"ל⁵⁹ נחת רוח לפני כו', דריח ורוח הו"ע אחד⁶⁰, אלא שמצד המשפיע מלמעלה למטה, הוא רוח, ומצד המקבל מלמטה למעלה, הוא ריח. וקרבנות הנשיאים הקריב כל נשיא עבור שבטו, היינו שההקרבה דכל ישראל היתה ע"י הנשיאים דוקא. והנה, אף שקרבנם של כל הנשיאים הי' שוה, מ"מ, בכל נשיא נאמרו בתורה כל פרטי הקרבנות, ולכאורה הי' מספיק לכתוב את כל פרטי הקרבנות בנשיא שבט יהודה, ולומר שכך הקריבו כל שאר נשיאי השבטים⁶¹. אך הענין הוא, דכיון שהכתיבה והקריאה בתורה היא כדי לפעול ענין הגילוי, לכן צריכה להיות פעולה זו בכל שבט ושבט בפרט, דלכל שבט יש אופן עבודה שהוא בשינוי מעבודת שבט זולתו⁶², שזהו שמצינו במדרש⁶³ דרשות מיוחדות על הקרבנות של כל נשיא ונשיא, לפי שבכל נשיא הי' עבודה מיוחדת לפי מדריגתו, וצריך לפעול פעולת הגילוי שע"י התורה בכל פרט ופרט.

ט) וזהו שאו את ראש כל עדת בני ישראל גו' לגולגלותם, שאו הוא מלשון הגבהה למעלה ממדידה, שזהו מ"ש לגולגלותם, כמבואר בלקו"ת⁶⁴ דקאי על הכתר, וכפי המבואר כאן הכוונה היא על פנימיות הכתר, שע"ז נעשה שאו גו' למעלה מענין המספר, בבחי' אשר לא ימד ולא יספר. והמשכה זו נעשית ע"י משה ואהרן וכן ע"י הנשיאים (ואתכם יהיו איש איש למטה), שזהו מ"ש שאו את ראש, דראש קאי על הנשיאים, שהם בחי' ראש נקודת היהדות שבכל אחד מישראל, ועי"ז מגיעים למעלה ממדידה, כפי שיתגלה בביאת משיח צדקנו במהרה בימינו, שאז יהי' מספר בני' באופן אשר לא ימד ולא יספר מרוב.

ס"ע איקטז ואילך. לקו"ש ח"ח ע' 14 ואילך.

(62) ראה גם לקו"ש חל"ב ע' 21.

(63) ראה במדב"ר פי"ג, יד ואילך.

(64) ראה לקו"ת במדבר א, רע"א. ד, ד ואילך.

(57) ראה זהר ח"ב רלט, א. ח"ג כו, ב.

(58) ויקרא א, ט. פינחס כח, ח.

(59) תו"כ ופרש"י ויקרא שם. ספרי ופרש"י פינחס שם.

(60) ראה גם אוה"ת תולדות קמט, סע"א.

(61) ראה גם תו"א בראשית ח, ב. אוה"ת נשא ס"ע רנד. פינחס

בס"ד. שיחת שבת פרשת במדבר, מברכים החודש סיון, ה'תשי"ד.

בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן "צמאה לך נפשי".

א. המצוה¹ הראשונה דספר במדבר היא: "שאו את ראש כל עדת בני ישראל"², מנין בני ישראל. ועל שם זה נקרא כל החומש בגמרא³ בשם "פקודים".

מנין - הוא דבר שאינו קשור ואינו מורה כלל על תוכנו של הדבר הנמנה, שהרי במנין מונים את כולם בשווה, ללא חילוק בין גדול לקטן, בכמות או באיכות. הדבר הגדול יותר נחשב במנין כמספר אחד בלבד, והקטן יותר - אינו נמנה בפחות ממספר אחד. מנין אינו מורה כלל על חשיבות הדבר.

וגם התנאי "מבן עשרים שנה ומעלה"⁴, שכל הנכללים במנין היו צריכים להיות בני עשרים - אין זה ענין שבא על ידי השתדלות או עבודה⁵, אין זה קשור עם מהותו של האדם, אלא בא ממילא עם הזמן, ו"מחוסר זמן לאו כמחוסר מעשה"⁶.

וכיון שזהו דבר חיצוני, שאינו שייך כלל לתוכן וחשיבות - אינו מובן: איך ייתכן שעניין זה יהיה המצוה הראשונה והיסודית של החומש, עד שכל החומש נקרא בשם "ספר הפקודים"?

ב. הדין הוא ש"דבר שבמנין לא בטל"⁷, כי, כאשר מונים דבר, הרי זה מורה על חשיבות המין. מצד חשיבותו של מין זה, מונים כל אחד בנפרד. ונמצא, שאף שמנין אינו מבטא את תוכנו וחשיבותו של כל פרט לגבי חברו, מכל מקום מבטא הוא את חשיבותו של המין כולו לגבי מינים אחרים.

אלא שלכאורה אין די בהסברה זו. הן אמת שמהמנין מבינים אנו את חשיבותו של המין כולו, אבל, מנין זה אינו אלא סימן והוראה על החשיבות, ולא סיבה, דהיינו - שהחשיבות אינה נעשית על ידי המנין⁸.

ובזה יובן גם החילוק בין "את שדרכו לימנות" (דבר שנמכר תמיד במנין) ו"כל שדרכו לימנות" (דבר שנמכר במנין, אבל לא תמיד)⁹: אילו היתה מעלת דבר שבמנין עצם העובדה שמונים אותו - לא היה צריך להיות נפקא מינה בין "את" ו"כל"; למאי נפקא מינה מהו הסדר בכל פעם, כיון שהפעם מנו את הדבר - לא היה לו ליבטל. ומזה ראייה, שהמעלה היא בהדבר שהוא בעצם דבר חשוב, והמנין אינו אלא סימן לחשיבותו. ולכן, דבר שלפעמים נמנה ולפעמים לא - סובר ר' יוחנן (וכן היא ההלכה) שבטל, כיון שהדבר עצמו אין בו מספיק חשיבות¹⁰.

ונמצא, שכל עניינו של מנין הוא ענין חיצוני בלבד. ואם כן, איך יתכן שמצוות המנין היא יסודית כל-כך, עד שכל הספר נקרא על-שם המנין - "חומש הפקודים"?

ג. כל העניינים, ובפרט תורה ומצוות, אינם באקראי ח"ו, אלא בהשגחה פרטית. ומזה מוכרח, שגם סימן לדבר - יש לו שייכות להדבר עצמו¹¹.

וכן הוא גם במנין: מזה גופא שמנין הוא סימן לחשיבות - בהכרח לומר, שהוא עצמו ענין של חשיבות.

האמור לעיל שמנין אינו ענין של חשיבות - הרי זה כפי שהוא מצד עצמו, כאשר אינו קשור עם דבר חשוב. אבל כאשר המנין קשור עם דבר חשוב - הרי חשיבות הדבר בעצם נמשכת גם בהמנין, היינו, שבהמנין נמצאת חשיבותו של הדבר. אלא, כפי שהחשיבות באה בהמנין, הרי היא חשיבות חיצונית בלבד.

מוכרח הדבר לבוא בדרך ממילא כשמגיע הזמן לזה (מהנחה בלתי מוגה).

(7) ערלה פ"ג מ"ז. ביצה ג, ב. וש"נ. טוש"ע יו"ד רס"י.

(8) ובסגנון דסיבה ומסובב - שהמנין אינו סיבה, אלא מסובב: במנין עצמו אין שום מעלה, אלא החשיבות היא הסיבה, והמנין הוא המסובב מענין החשיבות. וכן בנוגע להדין ש"דבר שבמנין לא בטל" - שהטעם לזה שהדבר אינו בטל אינו משום שהוא "דבר שבמנין", אלא משום שהוא "דבר חשוב", אלא שהסימן לזה שהוא "דבר חשוב" - היותו "דבר שבמנין" (מהנחה בלתי מוגה).

(9) ערלה פ"ג מ"ז. ביצה ג, ב. וש"נ. טוש"ע יו"ד רס"י.

(10) והיינו שזהו תוכן המחלוקת דר"י ור"ל - אם זה שהדבר נמנה לפעמים הוא הוראה על חשיבותו או לא (מהנחה בלתי מוגה).

(11) ראה תורת מנחם - התוועדויות ח"ח ס"ע 145 ואילך. וש"נ.

(1) מכאן עד סו"ט - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א (באידית), ונדפס בלקו"ש ח"ב ע' 292 ואילך. במהדורא זו ניתוספו כמה פרטים מהנחה בלתי מוגה, וגם כמה ציוני מ"מ ע"י המו"ל.

(2) פרשתנו א, ב.

(3) יומא סח, ב (במשנה). סוטה לו, רע"ב.

(4) שם, ג.

(5) משא"כ ענינים הבאים ע"י עבודה - לא היו ניכרים במנין (מהנחה בלתי מוגה).

(6) ראה יומא סב, סע"ב. וש"נ. הנסמן בשד"ח קונטרס הכללים (כרך ג) מערכת המ"ם כלל קסא.

והטעם לזה - כיון שענין התלוי בזמן אינו תלוי כלל בהשתדלות, כי בין אם ישתדל בזה ובין אם לאו, ובין אם יחפז בזה ובין אם לאו -

על פי זה יובן הטעם שכל ספר במדבר נקרא בשם "חומש הפקודים" - כי, אף על פי שמנין מצד עצמו אינו ענין של חשיבות, מכל מקום, כיון שבהמנין מתבטאת חשיבות הדבר, אתי שפיר שכל הספר נקרא על שם המנין, "חומש הפקודים".

ד. אלא שענין זה גופא צריך ביאור: כיון שמנין מצד עצמו הוא ענין חיצוני שאינו קשור כלל עם תוכן הדבר - במה הוא "כלי", שבו יתבטא תוכן וחשיבות הדבר?

ובכן: קושיא זו היה לה מקום - אילו היו כמות ואיכות שני עניינים נפרדים, שאז אי־אפשר שחשיבות (איכות) תתבטא במנין (כמות). אבל המדובר כאן הוא אודות בני ישראל וענייניהם - שהם "גוי אחד בארץ"¹², וכפירוש כ"ק אדמו"ר הזקן נ"ע¹³, שגם "בארץ", בעניינים ארציים, בדברים גשמיים וחומריים, פועלים הם "אחד", דהיינו שהם מחברים כמות עם איכות, ולכן אצלם אפשר שכמות תתבטא גם באיכות.

ה. מצד השייכות דכמות ואיכות, רואים אנו גם שבשעה שניתוסף בכמות, אפשר שיתוסף על ידי זה באיכות¹⁴. הדין הוא, שכאשר ישנם עשרה מישראל, אין שום נפקא מינה מהי האיכות של עשרה אלו; אם רק בכמות הם עשרה - שורה שם שכינה, "אכל בי עשרה שכינתא שריא"¹⁵, ואפשר לומר דבר שבקדושה, שזוהי הוספה באיכות.

ודומה לזה - הדין לגבי זימון: כאשר ישנם שלשה מישראל, מחויבים הם בזימון. כאשר ישנם עשרה, צריכים לומר "אלוקינו", ויש דיעות¹⁶ במשנה¹⁷ שבמאה צריכים לומר "ה' אלוקינו וכו'". כלומר: מצד השינוי בכמות - נשתנית גם האיכות, מכיון שכמות ואיכות קשורים זה לזה, ובכמות - ישנה איכות.

ו. וכן הוא גם בקיום המצוות, ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה"¹⁸, דהיינו, שכאשר עוסק במצוה איזו שתהיה - פטור הוא גם ממצוה גדולה, כהלשון¹⁹: "קלות שבקלות וחמורות שבחמורות שווין". ויתרה מזו: העוסק במצוה פטור בשעת מעשה גם מתלמוד תורה²⁰. כלומר: אף שמצוות לגבי תורה הם כגוף לגבי נפש²¹, וכאיברים לגבי "הדם הוא הנפש"²² שבאיברים²³, שזהו בדוגמת כמות לגבי איכות, מכל מקום, בשעה שעוסק במצוה, אפילו במצוה קלה, הרי זה פוטר אותו בשעת מעשה מתלמוד תורה, כיון שבכמות עצמה ישנה איכות (כנ"ל).

ז. וכן מצינו גם במתן תורה: במתן תורה הוצרכו להיות שישים ריבוא, ואילו היה חסר אחד, אפילו אם אחד זה היה הפחות שבשבט דן - לא היה הקב"ה נותן את התורה ח"ו לישראל²⁴, אפילו לגדול שבגדולים, כיון שהיה חסר בהכמות דשישים ריבוא. ועל דרך ברכת "חכם הרזים", שבהכרח שתהיה כמות של שישים ריבוא דוקא²⁵.

ח. ענין הפקודים בספר במדבר קשור גם עם ענין הדגלים. בענין הדגלים מסופר במדרש²⁶ שבשעת מתן תורה "ראו אותן ישראל (את המרכבה ומחנות המלאכים) שהם עשויים דגלים דגלים, התחילו מתאווים לדגלים . . . ואמר (הקב"ה) למשה לך עשה אותם דגלים כמו שנתאוו".

וכשם שבמתן תורה הוצרך להיות המספר דשישים ריבוא דוקא - כך בדגלים, שנלקחו ממתן תורה, הוצרך להיות המספר השייך לזה, וכמאמר רבותינו ז"ל²⁷ שהמספר דדגל מחנה יהודה הוא כמספר המלאכים שבמחנה מיכאל וכו'²⁸. ועל ידי הכמות דוקא - נפעל ענין האיכות.

(23) לקו"ת במדבר יג, א.

(24) מכילתא יתרו יט, יא. יל"ש שם רמז רפ. ב"ר פ"ע, ט. דב"ר

פ"ז, ח.

(25) ברכות נח, א ובפרש"י שם.

(26) במדב"ר פ"ב, ג.

(27) זח"ג קנד, א ואילך.

(28) והיינו, שכדי שתה"ה ההשראה וההמשכה שהיתה בדגלים, שהיא

בדוגמת המרכבה - הי' צ"ל אותו המספר והכמות כמו במרכבה. וזהו

גודל מעלת המנין, שמצד זה נקרא כל החומש בשם "ספר הפקודים"

- כי, דוקא ע"י מנין זה, הכמות המסויימת דבנ"י שהיתה בדגלי

ישראל ומחנה ישראל, נפעלה ההמשכה שבדוגמת המרכבה שראו

בנ"י במ"ת (מהנחה בלתי מוגה).

(12) שמואל-ב ז, כג. דברי הימים- א יז, כא.

(13) "היום יום" כז אלול. וראה תניא אגה"ק רס"ט. ובכ"מ.

(14) ויובן ביתר ביאור על פי הענין דחצי שיעור אסור מן התורה

משום דחזי לאצטרופי (יומא עד, א). ואכ"מ.

(15) סנהדרין לט, א.

(16) אף שאין הלכה כן (מהנחה בלתי מוגה).

(17) ברכות מט, ב.

(18) סוכה כה, סע"א. וש"נ.

(19) יל"ש משלי רמז תתקלו. ועוד.

(20) ראה הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד ה"ג ואילך. וש"נ.

(21) ראה תניא פכ"ג.

(22) פ' ראה יב, כג.

ט. ההוראה מהאמור:

עתה הוא זמן שהכמות נוגעת יותר מהאיכות. ולכן, יש צורך להכניס מספר רב ככל האפשר בדגלי ומחני ישראל, וכשיתוסף בכמות - בדרך ממילא יתוסף סוף-סוף גם באיכות.

בתחילה - לא נוגע כל-כך עד כמה יפעלו בהם בעומק ובאיכות ("ווי טיף און איכות'דיק מען וועט אין זיי אויפטאן"); בעיקר נוגע עצם הענין - להכניס יהודים במחנה ישראל. וכפירוש אדמו"ר הזקן²⁹ במאמר רבותינו ז"ל³⁰ "אכל בי עשרה שכינתא שריא", שגם כשאנשים עוסקים בדברי תורה, כיון שנמצאים עשרה מישראל - "שכינתא שריא". וכן הוא בענייננו: עצם העובדה שתהיה כמות גדולה יותר במחנה ישראל - יפעל גם באיכות, ותתמלא הכוונה ד'נתאווה הקב"ה להיות לו יתברך דירה בתחתונים"³¹.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן ניגון שמחה].

* * *

י. ציוה לנגן ואמר מאמר דיבור המתחיל שאו את ראש כל עדת בני ישראל.

* * *

יא. יום השבת קודש זה הוא שבת מברכים חודש סיון. עניינו של שבת מברכים החודש - שבו מברכים את כל ימי החודש, ובפרט בנוגע להענין המיוחד של חודש זה.

וכיון שבשבת זו מברכים את כל ימי חודש סיון, שעניינו המיוחד הוא הענין דמתן תורה, נמצא, שנכלל בזה גם הענין דמתן תורה.

כלומר: הענין דמתן תורה בגילוי הוא אמנם בשישי בסיון (ובחור"ל - גם בשביעי בו), אבל ענין זה ישנו כבר בהעלם - ובאופן של המשכה וברכה - בשבת מברכים. ומובן, שגם בנוגע להמשכת הענין דמתן תורה בהעלם, יש צורך בהכנה ועבודה, וההכנה צריכה להיות מעין ודוגמת ההכנה לענין זה כמו שהוא בגילוי.

יב. והענין בזה:

איתא בר"ן³²: "בהגדה.. אמרו, בשעה שאמר להם משה תעבדון את האלוקים על ההר הזה³³, אמרו לו ישראל, משה רבנו אימתי עבודה זו, אמר להם לסוף חמישים יום, והיו מונין כל אחד ואחד לעצמו (מצד גודל תשוקתם למתן תורה), מכאן קבעו חכמים לספירת העומר".

כלומר: אף שמדובר אודות ענין של ספירת הימים בלבד, מנין, שאינו מורה על תוכן הדבר (כנ"ל סעיף א), שהרי כל הימים הם בשווה - אף על פי כן מודים להקב"ה ומברכים "אשר קדשנו במצוותיו וצונו על ספירת העומר", ועד שמצוה זו היתה הכנה למתן-תורה.

וענין זה הוא מצד גודל מעלת המנין - כמבואר לעיל (סעיף ד), שאף שמנין הוא ענין של כמות בלבד, הרי זה קשור גם עם ענין האיכות, כיון ששינוי הכמות פועל גם באיכות.

ומזה מובן גם בנוגע להכנה למתן תורה שמתחילה כבר בשבת מברכים החודש סיון [שבו מברכים את החודש בשישה לשונות של ברכה, עד "ולנחמה" שעניינו נחמה על הגלות, דהיינו שיש להמשיך ענין זה על כל הזמנים, כולל גם על זמן הגלות] - שיש להכניס במחנה ישראל יהודים רבים, שכן, אף שזהו ענין של כמות בלבד, הרי זה הכנה להאיכות דמתן תורה.

[ועל דרך שמצינו בלימוד התורה, שאף שבוודאי צריכה להיות היגיעה בתורה, ואי אפשר בלא יגיעה, כמאמר רבותינו ז"ל³⁴ "לא יגעתי ומצאתי אל תאמין", מכל מקום, מצינו³⁵ שעל ידי הצדקה "נעשים מוחו ולבו זכים

(29) תניא אגה"ק סכ"ג.

(30) סנהדרין לט, א.

(31) ראה תנחומא בחוקותי ג. נשא טז. ב"ר ספ"ג. במדב"ר פי"ג,

(32) סוף פסחים.

(33) שמות ג, יב.

(34) מגילה ו, רע"ב.

(35) תו"א בתחלתו (א, ב).

ו. תניא רפ"ו. ובכ"מ.

אלף פעמים ככה", והיינו, שאף שצדקה לגבי תורה היא בדוגמת כמות לגבי איכות (כנ"ל בנוגע לכל המצוות לגבי התורה), מכל מקום, פועלת היא גם בלימוד התורה].

יג. וזוהי נקודת ההוראה דשבת מברכים החודש סיון:

ההכנה למתן תורה היא - להכניס יהודים רבים ככל האפשר במחנה ישראל, "לחטוף" יהודי ("כאפן א אידן") ולצרפו למנין ישראל. וזוהי ההכנה לקבלת התורה שתהיה - כפי שהיה נוהג כ"ק מורי וחמי אדמו"ר לומר - בשמחה ובפנימיות.

כלומר: גם אם במשך תקופה זו, משבת מברכים עד שבועות, לא יהיה בידו לפעול על הזולת להפכו מן הקצה אל הקצה - הרי זה על דרך המדובר שבשבת מברכים ישנם כל העניינים בכללות ובהעלם, ואחרי כן באים לידי גילוי, ועל דרך זה בנדרן דידן, שבמשך הזמן יפעל בו גם בפרטיות.

ולעת עתה - כאשר "חוטף" את הזולת ומצרפו למחנה ישראל, הרי צירוף זה כשלעצמו (תוספת בכמות שעל ידה ניתוסף גם באיכות) פועל בהזולת הזזה עצמית, ופועל גם בו עצמו, ועל ידי זה יוכל לקבל את התורה בשמחה ובפנימיות.

יד. אבל³⁶ צריכים לדעת, ש"ומבשרך לא תתעלם"³⁷. ההכנה למתן תורה אינה רק עבודה עם הזולת, אלא גם עבודה עם עצמו. מצינו במדרש³⁸ שבשעת מתן תורה לא היו חרשים ולא סומים, או בעלי מומין אחרים רחמנא ליצלן, אלא כולם נתרפאו. יש לדעת, שצריכים לבוא למתן-תורה עם כל האיברים בשלמות, ללא מומים. בנוגע לזולת - אין להיבהל מהאיכות הבלתי רצויה. יש לקרב כל יהודי, כפי שהיה במתן תורה - "ויחן" לשון יחיד, כולם כאחד³⁹. אבל בנוגע לעצמו - יש לדעת את החשבון ממעמדו ומצבו ("דארף מען וויסן דעם חשבון וואו מען האלט"). אם ישנו פגם - יש לתקנו, לתקן את חוש הראייה, את חוש השמיעה וכו'⁴⁰. [כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן "עסן עסט זיך".]

* * *

טו. בנוגע למנין בני ישראל שבפרשתנו - הרי נוסף על התנאי "מבן עשרים שנה ומעלה", נאמר גם התנאי ד"יוצא צבא בישראל"⁴¹, שיש בזה כמה וכמה תנאים שנמנו במשנה תורה⁴². ולכאורה אינו מובן:

לשם מה היו בני ישראל זקוקים באותו הזמן ל"יוצאי צבא"? - הרי היו אז ענני הכבוד, "הענן הולך לפניהם ומשווה את ההרים"⁴², "מנמיך את הגבוה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים"⁴³, ואם כן, למה הוצרך להיות התנאי ד"יוצא צבא" כדי להיכלל בהמנין?

טז. וביאור הענין:

התנאי הראשון ד"יוצאי צבא" הוא - שלא יהיו בעלי מומים, אלא כל האיברים יהיו בשלימות⁴⁴.

וענין זה נעשה על ידי השלמות ברוחניות, כמאמר רבותינו ז"ל⁴⁵ שרמ"ח מצוות עשה הם כנגד רמ"ח איברים ושס"ה מצוות לא תעשה הם כנגד שס"ה גידים, ואין מאמר רבותינו ז"ל יוצא מפורש - דקאי על איברים וגידים הגשמיים, שנעשים בשלמות על ידי קיום מצוות עשה ומצוות לא תעשה⁴⁶, כיון שרוחניות וגשמיות קשורים זה בזה. וכמאמר רבותינו ז"ל⁴⁷ "חש בראשו (ועל דרך זה "חש בגרונו", ובשאר האיברים) יעסוק בתורה", היינו, שעל ידי העסק בתורה - אם רק ילמד במקום המתאים⁴⁸ - יתבטל המיחוש גם בגשמיות.

[ישנם אמנם זמנים של העלם והסתור - העלם בכללות העולם, או העלם באדם עצמו מצד העדר עבודתו - שבהם יכול להיות גם מצב שיהיה האדם שלם ברוחניות אבל לא בגשמיות, או שלם בגשמיות אבל לא

(36) סעיף זה הוא המשך השיחה המוגהת דלעיל (הערה 1).

(37) ישע"י נח, ז.

(38) במדבר"ר רפ"ז. מכילתא ופרש"י יתרו יט, יא. כ, טו. יל"ש שם

רמז ש.

(39) יתרו יט, ב ובפרש"י. וראה מכילתא שם.

(40) עד היכן שידור מגעת (מהנחה בלתי מוגה).

(41) פ' שופטים כ, א ואילך.

(42) פרש"י חקת כ, כב.

(43) פרש"י בהעלותך י"ד, לד.

(44) ראה ספרי ופרש"י שופטים שם.

(45) זח"א קע, ב.

(46) ראה לקו"ת נצבים מה, ג.

(47) עירובין נד, א.

(48) ראה תורת מנחם - התועודיות ח"ח ע' 175. וש"נ.

ברוחניות. אבל, מצב זה הוא מצד החטא, ולא מצד סדר הבריאה; ואילו רצוננו והשתדלותנו - שהגשמיות והרוחניות יהיו קשורים זה בזה, כפי שהוא מצד סדר הבריאה].

וזוהו מה שנאמר "מבן עשרים גו' יוצא צבא", היינו, שמספר בני ישראל "מבן עשרים שנה ומעלה" היה שווה למספר ה"יוצאי צבא" - דלכאורה הרי זה דבר פלא: איך יתכן שבין מספר רב כל-כך של בני ישראל לא יהיו בעלי מומין (שלמרות היותם "בני עשרים שנה ומעלה", לא יוכלו להיות "יוצאי צבא")? - והביאור בזה, על פי מה שכתוב במדרש⁴⁹ שבשעת מתן תורה (שאו היה הסדר כמו שהוא מצד הבריאה, שרוחניות וגשמיות קשורים זה בזה) נתרפאו כולם גם בגשמיות, מצד הגילוי (רוחניות) דמתן תורה. ואף שהמנין היה שנה לאחר מתן תורה, מכל מקום, עמדו בני ישראל עדיין בתנועה דמתן תורה, ולכן לא היו בהם בעלי מומין, אלא כולם היו "יוצאי צבא".

ועל פי זה מובן שהיה צורך ב"יוצאי צבא", אף שהיו ענני הכבוד - כי ענין זה גופא שהיו ענני כבוד ושפעלו מה שפעלו, הרי זה מפני שבתוכם (בתוך העננים) היו "יוצאי צבא", המורה על שלימות רוחניות.

יז. ביאור תוכן פעולתם של ה"יוצאי צבא":

תפקידם של ה"יוצאי צבא" הוא - שעל ידם נפל פחד על כל אומות העולם, כמו שנאמר⁵⁰ "פחדכם ומוראכם יתן ה' אלוהיכם על פני כל הארץ", שמלכתחילה לא יצאו למלחמה עם ישראל.

[וזוהו גודל החטא של עמלק - שבזמן שכל האומות פחדו מבני ישראל, יצא עמלק להלחם עם בני ישראל⁵¹, ולכן, נאמר עליו "ואחריתו עדי אובד"⁵², דלא ככל הגויים שיהיה להם תיקון].

וכפי שהיה הסדר אצל משה רבנו בכיבוש האומות - שאמר "קומה ה' ויפוצו אויביך"⁵³, וכך נעשה בפועל. וזוהו החילוק בין כיבוש משה לכיבוש יהושע⁵⁴ - שכיבוש יהושע היה על ידי מלחמות, מה שאין כן כיבוש משה (מלבד מלחמת סיחון ועוג, שהיתה הכנה לכיבוש יהושע) היתה על ידי נפילת פחד על כל העמים, מבלי שהיה צורך במלחמות.

וענין זה פעלו ה"יוצאי צבא" - שאף שבפועל לא יצאו למלחמה, הרי זה גופא שאומות העולם ידעו על קיומם של "יוצאי צבא בישראל", הביא לכך שמלכתחילה לא יצאו למלחמה, מפני הפחד שנפל עליהם.

יח. ההוראה מהענין האמור:

גם תלמידי הישיבות, הנמצאים בין כתלי בתי-כנסיות ובתי-מדרשות, ואינם יוצאים אל העולם, ובמילא אינם צריכים "לירות" בפועל - הרי זה גופא שישנה מציאות של "תלמידי הישיבות", פועל על הצד שכנגד שיהיו יראים להלחם, כיון שיודעים שיובסו במלחמה.

ומזה מובן שגם אלו שאינם יוצאים להלחם בפועל - צריכים להיות באופן של "צבא", צבא צעיר ובריא.

ומכיון שהסדר ד"צבא" הוא שהיציאה למלחמה היא מתוך "מאָרש"⁵⁵ - ינגנו עתה "מאָרש".

* * *

יט. ישנו ענין נוסף בההכנות למתן תורה:

איתא במדרש⁵⁶ "בשעה שעמדו ישראל לפני הר סיני לקבל התורה, אמר להם הקב"ה.. הביאו לי ערבים טובים שתשמרוה ואני נותנה לכם, אמרו לפניו, ריבוננו של עולם, אבותינו ערבים לנו.. נביאינו ערבינו לנו, אמר להם יש לי עליהם.. אמרו הרי בנינו עורבים אותנו, אמר הקב"ה, הא ודאי ערבים טובים, על ידיהם אתננה לכם".

יש לדעת, שההכנה למתן תורה היא - לצאת לרחוב, לתפוס ילדים יהודיים, ילד או ילדה - ועל דרך זה יהודי מבוגר או יהודייה מבוגרת, אלא שבענייני תורה ומצוות הם בדוגמת תינוקות - ולקרבם ליהדות.

(53) בהעלותך י"ד, לה.

(54) ראה לקר"ש ח"ט ס"ע 9 ואילך. וש"נ.

(55) ראה סה"ש תש"ז ע' 122. וש"נ.

(56) שהש"ר פ"א, ד (א). תנחומא ויגש ב.

(49) במדבר"ר רפ"ז. מכילתא ופרש"י יתרו יט, יא. כ, טו. יל"ש שם

רמז ש.

(50) ס"פ עקב.

(51) ראה פרש"י תצא כה, יח.

(52) בלק כד, כ.

וכאשר יפעלו בכל העניינים האמורים - צירוף יהודים נוספים למנין ישראל, הכנת עצמו להיות מ"צבאות הוי"ו⁵⁷, והכנת "ערבים" לקבלת התורה - אזי אפשר ללכת למתן-תורה וקבלת התורה.

כ. ההמשכה דמתן תורה - ישנה בכל יום, כמאמר רבותינו ז"ל⁵⁸ "בכל יום יהיו בעיניך כחדשים". ובפרט בחג השבועות, שבו ישנה המשכה כללית על כל השנה. ויתירה מזה, שבכל שנה נמשכת בחג השבועות המשכה נעלית יותר מבשנה הקודמת, כדאיתא באגרת הקודש⁵⁹ שבכל שנה "יורד אור חדש עליון יותר שלא היה מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה".

וכיון שבחג השבועות בשנה זו תומשך המשכה כזו שלא נמשכה מעולם - הרי מובן, שגם עבודת ההכנה להמשכה זו צריכה להיות באופן נעלה ביותר, כיון שההכנה צריכה להיות מעין הגילוי.

ואף על פי כן, "הבא ליטרה מסייעין אותו"⁶⁰, וכמאמר רבותינו ז"ל⁶¹ "פתחו לי כחודו של מחט ואני אפתח לכם כפתחו של אולם", ולכן, כאשר יפעלו בכל הנ"ל עד כמה שאפשר - יתן הקב"ה את התורה במתנה, למעלה מכלי המקבל.

וכפי שמצינו אפילו במשה רבנו ש"היה למד תורה ומשכחה עד שניתנה לו במתנה"⁶². והיינו, שאף שהמלמד היה הקב"ה, והתלמיד היה משה רבנו, וכפי שהיה בהר, ש"לחם לא אכל ומים לא שתה"⁶³, שהיה מופשט מגשמיות - אף על פי כן "היה למד תורה ומשכחה", כיון שהתורה היא למעלה ממדידה והגבלה, ולכן אי אפשר להשיגה על ידי גיעה, אלא במתנה דוקא⁶⁴.

אלא שאף על פי כן צריך להיות גם ענין היגיעה בתורה. ולכן, כאשר יתייגעו ויפעלו בכל הנ"ל - יתן הקב"ה את התורה במתנה, באופן דבלי גבול, למעלה ממה שאפשר להשיג על ידי היגיעה.

*

כא. לאחר שיצאו בני ישראל ממצרים (שאו היה הענין ד"בדמיך חיי"⁶⁵, "דם פסח ודם מילה"⁶⁶) - הרי ההכנה הראשונה למתן תורה היתה ספירת העומר, שהוא ענין התשוקה והצימאון למתן תורה (כנ"ל סעיף י"ב).

ולכן, ינגנו עתה ניגון הקשור עם ענין הצמאון⁶⁷.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א ציוה לנגן "צמאה לך נפשי"].

כב. כיון שמתן תורה קשור עם יציאת מצרים - שהרי כבר בשעת יציאת מצרים נאמר⁶⁸ "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה" - ינגנו עתה "ממצרים גאלתנו", ובשמחה.

כג. במתן תורה ניתנו הלוחות הראשונות, שעליהם נאמר⁶⁹ "חרות על הלוחות", "אל תקרי חרות אלא חירות"⁷⁰, דהיינו שבמתן תורה נפעל ענין החירות מכל העניינים שגרם החטא. אבל אחרי כן, על ידי חטא העגל חזרו עניינים אלו⁷¹, אבל, דוקא על ידי זה נעשה אחרי כן "כפלים לתושיה"⁷², וענין זה יהיה בשלמות בביאת המשיח, שאז יהיה גילוי נעלה יותר מבמתן תורה, כמו שכתוב בתניא⁷³ "כבר היה לעולמים מעין זה בשעת מתן תורה", אבל עיקר הגילוי יהיה לעתיד.

ובעמדנו עתה לפני מתן תורה ששייך להגילוי דלעתיד לבוא, ומה גם שנמצאים בכלל ב"עקבתא דמשיחא" - יש להמשיך את כל העניינים גם בעולם הנגינה.

ולכן ינגנו עתה את הניגון "אני מאמין כו' בביאת המשיח".

(65) יחזקאל טז, ו.	(57) בא יב, מא.
(66) פדר"א פכ"ט. מכילתא ופרש"י בא יב, ו.	(58) ראה פרש"י יתרו יט, א. ואתחנן ו, ו. עקב יא, יג. תבוא כו, טז.
(67) ראה שיחת ש"פ קדושים ס"ג ("דבר מלכות" הנ"ל ע' יג ואילך).	(59) סיד' בסופו (קכא, א).
(68) שמות ג, יב.	(60) שבת קד, א. וש"נ.
(69) תשא לב, טז.	(61) ראה שהש"ר פ"ה, ב [בן]. וראה לקו"ש ח"א ע' 191 הערה 17.
(70) עירובין נד, א.	וש"נ.
(71) ראה שבת קמז, רע"א. וש"נ.	(62) נדרים לח, א.
(72) איוב יא, ו. וראה שמו"ר רפמ"ו.	(63) תשא לד, כח.
(73) פל"ו.	(64) ראה גם שיחת ש"פ קדושים ס"ב ("דבר מלכות" פ' קדושים ע' יז). וש"נ.

כד. בין כל הניגונים, ינגנו גם ניגון חסידי – "ניע זשוריצי כלִאָפּצי".
 [כ"ק אדמו"ר שליט"א רמז בידו הקדושה שירקדו, ועמד מלא קומתו ורקד על מקומו. ובאמצע הניגון הפסיק ואמר:]

מסתמא ימשיכו להתוועד בינם לבין עצמם ("צווישן זיך"), אבל התוועדות כללית, באופן ד"כולם כאחד" – לא תתקיים עד יום ראשון דחג השבועות, ונמצא שהתוועדות זו היא ההתוועדות האחרונה לפני מתן תורה. ומכיון שיש ללכת למתן תורה מתוך ריקוד – יוסיפו עתה בריקוד, ועל ידי זה יתוסף גם במתן תורה ובקבלת התורה.

* * *

כה. [טרם צאתו אמר:]

יש להוסיף נקודה אחת – שהכוונה בכל העניינים האמורים היא לכל אחד ואחת בעצמו. אין זה ענין השייך לזמן אחר ולמקום אחר, אלא בזמן ובמקום זה, והכוונה היא אליו עצמו ("מען מיינט דאָס זיך אַליין").

כלומר: הוא בעצמו ("ער אַליין") צריך ללמוד תורה, הוא בעצמו צריך לקיים מצוות, הוא בעצמו צריך להכניס יהודים רבים ככל האפשר למחנה ישראל, הוא בעצמו צריך להכין את עצמו להיות מ"צבאות הוי'", והוא בעצמו צריך לקרב ילדי ישראל ולהכניס להיות ערבים למתן תורה.

ואזי יזכה הוא בעצמו [כ"ק אדמו"ר שליט"א הפסיק ואמר: אין כוונתי – בהביטוי "הוא בעצמו" – "בפני עצמו", אלא בתוך כלל ישראל] לקבלת התורה בשמחה ובפנימיות.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ב אייר, תשי"ח

ברוקלין

ברכה ושלוש!

במענה למכתבה מיום 5/7, בו שואלת מה עלי לעשות בכדי שיצליח מזלתי ותהי מאושרת בחיים.

והנה כבר ענה בורא עולם ומנהיגו על שאלה זו, ככתוב בתורתו, אם בחקתי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אותם, ונתתי וגו' וכל הברכות האמורות בפרשה (ויקרא כו, ג ואילך). ועוד כתיב, והי' אם שמוע תשמע בקול ה' אלקיך וגו' ובאו עליך כל הברכות וגו' (דברים כח, א, ב). ומצות האמורות הרי מפורשות הן לפרטיהן בשולחן ערוך ובכמה מקומות.

ובשאלתה, מתי תנשא לאיש וכו', הלא אין זה בנוהג לחפש עתידות, כי הרי נאמר תמים תהי עם ה' אלקיך (דברים יח, יג), אלא שעל איש ואשה הישראלים להיות חזקים בבטחונם בהבורא יתברך ויתעלה, אשר יתן להם חיים מאושרים, שהרי הם מצדם יתנהגו מתאים לרצונו לתורתו ומצותיו.

תקותי שלומדת ומתנהגת כיאות לבת ישראל שכל אחת מהן נקראת בת שרה רבקה רחל ולאה, ותשפיע גם על החבירות שלה בכגון דא, והשם יתברך יצליחה לבשר טוב בכל האמור.

לקוטי שיחות פרשת במדבר כרך ח

מתורגם ללשון הקודש

בתחילת הפרשה "מתוך חבתן לפנינו מונה אותם כל שעה... באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאם".

ולכאורה צריך להבין:

(א) הסיבה שדברים חביבים נמנים לעתים קרובות, היא מפני שרוצים לדעת את מספרם, שהרי מפני חביבותם חשוב כל פרט בהם, ולכן רוצים לדעת את מספרם המדויק "כל שעה". אך הקדוש-ברוך-הוא יודע את מספרם של בני ישראל אף ללא ספירתם, ומדוע הוא ציוה שנמנה ואהרן ימנו את ישראל?

(ב) כיון שמנין עם ישראל כאן קשור להקמת המשכן, כדברי רש"י "כשבא להשרות שכינתו עליהם" – צריכה היתה הספירה להתבצע "באחד בניסן"⁹, ביום שבו "הוקם המשכן", או, לפחות, מיד למחרת, אם אי אפשר היה באותו יום עצמו¹⁰. מדוע דחו את הספירה בחודש שלם – עד אחד באייר¹¹?

וראה גם פרש"י שמיני י, ה. נשא ז, א.
ולהעיר גם מתחומא פרשתנו ה (הובא בכלי יקר כאן ד"ה באחד לחדש. עיי"ש): משל למלך שנשא אשה כו.
(8) וראה גם מתחומא פרשתנו ד. במדבר פ"א, ד.
(9) ומה שהמנין דפ' תשא "לידע מנין הנותרים" ה' לאחר יום הכפורים, ולא מיד אחר המגפה – הוא * מפני שאו הייתה "חבתן" בגלוי, [כדפירש רש"י (תשא ל, טז)] כי אז "נתרצה המקום לישראל לסלוח להם. ונצטוו על המשכן". ובפרט על פי משי"ת (לקמן ס"ד) שמנין בנ"י ה' כשה' בהם שינוי למעלותא, הרי שינוי כזה נעשה רק לאחר יוהכ"פ ** (משא"כ לפני זה, לא ה' בהם עילוי לגבי קודם החטא, ואדברה).
ועפ"ז מובנת גם בפשטות השייכות של "לידע מנין הנותרים" ל"ונתת אותו על עבודת אהל מועד" (נדבת המשכן) – כי רצוי המקום לישראל בהסליחה דיוכ"פ, באופן של "נתרצה להם כו" (ולא רק שנותרו מן המגפה), נתבטא בזה "נצטוו על המשכן"*** (ראה במקומות שנסמנו בלקו"ש ח"ו ע' 214 הערה 29).

(10) כי י"ל שמצד גודל העילוי דענין המשכן, לא ה' שייך או שום ענין אחר, אפילו לא הציווי על המנין אף שבא בסיבת הקמת המשכן. [נע"ד המבואר בלקו"ש ח"ו שם (ע' 216), הטעם ש"ויקהל משה" ה' למחרת יום הכיפורים – כי ביום הכיפורים עצמו היו מסורים ונותנים רק לענין התשובה והתורה, ובמילא, לא ה' שייך או אפילו הציווי על מלאכת המשכן, אף שענינו הוא "כדי שידעו .. שנתכפר להם" (ראה בהנמקן בלקו"ש שם)]. ולהעיר מההוראה כי קאי רבי בהא מסכתא לא תשייל" במסכתא אחריתי (שבת ג, ב). (11) ע"פ דרך הפשט יש לומר: בנוגע להקמת המשכן מדגיש הכתוב (פקודי מ, ב. יז) שה' "באחד לחודש", וזהו – אחת מעשר עשרות שנטל אותו היום

א.

פרשת במדבר קשורה למתן תורה

פרשת במדבר נקראת בדרך כלל בשבת שלפני חג השבועות¹, זמן מתן תורתנו. כל פרשה קשורה לזמן המסויים שבו היא נקראת²,

ובמיוחד, שיום מתן תורה הוא "יום חתונתו" של הקדוש-ברוך-הוא עם ישראל³, ובנישואין החתן עולה לתורה בשבת שלפני החתונה, כהכנה לחתונה⁴,

ומכך מובן, שציוויי של הקדוש-ברוך-הוא למנות את ישראל: "שאו את ראש כל עדת בני ישראל"⁵, שבו מתחילה הפרשה⁶, קשור, ומהווה הכנה לנישואין⁷ של מתן תורה.

ב.

"מתוך חבתן לפנינו מונה..."

כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את דברי רש"י⁸

(1) תוספות (ד"ה קללות שבתו"כ) מגילה לא, ב. רמב"ם הל' תפלה פ"ג ה"ב. טור ושו"ע או"ח סת"ח ס"ד.
ואף שבתוס' (הובא בהגה"מ לרמב"ם שם) "כדי שלא להסמיק כו" – מכיון שכל הענינים שבתורה הם בתכלית הדיוק, צ"ל שפרשת במדבר עצמה גם כן שייכת לעצרת. – וכמו פרשת נצבים שקוראין קודם ר"ה, שזהו מצד השייכות שבין פרשה זו לר"ה (תורת הבעש"ט – נעתקה ב"היום יום" ע' צ'). לקו"ת ר"פ נצבים, אף שהטעם ע"פ גללה הוא "שלא להסמיק כו" (תוס' והגה"מ שם).
(2) של"ח חלק תושב"כ ר"פ וישב.
(3) תענית כו, ב.
(4) דרושי חתונה (בסמ"מ קונטרסים ח"א) ד"ה וכל בניך תרפ"ט קרוב לסופו. ולהעיר ממש"ש שם "קוראין אותו לקרות האותיות שבתורה שהם המקיימים עשרה מאמרות" – והרי מהענינים דמ"ת הוא קיום (העולם שנברא בעשרה מאמרות ע"י נתינת עשרת הדברות (ראה שבת פח, א. נתבאר בדרושי חתונה שם פ"ג).
(5) ולהעיר שגם פרשת נשא – שבכמה שנים קוראין גם אותה לפני זמן מ"ת (ובדוגמות, מה שלפעמים קוראין לפני ר"ה גם פ' וילך) – התחלתה היא "ונשא את ראש".
(6) וכן כל הפסוקים שלאח"ז, עד "אלה פקודי בני ישראל גו" (ב, לב) הם בהמשך ל"שאו את ראש". וגם הפרשיות שלאח"ז הם בנוגע לענין המנין (ונשיאת ראש): פקוד את בני לוי גו' (ג, יד ואילך), "פקוד כל בכור זכר גו" (שם, מ ואילך), "ונשא את ראש בני קהת גו" (ד, א ואילך).
(7) וגם בפשטות ש"שאו את ראש" שייך להקמת המשכן (ראה לקמן ס"ב) – הרי אמרו בבמדבר פ"י"ב, ח (בסופו): ביום חתונתו זה אהל מועד כו'.

(*) בפשטות יש לומר, לפי שמ"ד לאח"ז עלה משה להר ושהה שם ב"פ מ' יום – עד יוהכ"פ אבל מוכח כדלקמן מלשון רש"י המבואר שם. וי"ל שהוכחות רש"י לזה היא ממה שהכתוב מקשר מנין זה ל"ונתת אותו על עבודת אהל מועד".

(**) ואולי יש לומר, שזהו אחד הטעמים למה שהוזקק רש"י ב'פ' פנחס (כו, א) לפירוש שני. ולהעיר שגם בפירושו הראשון שם אינו מזכיר הלשון "חייבה" (אף שיש לומר שסומך עצמו על מה שפירש לפנ"ז). – וראה לקו"ש ח"י"ז ע' 327 ואילך.

(***) ומה שרש"י מפרש שהמנין ה' בכדי לידע מנין הנותרים – אף שלכאורה ה' אפשר לומר שהמנין הוא רק בגלל (השינוי של) הציווי על נדבת המשכן (כברש"י ב'פ' תשא) – יש לומר: בדרך הפשט (משא"כ בדרך החסידות – ראה לקמן סוס"ה) אין מקום למנות שתי פעמים מצד ענין אחד – משכן (בתחלת נדבתו ולאחר הקמתו). ומכיון שהמנין דריש פרשתנו הוא מצד "שבא להשרות שכינתו עליהם", לכן מפרש רש"י שהמנין דפ' תשא הוא "לידע מנין הנותרים" (אלא שמו"מ ה' זה לאחר יו"כ, כי אז דוקא ה' עילוי, כבפנים ההערה).

ד.

"מונה אותם כל שעה"

לפי זה אפשר גם לבאר את דברי רש"י⁸ "מונה אותם כל שעה". שהרי, לכאורה, אין מוכן כלל: אמנם, מזמן יציאת מצרים ועד אז, עד "באחד לחודש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים", תקופה שמעט למעלה משנה, נמנו בני ישראל שלוש פעמים. אך מאז חלפה תקופה ארוכה ביותר, שלושים ושמונה שנים, עד לספירתם שוב – בשנת הארבעים. והדבר נדיר ביותר בשנים הרבות שלאחר מכן עד היום, שבהן נמנו ישראל פעם אחת בלבד, כנאמר במדרש⁹, שבמשך כל התקופות, עד עתה, נמנו ישראל רק תשע פעמים, וה"מנין" העשירי יהיה בביאת המשיח – ואם כך, כיצד מתאים לומר "מונה אותם כל שעה"?

בפשטות אפשר לומר, שבמלים "כל שעה" אין רש"י מתכוון שהם נמנים לעתים קרובות, אלא כאשר חל אצל ישראל שינוי משמעותי (למעליותא²⁰, הגורם לשינוי למעליותא ב"חיבתן"). בכל זאת, אין הדבר ברור כל כך מהביטוי "כל שעה".

אך לפי האמור לעיל, שהמנין הוא כדי לגלות את נקודת היהדות, יש לומר, שבביטוי "כל שעה" מתכוון רש"י לרמזו, שגילוי נקודת היהדות, המתרחש על ידי המנין ונרמז בו, הוא באופן שהוא מורגש ומשפיע²¹ "כל שעה":

כאשר כופים יהודי לעבוד עבודה זרה ר"ל (וכך לגבי

ג) מדוע דוקא במנין זה ניתנה ההוראה "תפקדו אותם... אתה ואהרן"¹², בשונה מכל המנינים האחרים: בספירת בני ישראל "כשיצאו ממצרים", וכך גם במנינים קודמים יותר¹³, אין מוזכר כלל בתורה מי מנאם. במנין "כשנפלו בעגל" נאמר "וידבר ה' אל משה... כי תשא את ראש בני ישראל..."¹⁴, שרק משה רבינו מנאם – ואילו כאן, במנין שלאחר הקמת המשכן, נצטוו משה במפורש, שגם אהרן ימנה ביחד עם משה רבינו?

ג.

המנין מגלה את נקודת היהדות

ההסבר לכך בפנימיות הענינים הוא:

ייחודו של "מנין" הוא בכך, שהכל נמנים בו כשווים: ה"גדול שבגדולים" במעלה ובחשיבות אינו נחשב יותר מאחד, וה"פחות שבפחותים" אינו נחשב פחות מאחד.

מכך מובן¹⁵, שהחיבה לישראל – "חבתן" – המתבטאת באמצעות "מנין" אינה מפני מעלות מסוימות, שבהן יש הבדל בין יהודי אחד למשנהו, אלא מפני נקודת היהדות, שבה שווים כל ישראל¹⁶.

וכיון שנקודת היהדות כשלעצמה נעלית מגילוי, לכן הורה הקדוש-ברוך-הוא לספור את ישראל, על אף שגם ללא המנין גלוי הדבר כלפי שמיא, כי על ידי ה"מנין" מתגלית נקודת היהדות¹⁷. וכפי שרש"י מבאר זאת בפרשה קודמת¹⁸, שבה הוא מפרש לראשונה שמנין בני ישראל הוא מפני חביבותם: "להודיע חיבתם" – לגלות את חשיבותם וחיבתם.

(שבת פז, ב – הובא בפרש"י ר"פ שמיני – ומה מוכן, שזה שייך גם לדרך הפשט). ורצה הקב"ה שגם המנין (השייך להקמת המשכן) יהי' באחד לחודש – ביום זכאי, (ומכיון שביום הקמת המשכן לא הי' אפשר למנותם (כבהערה הקודמת)), מנאם באחד לחודש השני, דוגמה קצת עכ"פ ליום הקמת המשכן. ועפ"י יומתק (א) לשון רש"י "באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באייר מנאם" – שבא להדגיש בזה ההשוואה שבין ב' זמנים אלו, ששניהם היו באחד לחודש. (ב) מה שמעתיק (לפני פירושו) רק "באחד לחודש" – ומשמיט חיבת "השני"*** – כי בזה מדגיש, שגם המנין (אף שהי' בחודש השני, הי') "באחד לחודש", דוגמת יום הקמת המשכן.

(12) א, ג. וראה גם שם – ד, ה, יז, יח.

ומה שהי' בהמנין גם "איש איש למטה" (א, ד) – הרי לא היו בהמנין עצמו כ"א "כשתפקדו (היינו משה ואהרן) אותם יהיו עמכם נשיא כו" (פרש"י שם). וע"כ צריך לפרש כן במ"ש (שם א, מד) משה ואהרן ונשיאי ישראל. – הטעם שהוצרכו להנשיאים, עיין ספורנו (א, ד) ועוד. וראה לקו"ש חכ"ג ע' 3 ואילך.

(13) ראה בהנסמן לקמן הערה 19. רש"י ר"פ שמות.

ומה שרש"י מתחיל כאן בהמנין "כשיצאו ממצרים" – כי רק בזה רואים ש"מונה אותם כל שעה", שהרי גם המנינים המנויים ברש"י היו במשך קצת יותר משנה אחת.

גם י"ל שהמנינים שקודם יצי"מ אין שייכים לנדר"ד – כי הם רק מה שהתבטא מונה אותם. משא"כ "כשיצאו ממצרים" י"ל שהי' מנין ממש כדמשמע בפרש"י פנחס כו, א.

(14) ר"פ תשא. והמנין "לידע מנין הנותרים" כשנפלו בעגל הוא חמנין דפ' תשא (ראה רש"י שם פסוק טז).

(15) ראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ד ע' 3 ואילך. ח"ו [המתורגם] ע' 7. (16) והגם שבנקודה זו שוה מטה לוי לכל ישראל – מ"מ, מצד חשיבותם המיוחדת, נמנו בפ"ע (רש"י א, מט). ויש להסביר זה (בהמשך להמבואר בפנים) כי חשיבותם היא בתולדה "לגיון של מלך" (רש"י שם), משא"כ בשאר בניי בא זה ע"י שיבוא ל"נדבה רוחו אותו והבינו מדעו כו" (רמב"ם סוף הל' שמיטה יובל) ומשה ואהרן מגלין זה (גם בשבט לוי) ע"י המנין.

ועפ"י מוכן ג"כ השינוי דמנין בניי הוא מוכן כ' שנה (מוכשר ל"נדבה רוחו") משא"כ בני לוי – די שיהי' בר קיימא (רש"י במדבר ג, טו).

(17) ועפ"י יובן גדול העילוי שב"מנין", ועד אשר כל ספר במדבר נקרא "חומש הפקודים" (יזמא סח, ב. פרש"י תשא שם).

(18) ר"פ שמות. וגם בפ' תשא שם: להודיע שהיא חביבה עליו.

(19) נתחומא תשא ט. במדבר פ"ב, יא. פסיקתא דר"כ פ' שקלים (יח, א).

(20) ראה לעיל הערה 9.

(21) בסגנון הידוע "פעולה נמשכת".

(* הטעם מה שרש"י מעתיק גם "וידבר במדבר סיני" – נתבאר בשיחת ש"פ במדבר תשנ"ה. וראה גם לקמן הערה 35.
(** כ"ה ברוב הדפוסים. ובדפוס ראשון מעתיק גם "השני".

לדוגמא, כמסביר בספר התניא²⁷, שגם קל שבקלים מוסר נפשו על קידוש ה', ובכל זאת הוא נקרא "קל שבקלים" גם כאשר הוא מוכן למסור נפשו ממש, כי²⁸ על עבירות אחרות הוא עלול לעבור.

(ב) שנקודת היהדות משפיעה על כוחותיו הפנימיים: תפיסתו השכלית וכדומה הם בהתאם לנקודת היהדות. אך בכל זאת ניכר, שתפיסתו זו במוח וכו' אינה נובעת מהשכל עצמו²⁹, אלא מכוח אחר שהשפיע על הבנתו.

(ג) שנקודת היהדות חודרת ומשפיעה על כל מהותו והיא כל מציאותו. כך, שהשכל כשלעצמו מבין בהתאם לנקודת היהדות.

זהו ההבדל בין שלושת ה"מנינים" שהוזכרו לעיל:

ביציאת מצרים האירה אצל ישראל אמונה פשוטה, אשר עוררה אצלם את "לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה"³⁰, אך לא היה לכך קשר עם כוחותיהם הפנימיים³¹.

לפני הקמת המשכן, כאשר על ידי "ועשו לי מקדש" היו צריכים להגיע ל"ושכנתי בתוכם"³² – בתוך פנימיותם – היה "מנין" מסוג שני³⁰, ולא הספיקה ה"חיבה" שנתגלתה על ידי המנין בצאתם ממצרים, כי עתה היה צורך בהודעת החיבה, בגילוי נקודת היהדות, באופן מעמיק יותר, אשר יחדור וישפיע גם על הכוחות הפנימיים – ושכנתי בתוכם – שיהיו מוכנים לגילוי של "ושכנתי" בתוכם.

ולאחר הקמת המשכן, כאשר כבר עשו ישראל את העבודה במשכן והפכו להיות בעצמם "משכן" לקדוש-ברוך-הוא, לא רק מפני "ושכנתי" מלמעלה, אלא מפני עבודתם העצמית – אז היה "מנין" שלישי: שחיבתן של ישראל, נקודת היהדות, נתגלתה גם מצד הכוחות הפנימיים עצמם, כדלעיל.

ו.

חודש אייר ואהרן - העלאת המטה

בכך יובן מדוע היה המנין שלאחר הקמת המשכן רק

כל עבירה, אשר היצר הרע "כופה" על היהודי לעבור²², הוא עלול לחשוב, לכאורה: כיון ש"אין לך דבר שעומד בפני התשובה"²³, והרי על ידי תשובה מאהבה "נעקר עונו מתחילתו"²⁴ – מה "נורא" כל כך אם יתנתק באופן זמני (ח"ו) מהקדוש-ברוך-הוא? – הרי תמיד²⁵ באפשרותו לשוב בתשובה ולתקן עצמו, ויותר מכך – לעקור לחלוטין את העבר!

אך רואים שלא כך הוא, אלא היהודי בטבעו מוכן למסירת נפש כדי לא להתנתק מהקדוש-ברוך-הוא אפילו לרגע אחד, בלי לחשוב שהוא יכול לתקן זאת מאוחר יותר. וההסבר לכך הוא, מפני ש"אור ה'" המלוכב בנפשו של היהודי הוא "למעלה מהזמן, ושליט ומושל עליו"²⁶, ולכן אין לגביו הבדל בין רגע קצר לבין תקופת זמן ארוכה. התנתקות מהקדוש-ברוך-הוא, ח"ו, אפילו לרגע אחד, מופרכת אצלו בדיוק כמו לתקופה ארוכה.

לכך מתכוון רש"י בביטוי "מונה אותם כל שעה": גילוי נקודת היהדות במנין משפיע ושומר על היהודי "כל שעה", אפילו לזמן קצר, ואף שביכולתו לתקן את העבר – אך כיון שבזמן המועט, עד אשר יתקן, הוא נפרד מאלקות ח"ו – הרי הוא מבטל את כל החישובים, ומוסר את נפשו, כי נקודת היהדות שולטת ולכן הוא "מונה כל שעה".

ה.

שלושה אופנים של "מנין" וגילוי נקודת היהדות
לפי כל האמור לעיל יובן ההבדל בין שלושת סוגי ה"מנינים" המוזכרים בדברי רש"י: כשיצאו ממצרים, כשנפלו בעגל וכו' (לפני הקמת המשכן), ובאחד באייר לאחר הקמת המשכן:

בגילוי נקודת היהדות ובהשפעתה על ישראל יש, באופן כללי, שלושה אופנים:

(א) שגם לאחר שמתגלית אצלו נקודת היהדות – עד כדי כך שהיא מעוררת אצלו נכונות למסירות נפש בפועל ממש, בכל זאת נשארים עדיין כוחותיו הפנימיים, השכל וכדומה, כפי שהיו.

(22) ראה רמב"ם הל' גירושין ספ"ב.

(23) נסמן בלקו"ש ח"ו ע' 8 הערה 24.

(24) רש"י יומא פו, א.

(25) ואף שהאומר אחטא ואשוב אין מספיק בידו לעשות תשובה – הרי אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה מקבלין תשובתו (אגרת התשובה פ"א).

(26) תניא פכ"ה (לא, ב).

ויל"פ ב' הענינים: מצד "למעלה מהזמן" כל ענין (אפי' של רגע) יש בו ענין דנצחיות וכדלקמן (בתניא שם לב, א) בקדושה, אלא שבענין דלעו"ז תשובה עוקרתו; מצד "ושליט ומושל עליו" אפשר שענין דלפי שעה יהפך

להיות נוגע יותר מענין דזמן ארוך.

(27) פ"ח ואל"ך.

(28) אין סתירה לזה ממש בקונט' העבודה פ"ה ע' (32) – כי המדובר שם הוא בכללות. אבל בנוגע לענינים פרטים אפשר להיות כו' כפנים.

(29) ראה סידור שער ל"ג בעומר בתחלתו.

(30) ירמ' ב, ב.

(31) שלכן הוצרך להיות "כי ברח העם" (תניא פל"א).

(32) תרומה כה, ח. ו"בתוכם" (לשון רבים) היינו "בתוך כאו"א מישראל"

(נסמן בלקו"ש [המתורגם] ח"ג ע' 160).

"באחד באייר", ומדוע גם אהרן היה צריך להשתתף במנין בני ישראל ביחד עם משה:

ההבדל בין ניסן – חודש הגאולה, יציאת מצרים – לבין אייר – החודש של ספירת העומר – הוא: ניסן הוא המשכה מלמעלה למטה, ואייר – העלאה ממטה למעלה³³. כך הוא גם ההבדל בין משה לבין אהרן, שמשה הוא "שושבינא דמלכא" ש"ממשיך" אלקות מלמעלה למטה, ואהרן הוא "שושבינא דמטרוניתא" – הוא מעלה את כנסת ישראל ממטה למעלה³⁴.

וכיון שה"מנין" שלאחר הקמת המשכן היה כדי לגלות את נקודת היהדות לא רק מלמעלה למטה, אלא גם מצד הכוחות הפנימיים עצמם, ממטה למעלה – לפיכך הוא היה צריך להתבצע על ידי משה ואהרן יחדיו. ודוקא "באחד לחודש השני", כאשר יש גם ענין של העלאת המטה, ולא רק³⁵ המשכה מלמעלה.

ז.

המנין בחודש אייר - הכנה למתן תורה

זהו הקשר בין פרשת במדבר, המתחילה בציווי "שאו את ראש..." (ויש לומר, ש"שאו" הוא גם מלשון נישואין) – לבין "יום חתונתו זה מתן תורה":

במתן תורה התחדשו שני הענינים – "העליונים ירדו לתחתונים" ו"התחתונים יעלו לעליונים"³⁶.

וכהכנה לאיחוד הקדוש-ברוך-הוא עם ישראל בשני הקוים³⁷ – "המשכה" של אור אין סוף בכנסת ישראל, והעלאה של כנסת ישראל לאור אין סוף – קוראים בתורה על ה"מנין" אשר היה "באחד לחודש השני (שבא לאחר החודש הראשון והמשכותיו), ואשר יתבצע על ידי משה רבינו, שושבינא דמלכא, ואהרן, שושבינא דמטרוניתא,

וזהו ההכנה לאיחוד שבמתן תורה, שעל ידי אורייתא³⁸ – "ישראל"³⁹ וקודשא בריך הוא כולא חד".

(משיחות ש"פ במדבר תשכ"ד-כ"ה)

33) נתבאר בארוכה בלקו"ש ח"א פ' אמור. ח"ד ע' 1302. ולהעיר מלקו"ת פרשתנו ג, א.

34) זח"ג כ, א (רע"מ). נג, ב. וראה לקו"ת פרשתנו ב, סע"ד ואילך, שזהו גם שני הענינים "במדבר סיני" ו"באהל מועד". ע"ש.

35) ויש לומר, (ב"יינה של תורה" שבפרש"י), שבזה שרש"י מעתיק (לפני פירושו) "במדבר סיני (באחד לחודש)", מרמו הטעם למה שנמנו "באחד באייר" – לפי שזה המנין שייך לענין ההעלאה מלמטה למעלה, "במדבר סיני" [אלא שמ"מ הוא שייך גם ליום הקמת המשכן – המשכה מלמעלה "באחד לחודש" (ראה לעיל הערה 11 ובשו"ג הא')].

36) שמו"ר פ"ב, ג. תנחומא וארא טו. וראה לקו"ש ח"ח ע' 23 ואילך.

37) ויש לומר, שב' קוין אלו נרמזים [לא רק במקום הציווי "במדבר סיני באהל מועד" (ראה הערה 34), אלא גם] בזמן הציווי "באחד לחודש גו' בשנה גו'": "חודש" שייך ללכונה מלכות – העלאה, ו"שנה" – לחמה, ז"א – המשכה (ראה לקו"ש שם הערה 18).

וע"פ המבואר בלקו"ש שם (ע' 26-7), שעיקר העילוי דמ"ת הוא חיבור ב' הקוין יחד – יש לומר, שגם ענין זה נרמז בזמן הציווי, כי "בחי' חודש ובחי' וכו'.

שנה (שבכתוב זה) הכל אחד" (לקו"ת שם ג, א מזח"ג קיז, ב).

38) לקו"ת ויקרא ה, ג (מזח"ג עג, א).

39) זח"ג צג, ריש ע"ב.

ב"ה, כ"א אייר, תשי"ח
ברוקלין

הווי"ח אי"א נו"נ כו' מו"ה דניאל שי

שלום וברכה!

לאחרי הפסק הכי ארוך נתקבל מכתבו מה' אייר, וכיון שאינו מזכיר בהנוגע לבריאותו וענינו, בטח שזהו סימן שהכל בסדר הוא.

ובמ"ש ע"ד הרבנית מרת מארקוס תחי' אשר עלה ברצונה הטוב למסור שני ספרי תורה לכפר חב"ד אשר באה"ק ת"ו, נכון הדבר. וכיון שאמרו חז"ל מצוה לפרסם עושי מצוה, בטח ועד הכפר יעשו זכרון באופן המתאים לנשמת בעלה הרב ע"ה, בקשר עם מסירת הספרי תורה לבית הכנסת אשר בכפר חב"ד.

במ"ש אודות כתיבת (פצוה) דכא, ידוע הוראת רבנו הזקן בזה לכתוב באל"ף, וכבר מסר כ"ק מו"ח אדמו"ר, שראה בעצמו ס"ת שע"פ קבלה כתבה מהר"ם מרוטנברג, וכתוב שם באל"ף, וכן בס"ת בפראג אשר הגיה עזרא הסופר, ג"כ באל"ף, ולכן בודאי שבס"ת הנ"ל יהי' ע"פ הוראת רבנו הזקן בעל התניא (פוסק בנסתר דתורה) והשו"ע (פוסק בנגלה דתורה).

בשאלתו, האם לבוא בכתובים עם קרוביו שבמדינתנו לפנים - הנה כיון שהמתין עד עתה כדאי לחכות להזמן שיוטבו היחסים מאה"ק ת"ו לשם, פרט באם יכול לכתוב ע"י מי שהוא הנמצא עתה בפולין שממש ישלחו המכתב לקרוביו.

בברכה לאורך ימים ושנים טובות ולבשו"ט תכה"י.

ב"ה, כ"א אייר, תשי"ח
ברוקלין

הווי"ח אי"א נו"נ וכו' מו"ה משה שי
המכונה ד"ר טאוב

שלום וברכה!

במענה למכתבו שנתארך בהילוכו יותר על הרגיל.

בעת רצון אזכירו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע להמצטרף לו, ובפרט להסתדרות טובה כמצווה עלינו בתורתנו תורת חיים, מתוך שמחה וטוב לבב, שאם כל אדם זקוק לזה, עאכ"כ רופא הצריך לרפאות את הפונים אליו, והרי אפילו חוזק הגוף כפשוטו תלוי במצב הרוח וחזיון הרוח, שמזה מובן שהרופא צ"ל בדרגא דטופח ע"מ להטפח בזה. וכיון שכל אחד נצטווה על השמחה וחוזק הבטחון, בודאי שהאפשרויות והיכולת בידו, וגם המציאות מתאימה לזה, שהרי אי אפשר שהתורה שאין אמת אלא תורה, תצוה על ענין שאינו מתאים להמציאות. ובודאי לדכוותי האריכות בכגון דא למותר.

והרי נמצאים אנו בימים שבין חג הפסח זמן חירותינו, חירות מכל ענינים המצירים ומעיקים, וחג השבועות זמן מתן תורתנו חרות על הלוחות א"ת חרות אלא חירות, יה"ר [ש]יבשר טוב גם בעניניו הוא.

ב"ה, כ"א אייר, תשי"ח

ברוקלין

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום הששי, בו שואל:

(א) מהי העצה לכוונה בתפלה.

ההתבוננות לפני התפלה עכ"פ איזה רגעים לפני מי הוא הולך להתפלל. ומהנכון שילמוד ג"כ בעל פה מהתחלת ריש פרק מ"א בתניא עד תיבת המלך (ע"ב), ולפני התפלה יחזור על זה בדבור או במחשבה בתוכן הדבר. וכן בימות החול קודם התפלה יפריש איזה פרוטות לצדקה.

(ב) מהי העצה ללימוד התורה ולהתמדה בזה.

ההתבוננות האמורה מועילה גם בנוגע ללימוד התורה והעיקר בשני הענינים הוא הרעיון אשר התורה והתפלה וכל המצות ניתנו לטובת האדם, ובזה צפון אשרו הן בגשמיות והן ברוחניות.

(ג) בודאי יודע הכתוב בכמה מספרי חכמינו וגדולינו אשר לכוונת התפלה, מועיל תפלה מתוך הסידור, ובלמוד התורה צריך להוציא בפה, ז.א. בדבור לא רק במחשבה.

בודאי יודע מהתקנה לאמר בכל יום אחר תפלת הבקר השיעור תהלים חדשי - כפי שנחלק לימי החדש - ושומר על זה או שישמור עכ"פ מכאן ולהבא.

בברכה לבשו"ט

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

ב"ה, כ"ג אייר, תשי"ח

ברוקלין

הווי"ח אי"א נו"נ עוסק בצ"צ מו"ה יונה שי

שלום וברכה!

במענה למכתבו מערב יום הבהיר ל"ג בעומר.

נעם לי לקרות בו ע"ד פגישתו עם כמה מאלה אשר יש להם השפעה על כו"כ מבני ישראל, שמה מובן אשר כל רושם טוב שעושה עליהם, ובפרט ע"פ הידוע אשר סו"ס הרושם מתבטא באיזה אופן שיהי גם בהנוגע למעשה, הרי במדה זו נכפל הרושם כ"פ ככה, כיון שנוגע להמושפעים של הנ"ל. ומזה מובן שכל השתדלות ואפילו יגיעה כדאית הן, כיון שאין זה בשביל הפרט (שאפילו עליו נאמר כל המקיים נפש אחת מישראל ה"ז קיים עולם מלא) אלא בשביל הרבים, וביחוד בזה אודותו כותב במכתבו האחרון הנה זה נוגע בשטח החינוך, ז.א. באנשים צעירים אשר כעבור איזה זמן יבנו ביתם, שצ"ל בית בישראל סבא מיוסד על יסודי התורה והמצוה.

ובמדתו של הקב"ה שהיא מדה כנגד מדה אלא שכ"פ ככה הנה יהי רצון שפירות פעולותיו האמורות שאדם אוכלם בעולם הזה ישלם לו השי"ת ברוב נחת אמיתי מכל יו"ח שי לאורך ימים ושנים טובות.

בברכה לבשו"ט.

יום ראשון כ' אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: –ע– והנה כאשר ישים... –ע– הדיבור בד"ת.

להיכלל באורו יתברך בבחינת "נשיקין". אך איך היא בחינת אתדבקות רוחא פרוחא? – על ידי מה מגיעים להתדבקות רוח ברוח, למילוי רצונו "לדבקה בו יתברך וכו'" – לזה אמר – אחרי "ואהבת בכל לבבך" וכו': "והיו הדברים האלה כו' על לבבך, ודברת בם כו'", – האדם

מגיע לדבקות האמורה על ידי התעמקותו בתורה ועל ידי הדיבור בתורה, וכמו שכתוב פס' חיים, שיחוד הנשיקין – שבו ישנו ענין הדבקות של "רוח", עקרן הוא יחוד חכמה בינה דעת פקחמה בינה דעת, ורוחא – ענין, עיון תורה; – ההתעמקות העמוקה והבנת התורה,

שעל ידן מתאחדים חכמתו, בינתו, דעתו ושכלו של האדם בחכמה בינה דעת ושכל שלמעלה שבתורה, ופקח – על ידי שהאדם מדבר בפיו בתורה "ודברת בם", הוא מוצא – מקור הרוח וגליון של הרוח, פקחיה גלוי, והינה בחינת תדבור פקחיה תורה, – שבדברו דברי תורה, באה ה"רוח" באופן של התגלות, – הרי שעיקר היחוד ודבקות "רוח ברוח", בא על ידי העיון בתורה, וטעמו של דבר מסביר רבנו הזקן להלן:

והנה, כאשר ישים המשכיל אלה הדברים אל עמקא דלכא ומחא – כשיתעמק בהם מתוך עומק הלב והמוח, אזי ממילא, "במים הפנים לפניו", – מה שהקב"ה מראה אהבה גדולה כל כך לבני ישראל, תעורר גם בבני ישראל אהבה גדולה להקב"ה – בכך

מסיים רבנו הזקן להסביר את ענין האהבה של "כמים הפנים לפניו" שהחל להסביר בפרק מ"ו, ועליה הוא אומר, שבקריאת שמע ובברכותיה מסוגל יהודי במיוחד לעורר אהבה זו. ואז – תתלהט נפשו – באהבה להקב"ה, ותתלהט ב"רוח נדיקה", להתנדב להניח ולעזוב כל אשר לו מנהג, – שכל אלה לא יהיו אצלו

העיקר, ורק לדבקה בו יתברך ולכלל באורו דבדיקה חשיקה וכו', פקחיה נשיקין ואתדבקות רוחא פרוחא – התדבקות רוח ברוח, שרוח האדם תתאחד ברוח שלמעלה, פקחיה לעיל – שכשם שב"נשיקין" בגשמיות, נעשה לא רק דבקות מפה לפה, מפיו של אחד לפיו של שני, כי אם גם התחברות הרוח וההכל של השני – כך גם באופן היחוד ברוחניות, שרוח האדם שלמטה מתאחדת עם הרוח שלמעלה – וזאת ירצה האדם מפאת אהבתו הגדולה להקב"ה,

יום שני כ"א אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: –ע– כי על מוצא... –ע– ומאודו כנ"ל.

העולם, ומתבצעת הכוונה העליונה שאור אין סוף יימשך למטה בעולם, שיהיה "מלא כל הארץ כבודו". לכן, נדרש לבטא דברי התורה בדיבור (ומכך גופא מובן, שאותו טעם אמור גם לגבי מצוות מעשיות, היות שעל ידן בעיקר נמשך אור אין סוף בנפש החיונית ובעולם. אלא, כאן מדובר איך מתבטא הדבר ב"תורה", שלנפש האלקית באים היחוד הנעלה ביותר ודבקות רוח ברוח, על ידי ההבנה בתורה – ובכל זאת צריכים גם לדיבור בתורה,

כדי להמשיך אור אין סוף גם בנפש החיונית ובעולם). ומכל מקום, לא יצא ידי חובתו פקחיה וציון לבדו – כשאדם לומד תורה במחשבה והרהור בלבד, אין הוא יוצא ידי חובתו, למרות שעל ידי כך נעשה היחוד הגדול של נפשו האלקית באופן של דבקות "רוח ברוח", עד שיוציא – את דברי התורה, בשפתיו, כדי להמשיך אור אין סוף פקחיה וציון למטה עד נפש החיונית השוכנת בדם

"כי על מוצא פי ה' יחיה האדם". – הרי שענין הפה הוא להיות ה"מוצא" של ה"רוח". הרי שהעיקר הוא ההבנה בתורה, שעל ידה באה הדבקות של "רוח ברוח"; מדוע, איפוא, נדרש לאהבה זו, לבטא דברי התורה בדיבור? יסביר רבנו הזקן להלן, אכן, לגבי

ה"אדם", לגבי הנפש האלקית, עיקר היחוד והדבקות העליונה ביותר, באים על ידי ההבנה בתורה. אך, הכוונה העליונה היא הרי שאור אין סוף ברוך הוא יימשך גם בנפש החיונית

ובעולם – דבר זה בא דוקא על ידי שהאדם מוציא בפיו את דברי התורה. שכן, הדיבור שהוא ענין גשמי, שייך רק על ידי הנפש החיונית, וממילא נמשך על ידי הדיבור קדושה ואור אין סוף בנפש החיונית; והיות שהכוח לדיבור בא ממה שהאדם אכל ושתה דברים גשמיים, מהם נוצרו דם וחיות גשמיים, ונתנו לו כוח לדבר את הדיבורים – נמשכים על ידי כך קדושה ואור אין סוף בכל עניני

ליקוטי אמרים

כי על מוצא פי

ה' יחיה האדם ומ"מ לא יצא ידי חובתו בהרהור ועיון לבדו עד שיוציא בשפתיו כדי להמשיך אור א"ס ב"ה למטה עד נפש החיונית השוכנת בדם האדם המתהווה

בפל"ו וכדמסיים "וכנ"ל באריכות" ובאן גם בקיצור, לכאורה, אינו ענין. י"ל בדא"פ: עפ"י משנ"ת כאן התוצאות דואהבת ג' שבא בהמשך להענינים שבברכות ק"ש – שכאשר ישם המשכיל אלה הדברים כו' תתלהט נפשו כו' לדבקה בו ית' וליכלל באורו כו' –

עלי' מלמטלמ"ע – לכאורה, כלות הנפש באהבה כו', ומבאר: אך (דלא כקס"ד הנ"ל) איך היא כו' לזה אמר (מחדש חידוש גמור) והיו הדברים... לבבך (עין בתורה. ועוד יותר) ודברת במ (היפך מעלי' מלמטלמ"ע) – כי צ"ל אתדבקות רוח ברוח, ורוח דלמע' היינו חכ' דלמע' תורה, וע"י העין (עין לעיל

פ"ה) מתייחדים חב"ד בחב"ד. (והנה לכאורה אפ"ל דכשידבר אח"כ בהא דמעין מגלה אח"כ היחוד דחב"ד בחב"ד, וזהו פעולת ודברת במ ותו לא (היפך המבואר פמ"ה ופמ"ו וממש"נ ישקני מנשיקות פיהו, ומהמשל באדם דנושק פה לפה ולא – במוח ובפה מספר ע"ד היחוד דחב"ד)) ומבאר: והפה (דלמע' וראדם התחתון) הוא מוצא (בלי תוס' ביאור), היינו כפשוטו – מוציא הרוח (החכ' שמעין) וגילוי (דהעין ומסקנתו) בבחי' גילוי (עלמא דאתג' ולא רק מסקנא בשכל) והיינו בחי' הדבור (בחי' גילוי) בד"ת (ולא רק עין כ"א מסקנא וגילוי דהעין). כי על כל מוצא (כפשוטו, כנ"ל, כשיצא מן) פי ה' יחי' האדם (כפשוטו כנ"ל שזהו גילוי ומסקנת העין, וכלימוד התורה עצמה – ה"ז דבר הלכה ולא העין והשק"ט). (אלא שעדיין אינו מובן דבשלמא העין בתורה מוכרח, כי אחרת אפ"ל אתדבקות ברוח דלמע' – אבל מהו ההכרח דכאשר ישם אל לבו ויתלהט וירצה לכלול באורו – יבוא ויוכרח גם לודברת במ – תנועה הפכית – מלמעל"ט. ולזה מבאר דאמת כן (הוא) ומ"מ לא יצא יד"ח כו' כדי להמשיך כו' (אבל לכאורה עפ"ז – ה"ז ענין וחובה בפ"ע, ואין לזה שייכות לאתדבקות שלו רוח ברוח כו' דבזה עבודתו בק"ש וע"י ההכנה דברכות ק"ש. ומתריך דשייך, כי ע"י ודברת כו' יעלה) כולן כו' ולכללן ביחודו ואורו (אותם הענינים שפועל בעצמו ע"י העין). (ועדיין אינו מובן – השייכות דמוכרחת העבודה להעלות הדצ"ח והעולם – לתוכן ברכות ק"ש והתחלת ק"ש (עד הכתוב ד"והיו הדברים) כ"א זהו ציווי ועבודה וענין בפ"ע (ואפילו יחוד הדבור שלו בדבור, אינו עיקר המסקנא דכשיתלהט, ותנועה הפכית וכן"ל, אף שהיא מענינה ובאדם עצמו). (לזה מבאר) שזהו תכלית השתל' כו' וזהו תכלית כוונת כו' (שהשתל' כו' להיות ככו' כו' ושהאדם יעבדו ית' – זהו תוכן ומסקנת בר' ק"ש וכו'), (ועדיין אינו מובן השייכות לואהבת. ומתריך) רק (וא"א בלאה"כ) שצריך תחלה כו' למסור לו נפשו ומאדו (תוכן שמע ג' ואהבת ג'). ע"פ הנ"ל מבוארים כמה ענינים בתניא: בפ"ה מתחיל בהלכה ופס"ד (ולא סתם ידיעת התורה כסיומו – כשמדבר בנוגע ליחוד סתם ולא "מכל צד ופינה"). בפמ"ה

האדם, המתנהג מדומם צומח חי, – שהאדם אוכל ושותה, מכך נוצר אצלו הדם בו שוכנת הנפש החיונית – ובכל אלה נמשך אור אין סוף, על ידי שהוא מוציא דברי תורה בדיבור, כְּדִי לְהַעֲלוֹת בְּלִין – את נפש החיונית והדומם, צומח, חי, של העולם, לַח' עִם כָּל

הָעוֹלָם כָּלוּ, וְלִכְלֹל בְּיַחְדוֹ וְאוֹרוֹ יִתְבָּרַךְ, אֲשֶׁר יָאִיר לְאֶרֶץ וְלָדָרִים בְּבְחִינַת גִּלּוֹי, "וְנִגְלָה כְּבוֹד ה', וְרָאוּ כָל בָּשָׂר וְכוּ"¹⁰, שְׁהָיוּ תְּכֵלִית הַשְׁתַּלְשָׁלוֹת כָּל הָעוֹלָמוֹת, לְהִיּוֹת כְּבוֹד ה' מֵלֵא כָל הָאֶרֶץ תִּלּוֹ דְּקָא בְּבְחִינַת גִּלּוֹי, לְאַהֲפָא חֲשׂוֹכָא לְנִחוּרָא – להפוך את חושך (הקליפות) לאור

(הקדושה), וּמִרְיָא לְמִתְקָא, – ומרירות (העולם, שמקבל את חיותו מ"קליפת נוגה" – להפוך) למתוק (לשוב ולקדושה). בְּנִזְכָּר לְעֵיל – בפרק ל"ו, בְּאִרְיָכוּת – שבכך מתבטאת כל תכלית סדר ההשתלשלות כולה. וְזֶהוּ תְּכֵלִית בְּוִנַת הָאָדָם בְּעִבּוּדָתוֹ, לְהַמְשִׁיךְ אוֹרֵי־אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא לְמִטָּה, – ולכן, למרות שבעבודתו הרוחנית ובהבנתו העמוקה בתורה – באפשרותו למלא את ה"מבוקש" של אהבתו, להיות דבוק בהקב"ה בדביקות "רוח ברוח" – צריכה, אבל, להיות הכוונה בעבודתו: לא מה שטוב רק לו ולנפשו האלקית, כי אם למלא מה שהקב"ה רוצה, שיימשך אור אין סוף למטה בעולם, דבר שנוצר על ידי הדיבור בתורה (ועל ידי מעשה המצוות). אלא שבכל זאת, לפני שהאדם מגיע ל"הדברים האלה על לבבך" ול"דברת במ" – שהם תורה, אומר הכתוב "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך", שכן, לפני המשכת אור אין סוף ברוך הוא למטה על ידי תורה נדרשת בתחילה "העלאת מ"ן", התעוררות מלמטה של אהבת האדם, שעל ידי כך נמשכת לאחר מכן המשכה על ידי תורה ומצוות. רַק שְׁצַרְיָךְ תִּתְחַלֵּה הַעֲלָאת "מִין נִזְכָּרִין", – שבלשון הקבלה, הכוונה היא להתעוררות תשוקה ועליה מהמקבל. "נוקבא" היא בחינת ה"מקבל", לְמַסֵּר לוֹ נִפְשׁוֹ וּמַאֲדוֹ בְּנִזְכָּר לְעֵיל: – שכדי שתהיה ההמשכה על ידי תורה ומצוות כמו שצריך להיות, צריכה להיות בתחילה "העלאת מ"ן" של אהבת האדם באופן של מסירת "נפשו ומאודו" להקב"ה – למסור, כאמור, את הכל לה'. בכך סיים רבנו הזקן להסביר ענין "אהבה כמים הפנים לפנים", אודותו החל לדון בפרק מ"ו והמשיך בכך עד לסוף פרק זה.

ביאור מכ"ק אדמו"ר שליט"א בתניא סוף פרק מ"ט אך איך היא כו' והפה הוא... יחי' האדם ומ"מ לא יצא כו' שזהו תכלית כו'. (1) תוכן כוונתו בהנ"ל, (2) לכאורה "הפה... האדם" מיותר, (3) "כי על... האדם" – מדלא מוסיף ביאור בזה דכוונתו כאן כפשוטו הכתוב וא"כ מאי השייכות להענין המדובר כאן? (4) מוצא הרוח וגילוי – הפי', ומאי מוסיף על "בבחי' גילוי" הסמוך לו? (5) ההכרח לכהנ"ל בנדר"ד בספמ"ט? (6) ובפרט שזהו תכלית ההשתל' – מקומו

ואיך שאי"ז רק "סיפור" ע"ד הנעשה בחב"ד, וההכרח דהקדמת בכל מאריך ועוד ואיך שאעפ"כ עיקרו בחב"ד – כי אז נעשה החידוש וההמשכה שהקב"ה יהי' יושב. והצע"ג – שבכ"מ הבי' דנשיקין דהיינו מהאח"ר של הנושק ומהי השייכות לחב"ד מוחין. אלא שהענין שהאחבה פנימית מאכט איבער (או מאכט אויף) חב"ד, וכדלמע' ששמו הגדול נמשך כו'. ועיין בס' דרושי חנוכה (רע"ג, א): "נשיקה... הוא יציאת... מפני' הלב והשכל".

ופמ"ו מדייק – דבר ה' זו הלכה (ולא שקו"ט לבד), ועוד. לכאורה צע"ג בתניא (כאן ובפמ"ה, מ"ו) שמפרש נשיקין דהיינו דבור (בד"ת) – והרי כל העילוי דנשיקין – שאינו יכול לבוא בהגבלה דדבור, ומובן עפמשנ"ת בלקו"ת שה"ש (א, ד.) דמש"נ על התורה ישקני גו' – דכמו אה"ר דהאב כו' כ"א בבחי' צמצום גדול כו' כך כו'. ועפמשנ"ת שם [ברמז ובביאור יותר בד"ה שה"ש (בס') הנחות הר"פ ז"ל ע' קמ"ב] יתוס' ביאור אין דעם אויפטו של ודברת בס,

יום שלישי כ"ב אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: –ע– פרק נ. והנה כל... –140– מבדילים כו' ח"ו.

מחכמה, חסד ונצח, ממילא יוצא שחסד היא ענף של "חכמה", שבה מתחיל קו הימין; מאידך, קו השמאל מורכב מבינה, גבורה והוד, כך שגבורה היא ענף של "בינה", שבה מתחיל קו השמאל. לפי זה יוצא שכל דרגות האהבה אודותן למדנו, הן בחינת "חסד" ו"כסף" והן "ענף" החכמה, ואילו אהבת כלות הנפש, אודותה נלמד בפרק זה, היא בחינת "גבורה", שהיא בחינת "זהב" ו"ענף" לספירת ה'בינה'. וְהֵנָּה, כָּל בְּחִינֹת וּמְדִינֹת אֶהְיֶה הַנּוֹפְרוֹת

לְעִיל – הֵן מְסֻרָא דִּימִינָא, – מצד ימין, וּבְחִינַת "כֶּהֱן" – הנקרא, אִישׁ חֶסֶד, – שעבודתו – עבודת הכהן – היא באופן ובבחינת חסד, וְנִקְרָאוֹת – מדריגות האהבה האמורות, נקראות "כֶּסֶף חֲקִירָשִׁים"², מְלִשׁוֹן "נִכְסֵף נִכְסֵפֶת לְבִית אֲבִי"³. – כך, שכל בחינות ואופני האהבה, הם ענין של כוסף ותשוקה, מה שיהודי רוצה להיות דבוק באלקות; וב"לביט אביך" מתכוונים גם לבחינת חכמה, "קדש" (קדשים), שנקראת גם "אבא", שכן, כאמור, האהבות הן "ענפים" מ"חכמה", ומביאות באופן ישיר לקיומן של תורה ומצוות הבאות מ"חכמה". אִךְ יֵשׁ עוֹד בְּחִינַת אֶהְיֶה, הָעוֹלָה עַל פְּלִגָּה, – על כל בחינות האהבה האמורות, כְּמַעֲלַת הַזֶּהָב עַל הַכֶּסֶף, – מעלתה וחשיבותה של אהבה זו, אינה מתבטאת בכמות, בחזק, כי אם באיכות. עליונותה של אהבה זו, מתוארת במעלת ה"זהב" לגבי ה"כסף"; כמו שחשיבות הזהב לגבי כסף אינה בכמות בלבד, שזהב שוה יותר מכסף – שהרי, כמות גדולה יותר של כסף שוה כמו כמות קטנה של זהב – אלא, חשיבותו ומעלתו של זהב לגבי כסף מתבטאת בכך שזהב ישנו סוג מסוים המנציץ בניצוץ השובה את הנפש (בלשון הקודש זה נקרא "לוחשות", כמו "גחלים לוחשות", והרבי שליט"א מציין את ה"זוהר" בו נאמר "נהיר ונציץ לעינין" – מאיר ומנציץ לעינים). וכל סוגי הזהב, יש להם שייכות לאותו סוג של זהב (כפי שמוכר בזהר שם); ואילו ב"כסף" לא קיימת מעלה זו⁴. – כך גם ביחס לאהבה זו, שהיא כוללת בתוכה צמאון וכלות הנפש, שאינם קיימים בשאר האהבות. וְהֵיא אֶהְיֶה בְּ"רִשְׁפִי אֲשֶׁר, –

פֶּרֶק נ. כדי להקל על הבנת פרק נ, אותו אנו עומדים ללמוד, נדרשת הקדמה קצרה לפחות¹: עד כאן למדנו על בחינות ואופנים שונים באהבת ה', שכל אחד מהם, מביא את האדם ללמוד תורה ולקיים מצוות; אהבות אלו נותנות חיות בלימוד התורה ובקיום המצוות.

ברם, קיים צד שווה בכל בחינות ואופני האהבה האמורים, והוא שהאהבה, בכל האמור, מבוססת¹⁴⁰ על תשוקה ורצון להיות דבוק בהקב"ה, או שאלקות תהיה בהתגלות בנפשו. לפיכך,

מחייבת אהבה זו, באופן ישיר, את ענין לימוד התורה וקיום המצוות, שכן, על ידי כך מתדבק יהודי בהקב"ה, ואלקות מתגלית בנפשו. בפרק נ' ידובר אודות סוג של אהבה, המתבטא, לא בכוסף ותשוקה להיות דבוק באלקות, כי אם, בצמאון ובתשוקה לאלקות עד כלות הנפש, שנפשו כלה לאלקות; כלומר: ה"יעד" של אהבה זו, הוא: שהנפש תתנתק מהגוף ומכל הענינים הקושרים אותה לגוף, ולהכלות בכלות הנפש.

אהבה מסוג כזה, אינה יכולה לעורר באופן ישיר, לקיום התורה והמצוות, שכן, לימוד תורה וקיום מצוות אפשריים רק כאשר הנשמה לבושה בגוף. ולא כאשר המבוקש של אהבה זו הוא להיפך מהאמור – להיכלות ולהינתק מהגוף. ברם, תכליתה של כל אהבה, היא הרי העבודה בתורה ומצוות הבאה מהאהבה זו – ואופן העבודה בתורה ומצוות שמתוך אהבה זו של כלות הנפש, בא על ידי תנועה הפכית בנפש: בשעה שנפשו נמצאת בלהבה של אהבה, בתנועה של "רצוא", בתנועה של "ריצה" וכליון – חש הוא, עם זאת, שלא זו היא הכוונה העליונה, אלא, הכוונה העליונה היא להיפך, שהנשמה תתלבש בגוף ותמשיך אלקות למטה. מפאת הרגשה זו בא האדם לידי התבטלות ונוצרת בו תנועה של "שוב", שבמקום להיות בתנועה של "רצוא" וכלות הנפש, הוא נמצא בתנועה הפכית, תנועה של "שוב", של חזרה, להיות לבוש בגוף, ולקיים תורה ומצוות – ובכך לבצע את הכוונה העליונה. האופנים ודרגת האהבה, אודותם למדנו עד עתה, מתוארים בבחינה של "כסף", מלשון "כוסף" ו"כסף" הוא בחינת חסד, שהיא צד הימין – "חסד דרועא דימינא". ובהתאם לכלל בתורה הקבלה, שעשר הספירות מחולקות בשלשה קווים: קו הימין – קו החסד, קו השמאל – קו הגבורה, וקו האמצעי, וקו הימין מורכב

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עייג"כ פלח הרימון וירא (119, טור ב'), ביאור תניא קופיר דרש"ג בסופו". 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אולי (מבאר ע"פ) וכוונתו להכתוב (מ"ב יב, ה) דשם מבוואר דבני' מביאים זה לבית ה', ושייך – לכהנים. ועיין תו"א ס"פ תשא בפי' שקל הקודש". 3. בראשית לא, ל. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מה מכריחו להכנס לשלילת הכמות (בפירוש התניא) וכן בהמצאות? וצ"ע הכן הוא. בתו"א (לה, א.) שהזהב... לוחשות אבל אין מוכרח שם שבוזה מעלתו על הכסף (שאינו מוזכר שם כלל), ובבמד"ר

האש – נעשה אדם צמא, כך גם ברוחניות – שעל ידי התגברות יסוד האש של הנפש האלקית – נוצר צמאון בנשמה, וכמו שכתוב: **"צמא לך נפשי"**, ואחר כך – מגיעה הנפש, ל**בחינת** "חולת אהבה", – שהנפש חולה מאהבה – כמו שצמאון בלתי רוי – מביא

למצב של חולי, ואחר כך **באה** – הנשמה, ל**ידי** כלות הנפש ממש, – שלולא התנועה של "שוב" – כפי שיוסבר להלן – היתה הנפש כלה, כמו שכתוב: **"גם בלתי נפשי"**. והנה, מכאן – מבחינת הגבורות העליונות של "בינה עילאה", יצא שרש הלויים למטה – אופן עבודת הלויים בא מבחינת זו. [ולעיתים שחוקרים יתעלה – יהיו הם – הלויים, הכהנים, – שלא כפי שהמצב הוא כעת, שהכהנים הם העיקר,

והלויים טפלים בלבד לכהנים, ככתוב: "וילוו עליך וישרתוך"¹², שהלויים טפלים לכהנים, וכמו שכתב האר"י ז"ל על פסוק: **"והכהנים הלויים"**¹³ – שהלויים של עכשו יהיו כהנים לעתיד¹⁴, ועבודת הלויים היתה להרים קול רנה ותודה, בשריה – בפה, וזמרה, – בכלי שיר, כנגון ונעימה, – שכפי הרגיל, ישנן בניגון שתי תנועות הפכיות: תנועות של מרירות וגבורה ותנועות של שמחה וחסד, בבחינת **"רצוא ושוב"**, – שבכך מתבטאת עבודתם,

אהבה בוערת – שלא כמו האהבות האמורות, שהן בעיקר אהבה כמים, שאהבת הנפש להקב"ה היא "נמשכת", דומה למים הנמשכים: "זכור אב נמשך אחריו כמים" – אלא, היא אהבה כרשפי אש, מבחינת גבורות עליונות דבינה עלאה. – שורש אהבה זו

הוא בחינת גבורה של ספירת ה"בינה" העליונה, דהיינו, – כיצד נוצרת אהבה זו? – שעל ידי התבוננות בגדולת אינסוף ברוך הוא, דכלא קמיה בלא ממש חשיב – שהכל לגבינו נחשב לכלום, תתלהט ותתלהב הנפש ליקר תפארת גדלתו, ויאסתכלא ביקרא דמלכא, – ולהסתכל ביוקר המלך – ואליו יעמוד באהבה כרשפי אש שלהבת עזה העולה למעלה, – לא אהבה

הנמשכת למטה, כי אם אהבה העולה מתוך אש שלהבת של כלות הנפש, ולפרד מהפתילה והעצים שנאחזות בהן, – משמעות הדבר ביחס לנשמה, היא: להינתק מהגוף שהוא כפתילה (כנ"ל פרק ל"ה) ועצים (כנ"ל פרק כ"ט) לגבי אור ואש הנשמה¹⁵. והינה, על ידי התגברת יסוד האש אלתי שבנפש האלקית, – שלא כמו בשאר האהבות הבאות מיסוד המים שבנפש האלקית, ומזה באה – הנפש, ל**ידי** צמאון, – כמו שהדבר בגשמיות, שעל ידי התגברות יסוד

(פי"ב, ד): כסף שהוא כו' זהב כו' יש בו מינין הרבה וגוונין הרבה, וכי' מתאים לזח"ב (קמח, א): דזהב כו' וכסף כו' זהב סליק יתיר (כנ"ל מעלת הזהב על הכסף) כו' דנהיר ונציץ לעינין (ככתוב"א) כו' ומתמן נפקי ואתמשכן כל מיני זהב (כבמד"ר). 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולכאורה קשה ממשיכ ספ"ט דמאהבה זו דכרשפי אש כו' וגם כלתה נפשי כו' יעלה כו' למדרי' אה"ר בחי' המים כו', ומתורץ ע"פ משיכ באוה"ת להצ"צ פ' אחרי (צה-צו) ומה שאמרו כו' דוקא לגבי כו'". 6. "היינו בגוף עצמו חילוק דהמעשה ודיבור או דמחשבה (עיין לקוטי תורה ריש פ' אחר) – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א. 7. תהלים סג, ב. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אפ"ל דהרא"י סתם שיש צמאון בנפש: (1) דמאי קמ"ל? (2) א"י הול"ל על חולת אה' דסמך ל' "כמ"ש כי חולת אהבה אני" (3) הול"ל ראי' בכ"מ לפני זה בתניא שמדבר שם ע"ד צמאון הנפש. וי"ל דהוצרך כאן דוקא לרא' כיון שהמדובר בנה"א (ולא בכללות האדם או נה"ב) שגם בהיותה למטה היא חלק אלק' ממעל ממש, וגם לא הייתה בארץ צי' (ככפ"ז) בע"ת, כ"א הוא בדרגא שמתבונן כו' שלמע' מדרגת נכסוף נכספתי גו'. ומביא ראי': וכמ"ש צמאה לך נפשי (דרוד) – נה"א שאין לו יצה"ר) [והתירוץ בסיום הכתוב – בארץ צי', שאינו בירושלים כ"א במדבר (אף שזהו מדבר יהודא), וכדלעיל שמתבונן דכולא קמ' כלא ממש] ועוד יש להוסיף – שהרא"י היא גם שהתבוננות בגדולת כו' מביאה לצמאון: וכמ"ש צמאה גו', (דריש): אלק' אלי אתה אשחרך. ועד"ז לקמן הרא"י: וכמ"ש וגם (כנראה כך צ"ל, כל הכתוב) כלתה נפשי (דיש כליון הנפש בנפח"א דצדיק). וגם בזה יש להוסיף דהרא"י גם ע"ז שהיא העולה על אהבה דנכסוף כו': וכמ"ש גם (הוספה ועלי' על העבודה שמזכיר קודם לזה: נכספה) – ועפ"ז מובן מה שמביא גם התיבה "וגם", דלכאורה הול"ל: "וכמ"ש כלתה נפשי". 9. שיר השירים ב, ה. 10. תהלים פד, ג. 11. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בזה מתורץ הסתירה – דלעיל אמר שהיא העולה על אהבה דכהן, והרי לויים טפלים לכהן. ומתורץ דכן הוא כדלעיל, אלא שהעולם צריך להתעלות כו'". 12. במדבר יח, ב. 13. יחזקאל מד, טו. 14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מדריק ומוסיף בזה שהלויים של עכשו יהיו כהנים דלעתיד – וי"ל דבזה מיישב הקושיא שהרי התורה אמרה לנו ולבנינו עד עולם שמוזה ידעינן שלא יהי' בה שינוי (רמב"ם הל' יסוה"ת רפ"ט). ומבאר שאלה שעכשו (ולא בזמן ההוא) הם לויים – יהיו (כי יולדו) כהנים לעתיד. וא"ת א"כ (דלעיל) יולדו הלויים לאב כהן) מהו החידוש? וההסברה פשוטה – הלויים (בעניני תומ"צ – היינו אופן עבודתם בביהמ"ק ועד"ז בתפלה וכו') היינו מפני שנשמתם בחי' לוי (גבורה וכו'), ועד"ז הכהנים – מפני שנשמתם בחי' כהן איש חסד (כדלעיל בפרקין). ולעתיד לבא הנשמה שבבחי' לוי תהי' למעלה מהנשמה שבבחי' כהן. ולכן יולדו בדוקא לאב כהן וכו'". על הערת זו של כ"ק אדמו"ר שליט"א, נשאלו, על ידי מחבר הספר, שאלות שונות, והרבי שליט"א ענה עליהן בין מלות השאלות. אנו מביאים להלן את השאלות (באות רגילה) ותשובות הרבי שליט"א (באות מודגשת): בענין הקושיא ד"לנו ולבנינו", הלא שייך להקשות זה גם על שלעתיד תהי' ההלכה כבית שמאי (זהו קושיא על היסוד דהתורה לא תשתנה – ולא על הביאור הנ"ל),

הַנִּגְזָר בְּנִפְשׁוֹ הַמִּשְׁכָּלֶת, כָּל חַד לְפִנֵּי שְׁעוֹרָא דִּילִיָּה – כל אחד לפי השיעור שלו, [יש מתפעל בו] ויש מתפעל בו], – יש מי שמתפעל מהתבוננות זו, ויש מי שמתפעל מהתבוננות אחרת, ואינה דומה התפעלות האחד להתפעלות השני, אחר קדימת יראת חטא, – בתחילה ישנה יראת חטא, הפחד להיכשל בחטא,

לחיות סור מרע בתכלית שלא להיות "עונותיכם מקבילים" בו חס ושלום. – כלומר: בכל צורה של התפעלות האהבה, מן ההכרח שתהיה תחילה הקדמה של יראת חטא, כדי שיהיה "סור מרע" בתכלית; אחרת – אין באפשרותו

להגיע לאהבה. להלן מסביר רבנו הזקן, שמכיוון שזוהי אהבה של כלות הנפש – אין בכוחה לחייב את ענין עבודת ה' בתורה ומצוות – כי, דבר זה שייך רק כשהנשמה נמצאת בתוך הגוף, ואילו כאן מדובר שנשמתו נמצאת, עקב אהבה זו, בתנועה של יציאה מן הגוף; הרי סדר העבודה בלימוד התורה וקיום המצוות מאהבה זו (שהרי תכליתה של כל עבודה היא הרי לא האהבה עצמה, כי אם שהיא תביא ותוסיף חיות בלימוד התורה ובקיום המצוות) הוא באופן של "שוב" בלבד – הימנעות מכלות הנפש, כי הוא חש ומרגיש שהכוונה העליונה איננה בענין כלות הנפש, כי אם שהנשמה תהיה בגוף ותקיים תורה ומצוות. ובלשון ה"תניא":

ליקוטי אמרים

שהיא בחי' אהבה עזה זו כשלהבת היוצא מן הבוק כדאיתא בגמ' [פ"ב דחגיגה] ואי אפשר לבאר ענין זה היטב במכתב רק כל איש נלכב ונבון המשכיל על דבר ומעמיק לקשר דעתו ותבונתו בה' ימצא טוב ואור הגנוז בנפשו המשכלת כל חד לפום שיעורא דיליה [יש מתפעל בו] ויש מתפעל בו] אחרי קדימת יראת חטא להיות סור מרע בתכלית שלא להיות עונותיכם מבידלים בו ח"ו.

שהיתה בצורה של "רצוא ושוב" – רצוא וכלות הנפש, ושוב – נסיגה והשבה, שהיא בחינת אהבה עזה זו – כפי שלמדנו, שאהבה זו היא בבחינת רצוא ושוב, כשלהבת היוצא מן הפק, – כלי שבו צורפים זהב, בו להבת האש פורצת בחזק רב, ושבה מיד – "רצוא ושוב",

כדאיתא – כמו שאנו מוצאים, בגמרא [פרק ב דחגיגה¹⁵]. – שהכוונה במה שכתוב לגבי חיות הקודש "והחיות רצוא ושוב כמראה הבוק", היא כמו האש האמורה, שהנה היא פורצת בחזק ומיד שבה ונעלמת; כך גם באהבה זו, שבתחילה היא בתנועה של "רצוא", בריצה ובכלות הנפש, אך

מיד לאחר מכן בא ה"שוב" – כפי שכתוב ב"ספר יצירה" "אם רץ לבך שוב לאחר שהכוונה היא: כשלך "רץ" בכלות הנפש – שוב וחזור ל"אחד", הימנע מכך ושוב למצבך, כדי להמשיך התגלות אחדות ה' בעולם; כלומר: הוא חש ומרגיש שהכוונה העליונה איננה בענין של כלות הנפש, כי אם שהנשמה תהיה בגוף ותקיים תורה ומצוות, שעל ידי כך ממשיכים אלקות באופן שתהיה ההתגלות של "אחד", אחדות ה', בעולם. ואי אפשר לבאר ענין זה היטב במכתב, רק כל איש נלכב – שיש בו בשלימות ענין של "לב", ונבון, – ומשתמש בכוח הבינה, המשכיל על דבר – משתמש בכוח החכמה, ומעמיק לקשר דעתו ותבונתו בה' – ומשתמש בכוח הדעת, ימצא טוב ואור

יום רביעי כ"ג אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: –140– והנה סדר העבודה... –עא– חיי החיים ב"ה.

הנפש ממש, להשתפך אל חיק אביה חיי החיים ברוח"הוא, ולצאת ממאסרה בגוף הגופני וגשמי לדבקה בו ותבונה – זהו פירוש "ואם רץ לבך", לבו נמצא בתנועה של "ריצה", באהבה בלתי מוגבלת, עד לידי כלות

הנפש – להתאחד עם הקב"ה – אזי – או צריך להיות "שוב לאחד", לשוב ל"אחד", זאת ישיב אל לבו – והיינו שעליו להתבונן במאמר רפואתינו זכרונם לברכה¹⁶, כי "על פרחך אתה חי" – על אף שרצונך ותשוקתך הם למה שהוא

והנה, סדר העבודה בעסק התורה והמצוות הנמשכת מבחינת אהבה עזה זו, היא בבחינת "שוב" לבד, – הימנעות מכלות הנפש, כדי לבצע את הכוונה העליונה, שהיא דוקא בהימצאות

הנשמה בגוף. כמו שכתוב בספר יצירה: "ואם רץ לבך שוב לאחד", פרוש "ואם רץ לבך" – היא תשוקת הנפש שכלב בחלל הימני, – מקומה של הנפש האלקית, עא

כשמתגברת – התשוקה, ומתלהבת ומתלהבת במאד מאד עד פלות

ליקוטי אמרים

והנה סדר העבודה בעסק התורה והמצוות הנמשכת מבחי' אהבה עזה זו היא בכחי' שוב לבד כמ"ש בספר יצירה ואם רץ לבך שוב לאחד פי' ואם רץ לבך היא תשוקת הנפש שכלב בחלל הימני כשמתגברת ומתלהבת ומתלהבת במאד מאד עד כלות הנפש ממש להשתפך אל חיק אביה חיי החיים ב"ה ולצאת ממאסרה בגוף הגופני וגשמי לדבקה בו ית' אזי זאת ישיב אל לבו מאור"ל כי ע"כ אתה חי בגוף

שהכוונה בזה הוא שהפסק למעשה יהי' כבית שמאי, ולכן אומרים שמחלוקת ב"ש וב"ה סופה להתקיים בפסק בפועל. על פי דין – ב"ד הגדול מב"ד הקודם יכול לפסוק אחרת. ומובן שזהו ג"כ בנוגע למחלוקת ב"ש וב"ה – הלכה כמי. משא"כ בנוגע ללויים וכהנים – אין בזה שייכות כלל לב"ד ולמחלוקת וכו'. וכן בענין הבעל חי שעתיד ליטוה שייך להקשות זה. החתם סופר (בס' תורת משה לשמיני) מתיר שאז ישתנה סימנו ויעלה גרה. וכן במה שהקב"ה יתיר השחיטה שלויתן שוחט לשור הבר בסנפיריו שנאמר על זה (ויקרא רבה יג, ג) "תורה חדשה מאתי תצא – חידוש תורה". קושיא מעיקרא ליכא – כי כאן המדובר על דבר פעם אחת. והוראת שעה – הרי דין התורה שאפילו נביא מורה, וכש"כ הקב"ה מקור הנבואה. וזהו הדין "חידוש תורה" – ולא נאמר "שינוי" – חידוש (הוראה), אבל אין בזה שינוי. 15. יג, ב. 16. אבות ד, כד.

צריכים להיות בו בעל כרחו, כנגד רצונו: מאידך גיסא, מהמאמר השני ("על כרחך אתה מת") יוצא, שהרצון והתשוקה צריכים להיות בחיים, ואילו ההיפך מהחיים, כלות הנפש – צריך להיות אצלו כנגד רצונו, בעל כרחו. ואם כך – הרי שקיימת סתירה בין מאמר אחד

לשני, ואלא איך יהיה

רצונו – כיצד בכל זאת יהיה

רצונו? אך כפי שכבר

למדנו, יובנו הדברים:

בתחילה על האדם

להשתדל להגיע לאהבה

גדולה כזו להקב"ה, עד לידי

כלות הנפש, ושהחיים יהיו

אצלו "בעל כרחו", רק, כדי

לבצע את הרצון העליון,

להמשיך אלקות ואחדות ה' בעולם. וזהו "על כרחך אתה חי". ואילו,

לאחר מכן, כשהוא כבר נמצא בתנועה של "שוב", עליו שוב ליצור

בקרבו את התנועה של "רצוא" ושל אהבה של כלות הנפש. שכן,

על ידי כך הוא ממשיך ב"שוב", ומדיגה עליונה יותר, וכן גם מפני

שבהיותו במצב של "שוב", הוא עלול להיות נמשך לענינים

הנחותים שבעולם – ולכן עליו לעורר בקרבו שוב את התנועה של

"רצוא" – "בעל כרחך אתה מת": לעורר בקרבו אהבה עד לידי כלות

הנפש, כנגד רצונו הנוכחי, שהוא בתנועה של "שוב", להיפך מכלות

הנפש. וכמו שנתפאר במקום אחר באריכות על משנה זו: "על

כרחך אתה חי", בעזרת חיי החיים פרוץ הוא: כלומר: בשעה

שהוא עומד בתנועה של "רצוא" ואהבה של כלות הנפש, הוא

מעורר בתוכו, כנגד רצונו, שיהיה "חי", לחיות בתוך הגוף, כדי

להמשיך את החיים של חיי החיים למטה¹⁷.

היפך החיים – כלות הנפש, עליך, אבל, בניגוד לרצונך – לחיות, בגוף הזה להחיותו, כדי להמשיך חיים עליונים מחיי החיים פרוץ הוא למטה, על ידי תורת חיים, – שעל ידי תורה ממשיכים את החיים העליונים למטה, להיות דירה בתחתונים לאחדותו ותפוצה

בבחינת גילוי, – כמו

שבדירה מתגלה האדם בכל

מהותו כמו שהוא, כך גם

למטה, בנבראים התחתונים,

תהיה התגלות אמיתית ענין

אחדות ה', כמו שנתפאר

לעיל, – שזוהי תכלית

הכוונה של עבודת האדם,

לעשות את העולם לדירה

לו יתברך. – זהו "שוב

לאחד": שוב מאהבתך ומכלות נפשך, בשביל ה"אחד", כדי לגלות

אחדות ה' בעולם. וכמו שכתוב בזהר הקדוש: "למחוי אחר

באחד", – שיהיה אחד באחד, פרוץ שיהיה הנעלם יהיה

בבחינת "עלמא דאתגליא". – עולם מגולה. כלומר: שהיחוד שהוא

"נעלם", יהיה בבחינת "עלמא דאתגליא", שיתגלה למטה. "אחד

באחד" היינו: שה"אחד" של עולם ומדיגה עליונה יותר, יתגלה

ב"אחדות" של העולם והמדיגה התחתונים יותר. וזה שאומרים:

"לכה דודי וכו'". – לקראת כלה, שלקראת "כלה" – כלות הנפש

שבאהבה זו, יהיה "לכה דודי" – הליכה והמשכה מ"דודי" –

להמשיך אלקות למטה. וכזה יובן מאמר רבותינו זכרונם

לברכה: "על כרחך אתה חי, ועל כרחך כו'", – אתה מת" –

ההוראה בעבודת ה' ממאמר על כרחך "אתה חי", היא: אדם צריך

שיהיה לו רצון ותשוקה להיפך מהחיים, לכלות הנפש, והחיים בגוף

יום חמישי כ"ד אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: עא-פרק נא. והנה לתוספת... –142- בתולדתו כנ"ל.

מצוות מעשיות דוקא, שהן רצונו של הקב"ה, ורצונו וחכמתו הם הרי דבר

אחד אתו – לכן דוקא מצוות ומעשים טובים יכולים לשמש כ"שמך" לאור

השכינה ה"שורה" על ראשו. לאחר מכן, הסביר רבנו הזקן, שעל ידי תורה

נמשך האור על הנשמה ועל שני לבושה, מחשבה ודיבור, הנכללים באור ה'

ומתאחדים אתו ביחוד גמור. אך, כדי להמשיך את האור והשראת השכינה

גם על הנפש החיונית ועל הגוף – נזקקים למצוות מעשיות דוקא, שאדם יכול

לקיימן רק באמצעות גופו ונפשו החיונית. לאחר מכן, מסביר רבנו הזקן,

שהמצוות המעשיות הן תכלית כל סדר ההשתלשלות – כדי להמשיך

אלקות בעולם. ובהמשך לכך, הוא מסביר ענין כונת המצוות, שכדי

שהמצוות המעשיות תיעשנה כדבעי, בחיות ובנשמה, זה בא על ידי

ה"כוונה", על ידי יראת ה' ואהבת ה', בצינו האופנים השונים ביראת ואהבת

ה', בהם יכול יהודי לקיים מצוות. בפרק נ"א, אותו אנו עומדים ללמוד, מסביר

רבנו הזקן ובתוספת ביאור, את לשון ה"ינוקא" שהזכרנו לעיל, ש"ההוא

נהורא איצטרך למשחא" – שאור השכינה זקוק לשמן – בצינו: שבכל מקום

מרמז "שמך" ל"חכמה", ואילו כאן אומר ה"ינוקא", ש"שמך" – "אינון עובדאן

פרק נא. להסברת המלה "לעשותו" בפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאד בפיך

ובלבבך לעשותו", שמכיוון שהפסוק מסתיים ב"לעשותו" – משמע, שתכלית

הכל, היא – "לעשותו", לקיים מצוות מעשיות – החל רבנו הזקן להסביר בפרק

ל"ה, שתכלית כל סדר ההשתלשלות ותכלית עבודתו של יהודי – היא:

להמשיך אלקות בעולם, לעשות את העולם לדירה לו יתברך;

ועל כך הביא רבנו הזקן את דברי ה"ינוקא" ב"זוהר" (פרשת בלק), שאסור

ליהודי ללכת ארבע אמות בגילוי ראש, מפני שאור השכינה שורה על ראשו,

ושעל יהודי לדעת שאור השכינה השורה על ראשו, זקוק ל"שמך"

ול"פתילה", שהוא יאחז בהם, והסביר, שגופו של יהודי הוא ה"פתילה"

לאור השכינה, וה"שמך" לאור, הוא "עובדאן טבין" – מעשיו הטובים של

יהודי. ורבנו הזקן מסביר, מדוע צריכים להודק למעשים טובים בתוך "שמך"

לאור השכינה, ולא מספיקה לכך הנשמה עצמה, הנפש האלקית שהיא חלק

אלקה ממעל – כי, הנשמה, אפילו של צדיק גמור, היא "מציאות" איזו שהיא,

ואיננה בטלה במציאות לאור ה', שתהיה דבר אחד עם אור ה'. ולכן, אין היא

יכולה לשמש כ"שמך" לאור השכינה, היות והשמך נהפך לגמרי לאור; ואילו,

17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ביאור קצת בכ"ז וטעם: תו"ח וישלח ד"ה ויקח פ"ד מיוסד על תו"א שם (כה, ב). וראה ד"ה אחרי מות

תרמ"ט ע' 25 ואילך".

מהנשמה שבמוח לאברים, והוא ענין של אור. דבר נוסף "לוקחים" האברים מהנשמה שבמוח: וְכָל אֶבֶר מִקְבֵּל מִמֶּנָּה – מהנשמה, סוגים שונים של חיות וְכֹחַ הָרְאוּי לוֹ לְפִי מִזְגוֹ וְתִכּוּנָתוֹ, – של האבר, ולא⁴ שהשיניים (שהכוח באבר אחד שונה מהכוח שבאבר

שני) נוצרים על ידי האבר עצמו, כמו הגוף הנראה במים כשהם נמצאים בכלי של זכוכית צבועה – אלא, מלכתחילה מושך האבר לעצמו את הכוח מן הנפש, לראות, או לשמוע וכו'. ובלשון ה"תניא": הַעֵיִן – מקבלת מן הנשמה חיות וכו', לְרֵאוֹת, – כוח הראיה הוא בהתאם למזגו ותכונותו של חומר העין, שהוא דבר מלוטש, המסוגל לראיה, וְהָאֵזֶן – מקבלת חיות וכו' לְשִׁמְעָה, וְהַפֶּה לְדַבֵּר,

וְהַרְגֵּלִים לְהַלְכָּה⁵, – כל אחד מהאברים מקבל לפי מזגו ותכונותו, את החיות והכוח מן הנשמה ה"שורה" ומתגלה בתחילה במוח. בְּנִרְאָה בְּחוּשׁ שֶׁמִּפְנֵי מְרִיגֵשׁ כָּל הַנִּפְעָל בְּרָמ"ח אֲבָרִים וְכָל תְּקוּלוֹת אוֹתָם. – כל אשר קורה באברים – מרגיש האדם במוחו, וכל כך למה? – מפני שבמוח נמצא עיקר מקומה ומקורה של החיות (ומשם מתפשטת החיות לכל האברים). ובמקור מורגש כל הנעשה בחיות המתפשטת ממנו. והערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ובאם לא היו הכחות מחולקים מִצַּע" (כ"א רק מצד האברים – כדוגמת מים ואור הנראים ע"י זכוכית צבועה) אזי כשהמוח מרגיש בעצמו את הנפעל באברים לא הי' שינוי בהרגשות הבאות מן העין או מהאוזן, כיון שעלו כבר מהן להמוח (וכמו המים כשנלקחים מן הזכוכית הצבועה – אין שינוי בין הנלקחים מכלי לבן או מאדום כו') ואת"ל שהשינוי בהאבר בהכח שנמשך בו נקנה בהכח (וכמו חתיכת כסף שעשאוה כלי) הרגשתו כשעולה להמוח, באם הנשמה שבמוח אינה בגדר התחלקות כלל (גם לא באופן שכלולה בה), הרי לא תהי' בה התחלקות ושינוי בין הרגשת הקורה ונפעל בעין או באוזן וכו' – כיון שהיא פשוטה בתכלית. ובהנ"ל מכריח לומר שעוד קודם שנמשך מהנשמה בפר"מ באברים – הכחות משונים זמ"ז. ועתה מפרש באיזה "מקום" דהנשמה מתחיל השינוי והתחלקות". כדי להקל על הבנת הדברים שלמדנו, ובמיוחד להבין את ביאורי הרבי שליט"א – נדרשת הקדמה קצרה: שני ענינים באור חיות הנפש שבגוף א: ענין החיות – חיים – שהגוף כולו חי מהנשמה. ומבחינה זו – אין הבדל בין אבר אחד למשנהו. הראש אינו יותר מאשר חי, והרגל אינה פחות מאשר חי. כל הגוף, על כל אבריו חיים באופן שווה. חיות זו

טבין", מעשים טובים, כלומר, מצוות מעשיות. איזו שייכות יש בין מצוות מעשיות לבין "שמן" המרמז לבחינת חכמה? כדי להסביר זאת, יפרש רבנו הזקן ענין השראת השכינה, ויסיים, שמצוות מעשיות באות מ"חכמה", ושלכן מובן מדוע מצוות מעשיות הן ה"שמן" שאור השכינה זקוק לו, כדי להיאחז ב"פתילה", הוא גופו של האדם.

וְהִנֵּה, לְתוֹסַפַּת בְּאוֹר לְשׁוֹן הַיְנוּקָא דְלַעֲלִי, – בפרק ל"ה – שאור השכינה השורה על יהודי, זקוק ל"שמן" והוא "עובדאן טבין", מעשים טובים – ולכאורה לא מובן, איזו שייכות יש למעשים טובים – לשמן שהוא חכמה? – צָרִיף לְבָאֵר תַּחֲלָה לְהַבִּין קֶצֶת עֵינֵי הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה שֶׁהִיָּתָה שׂוֹרָה בְּבֵית קְדִישֵׁי הַקְּדוּשִׁים, – ב"קדשי קדשים" היתה הרי,

"השראת השכינה", שלכן היו קיימות הלכות מיוחדות שהיו קשורות בקדשי קדשים, מפני ששם היתה השראת השכינה, וְכֵן כָּל מְקוֹם – שאומרים שיש בו הַשְּׂרָאָה הַשְּׂכִינָה – מָה עֲנִינֵנוּ? – מהו הענין שמציינים באופן מיוחד מקום מסוים ואומרים שעליו במיוחד ישנה השראת השכינה? הלא "מלא כל הארץ כבודו", וְלִית אֲתֵר פָּנוּי מִנִּיהָ?! – אין מקום שפנוי ממנו יתברך. כיצד, איפוא, אומרים, שדוקא באותו מקום מסוים – ישנה השראת השכינה, הרי הקב"ה נמצא בכל מקום? יסביר רבנו הזקן להלן, שענינה של השראת השכינה הוא ההתגלות של מדרגת האלקות הנקראת "שכינה"; שכן, למרות שהקב"ה נמצא בכל מקום, בכל זאת הימצאותו היא באופן של העלם, ולא של התגלות; ואילו, השראת השכינה, משמעה: שבאותו מקום השכינה היא בהתגלות. אֲדָה הַעֵיִן, בְּדַבְרֵי: – כמו שכתוב: "וּמִבְּשָׂרֵי אֲחֻזָּה אֱלֹהִים", – ממה שאדם רואה בנפשו ובגופו, הוא יכול להבין איך הדברים הם באלקות ובעולם – שָׁכְמוֹ שֶׁנִּשְׁמַת הָאָדָם⁶ הִיא מְמַלָּא כָּל רָמ"ח – 248, אֲבָרֵי הַגּוּף מְרִאשׁוֹ – החלק העליון ביותר בגופו, וְעַד רַגְלָו, – האברים התחתונים ביותר בגופו – את כל האברים הללו ממלאה הנשמה, כלומר: הנשמה נמצאת בכל האברים האלה, ולא קיים אף אבר אחד או חלק מהגוף, שהנשמה לא תמלא אותו, וְאֵף עַל פִּי בֵן עֶפֶר מִשְׁכָּנָה – בפנימיות, וְהַשְּׂרָאָה – באופן מקיף, הִיא בְּמִחוּ, וּמִחֻמָּה מִתְפַּשְּׁטת לְכָל הָאֲבָרִים, – באופן שווה; שכן, לפי דעת כ"ק אדמו"ר שליט"א⁷, הכוונה בהתפשטות הנשמה, היא ענין החיות שהאברים חיים ממנה; ובענין של "חיים", הרי כל האברים שווים. זהו ענין אחד הנמשך ומתפשט

1. איוב יט, כו. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "להבא לקמן – להעיר מזה"ג רנז, ב". 3. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ומהמוח מתפשטת לכל האברים" – מה שהיא בשוה בכל האברים, מה שהם חיים. אור. ועוד ענין – יוכל אבר מקבל ממנה...". 4. בלשון כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ולא שהשינוי נעשה ע"י האבר כגוף, הנראה במים הנמצאים בכלי זכוכית צבוע". 5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "י"ל שפרט ד' אלו – שמהם מסתעפים הג' דפיך לבבך לעשותו, מחדו"מ; ראי' ושמיעה (מעוררים המח' – חו"ב כמו שבאים בהתחלקות האברים), פה לדבר, רגלים להלך (תכלית העשי' וההירידה (ולכן לא נקט ידיים))."

(כמו למשל בחתיכת כסף שעשו ממנו כלי, הרי הכלי נשאר לתמיד. וכך נרצה לומר גם ביחס לעניננו: שהשינוי (שכל אבר פועל בחיות השייכת לו) נשאר כבר גם ברגש שאותו אבר מעורר במוח – למרות שהוא כבר יצא מהאבר) ואשר לכן שונה הרגש הבא מהעין לרגש הבא מהאוזן – הרי, אבל, אם נאמר שהנשמה שבמוח איננה בגדר של התחלקות כלל (גם לא באופן שכוחות כלולים בה) – לא היו בנשמה שבמוח שום התחלקות ושינוי בין הרגשת הנעשה בעין לבין הרגשת הנעשה באוזן או בשאר האברים, מכיוון שהיא הרי פשוטה בתכלית – וגם אם מבחינת הרגשות הבאים מהאברים, כן היה הבדל, הרי לא היה שינוי זה נקלט

בנשמה כמו שהיא במוח, אם נאמר שהיא פשוטה בתכלית. כל האמור, מכריח לומר, שעוד לפני שהחיות נמשכת מן הנשמה בפועל ממש לאברים – קיים בה כבר הבדל בין כוח לכוח. להלן, יסביר רבנו הזקן, באיזה "מקום" ומדריגה בנשמה, מתחיל השינוי וההתחלקות בין הכוחות השונים. וְהָיָה, אֵין שְׁנֵי קְבָלֹת הַכּוּחוֹת וְהַחַיּוֹת שֶׁבְּאַבְרֵי הַגּוּף – מה שכל אבר מקבל מהנשמה כוח וחיות בצורה שונה אינו נובע מן הנשמה מצד עצמה ומהותה, – שנאמר, שִׁיְהִי מְהוּתָהּ וְעֲצֻמּוּתָהּ – של הנשמה, מִתְחַלֵּק לְרַמ"ח – 248, חֲלָקִים שׁוֹנִים – וכך הם מִתְלַבְּשִׁים בְּרַמ"ח – 248 מְקוֹמוֹת, כְּפִי צִיּוּר חֲלָקֵי מְקוֹמוֹת אֲבָרֵי הַגּוּף, – כלומר: שנאמר שבנשמה עצמה ישנם כבר בגלוי כוחות שונים ומובדלים אחד מן השני – לראות, כוח לשמוע, וכן הלאה, ושכאילו 248 הכוחות שבנשמה מתלבשים ב־ 248 אברי הגוף, כל כוח במקום ובאבר השייך לו, כך אי אפשר לומר, שכן, שְׁלֵפִי זֶה נִמְצָא עֲצֻמּוּתָהּ וְמְהוּתָהּ – של הנשמה, מְצִיָּר צִיּוּר נִשְׁמִי – ויש לה ודמות וְתַבְנִית בְּתַבְנִית הַגּוּף חָס וְשָׁלוֹם, – ואשר כשם שבגוף ישנם אברים שונים בעלי צורות שונות, כך נאמר גם כן שהכוחות שבנשמה הם שונים גם בדמותם ובצורותם – אי אפשר לומר כך – אֵלָּא – הנשמה כְּלָה – היא (1) עֶצֶם אֶחָד, (2) רִיחָנִי – ויתירה מזו, האחדות שבה, היא באופן פְּשׁוּט – ולא "מורכב" מחלקים שונים, ועצמותה הרוחנית היא וּמִפְּשֻׁט מְכַל צִיּוּר נִשְׁמִי וּמִפְּשֻׁט מְכַל מְקוֹם וּמִדָּה וּגְבוּל נִשְׁמִי – מכל האמור הנשמה מופשטת מִצַּד מְהוּתָהּ וְעֲצֻמּוּתָהּ, – היא כל כך מופשטת מכל אלה, עד שגם כשהיא נמצאת בתוך האברים – אין כוח באברים ליצור בה שינוי בכך, ולכן ממשיך רבנו הזקן ואומר: וְלֹא שִׁיָּד בְּמְהוּתָהּ וְעֲצֻמּוּתָהּ לֹא מִדָּה שֶׁהִיא – הנשמה נמצאת בְּמִחְוֵי שְׁפָרָאשׁ יוֹתֵר מִבְּרָגְלִים, מֵאַחֵר שֶׁמְהוּתָהּ וְעֲצֻמּוּתָהּ אֵינוֹ בְּגֵדֵר וּבְחִינַת מְקוֹם וּגְבוּל נִשְׁמִי, – הרי שאין מקום לשייך לה את ההגבלות, שכאילו היא

מתוארת בתואר "אור". (ב) החיות והכוח, שכל אבר "לוקח" מהנשמה, המותאמים במיוחד לאותו אבר; ולמשל – העין מקבלת מהנשמה חיות וכוח לראות, האוזן – חיות וכוח לשמוע, הפה – חיות וכוח לדבר, הרגלים – חיות וכוח ללכת, וכך הלאה. כלומר: החיות הכללית, מה שכל אבר "חי" – ובכך כל האברים שווים. החיות והכוח הפרטיים שכל אבר מקבל כדי שיוכל למלא את תפקידו המוגדר – ובכך הם משתנים בכל אבר בנפרד. – החיות של הנפש היא פשוטה, כלומר: אין בה

שום התפצלות של כוחות שונים, וכיצד נוצרת ההשתנות בכוחות? – הדבר בא כתוצאה מהתלבשות החיות באברים, שמהחיות המתלבשת בעין – נוצר כוח

הראיה, ומהחיות המתלבשת באוזן – נוצר כוח השמיעה, וכך הלאה, וכמו למשל מים הנמצאים בכלי של זכוכית צבועה, הרי למרות שהמים פשוטים ובעלי גוון אחיד, בכל זאת, כשהם נמצאים בכלי אדום – נראים המים אדומים, בכלי ירוק – נראים המים ירוקים. כך אפשר לומר גם ביחס לכוחות הנפש – האבר ממשיך מהנפש חיות פשוטה, אלא שהאבר הופך את החיות לכוח פרטי, העין הופכת את החיות לכוח של ראייה, וכך בשאר האברים. האופן השני: – הנפש כלולה מכוחות שונים הנמשכים באברי הגוף. כלומר: העין מושכת אליה לכתחילה מן הנפש, כוח של ראייה, שהיה כלול בנפש, האוזן מושכת מהנפש כוח של שמיעה, ולא שהשינוי בין כוח לכוח נוצר רק אחרי שהחיות הנפש מתלבשת באבר המיוחד. רבנו הזקן יסביר להלן, שהאמת היא כפי האופן השני, שבנשמה עצמה ישנם כבר כוחות שונים והם נמשכים לכל אבר בהתאם לתפקידו. לפי ביאורו של הרבי שליט"א, הראיה לכך, שמן ההכרח לומר שעוד לפני שהם מתלבשים באברים, קיימים כבר הכוחות הנפרדים בנשמה, היא: שכן, אם הכוחות לא היו נפרדים מצד עצמם כי אם מצד האברים, וכגון מים או אור הנראים דרך זכוכית צבועה, הרי המים או האור אין להם צבע כלל, הם מקבלים את הצבע מגוון הצבע של הזכוכית, ואם נאמר כך גם ביחס לכוחות הנמשכים באברים. הרי כשהמוח מרגיש בנעשה באברים, לא היה שינוי בהרגשתו ממה שנעשה בעין למה שנעשה באוזן, או בשאר האברים, מכיוון שאותן רגשות כבר יצאו מהעין או מהאוזן (וכמו במים כשמוציאים אותם מהכלי הצבוע, הרי שאין הבדל בין המים שהיו קודם בכלי לבין או בכלי אדום, המים חוזרים לגוונם העצמי והטבעי. כך גם ברגשות הבאים מהנעשה בעין או באוזן שאין הבדל ושינוי בהם, מכיוון שהם כבר יצאו מהאברים). ואם נאמר שהשינוי שהאבר פועל בכוח הנמשך בו – נקנה באותו כוח ונשאר בו תמיד

נמצאת בראש יותר מאשר ברגלים, רק שתרי"ג – 613, מיני כחות וחיית כלולים בה כמותה ועצמותה, לצאת אל הפועל והגילוי מההעלם, – בשעה שהם בנשמה, הם רק ענין של "כוח" הכלולים בה בהעלם – כלומר: בהעלם בנשמה, 613 כחות כדי שיבואו "אל הפועל

והגילוי", להחיות רמ"ח – 248, אברין ושם"ה – 365 גידין שפגוף על ידי התלבשותם הנפיש, שיש לה – לנפש החיונית, גם כן רמ"ח ושם"ה כחות וחיית חלל. להלן יוסבר, שכחות אלה, בשעה שהם נמשכים מן הנשמה ומתגלים בגוף – אז אומרים, שיעקר מקום ההמשכה וההתגלות הוא במוח שבראש, ומדמיון זה מתפשט לכל אברי הגוף. ואילו, עצמות ומהות הנשמה נמצאת בכל מקום בשווה, ברגל כמו בראש. בתחילה דובר רק על רמ"ח אברי הגוף ורמ"ח כחות הנשמה המלוכשים בהם, אך, לאחר מכן מדובר כבר יותר בפרטיות, שישנם תרי"ג: רמ"ח אברים ושם"ה גידים, ולכל אחד מהם יש ענין מיוחד של חיות הנפש, ולכן מכאן ואילך כבר מדובר

על תרי"ג. והנה, על המשכת כל התרי"ג – 613, מיני כחות וחיית – הנמשכים מהעלם הנשמה אל הגוף להחיותו – עליה – על המשכה זו, אמרו, – חכמינו ז"ל, שעקר משכנה והשראתה של המשכה זו וגילוי זה הוא כלו כמותין שבראש, ולכן הם – המוחין מקבלים תחלה חכ"ה וחיית הראוי להם לפי מוגם ותכונתם, שכן – השכל המתחלק לשלושה כחות: חכמה בינה דעת וכן המשכה וכל השניף למחין. – שכל מה ששייך למוחין, ויש להם המוגם והתכונה של המוח – מקבלים מהנפש לפני שאר האברים, ולא זו בלבד, – שהמוחין מקבלים את החיות שלהם לפני שאר האברים, אלא גם כללות כל המשכות החיות לשאר

האברים, גם כן – לפני שהן נמשכות בשאר האברים, הן כללות ומלכשת כמותין שבראש, ושם – במוחין שבראש, הוא עקרה ושרשה של המשכה זו, ככחית גלוי האור וחיית של כל הנשמה בלה, – כשהמשכה היא במוח שבראש – מתחילים האור

והחיית להיות באופן של התגלות, ושם – מהמוחין, מתפשטת הארה לשאר כל האברים, ומקבל כל אחד כח וחיית הראוי לו כפי מוגם ותכונתו: כח הראיה מתגלה בעין, וכח השמיעה באוזן וכו'. – שכן, מתי קיים "כוח הראיה" המוכן להתגלות בעין, ו"כוח השמיעה" המוכן להתגלות באוזן – הרי זה, לאחר שהחיית נמשכה קודם באופן כללי במוחין, ומשם נמשכת הארה לכל אבר, והארה זו כבר מוגדרת לפי מוגם ותכונתו של האבר. וכל הכחות מתפשטים מהמוח בנדרע, כי שם – במוחין, הוא עקר משכן הנשמה בלה ככחית גלוי, – עצם הימצאות הנשמה בגוף, הוא באופן שהנשמה נמצאת בכל חלקי הגוף בשווה, בלי הבדל בין אבר אחד למשנהו, אך, המקום העיקרי שבו הנשמה היא בהתגלות – הרי זה במוחין, שנגלית שם – במוחין, כללות החיות המתפשטת ממנה. – מהנשמה. רק כחותיה של כללות החיות מאירים ומתפשטים משם – מהמוחין לכל אברי הגוף, כדמיון האור המתפשט ומאיר מהשמש לחדרים. [ואפילו חלב – שהוא אבר כללי, שממנו נמשך לשאר האברים, "לבא פליג לכל שייפין", בכל זאת, גם חלב מקבל מהמוח, ולכן המוח שליט עליו – על חלב, בתולדתו, כנזקד לעיל – בפרק י"ב, שכן נברא האדם בטבע, שהמוח יהיה שליט על חלב; וזאת – מפני שגם חלב מקבל מן המוח, שמשום כך המוח "שליט על חלב"].

ליקוטי אמרים

רק שתרי"ג מיני כחות וחיית כלולים בה כמותה ועצמותה לצאת אל הפועל והגילוי מההעלם להחיות רמ"ח אברין ושם"ה גידין שבגוף ע"י התלבשותם בנפש החיונית שיש לה ג"כ רמ"ח ושם"ה כחות וחיית הללו. והנה על המשכת כל התרי"ג מיני כחות וחיית מהעלם הנשמה אל הגוף להחיותו עליה אמרו שיעקר משכנה והשראתה של המשכה זו וגילוי זה הוא כולו במוחין שבראש ולכן הם מקבלים תחלה הכח והחיית הראוי להם לפי מוגם ותכונתם שהן חכ"ד וכח המחשבה וכל השייך למוחין ולא זו בלבד אלא גם כללות כל המשכות החיות לשאר האברים ג"כ כלולה ומלוכשת במוחין שבראש ושם הוא עיקרה ושרשה של המשכה זו בבחי' גילוי האור והחיית של כל הנשמה כולה ומשם מתפשטת הארה לשאר כל האברים ומקבל כל א' כח וחיית הראוי לו כפי מוגם ותכונתו כח הראיה מתגלה בעין וכח השמיעה באוזן וכו'. וכל הכחות מתפשטים מהמוח כנודע כי שם הוא עיקר משכן הנשמה כולה בבחי' גילוי שנגלית שם כללו' החיות המתפשט ממנה. רק כחותיה של כללות החיות מאירים ומתפשטים משם לכל אברי הגוף כדמיון האור המתפשט ומאיר מהשמש לחדרי חדרים [ואפילו חלב מקבל מהמוח ולכן המוח שליט עליו בתולדתו כנ"ל]:

7. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שתיבת מין שוללת ממש – זהו באדיש, בלה"ק (מין) היינו שכולל כמה פרטים, ולשולל ממש) צ"ל "כמין" (צריך במס' סוכה וכיו"ב). ואולי הדיוק "מין" כאן – כי מין כח הראי' (וכיו"ב) נכללים בו מצ"ע (ולא רק מצד הכלי שלו – העין) כמה כחות ראי', וכמו ראייתו של צדיק וראייתו של רשע (עין טובה ועה"ר, נתן עיניו בו ונעשה כו' ועוד) – וכיון שעבודת האדם משנה אותו מרשע לצדיק אבל אין היא משנה את חומר העין ולא מחליפה נשמתו בנשמה אחרת עכצ"ל שגם בהיותו רשע וכח הראי' שלו שבעין היתה רק רע, הרי ה' גם אז בהעלם אצלו (במקור כח הראי' שבעין – היינו, בנשמתו) כח ראי' דצדיק, כח ראי' דנתן עיניו בו כו' – היינו מין (שכולל כמה פרטי) כח הראי'. ועצ"ע" 8. מה שלהלן נזכרות לשונות הנראים לכאורה ככפולים וכחזרה על אותו ענין – מציין הרבי שליט"א, שמדובר כאן אודות דרגות שונות הנמצאות או כלולות במוח, כפי המבואר במאמרים: אז ישיר, עת"ר. ובחודש השביעי, תרס"ג. ובהמשך ר"ה תש"ח אות ד'.

יום שישי כ"ה אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: עב- ובכה ממש עד"מ... -עב- בתחתונים ממש.

הַנֶּזֶק לְעִיל, - שמחות ועצמות הנשמה היא למעלה מהתחלקות, ואי אפשר לומר שהיא נמצאת במוחין שבראש יותר מאשר ברגלים. וְכֵמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּתְּקוּנִים: "דְּאִיהוּ - הקב"ה, סְתִימוֹ דְּכָל סְתִימִין", - הוא נעלם מכל הנעלמים, פְּרוּשׁ - לא שהוא נעלם יותר מאשר כל הנעלמים, אלא שהוא נעלם גם מכל הנעלמים: דְּאִפְּלוּ בְּעֵלְמִין סְתִימִין דְּלְעִילָא הוּא סְתוּם וְנֶעְלָם בְּתוֹכָם, - שאפילו בעולמות הנעלמים שלמעלה, הוא איננו בהתגלות, כְּמוֹ שֶׁהוּא סְתוּם וְנֶעְלָם בַּתְּחִתּוֹנִים, - כמו שהוא בהעלם בעולמות התחתונים, כִּי לִית מְחֻשְׁבָּה תְּפִיסָא בֵּיה בְּלָל, - אין מחשבה ש'תתפוס' בו כלל, אִפְּלוּ

בְּעוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים, - הרי שלא שייך להבדיל ולומר שבעולמות התחתונים, מהות ועצמות אין סוף ברוך הוא הוא שלא בהתגלות, ואילו בעולמות העליונים, הוא בהתגלות - כי, גם בעולמות העליונים הוא שלא בהתגלות כמו בעולמות התחתונים. וְנִמְצָא, כְּמוֹ שֶׁמֻצָּי שָׁם - בעולמות העליונים, כֶּד נִמְצָא בַּתְּחִתּוֹנִים מְשֻׁשׁ. - הרי שגם בהימצאותו אין הבדל בין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, שכן, כשם שהוא נמצא בעולמות העליונים, באותה מדה הוא נמצא גם בעולמות התחתונים.

וְכֵכָה מְשֻׁשׁ, עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל, אֵין־סוּף פְּרוּד־הוּא מְמַלָּא כָּל עֲלָמִין - כל העולמות, לְהַחְיוֹתָם, - כמו שלמדנו במשל הנפש, שהנפש נמצאת וממלאה את כל הגוף, כך אור אין סוף ברוך הוא "ממלא כל עלמין", ממלא ונמצא בכל העולמות, וְכָכָל עוֹלָם יֵשׁ פְּרוּאִים לְאֵין קִין וְתִבְלִית, רְבוּא רַבְבוֹת מִיְנֵי מַדְרָגוֹת מְלָאכִים וְנִשְׁמוֹת כו', - עב-

מספר נבראים בלי גבול בכל עולם, וְכֵן רַבּוּי הָעוֹלָמוֹת אֵין לוֹ קִין וְגִבּוֹל, גְּבוּהָ עַל גְּבוּהָ כו'. - ישנם עולמות בלי מספר, וכל עולם למעלה מהעולם השני - שכן, ההתחלקות בדברים ברוחניות, היא רק באשר לדרגה, וכשאוברים "הרבה עולמות", הכוונה היא, שכל אחד מהם הוא במדרגה

אחרת, עולם אחד למעלה מהשני; ובכך מתבטאת ההתחלקות הגדולה בעולמות ונבראים, שהמשל על כך הוא ההתחלקות באברים, בין אבר אחד לשני. וכשם שביחס לנשמה, אי אפשר לומר שמדות ועצמות הנשמה נמצאת במוח שבראש יותר מאשר ברגלים - כך גם בנמשל, שמבחינת מהות ועצמות אין סוף אין הבדל בין עולם לעולם, אלא - ה"אין סוף" נמצא בכל העולמות בשווה, והוא בהעלם בכל העולמות בשווה. וְהֵנָּה, מְחֻשָׁתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ שֶׁל אֵין־סוּף פְּרוּד־הוּא שׁוֹה עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, כְּמִשְׁל הַנֶּשֶׁמָה

יום שבת קודש כ"ו אייר

מורה שיעור לשנה מעוברת: עב- וההבדל שבין... -עב- להם להחיותם.

הטעמים לכך הוא: שכן, המושג אור, מבטא את ההתגלות מההעלם - בתחילה היה האור מוסתר ונעלם במאור, ולאחר מכן הוא נמשך ממקורו, שהוא ה"מאור", ומתגלה בתור "אור", כלומר: גילוי מההעלם באופן שהארה בלבד מההעלם באה בגילוי - שלא כמו ב"שפע", שעצם הדבר כמו שהוא - יכול להיות נשפע, כמו למשל, "שפעת מים", שהמים עצמם שהיו בתחילה במקום אחד, יימשכו במקום אחר.

ואילו, "אור" ענינו גילוי מן ההעלם, שהארה בלבד מההעלם באה בהתגלות. זהו טעמו של דבר, מדוע החיות האלקית הנמשכת בעולמות - נקראת בשם "אור", מפני שהיא גילוי מן ההעלם. המשכת החיות, שאין סוף ברוך הוא, ממשיך ומגלה, היא - לְהַחְיוֹת הָעוֹלָמוֹת וְהַבְּרוּאִים שִׁבְחָם, - שבכך, קיים כבר הבדל בין העולמות העליונים לבין העולמות התחתונים, שֶׁהָעוֹלָמוֹת

וְהַהֲבֵדֵל שֶׁבֵּין עוֹלָמוֹת עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים, הוּא מִצַּד הַמְּשֻׁכָּת תְּחִיּוֹת אֲשֶׁר אֵין־סוּף פְּרוּד־הוּא מְמַשֵּׁיךְ וּמְאִיר בְּבְחִינַת גִּלּוּי מְהֻשְׁעָם - כפי שסיביר להלן, שההתגלות היא כדי להחיות

העולמות והנבראים שבתוכם, כי חיותם, היא ההתגלות האלקית שבהם - ובכך מתבטא ההבדל שבין העולמות העליונים לעולמות התחתונים - באיזו מדה ההתגלות: בעולמות העליונים ההארה מהחיות

האלקית היא יותר בהתגלות מאשר בעולמות התחתונים. בדברו כאן, בענין הגילוי וההעלם, מסיביר רבנו הזקן, במאמר המוסגר, שזהו אחד הטעמים מדוע קוראים לחיות האלקית שבעולמות, בשם "אור" [שֶׁהוּא אֶחָד מִתְּמַעֲמִים שֶׁהַחֲשָׁפָה וְהַמְּשֻׁכָּת תְּחִיּוֹת מְכַנֶּה בָּשֵׁם "אור" עַל דֶּרֶךְ מִשְׁל - במקום "שפע" שקוראים החוקרים להשפעת החיות האלקית - זה נקרא ב"קבלה" בשם "אור". אחד

ליקוטי אמרים

וההבדל שבין עולמו' עליונים

ותחתונים הוא מצד המשכת החיות אשר א"ס ב"ה ממשיך ומאיר בבחי' גילוי מההעלם [שזה אחד מהטעמי' שההשפעה והמשכות החיות מכונה בשם אור עד"מ] להחיות העולמות והברואים שבהם שהעולמו' העליוני'

ומאיר לו; – לאותו נברא פרטי. והתחתונים, אפלו הרוחניים, אינם מקבלים – את החיות האלקית, בקחינת גלוי כל כך, – כמו העולמות העליונים, רק בלבושים רבים אשר אינן סוף פרוץ הוא מלביש בהם – באותם לבושים, תחיות והאור אשר ממשיך ומאיר להם להחיותם. – שהחיות האלקית הנמשכת להחיות את העולמות התחתונים, לבושה בהרבה לבושים המסתירים, שהחיות לא תהיה בהתגלות; הסתרה גדולה זו שהלבושים מסתירים, איננה רק בכמות, במספר הלבושים המסתירים

על החיות, כי אם גם באיכות: מדובר בסוג לבוש שונה, המסתיר בצורה כזו, שנברא ממנו עולם גשמי. שכן, גם במספר רב של לבושים בלבד, היו מתהווים מהחיות נבראים רוחניים; כדי שיווצרו נבראים כמו שבעולם הגשמי – נדרש סוג לבוש אחר לגמרי –

העליונים מקבלים – המשכה וחיות זו, בקחינת גלוי קצת יותר מהתחתונים, – מאשר העולמות התחתונים. כלומר: גם בעולמות העליונים אין האור והחיות בהתגלות ממש – כי אם קצת יותר מאשר בעולמות התחתונים. וכל הברואים שבהם – בעולמות העליונים, מקבלים – חיות גלויה זו, כל אחד כפי כחו ותבניתו, – כמו שלמדנו במשל, שכל אבר מקבל חיות מהמוח "כפי מזגו ותכונתו", כך גם בנמשל, מקבל כל נברא את חיותו, "כפי מזגו ותכונתו", כלומר: עד כמה שיש בכוחו לקבל,

ובאיזה אופן ותכונה תתגלה בו החיות – אם באופן של מוחין ושכל, או באופן של מדות [אבל לא שה"תכונה" מסתירה הגילוי כ"א 'ממשיך ומאיר לו' – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א], שהיא תכונת וקחינת המשיכה הפרמית אשר אינן סוף פרוץ הוא ממשיך

ובאיזה אופן ותכונה תתגלה בו החיות – אם באופן של מוחין ושכל, או באופן של מדות [אבל לא שה"תכונה" מסתירה הגילוי כ"א 'ממשיך ומאיר לו' – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א], שהיא תכונת וקחינת המשיכה הפרמית אשר אינן סוף פרוץ הוא ממשיך

9. "כפי כחו ותכונתו" – הנמשל על הנאמר במשל: 'מזגו ותכונתו' – הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א.

אגרות קודש

ב"ה, כ"ד אייר, תשי"ח
ברוקלין

הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ
מו"ה ניסן שי

שלום וברכה!

בנועם קבלתי מכתבו מכ"ב אייר, אודות ביקורו בישיבת תומכי תמימים ביחד עם הרה"ג אי"א נוי"נ וכו' הרה"ח שי ביק ותוצאות הבחינות אשר השביעו רצונם.

ויהי רצון אשר בהנוגע להתלמידים כיון שהגשמיים משתלשלת מהרוחניות, ובעניינים גשמיים הרי נאמר, מי שיש לו מנה רוצה מאתים, מי שיש לו מאתים רוצה ד' מאות, הרי ככל שתגדל ידיעות התלמידים והתמדתם, יתרבה ג"כ צמאונם ושקידתם בלימוד תורת ה' תמימה, הנגלה והפנימיות גם יחד, חדורה אור וחיות חסידותיים, שיהיו מתאימים לרצון וכוונת רבותינו נשיאנו מייסדי הישיבה ומנהלי, והרי דברי צדיקים ועאכו"כ מעשיהם קיימים לעד ופועלים פעולתם.

ומשנה ת"ח לכת"ר וחבירו בעד בשורה הטובה, והעיקר אשר בטח ע"י הבחינה עוררו בהתלמידים קנאת סופרים עלי' נאמר תרבה חכמה, ובלשון הזהר (ח"ב ככו, ב) אסגיאו משיכו דחכמתא, והוסיף ביאור אדמו"ר הצ"צ ע"פ מרז"ל (שבת קנב, ב) מי שיש בו קנאה מרקיב, שהוא כענין התולע דקדושה שמרקיב הארז, מדות דנה"ב, וע"ד המבואר בארחות צדיקים שער יד על מרז"ל האמור קנאת סופרים תרבה חכמה, כי תראה אדם שלומד וכו' וכן לענין כל המצות כו' ומציין ג"כ לסוטה ג, ע"א (אור התורה ויצא ד"ה ותקנא רחל באחותה).

בברכה לבשו"ט, אין טוב אלא תורה ומצותי, תכה"י מתוך שמחה וטוב לבב.

יום שלישי כ אייר, לה לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, שלישי עם פירש"י.

תהלים: צז"ק.

תניא: והנה כאשר . . . "ע" בד"ת.

ניטא בא וועמען איבערנעמען זיך. מען בעדארף האָרעווען, מיט סבלנות און קירוב הדעת קען מען, בעזה"י, אלס דורכזעצען, מיט ביטול הוולת והגבהת עצמו ווערט מען חלילה אלץ אָן.

תרגום חפשי

אין בפני מי "להתפנק". צריך להתייגע. בסבלנות וקירוב הדעת אפשר, בעזה"י, לסדר הכל. בביטול הוולת והגבהת עצמו מפסידים, חלילה, הכל.

יום רביעי כא אייר, לו לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, רביעי עם פירש"י.

תהלים: קד"ק.

תניא: כי על . . . "ע" ומאדו כנ"ל.

על כל אחד ואחד לדעת, כי הוא ית' בהשגחתו הפרטית נותן לכל אדם האפשרות להביא רצון העליון ית' מן הכח אל הפועל, בקיום המצות ובחיוזוק היהדות ותורתנו הקדושה בכל עת ובכל מקום שהוא, ואין הדבר תלוי אלא בעבודתו.

יום חמישי כב אייר, לז לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, חמישי עם פירש"י.

תהלים: קו"ק.

תניא: פרק נ. והנה . . . "140" ח"ו.

פעם אחת התוועדו חסידים הראשונים – בשנת תקמ"ד – ותוכן שיחתם הי': דער רבי – רבנו הזקן – האָט אויפגעטאָן וואָס מען איז ניט עלענט. אמאָל, איז דער רבי – דער ר"מ און גאון – געווען עלענט, און די תלמידים זיינען געווען עלענט. דער דרך החסידות וואָס דער רבי האָט מייסד געווען איז דער גרויסער ג'טליכער אויפטו, וואָס דער רבי איז ניט עלענט און חסידים זיינען ניט עלענט.

תרגום חפשי

פעם אחת התוועדו חסידים הראשונים – בשנת תקמ"ד – ותוכן שיחתם היה: הרבי – רבינו הזקן – הסיר את הבדידות. פעם הרבי – הר"מ והגאון – היה בודד לעצמו והתלמידים היו בודדים לעצמם. דרך החסידות שיסד הרבי הוא החידוש האלוקי הגדול, שהרבי אינו בודד וחסידים אינם בודדים.

יום ששי כג אייר, לח לעומר ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בחוקתי, ששי עם פירש"י.

תהלים: קח"ק.

תניא: והנה . . . חיי החיים ב"ה.

ראשית הירידה, ר"ל, הוא העדר העבודה בתפלה, עס ווערט אלץ טרונקען און קאַלט, די מצות אנשים מלומדה ווערט שוין אויך שווער, מען איילט, מען ווערט אָן דעם געשמאַק אין תורה

יום ראשון

תהלים:

מפרק צז
עד פרק קג

יום שני

תהלים:

מפרק קד
עד פרק קה

יום שלישי

תהלים:

מפרק קו
עד פרק קז

יום רביעי

תהלים:

מפרק קח
עד פרק קיב

[הכל נהיה יבש וקר; גם ה'מצוות אנשים מלומדה' הופכים לנטל; ממהרים, מאבדים את הטעם בתורה], והאור מתגשם, ומוכן הדבר שאינו שייך כלל לפעול על הזולת.

שבת **כד אייר, לט לעומר** ה'תש"ג

מברכים ר"ח סיון. אמירת כל התהלים בהשכמה. יום התוועדות. לשלישי עולה הבעל קורא, ומעצמו. אומרים אב הרחמים.

שיעורים. חומש: בחוקתי, שביעי עם פירש"י.
תהלים: קיג-קיד.
תניא: פרק נא. והנה . . . בתולדתו כנ"ל.

אם בחוקתי תלכו, אם זה הוא לשון תחנונים כמרו"ל, שכוונתו הלואי בחוקתי תלכו. וזה שהקב"ה כביכול, מתחנן לפניהם שישמרו את התורה, זה עצמו מסייע ונותן כח לאדם שיעמוד בבחירתו הטובה. ועוד זאת אשר בחוקתי תלכו דנעשית הנשמה מהלך.

בביאת המשיח תתגלה מעלת הפשיטות והתמימות שיש בעבודתם של אנשים פשוטים שמתפללים ואומרים תהלים בתמימות.

יום ראשון **כה אייר, מ לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: קיט, אשרי . . . מצותך מאד.
תניא: וככה . . . "עב" בתחנונים ממש.

ממאמרי רבינו הזקן בשנת תקנ"ה בליאזנא: שכר מצוה מצוה, המצוה בעצם עצמותה היא השכר והתגלות העצמות תהי' לעתיד, אבל זהו הקרן קיימת של המצוה, אמנם פירותי' אדם אוכל בעולם הזה, והוא בכל מצוה ומצוה בענינה, דכאשר צריך לאותו דבר הוא נענה.

יום שני **כו אייר, מא לעומר** ה'תש"ג

שיעורים. חומש: במדבר, שני עם פירש"י.
תהלים: קיט, מה . . . לא שכחתי.
תניא: וההבדל . . . "עב" להחיותם.

קודם ציווי הוכח תוכית, כתיב ולא תשנא את אחיך, כי זהו תנאי מוקדם להוכחה. ואח"ז כתיב ולא תשא עליו חטא, שאם לא פעלה ההוכחה, בודאי אתה האשם, שלא היו דברים היוצאים מן הלב.

יום חמישי

תהלים:

מפרק קיג
עד פרק קיד

יום שישי

תהלים:

מפרק קיט
עד פסוק צו
מצותך מאד

שבת קודש

תהלים:

מפסוק צו
מה אהבתי
עד פסוק קעז
לא שכחתי

יום ראשון

ניתוח פלסטי בהלכה

בלבד ולא לצורך בריאותי – האם הדבר מותר, באשר הוא כרוך בחבלה גופנית?

רבי משה פיינשטיין טען שיש להתיר. הוא הסתמך על דברי הרמב"ם, כי איסור הכאת חבירו חל דווקא כאשר ההכאה נעשית ב"דרך ניציון", או לפי גירסה אחרת: "דרך ביזיון" (הל' חובל ומזיק ה, א).

טעם הדבר: איסור ההכאה נלמד, כמבואר אצלנו, מהנאמר בתורה "לא יוסיף" לגבי מחויב מלקות בבית דין. מאחר וכך, הרי שהאיסור אינו חל אלא כאשר ההכאה נעשית כמו ההלקאה בבית דין, דהיינו בדרך ביזיון. אך כאשר הדבר אינו כרוך בהשפלה – אין איסור (אגרות משה חו"מ ב, סו).

הלכות סנהדרין פרק טז, הלכה יב: הוסיף רצועה אחת. עבר על מצות לא תעשה, שנאמר: "לא יוסיף". והוא הדין לכל מכה את חברו.

בהלכה זו מבואר האיסור להכות את חברו. יש לדון: מה דין אדם המכה את עצמו, או לחילופין מי שנותן רשות לחברו להכותו – האם האיסור קיים גם במקרה זה?

ובכן, אדמו"ר הזקן קובע כי אף באופן זה האיסור קיים במלוא תוקפו (שו"ע"ר הל' נזקי גו"ג, ד). מתוך לשונו אף מבואר, כי אין זה בגדר איסור בלבד, אלא אף מדיני קניינים: לאדם אין בעלות על גופו, כך שאין בסמכותו לפגוע בעצמו או לתת רשות לכך (לקו"ש לד, 106). לאור זאת יש לדון אודות ניתוח פלסטי, המיועד למטרת יופי

יום שני

'תיקון' לחמץ בפסח

לרמב"ם היומי יש חשיבות מכרעת בקביעת דעת הרמב"ם בנידון. מפורטים כאן כל האיסורים שלוקים עליהם, וכאשר הרמב"ם מגיע ל'לא הניתק לעשה', הוא מציין שחיוב המלקות שלו חל בתנאי שלא קיים את ה'עשה'.

לדוגמה: האיסורים הנוגעים ל'מתנות עניים', שאסור לאדם אחר ללוקטם מהשדה (קיד-קח). – מדגיש הרמב"ם, שחיוב המלקות יהיה רק אם לא נתנו לעני, שהרי אם בסופו של דבר נתנו לו – ה'עשה' מתקן את ה'לא'.

ואילו לענין "המקיים חמץ ברשותו", אין הוא מתנה את חיוב המלקות במאומה. לומד מכאן אדמו"ר הזקן, שגם אם הלה יבער אחר כך את החמץ – הוא ילקה. כדברי ה'משנה למלך', שאי אפשר לתקן למפרע את איסור 'בל יראה'.

[קונטרס אחרון א"ח סימן תמ"ז, ב]

הלכות סנהדרין פרק יט, הלכה ד: צט) המקום חמץ בפסח ברשותו, כגון שחמץ עפרו.

אדם המייצר חמץ בפסח, האם הוא חייב מלקות משום 'בל יראה' ו'בל ימצא'?

ה'חכם צבי' (סי' מב). סבור שזה 'לא הניתק לעשה' שאין לוקים עליו. זאת אומרת: התורה נתנה אפשרות לתקן את האיסור באמצעות קיום מצות עשה, ובמקרה זה – איסור 'בל יראה' ניתן לתיקון אם הלה יבער את חמצו, שזו מצות "תשביתו".

אולם, ה'משנה למלך' (חמץ ומצה א, יג). טוען, כי לדעת הרמב"ם איסור 'בל יראה' לא ניתן לתיקון. שכן, בכל רגע האדם עובר על האיסור, וביעור החמץ לא יוכל לתקן זאת למפרע (רעק"א)..

יום שלישי

יראת הרב איננה עילה

אפילו בנוגע ליראת ה', אמר רבי יוחנן "יהי רצון שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם". מובן אפוא שאם אין חוששים שהדיין יפחד מאדם אלים, קל וחומר שהוא לא יפחד מ"מורא רבך" שאינו אלא "כמורא שמים". שהרי, בעוונותינו, הפחד מאדם אלים גדול יותר מאשר יראת הרב.

זאת ועוד: במקרה זה "מורא שמים" עומד נגד "מורא רבך", שהרי "המשפט לאלקים הוא" (דברים א, יז). כיון שהיראה מהרב נובעת מצד יראת שמים – ברור אפוא שאין מקום לחשש. במיוחד כאשר בעל דינו של הרב הוא תלמיד חכם בעל שיעור קומה.

[שו"ת צמח צדק, חושן משפט סימן ז]

הלכות סנהדרין פרק כב, הלכה א: שנים שבאו לפניו לדין, אחד רף ואחד קשה. . אי אתה רשאי לומר: 'איני נזקק לכם', שנאמר: "לא תגורו מפני איש".

השאלה הבאה הופנתה אל אדמו"ר ה'צמח צדק': רב עיר התובע תלמיד-חכם לדין תורה, ושלשה למדנים מעירו של הרב משמשים בתור דיינים. טוען הנתבע להגנתו: מאחר שהעומד כנגדי הוא רב העיר, כל בני עירו יראים מפניו, כמאמר חז"ל: "מורא רבך כמורא שמים" (אבות פ"ד). אי אפשר אפוא לצפות מדיינים אלו שידונו ללא משוא פנים.

דחה ה'צמח צדק' את הטענה בנימוק מעניין:

יום רביעי

כבוד התורה

בהלכות תלמוד תורה (פ"ג, י"א). פסק שגם תלמיד חכם צריך להתפרנס ממעשה ידיו!

תירץ ה'מנחת יצחק' (ח"ד סימן עח):

לדעת הרמב"ם, האיסור לעשות מלאכה בפני שלושה אמור בעבודות הבית בלבד, אולם מותר לו בהחלט לעבוד לפרנסתו.

הלכות סנהדרין פרק כה, הלכה ד: בין שנתמנה אדם פרנס על הצבור – אסור בעשיית מלאכה בפני שלושה, כדי שלא יתבזה בפניהם.

הרמב"ם קובע כאן כי אסור לאיש ציבור לעשות מלאכה בפני שלושה. לכאורה, הוא סותר את דברי עצמו, שהרי

עליהם, כמו שמצוה להעשיר את הכהן גדול, שנאמר בו "הגדול מאחיו" – "גדלוהו משל אחיו" (עפ"י הל' ת"ת לאדה"ז פ"ד, טז).
יובה: איסור המלאכה בפני שלושה מתייחס לענייני הרשות בלבד, ואינו תקף בנוגע למלאכת מצוה. ואכן, בגמרא מופיעים סיפורים אודות אמוראים שטרחו במלאכות פשוטות לכבוד שבת (ראה שו"ע רנ, ד; בה"ל שם).

אדרבה, אם יתפרנס מכספי ציבור, ייחשבו התורה למלאכה מן המלאכות אשר מתפרנסים בהן, ותתבזה אצלם" (פיה"מ לאבות פ"ד).
זו גם הסיבה שהרמב"ם עסק ברפואה לפרנסתו.
אבל לפי החולקים על הרמב"ם וסוברים שמותר לרב לקחת משכורת מהקהילה, והצבור חייב לפרנסו (ראה טושו"ע חו"מ ט, א).
– האיסור לעשות מלאכה בפני שלושה אמור גם לצורך פרנסה. יתירה מזו: על הקהילה להעשיר את הרב או הדיין הממונה

יום חמישי

יש שטר, ויש שטר

מדובר בשני ענינים נפרדים:
כאשר מדובר בשטר קנין, באמצעות נעשית פעולה קנינית – כגון קידושין, גירושין, שחרור עבד וכדומה – יש לו דין שטר מן התורה, והוא מועיל הן לפעולת הקנין והן בתור עדות. אי לכך, אשה המציגה גט, יכולה להינשא על פי העדות הכתובה בו;

מה שאין כן שטר שלא נעשית בו פעולת קנין, וענינו רק להוות ראיה והוכחה – אין דינו כשטר. חתימות העדים שבתוכו הם בבחינת עדות מן הכתב, שהיא פסולה, היות ועדות צריכה להיות "מפיהן ולא מפני כתבן".

(יחידוש הגר"ח)

הלכות עדות פרק ג, הלכה ד: דין תורה, שאין מקבלין עדות... אלא מפי העדים... אבל מדברי סופרים, שחזתבין דיני ממונות בעדות שבשטר.

על דברים אלו, שעדות בשטר אינה עדות מן התורה ("מפיהן ולא מכתב ידן"), מקשה הרמב"ן בהשגותיו שבספר המצוות (שו"ע ב):

כידוע, אשה יכולה להינשא על סמך הגט שבידה – אף שאין לה עדים המעידים שהתגרשה – כי אנו סומכים על עדי החתימה. לפי הרמב"ם, איך סומכים אנו על עדים אלו, הרי עדות כתובה אינה עדות מן התורה?
הגר"ח מבריסק, כדרכו, מיישב את דעת הרמב"ם באומרו כי

יום שישי

סמכות 'בית הדין לערעורים'

בי"ד אחר רשאי לשמוע דבריו כלל (סמ"ע סי' יט ס"ק ב).
יוצא, לכאורה, שעל פי ההלכה אין מקום לקיום 'בית דין גדול לערעורים'.

אלא שהדברים אינם כה פשוטים. הערוך השלחן' כותב (סי' יח, ה), כי הדיינים יכתבו "רשות לעיין" בפסק הדין. ומאחר שיסוד האיסור לדון בדין שכבר הוכרע הוא כדי שלא יזלזלו בבית דין, הרי אם הדיינים מחלו מראש על כבודם, הדבר מותר. אם כן, כאשר בתי הדין יודעים מראש כי יש סמכות ל'בית הדין הגדול לערעורים' – יש הסבורים כי ניתן לערער על הפסק. גם לפי דעה זו, הדבר יהא תקף רק ביחס לבתי דין הכפופים ל'בית הדין הגדול'.

(ראה פס"ד ירושלים, ח"ח, עמ' שעט)

הלכות עדות פרק ו, הלכה ה: ולעולם אין בית דין בודקין אחר בית דין אחר, אלא מחזיקין אותן שחזקו בקנין ולא ימעי.

מעשה שהיה: בית דין גזר על פלוני דין ממזר, וכעבור שנים מצא לו דיין יחיד בעיר אחרת נימוק להיתר והסכימו לו רבנים נוספים. בית הדין ליוחסין בירושלים קבע כי אסור היה לאותו דיין לבטל את פסק הדין שניתן מכבר, כדברי רבינו כאן.
גם הרא"ש כתב: "למה ששאלתם לפסוק פעם אחרת דין שנפסק כבר, בית דין בתר בית דין לא דייקי וכו', ולא יתכן לכתוב פסק דין אחר על דין שפסקו כבר אנשים גדולים ונכבדים" (שו"ת כלל פה סי' ה).

ואם בית דין זיכה את אחד משני בעלי הדין וחזר בעל דינו ותבעו בפני בי"ד אחר – אין הוא חייב להתדיין שנית, ואין

שבת-קודש

דין 'תלמיד חכם' בזמנינו

החכמים שבינינו ייחשבו לכל הפחות כצורבים הצעירים שביניהם...

מאידך, יש מי שטען כי עם ירידת הדורות אין בינינו הראויים אף לתואר זה, כמאמר חז"ל: "אם הראשונים כבני אדם, אנו כחמורים" (ברכי יוסף חו"מ טז, א).

אלא שמאמר זה יכול לשמש כהוכחה הפוכה: חכמי הגמרא החזיקו את עצמם בדרגה נמוכה ביחס לדורות שלפניהם, ובכל זאת קבעו דינים מיוחדים כלפי תלמידי החכמים של דורם, שכן, "יתתו בדורו כשמואל בדורו". מכאן, שתלמידי החכמים שבכל דור אינם נמדדים ביחס לדורות קודמים (נזירות משושן סי' תכ).

וכן נקטו למעשה רוב הפוסקים, שאף בזמנינו קיים דין תלמיד חכם (ראה פתחי תשובה כח, כג).

הלכות עדות פרק ח, הלכה ג: לפיכך, אם תהא התובע תלמיד חכם... הרי זה יעיד לו, שתלמיד חכם יודע, שאלמלי לא זכר הדבר, לא תהא מעיד.

הלכות מיוחדות נאמרו לגבי אדם שהינו בגדר 'תלמיד חכם'. כמו ההלכה שלפנינו, המתירה לו להעיד על מעשה שראה על פי תזכורת של התובע, שכן חזקה עליו שאילו לא היה זוכר בעצמו לא היה מעיד.

נחלקו הפוסקים, האם אף בזמנינו קיים אדם הראוי להתהדר בתואר זה (פתחי תשובה טז, א).

יש שחילקו בדבר: יתכן ש'תלמיד חכם' אמנם אינו מצוי בזמנינו; אך באותם הלכות בהם השתמשה הגמרא בבטי' 'צורבא מרבנן' – בחזר צעיר וחרף – מסתבר שזקני תלמידי

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים - כ"ב-כ"ו אייר ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות סנהדרין פרק טז

א. כשם שמצוה להמית את המחזיק מיתה - כך מצוה עשה להלקות את המחזיק מלקות, שנאמר: "והפילו השפט והכהו לפניו". ואף על פי שהמלקות בשלשה במקום מיתה היא עומדת.

ב. מלקין בזמן הזה בכל מקום מן התורה, בפני שלשה סמוכין [מוסמכים]; אבל לא בפני הדיוטות.

ג. וכל מלקיות שמלקין דיני חוצה לארץ בכל מקום, אינה אלא מפת מרדות [מדבונ].

ד. אין אדם לוקה, אלא בעדים והתראה; ובודקין העדים בדרישה וחקירה, כדרך שעושים בדיני נפשות. עבר על לאו שנפק לעשה [- שניתן לתקנו ע"י העשה], והתרו בו ואמרו לו: 'אל תעשה דבר זה! שאם תעשה ולא תקים עשה שבו, תלקה'! ועבר, ולא קים העשה - הרי זה לוקה; שאף על פי שהתראה בספק היא, שאם קים יפטר - התראת ספק, התראה היא.

ה. עבר עברה שיש בה מלקות ומיתת בית דין באחת, כגון ששחט [- בהמה] - אותו ואת בנו לעבודה זרה - אם התרו בו למיתה, סוקלין אותו, ואינו לוקה, שהרי נתחייב בדין גדול מזה; ואם התרו בו למלקות בלבד, לוקה.

ו. אינו צריך שני עדים למלקות, אלא בשעת מעשה [העבירה]; אבל האסור עצמו, בעד אחד יחזק. ביצד? אמר עד אחד: 'חלב כליות הוא זה' [שאסור מהתורה], 'כלאי הפרס הם פרות אלו', 'גרושה' או 'זונה' היא אשה זו, ואכל או בעל בעדים אחר שהתרה בו - הרי זה לוקה, אף על פי שעקר האסור בעד אחד. במה דברים אמורים? בשלא הכחיש העד בעת שקבע האסור. אבל אם אמר: 'זה אינו חלב', 'זו אינה גרושה', ואכל או בעל אחר שהכחיש - אינו לוקה, עד שיקבעו האסור שני עדים.

ז. שתק בעת שהעיד העד האחד בקביעות האסור, ואחר שעבר והתרו בו טען להכחיש העד - אין שומעין לו, אלא לוקה.

ח. ביצד מלקין אותו? כופת שתי ידיו לעמוד הילף והילף, וחסן [שמח] הננסות אוהו בכגדיו - אם נקרעו נקרעו, ואם נפרמו נפרמו - עד שהוא מגלה את לבו; שאין מכהו על כסותו, שנאמר: "והכהו" - לא לכסותו והאבן נתונה מאחוריו, שהתחן המכה עומד עליה. ורצועה של עגל בידו - כפולה לשנים ושנים לארבעה, ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בו, ורחב הרצועה טפח, וארפה כדי שתהיה מגעת עד פי כרשו [- טבורו]; ויד של רצועות שאוחז בה, ארפה טפח.

ט. האיש המכה, צריך להיות יתר בדיעה חסר בכת, ומגביה את הרצועות בשתי ידיו, ומכה בידו אחת בכל

כחו. ומלקהו שליש מלפניו, על בין ידי; ושני שלישים מאחוריו, שליש על כתף זה ושליש על כתף זה.

י. זה המכה, אינו לא עומד ולא יושב, אלא מטה - שנאמר: "והפילו השפט והכהו לפניו", שיהיו עיניו של שופט בו, לא שיהיה מביט בדבר אחר ומכהו; מכאן, שאין מלקין שנים באחד.

יא. הגדול שבדיינים, קורא כל זמן שזה לוקה: "אם לא תשמר לעשות... והפלא ה' את מכתך וכו'"; ומתכונן לגמר את הפסוקים עם המלקיות. ואם לא גמר, חוזר לתחלת המקרא, וקורא וחוזר וקורא, עד שתגמר ההפאה. והשני שבדיינים מונה; והשלישי אומר לחזן: 'הכה! הכה! כל זמן שמכה, על פיו הוא מכה.

יב. מת תחת ידו, פטור. ואם הוסיף רצועה אחת על האמד [ששיערו שיכול לסבול], ומת - הרי החזן גולה; ואם לא מת - הרי החזן עבר על מצות לא תעשה, שנאמר: "לא יוסיף". והוא הדין לכל מכה את חברו, שהוא בלא תעשה; ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, צוה הפתוב שלא להכותו יתר על רשעו - קל וחומר לשאר כל אדם. לפיכך, כל המכה את חברו - אפילו הכה עבד - הכה שאין בה שנה פרוטה, לוקה; אבל אם יש בה שנה פרוטה - הואיל והוא חייב לשלם ממון - אין אדם לוקה ומשלם, כמו שבארנו בכמה מקומות.

הלכות סנהדרין פרק יז

א. כמה מלקין את המחזיק מלקות? כפי כחו, שנאמר: "כדי רשעתו, במספר". וזה שנאמר "ארבעים" - שאין מוסיפין על הארבעים, אפילו היה חזק ובריא כשמשון; אבל פותחין לחלש - שאם יכה חלש מכה רבה, בודאי הוא מת. לפיכך אמרו חכמים, שאפילו הבריא ביותר, מפין אותו תשעה ושלשים, שאם נוסף לו אחת, נמצא שלא הכהו אלא ארבעים הראויות לו.

ב. כשאומדין את החוטא כמה הוא יכול לקבל, אין אומדין אלא במכות הראויות להשתלש [להתחלק לשלוש]. אמדוהו שהוא יכול לקבל עשרים - אין אומדין: 'לוקה אחד ועשרים, כדי שיהיו יכולין להשתלש'; אלא לוקה שמונה עשר. אמדוהו לקבל ארבעים, וכיון שהתחיל ללקות ראוהו חלש, ואמרו: 'אינו יכול לקבל יתר על אלו התשעה' או 'השנים עשר שוט שלקה' - הרי זה פטור. אמדוהו לקבל שנים עשר, ואחר שלקה ראוהו חזק ויכול לקבל יותר - הרי זה פטור, ואינו לוקה יותר על האמד.

ג. אמדוהו היום שילקה שנים עשר, ולא הלקוהו עד למחר, והרי הוא למחר יכול לקבל שמונה עשר - אינו לוקה אלא שנים עשר. אמדוהו שילקה למחר שנים עשר, ולא לקה עד יום שלישי, והרי הוא חזק ויכול לקבל

האם על הכנים, "לא תכלה פאת שדה" - אין לוקין עליו, אלא אם לא קים עשה שבה. וכל לאו שבכללות, אין לוקין עליו. ושאר כל לאוין שבתורה, לוקין עליהן. ג. איזה הוא לאו שבכללות? זה לאו אחד שכולל ענינים הרבה, כגון: "לא תאכלו על הדם". וכן אם נאמר "לא תעשה דבר פלוני ופלוני" - הואיל ולא יחד לו לאו לכל אחד ואחד מהן, אין לוקין על כל אחד ואחד, אלא אם כן חלק אותן בלאוין אחרים, או נאמר מפי השמועה [מסורת ממושה רבנו] שנחלקו. כיצד? כגון זה שנאמר: "אל תאכלו ממנו נא, ובשל מבשל" - אינו לוקה על הנא והמבשל שנים, אלא אחד; ובחדש הוא אומר: "ולחם וקלי וכו' לא תאכלו", וחיב על שלשתם שלש מלקיות. מפי השמועה למדו, שזה לחלק. הרי נאמר: "לא ימצא בך מעביר בנו ובתו באש, קסם קסמים, מעוון ומנחש ומכשף"; אף על פי שכלל כל הענינים האלו בלאו אחד, הרי חלק אותם בלאוין אחרים ואמר: "לא תנחשו, ולא תעוננו" - מלמד שכל אחד מהן בלאו בפני עצמו. וכן כל פיוצא בזה.

ד. מי שלקה בבית דין על אסור ברת, ולקה פעם שניה על אותו ברת עצמו - כגון שאכל חלב ולקה עליו, ואכל חלב פעם שניה ולקה עליו - אם אכל פעם שלישית, אין מלקין אותו; אלא מכניסין אותו לכפה [חדר עגול, צינוק], והוא מקום צר וזמין לחץ, עד שיצרו מעיו ויחלה; ואחר כך מאכילין אותו שעורים, עד שפרשו נבקעת.

ה. מי שעבר על אסור ברת או מיתת בית דין, והתירו בו, והרפין בראשו, או שתק ולא קבל עליו ההתראה - אין הורגין אותו כמו שבארנו, ואין מלקין אותו. חזר ועשה כך, והתירו בו והרפין בראשו או שתק כך - אין ממיתין אותו, ואין מלקין אותו. חזר פעם שלישית ועבר, והתירו בו - אף על פי שהרפין בראשו, או שתק - כונסין אותו לכפה, עד שימות. וכל אלו שלא קבלו עליהם ההתראה - מפני אותם מפת מרדות [מלקות דרבנן], הואיל וחסאו מפל מקום; אפלו על אסור של דברי סופרים, מפני אותן מפת מרדות.

ו. הגונב כלי שרת מן המקדש, והמקלל בקוסם [מקלל ה' בשם ע"ז], והבועל ארמית [גויה] - אין בית דין נזקקין להם, אלא הקנאין פוגעין בהם; וכל שהורגן, זכה. וכן כהן ששמש [במקדש] בטמאה, לא היו אחיו הפהנים מביאין אותו לבית דין; אלא פרחי כהנה היו מוציאין אותו חוצ לנזרה, ומוציאין את מחו בגזרין. גזרת הכתוב היא, שאין ממיתין בית דין, ולא מלקין את האדם, בהודית פיו, אלא על פי שנים עדים. וזה שהרג יהושע עכן ודוד לגר עמלקי בהודית פיהם - הוראת שעה היתה, או דין מלכות הנה. אבל הסנהדרין - אין ממיתין ולא מלקין המודה בעברה; שמה נטרפה דעתו בדבר זה, שמה מן העמלין מרי נפש המתכזים למות, שהן תמיד תוקעין התרבות בבטנם, ומשליכין עצמם מעל הגנות; כך זה יבוא ויאמר דבר שלא עשה, כדי שיהרג. וכללו של דבר, גזרת מלך היא.

שמונה עשר - לוקה שמונה עשר; שהרי בשעת האמדה, לא אמדוהו ללקות אלא לאחר זמן. וכן כל פיוצא בזה. ד. מי שנתחייב מלקיות הרבה, בין על עברות הרבה בין על מעשה אחד שחייבין עליו מלקיות הרבה - אם אמדוהו אמד אחד, לוקה ופטור; ואם לאו - לוקה ומתרפא, וחוזר ולוקה. כיצד? נתחייב שתי מלקיות, אמדו יכול הוא לקבל חמש וארבעים - כיון שלקה חמש וארבעים, נפטר. אבל אם אמדוהו למלקות אחת, והכוחו שלשה או תשעה או שלשים כמו האמד - הרי זה מתרפא, וחוזרין ואומדין אותו למלקות שניה, עד שילקה לכל מלקיות שחייב בהן. ה. מי שאמדוהו, וכשהתחיל ללקות נתקלקל [נתבזה] מפת ההפאה, בין בראי בין במי רגלים - אין מפין אותו יותר, שנאמר: "ונקלה אחיד לעיניך" - כיון שנקלה, נפטר. אבל אם נתקלקל מן הפחד מקדם ההפאה - אפלו נתקלקל משניצא מבית דין ללקות, ואפלו מפערב [אור ליום הקאות] - הרי זה לוקה כל האמד שאמדוהו. אמדוהו לשתי מלקיות, ולקה ונתקלקל, בין בראשונה בין בשניה - פטור. נפסקה הרצועה [של המלקות] בשניה, פוטרין אותו; נפסקה בראשונה - נפטר ממלקות ראשונה, ולוקה האמד השני.

ו. כפתוהו על העמוד ללקות, וכרת את המיתרים וברח - פטור, ואין מחזירין אותו.

ז. כל מי שחטא ולקה, חוזר לכשרותו, שנאמר: "ונקלה אחיד לעיניך" - כיון שלקה, הרי הוא אחיד. אף כל מחייבי ברת שלקו, נפטרו מידי ברתן.

ח. כהן גדול שחטא - לוקה בשלשה [דיינים] כשאר העם, וחוזר לגדלותו.

ט. אבל ראש ישיבה [נשיא הסנהדרין] שחטא - מלקין אותו בפני שלשה, ואינו חוזר לשירותו; גם אינו חוזר להיות באחד משאר הסנהדרין, שמעלין בקדש ולא מורידין.

הלכות סנהדרין פרק יח

א. אלו הן הלוקין: כל העובר על לא תעשה שחייבין עליו ברת, ואין בו מיתת בית דין - כגון אוכל חלב, ודם, וחרץ בפסח; וכן כל העובר על לא תעשה שחייבין עליו מיתה בידי שמים - כגון אוכל טבל [פירות שלא הופרשו], וכהן טמא שאכל תרומה טהורה; וכן כל העובר על לא שיש בו מעשה - כגון האוכל בשר בחלב, או לובש שעטנז. אבל לאו שאין בו מעשה - כגון הולך רכיל, ונוקם, ונוטר, ונושא שמע שוא [שמוע דברי בעל דין שלא בפני חבריו] - אינו לוקה.

ב. כל לאו שאין בו מעשה - אין לוקין עליו; חוץ מנשבע [שבועת שקר], וממיר [עושה תמורה בקדשים], ומקלל את חברו בשם [השם]. וכל לאו שנתן לאזהרת מיתת בית דין - כגון "לא תנאף", "לא תעשה מלאכה ביום השבת" - אין לוקין עליו. וכל לאו שנתן לתשלומין - כגון "לא תגזל", "לא תגנב" - אין לוקין עליו. וכל לאו שנתק לעשה [שניתן לתקנו ע"י העשה] - כגון "לא תקח

יום שני

הלכות סנהדרין פרק יט

א. כל לא תעשה שיש בו פרת ואין בו מיתת בית דין, שלוקין עליהם - אחד ועשרים הן; ואלו הן: (א) הפא על אחותו, (ב) ועל אחות אביו, (ג) ועל אחות אמו, (ד) ועל אחות אשתו, (ה) ועל אשת אחיו, (ו) ועל אשת אחי אביו, (ז) ועל הנדה, (ח) והאוכל חלב, (ט) והאוכל דם, (י) והאוכל חמץ בפסח, (יא) והאוכל ביום הכפורים, (יב) והעושה מלאכה ביום הכפורים, (יג) והאוכל נותר, (יד) והאוכל פגול, (טו) והטמא שאכל בשר הקדש, (טז) והטמא שנגנס לעזרה, (יז) והשוחרט קדשים בחוץ, (יח) והמעלה קדשים בחוץ, (יט) והמפטם את השמן לעושה כמתכונת שמן המשחה, (כ) והספד בשמן המשחה, (כא) והמפטם את הקטרת.

ב. כל מחיבי מיתה בידי שמים שהן בלא תעשה ויש בהן מעשה, שלוקין עליהן - שמונה עשר; ואלו הם: (א) זר שאכל תרומה גדולה, בין טמאה בין טהורה; (ב) זור ששאל תרומת מעשר; (ג) זור ששאל בכורים, אחר שנגנסו לירושלים; (ד) זור ששאל חלה; (ה) והאוכל טבל שלא הורם ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר; (ו) והאוכל מעסה שלא הורמה חלתה; (ז) וכהן טמא שאכל תרומה טהורה; (ח) וכהן שנגנס לקדש הקדשים, שלא לעבודה; (ט) וכהן שיצא מן המקדש בשעת עבודה; (י) ולוי שעבד בעבודת כהנים; (יא) זור ששמש במקדש; (יב) ומחסר בגדים [בגדי כהונה] - הרי הוא כזר, ולוקה אם עבד; (יג) וכהן טמא ששמש; (יד) ושתוי ששמש; (טו) טבול יום [טמא שטבל ולא העריב שמשו] ששמש; (טז) מחסר כפורים [שטהר ולא הביא קרבנו] ששמש; (יז) פרוע ראש ששמש; (יח) קרוע בגדים ששמש.

ג. אכל המשמש בלא קדוש [רחיצת] ידים ורגלים - אף על פי שהוא חייב מיתה, אינו לוקה; מפני שהיא מצות עשה. וכן נביא שכבש [העלים] נבואתו, או שעבר על דברי עצמו, והעובר על דברי נביא - אף על פי ששילשלתן במיתה, אין לוקין; שהן באין מכלל עשה, והרי הוא כעשה, שנאמר: "אליו תשמעו"; ולא הפא מכלל עשה - הרי הוא כעשה, ואין לוקין עליו.

ד. כל לא תעשה שבתורה שאין בהן לא פרת ולא מיתת בית דין, שלוקין עליהן - מאה שמונה ושישים; ואלו הן: (א) העושה צלם; (ב) העושה צורה לנואי; (ג) הפונה אל האלילים באחד מן המעשים; (ד) המקים מצבה; (ה) הנוטע אילן במקדש; (ו) הנותן אבן משפית; (ז) הנודר בשם עבודה זרה; (ח) הנשבע בשמה; (ט) הנהנה בה; (י) הפונה עיר הנדחת; (יא) הנהנה מעיר הנדחת; (יב) העושה כחקות הגוים; (יג) הקוסם; (יד) המעונן; (טו) המנחש; (טז) החובר; (יז) הדרש אל המתים; (יח) המוחק שם [משמות הקב"ה], וכיוצא בו, כגון הורס אבן מן המזבח, או שורף עץ מן המקדש; (יט) המקכה אש

המזבח; (כ) העולה עליו במעלות; (כא) הנכנס לעזרה בכגדים טמאים; (כב) זב וכיוצא בו שנגנס להר הבית; (כג) המסיר בדי הארון; (כד) המזיח חשן מעל האפור; (כה) הקורע פי המעיל; (כו) המקריב על מזבח הזהב; (כז) כהן שנגנס להיכל שלא בשעת עבודה; (כח) בעל מום שנגנס לשם; (כט) שתוי שנגנס לשם; (ל) בעל מום ששמש; (לא) ערל ששמש; (לב) כהן שעבד בעבודת הלויים; (לג) כהן שנגנס למקדש פרוע ראש; (לד) כהן שנגנס למקדש קרוע בגדים; (לה) המקדיש בעלי מומין; (לו) השוחטין; (לז) הזורק דמיהם; (לח) המקטיר אמוריהם; (לט) המקריב קרבנות גוים בעלי מומין; (מ) המטיל מום בקדשים בזמן המקדש; (מא) העובד בקדשים; (מב) הגוזז אותם; (מג) המקטיר שאור או דבש; (מד) העושה שירי מנחות חמץ [הנותן ממנחה לאכילה אחרי קמיצה]; (מה) המקריב בלא מלח; (מו) המקריב אתנן [בהמה שניתנה בתמורה לזנות] או מחיר [בהמה שניתנה תמורת כלב]; (מז) הנותן שמן על מנחת חוטא; (מח) הנותן עליה לבונה; (מט) הנותן שמן בקרבן שוטה; (נ) הנותן עליו לבונה; (נא) המבדיל [ראש העוף מגופו] בחטאת העוף; (נב) הממר [מחליף] בקדשי מזבח; (נג) האוכל בשר קדש שנטמא; (נד) האוכל מפסולי המקדשין; (נה) כהן שאכל בשר קדשי הקדשים חוץ לעזרה; (נו) זר שאכל בשר קדשי קדשים אחר מתן דמים; (נז) זר שאכל בשר בכור; (נח) כהנת שנשאת לזר שאכלה חזה ושוק, אפלו לאחר מיתת בעלה; (נט) חללה [נ] נולדה מאיסורי כהונה [שאכלה תרומה]; (ס) האוכל קדשים קלים קדם זריקת דמים; (סא) האוכל קדשים קלים חוץ לירושלים; (סב) האוכל בכור חוץ לירושלים; (סג) האוכל מעשר שני אחר שראה פני הבית, חוץ לירושלים; (סד) כהן שאכל בכורים משנגנסו לירושלים, קדם הנחה בעזרה; (סה) כהן שאכל בכורים חוץ לירושלים, אחר שהנחו בעזרה; (סו) האוכל בירושלים מעשר שני שנטמא, קדם שיפדה; (סז) טמא שאכל מעשר שני הטהור בירושלים; (סח) האוכל מעשר שני באגניו, וכן כל הקדשים; (סט) ערל שאכל בשר קדש או תרומות; (ע) האוכל ממנחת כהן, וכן מכל דבר שהוא כלי לאשים; (עא) האוכל מבשר חטאות הנשרפות, וכן מכל הטעון שרפה; (עב) השוחט פסח על הקמץ; (עג) השובר בו עצם, בין בראשון בין בשני; (עד) המוציא מבשרו חוץ לחבורתו; (עה) האוכל מבשרו חוץ מחבורתו; (עו) האוכל מבשרו נא [צלוי מעט] או מבשל; (עז) הנהנה מן ההקדש במזיד; (עח) האוכל טבל שעדין לא הפרש ממנו מעשר, אפלו מעשר עני, אף על פי שהורמו תרומותיו; (עט) האוכל מבשר נפש חיה שנגמר דינה לסקילה, אף על פי שנושחטה; (פ) האוכל בהמה טמאה; (פא) האוכל עוף טמא; (פב) האוכל דג טמא; (פג) האוכל שרץ העוף; (פד) האוכל שרץ הארץ; (פה) האוכל שרץ המים; (פו) האוכל רמש האדמה, אף על פי שאינו רכה; (פז) האוכל

המקום איש, וכן שאר זכרי בהמה חיה ועוף; (קס) אוֹנֵס שְׁגֵרֶשׁ אֲנוֹסְתּוֹ, ולא הִחְזִירָה; (קסא) הַמוֹצִיא שֵׁם רַע שְׁגֵרֶשׁ אֲשֶׁתּוֹ, ולא הִחְזִירָה; (קסב) הַקּוֹרֵב אֶל הָעֲרִיּוֹת בְּדֶרֶךְ מִדְּרָכֵי הַזָּנוּת, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא גָלָה עֲרוּהָ, וְזֶה הוּא הַחֲשׂוֹד עַל הָעֲרִיּוֹת; (קסג) הַמִּתְחַתֵּן בַּגּוֹיִים; (קסד) גֵּר עֲמוּנִי שֹׁנֵא בֵּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל; (קסה) גֵּר מוֹאֲבִי שֹׁנֵא בֵּת יִשְׂרָאֵל וּבָעַל; (קסו) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבֵּה נָשִׁים; (קסז) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבֵּה סוֹסִים; (קסח) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבֵּה כֶּסֶף וְזָהָב. נִמְצְאוּ כֹל הַלּוֹקִין - מֵאֲתִים וְשִׁבְעָה; סִמֵּן לָהֶם - 'לִקּוֹ וְדִים'.

הַלְכוֹת סִנְהֶדְרִין פָּרֶק כ

א. אין בית דין עונשין באַמְדִין [הערכה] הדעת, אלא על פי עדים, בראיה ברורה. אפלו ראוהו העדים רודף אחר חברו להרגו, והתירו בו, והעלימו עיניהם, או שנכנס אחריו להרבה, ונכנסו אחריו, ומצאוהו הרוג ומפרכר והספיק מנשף דם ביד ההורג - הואיל ולא ראוהו בעת שהפכו, אין בית דין הורגין בעדות זו; ועל זה וכיוצא בו נאמר: "ונקי וצדיק אל תהרג". וכן אם העידו עליו שנים שעבד עבודה זרה - זה ראוי שעבד את החמה והתירה בו, וזה ראוי שעבד את הלבנה והתירה בו - אין מצטרפין, שנאמר: "ונקי וצדיק אל תהרג" - הואיל ויש שם צד לנקותו ולהיותו צדיק, אל תהרגהו.

ב. כל מי שעשה דבר שחביבין עליו מיתת בית דין, באנס - אין בית דין ממיתין אותו. ואפלו היה מצוה שיהרג ואל יעבר - אף על פי שחלל את השם - הואיל והוא אנוס, אינו נהרג, שנאמר: "ולנער לא תעשה דבר" - זו אזהרה לבית דין, שלא יענשו את האנוס.

ג. איש שאנסוהו עד שבא על הערוה - חביב מיתת בית דין, שאין קשוי אלא לדעת; אבל האשה שנבעלה באנס - אפלו אמרה אחר שאנסה: 'הניחו לו' - הרי היא פטורה, מפני שיצרה נתגבר עליה.

ד. אסור לבית דין לחוס על ההורג - שלא יאמרו: 'כבר נהרג זה, ומה תעלה יש בהריגת האחר', ונמצאו מתרשלין בהריגתו, שנאמר: "לא תחוס עינך ובערת דם הנקי". וכן אסור לבית דין לחוס על מי שנתחייב קנס - שלא יאמרו: 'עני הוא זה, ושלל בכונה עשה'; אלא מגבין ממנו כל שיש לו, בלא חנינה, שנאמר: "לא תחוס עינך". וכן בדיני ממונות, אין מרחמין על הדל - שלא תאמר: 'עני הוא זה, ובעל דינו עשיר, הואיל ואני והעשיר חביבין לפרנסו, אזכנו בדין, ונמצא מתפרנס בכבוד'; על זה הזהירה תורה: "ודל, לא תהדר בריבו", ונאמר: "לא תשא פני דל". אסור להדר פני גדול בדין. כיצד? הרי שבאו לפניך שנים לדין, אחד חכם גדול ואחד הדיוט - לא תקדים לשאל בשלומו של גדול, ולא תסביר לו פנים, ולא תכבדנו, שלא יסתתמו טענותיו של אחר; אלא אינו נפנה לאחד מהם, עד שיגמר הדין, שנאמר: "לא תהדר פני גדול". אמרו חכמים: אל תאמר: 'עשיר הוא זה, בן גדולים הוא זה' - היאך אבישנו, ואראך בבשתו? לכו נאמר: "לא תהדר פני גדול".

תולעים שבפרות, אחר שפרשו; (פח) האוכל נבלה; (פט) האוכל טרפה; (צ) האוכל אבר מן החי; (צא) האוכל גיד הנשה; (צב) האוכל בשר בחלב; (צג) המבשל בשר בחלב; (צד) האוכל מתבואה חדשה קדם הבאת העומר; (צה) האוכל ערלה; (צו) האוכל פלאי הכרם; (צז) האוכל תערבת חמץ בפסח; (צח) האוכל חמץ אחר חצות; (צט) המקום חמץ בפסח בפרשותו, כגון שחמץ עסתו [בפסח]; (ק) השותה יין נסוף; (קא) נזיר שאכל מגפן היין; (קב) נזיר שגלח; (קג) נזיר שנטמא למת; (קד) המקלח את הנחך [שורת השערות שסביב הקרחת]; (קה) החותך סימני צרעת או שפון; (קו) העובד בנחל שנערפה בו העגלה; (קז) הזורע ארץ ישראל בשביעית; (קח) הזמר את האילן בשביעית; (קט) הקוצר ספיח בלא שנוי; (קי) הבוצר בלא שנוי; (קיא) הזורע בשנת היובל; (קיב) הקוצר בה בלא שנוי; (קיג) הבוצר בה בלא שנוי; (קיד) המקלח פאת שדה, ולא נתנה לעני; (קטו) המקלט לקט [שבילים הנופלים בקצירה], ולא נתנו לעני; (קטז) המעולל פרמו [בוצר אשכולות קטנים], ולא נתנו לעני; (קיז) המקלט פטר פרמו [גרגר א' או ב' שנפלו בבצירה], ולא נתנו לעני; (קיח) הלוקח עמר השקפה [ששכח בעת איסוף העומרים], ולא נתנו לעני; (קיט) הלוקח אם על הבנים, ולא שלח האם; (קכ) הזורע פלאים בארץ בורעים; (קכא) הזורע פלאי הכרם בארץ; (קכב) המרביב אילנות פלאים בכל מקום; (קכג) המרביע בהמה פלאים בכל מקום; (קכד) המנהיג בכלאים [שור וחמור יחדיו] בכל מקום; (קכה) החוסם בהמה בעת מלאכה בכל מקום; (קכו) השוחט אותו ואת בנו בכל מקום; (קכז) הממשכן חברו בידו, ולא החזיר לו העבוט; (קכח) החובל [ממשכן] אלמנה, ולא החזיר המשכון; (קכט) החובל בלים שעושין בהן אכל נפש; (קל) עד זומם שאינו בן תשלומין; (קלא) המכה חברו הפכה שאין בה שוה פרוטה; (קלב) בן סוטר ומורה בעדות ראשונה [שמחייבתו מלקות]; (קלג) המוציא שם רע [שאשתו אינה בתולה], שנמצא דברו שקר; (קלד) המקלל חברו בשם; (קלה) הנשבע לשוא; (קלו) הנשבע לשקר; (קלז) המקלל נדרו; (קלח) היוצא חוץ לתחום בשבת; (קלט) העושה מלאכה ביום טוב; (קמ) המקרי פאת הראש [מגלח בתער שער הצדעים]; (קמא) המקרי פאת זקן; (קמב) השורט על מת; (קמג) הקורח ראשו על מת; (קמד) הכותב כתבת קצקע; (קמה) הלובש שעטנז; (קמו) הקוצץ אילני מאכל דרך השחתה; (קמז) איש שלבש מלבושי אשה; (קמח) אשה שלבשה מלבושי איש; (קמט) כהן שנטמא למת; (קנ) כהן שקדש זונה ובעלה; (קנא) או שקדש גרושה ובעלה; (קנב) או שקדש חללה ובעלה; (קנג) וכהן גדול שבעל אלמנה, אף על פי שלא קדשה; (קנד) המחזיר גרושתו אחר שנתקדשה; (קנה) הנשוא זקוקה לזכר [- יבמה]; (קנו) הבא על הקדשה [זונה]; (קנז) ממזר שנשא בת ישראל ובעל; (קנח) פצוע דכא [שנפצעו אשכיו] שנשא בת ישראל ובעל; (קנט)

ג. לא יהיה אחד יושב ואחד עומד, אלא שניהם עומדים. ואם רצו בית דין להושיב את שניהם, מושיבין; ולא יושב אחד למעלה ואחד למטה, אלא זה בצד זה. במה דברים אמורים? בשעת משא ומתן בדין; אבל בשעת גמר דין - הכל בעמידה, שנאמר: "ויעמד העם על משה". ואיזה הוא גמר דין? - 'איש פלוני אתה חייב, איש פלוני אתה זכאי'. במה דברים אמורים? כבעלי דינים; אבל העדים - לעולם בעמידה, שנאמר: "ועמדו שני האנשים".

ד. תלמיד חכמים ועם הארץ שפאו לדין - מושיבין את החכם, ואומרים לעם הארץ: 'שב! אם לא יושב, אין מקפידין על כך'. ולא יקדים התלמיד כשיבוא לדין, וישוב לפני רבו שרוצה לדון לפניו [לפני בעל הדיו השני]; ואם היה קבוע לו זמן לקרות [שיעור קבוע], וכא בזמנו - מתר. ח. כבר נהגו כל בתי דיני ישראל מאחר התלמוד, בכל הישיבות, שמושיבין בעלי דינים ומושיבין העדים, כדי לסלק המחלוקת; שאין בנו כח להעמיד משפטי הדת על תלם.

ו. היו לפני הדינים בעלי דין הרבה - מקדימין את דין היתום לדין האלמנה, שנאמר: "שפטו יתום, ריבו אלמנה". ודין אלמנה קודם לדין תלמיד חכמים, ודין תלמיד חכמים קודם לדין עם הארץ; ודין האשה קודם לדין האיש, שבשעת האשה מרבה.

ז. אסור לדין לשמע דברי אחד מבעלי דינים, קדם שיבוא חברו, או שלא בפני חברו; אפלו דבר אחד אסור, שנאמר: "שמע בין אחיכם". וכל השומע מאחד - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תשא שמע שוא". ובכלל לאו זה, אזהרה למקבל לשון הרע, ומספר לשון הרע, ומעיד עדות שקר. וכן בעל דין מזוהר, שלא ישמע דבריו לדינים קדם שיבוא חברו; וגם על זה וכיוצא בו נאמר: "מדבר שקר, תרחק".

ח. לא יהיה הדין שומע מפי התרגמן, אלא אם כן היה מפיר לשון בעלי דינים, ושומע טענותיהם; ואינו מהיר בלשונם כדי להשיב להם - יעמיד התרגמן להודיע אותם פסק הדין, ומאיה טעם חייב זה וזכה זה.

ט. צריך הדין לשמע טענות בעלי דינים, ולשנות טענותיהן [לחזור עליהם בפני בעלי הדיו] - שנאמר: "ויאמר המלך, זאת אומרת, זה בני חתי וגנף המת"; ומצדק את הדין בלבד, ואחר כך חתכהו.

י. מניין לדין, שלא יעשה מליץ [סניגור] לדבריו? שנאמר: "מדבר שקר, תרחק"; אלא יאמר [הבעל דין] מה שנראה לו, וישתק [הדיין]. ולא ילמד אחד מבעלי דינים טענה כלל; אפלו הביא בעל דין עד אחד - לא יאמר לו: 'אין מקבלין עד אחד'; אלא יאמר לנטען: 'הרי זה העיד עליך', ולואי שיוזה ויאמר: 'אמת העיד'; עד שיתען הוא ויאמר: 'עד אחד הוא, ואינו נאמן עלי'. וכן כל פיוצא בזה.

יא. ראה הדין זכות לאחד מהן, ובעל דין מבקש לאמרה ואינו יודע לחבר [לנסח] הדברים, או שראה אותו מצטער להציל עצמו בטענת אמת, ומפני החמה והכעס

ח. באו לפניך שנים לדין, אחד פשר ואחד רשע - אל תאמר: 'הואיל ורשע הוא זה, וחזקת זה שאינו משנה בדבורו, אטה הדין על הרשע'; על זה נאמר: "לא תטה משפט אבינך בריבו" - אף על פי שהוא אביון במצוות, לא תטה דינו.

ו. "לא תעשו עול במשפט" - זה המענות את הדין, ומזכה את החייב ומחייב את הזכאי. וכן המענה את הדין ומאריך בדברים הברורים, כדי לצער אחד מבעלי הדינים - הרי זה בכלל מעול.

ז. הגם לבו בהוראה, וקופץ וחותר הדין קדם שיחקרהו בינו לבין עצמו עד שיהיה ברור לו כשמש - הרי זה שוטה, רשע, וגם רוח. כך צו חכמים: 'היו מתונין בדין'; וכן איוב אומר: "ורב לא ידעתי, אחקרהו".

ח. כל דין שפא לפניו דין, והתחיל לדמותו לדין פסוק שפבר ידע אמתו, ויש עמו במדינה גדול ממנו בחכמה, ואינו הולך ונמלך בו - הרי זה בכלל הרשעים שלכם גם בהוראה. ואמרו חכמים: רעה על רעה תבוא לו; שכל הדברים וכיוצא בהן - מגסות הרוח הם, המביאה לידי עוות הדין. "כי רבים חללים הפילה" - זה תלמיד שלא הגיע להוראה, ומורה. "ועצמים כל הרגיה" - זה שהגיע להוראה, ואינו מורה; והוא, שיהיה הדור צריך לו; אבל אם ידע שיש שם ראוי להוראה, ומנע עצמו מן ההוראה - הרי זה משבח. וכל המונע עצמו מן הדין - מונע ממנו איבה, וגזל, ושבושת שוא. והגם לבו בהוראה - שוטה, רשע, וגם רוח.

ט. ותלמיד, אל יורה הלכה בפני רבו, אלא אם כן היה רחוק ממנו שלש פרסאות, כנגד מחנה ישראל.

י. אל תאמר, שכל אלו הדברים, בדין שיש בו הוצאת ממון הרבה מזה וניתנתו לזה; לעולם יהי דין אלה מנה ודין פרוטה אחת, שוין בעיניך לכל דבר.

יא. ואין הדינים יושבין לדין לפחות משנה פרוטה. ואם הזקנו לשנה פרוטה - גומרין את דינו אפלו לפחות משנה פרוטה.

יב. כל המטה משפט אחד מישראל - עובר בלאו אחד, שנאמר: "לא תעשו עול במשפט". ואם היה גר - עובר בשני לאוין, שנאמר: "לא תטה משפט גר". ואם יתום הוא - עובר בשלשה לאוין, שנאמר: "משפט גר יתום".

הלכות סנהדרין פרק כא

א. מצות עשה לשפט השופט בצדק, שנאמר: "בצדק תשפט עמיתך". איזה הוא צדק המשפט? זה השנות שני בעלי דינים בכל דבר - לא יהיה אחד מדבר כל צרכו, ואחד אומר לו: 'קצר דברך'; ולא יסביר פנים לאחד וידבר לו רכות, וירע פניו לאחר וידבר לו קשות.

ב. שני בעלי דינים שהיה אחד מהם מלבש בגדים יקרים, והשני בגדים בזונין - אומרין למכבד: 'או הלבשהו כמותך עד שתדון עמו, או לבוש כמותו'; עד שתהיו שוין, ואחר כך תעמדו בדין'.

כף: 'בא פלוני לבית דין של פלוני עם פלוני בעל דינו, שטענו ככה, ויצא זכאי, או חייב'; ונותנין לו. ואין מזכירין שם המזכירין ולא שם המזכירין, אלא: 'בית דינו של פלוני, מדבריהם נזדפה פלוני'.

ט. כף היה מנהגן של אנשי ירושלים: מכניסין בעלי דינין, ושומעים דבריהם וטענותיהם, ומכניסים העדים, ושומעים דבריהם; ומוציאין כל אדם לחוץ, ונושאים הדינין ונותנים ביניהם בדבר, וגומרין את הדבר. ואחר כך מכניסין בעלי דינים, וגדול שבדינים אומר: 'איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב' - כדי שלא ידע אחד מבעלי דינים איזה דין הוא שזכה אותו, ולא איזה דין הוא שחייבו.

י. דין שהוא יודע בבחור שהוא גזלן, או רשע - אסור להצטרף עמו, שנאמר: "מדבר שקר תרחק". וכף היו בקיאי הדעת שבירושלים עושיין: אין יושבין בדין, עד שיגיעו עם מי הן יושבין; ולא חותמין את השטר, עד שיגיעו מי חותם עמך; ולא נכנסין לסעודה, עד שיגיעו מי מסב עמך.

הלכות סנהדרין פרק כג

א. "לא תקח שחד" - אין צריך לומר לענות את הדין, אלא אפלו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב - אסור, ועובר בלא תעשה. והרי הוא בכלל: "ארוך לקח שחד"; וחייב להחזיר השחד, כשיחבצו הנזון.

ב. וכשם שהלוקח עובר בלא תעשה - כך הנזון, שנאמר: "ולפני עור, לא תתן מכשול".

ג. כל דין שיושב ומגדל מעלתו, כדי להרבות שכו לחזונו [שמחיו] ולסופריו - הרי הוא בכלל הנוטים אחרי הכצע; וכן עשו בני שמואל, ולכך נאמר בהן: "ויטו אחרי הכצע, ויקחו שחד". ולא שחד ממון בלבד, אלא אפלו שחד דברים. ומעשה בדן שהיה עולה בדוגית [סירה] קטנה לעבר בנהר, ופשט אחד ידו וסיעו בעליתו, והיה לו דין; ואמר לו הדין: 'הריני פסול לך לדין'. ומעשה באחד שהעביר אברה [נוצה] של עוף מעל רדיד [צעיף] הדין, ואחר כסה רק מלפני הדין; ואמר לו: 'הריני פסול לך לדין'. ומעשה באחד שהביא מתנה ממתנות כהנה לדין כהן; ואמר לו: 'פסול אני לך לדין'. ומעשה בארס אחד של דין שהיה מביא לו תאנים מתוך שדהו מערב שבת לערב שבת; פצם אחת הקדים והביא בחמישי בשבת, מפני שהיה לו דין, ואמר לו הדין: 'הריני פסול לך לדין'; אף על פי שהתאנים משל דין, הואיל והביאן שלא בזמנו, נפסל לו לדין.

ד. כל דין ששאל שאלה [חפץ כל שהוא], פסול לדון לזה שהשאלו. במה דברים אמורים? בשלא היה לדון להשאל. אבל אם היה לו להשאל - פשוט, שהרי גם זה שואל ממנו.

ה. כל דין שנטל שכרו לדון - דיניו בטלים; והוא, שלא יהיה שכר הנזכר. אבל אם היה עוסק במלאכתו, וזכאו

נסתלקה ממנו, או נשתפש מפני הסכלות - הרי זה מתיר לסעודו מעט, ולהבינו [להסבירו] תחלת הדבר, משום "פתח פיו לאלם". וצריך להתניב בדבר זה הרבה, שלא יהיה כעורכי הדינין.

יום שלישי

הלכות סנהדרין פרק כב

א. שנים שבאו לפניו לדין, אחד רף ואחד קשה - עד שלא תשמע את דבריהם, או משתשמע את דבריהם ואין אתה יודע להיכן הדין נוטה - אתה רשאי לומר להם: 'איני נזקק לכם'; שמה יתחייב החזק, ונמצא רודף אחר הדין. אבל משתשמע את דבריהם, ותדע להיכן הדין נוטה - אי אתה רשאי לומר: 'איני נזקק לכם', שנאמר: "לא תגורו מפני איש" - שלא תאמר: 'איש פלוני רשע הוא, שמה יתרג את בני, שמה ידליק את גדישי, שמה יקצץ נטיעותי'. ואם היה ממנה לרבים, חייב להזקק להם.

ב. וכן תלמיד שהיה יושב לפני רבו, וראה זכות לפניו וחובה לעשיר - אם שתק - הרי זה עובר משום "לא תגורו מפני איש", ועל "מדבר שקר תרחק". ומנין לדין, שלא יושב תלמיד בור לפניו? תלמוד לומר: "מדבר שקר תרחק".

ג. ומנין לתלמיד שראה רבו שטעה בדין, שלא יאמר: 'אמתין לו עד שיגמר הדין, ואסתננו ואכננו, כדי שיקרא הדין על שמי'? תלמוד לומר: "מדבר שקר תרחק".

ד. מצוה לומר לבעלי דינים בתחלה: 'בדין אתם רוצים, או בפשרה'? אם רצו בפשרה, עושיין ביניהם פשרה. וכל בית דין שעושיין פשרה תמיד - הרי זה משבח, ועליו נאמר: "ומשפט שלום שפטו בשעריכם"; איזה הוא משפט שיש עמו שלום? הרי אומר, זה בצוע [- מיוצו]. וכן בדוד הוא אומר: "ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו"; איזה הוא משפט שיש עמו צדקה? הרי אומר - זה בצוע, והיא הפשרה. במה דברים אמורים? קדם גמר דין; אף על פי ששמע דבריהם, וידע להיכן הדין נוטה - מצוה לבצע. אבל אחרי שגמר הדין ואמר: 'איש פלוני אתה חייב, איש פלוני אתה זכאי' - אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם, אלא יקב הדין את ההר.

ה. אף על פי שרצו בעלי הדין בפשרה בבית דין - יש להם לחזור ולהתבע את הדין, עד שיקנו מיד שניהם.

ו. יפה כח הפשרה מכל הדין; ששני הדייטות שדנו - אין דיניהם דין, ויש לבעלי דין לחזר בהם; ואם עשו פשרה, וקנו מידם [עשו על כו קנין] - אינן יכולין לחזר בהם.

ז. אסור לאחד מן הדינין שייצא מבית דין לומר: 'אני הוא המזכה או המחייב, וחברי חולקין עלי, אבל מה אעשה, והם רבו עלי'. ואם אמר, הרי הוא בכלל: "הולך רכיל, מגלה סוד". ומעשה בתלמיד אחד, שהוציא דברים שנאמרו בבית המדרש, לאחר שפטים ועשרים שנה; והוציאוהו בית דין מן המדרש, והקריזו עליו: 'זה מגלה סוד הוא'.

ח. שאל אחד מבעלי דינין לכתב לו פסק דין, כותבין לו

שטר חוב לאחר (לעוד בעל חוב), יתן לזה שלא נפגם שטרו כלל [שלא ערערו עליו], ויניח זה שנפגם שטרו בדברי האחד, או לשליף השטר בפניו ולא ידון בו; כפי מה שיראה. וכן מי שבא וטען שיש לו פקדון אצל פלוני שמת בלא צוואה, ונתן סימנין מבהקין, ולא היה זה הטוען רגיל להפגס לבית זה שמת - אם ידע הדין שזה המת אינו אמוד [מערר] להיות לו חפץ זה, וסמכה דעתו שאין זה החפץ של מת - מוציא מן היורשין, ונותנו לזה האמוד בו שנתן סימניו; וכן כל פיוצא בזה; שאין הדבר מסור אלא ללבו של דין, שידון כפי מה שיראה לו שהוא דין אמית. אם בן למה הצריכה תורה שני עדים? שבזמן שיבואו לפני הדין שני עדים - ידון על פי עדותם, אף על פי שאינו יודע אם באמת העידו או בשקר.

ב. כל אלו הדברים, הם עקר הדין. אכל משרבו בתי דינין שאינן הגונים, ואפלו היו הגונים במעשיהם, אינם חכמים כראוי ובעלי בינה - הסכימו רב בתי דיני ישראל, שלא יתפכו שבועה [על התובע] אלא בראיה ברורה, ולא יפגימו שטר ויפסידו חזקתו בעדות אשה או פסול; וכן בשאר כל הדינין, לא ידון הדין בסמיכת דעתו ולא בידיעתו, כדי שלא יאמר כל הדייט והדייט: 'לפי מאמין לדברי זה, וידעתי סומכת על זה'. וכן אין מוציאין מן היתומים אלא בראיה ברורה - לא בדעת הדין, ולא באמון המת או הטוען [אם אמודין בהם או לאו]. ואף על פי כן, אם העיד אדם נאמן בדבר מכל הדברים, ונטתה דעת הדין שאמת הוא אומר - ממתיק הוא בדין, ואינו דוחה עדותו; ונושא ונותן עם בעלי דינין, עד שידור לדברי העד, או יעשו פשרה, או יסתלק מן הדין.

ג. ומנין לדון שהוא יודע בדין שהוא מרמה, שלא יאמר: 'אחתכנו, ויהיה הקולר [העוון] תלוי בצוארי העדים'? תלמוד לומר: "מדבר שקר תרחק". כיצד יעשה בו? ידרש ויחקר הרבה, בדרישה וחקירה של דיני נפשות - אם נראה לו לפי דעתו שאין בו רמיות, חותם את הדין על פי העדות. אבל אם היה לבו נוקפו שיש בו רמיות, או שאין דעתו סומכת על דברי העדים, אף על פי שאינו יכול לפסלם, או שדעתו נוטה שבעל דין זה רמאי ובעל ערמה והשיא [שיכנע] את העדים, אף על פי שהם כשרים ולפי תמם הטעם, או שנוראה לו מכלל הדברים שיש שם דברים אחרים מסתרין, ואינם רוצים לגלותם - כל אלו הדברים וכיוצא בהן, אם באו לדון בדין - אסור לו להתיר אותו הדין; אלא יסלק עצמו מדין זה, וידונו מי שלבו שלם בדבר. והרי הדברים מסורים ללב, והכתוב אומר: "כי המשפט - לאלהים הוא".

ד. יש לבית דין להלקות מי שאינו מחזיק מלקות, ולהרג מי שאינו מחזיק מיתה; ולא לעבר על דברי תורה, אלא לעשות סג לתורה. וכיון שרואים בית דין שפרצו העם בדבר - יש להם לגדר ולחזק הדבר, כפי מה שיראה להם; הכל הנראת שעה, לא שיקבע הלכה לדורות. מעשה הפלגות אדם שבעל אשתו פחת האילן; ומעשה באחד

לפניו שנים לדין, ואמר להם: 'תנו לי מי שיעשה תחתי עד שאדון לכם', או 'תנו לי שכר בטלתי' - הרי זה מתר; והוא שיהיה הדבר נכר, שהוא שכר הבטלה בלבד בלא יותר; ויטל משניהם בשוה, זה בפני זה. כגון זה מתר.

ו. אסור לדון לדין למי שהוא אוהבו, אף על פי שאינו שושבינו [ידידו המלווה בימי חופתו] ולא רעו אשר כנפשו; ולא למי ששונאהו, אף על פי שאינו אויב לו ולא מבקש רעתו. אלא צריך שיהיו שני בעלי דינין שוין בעיני הדין, ובלבו. ואם לא היה מכיר את אחד מהם, ולא מעשיו - אין לה דין צדק כמוהו.

ז. וכל שני תלמידי חכמים ששונאים זה את זה - אסורין לישיב בדין זה עם זה, שדבר זה גורם ליציאת משפט מעקל [עקום]; מפני השנאה שביניהן, דעת כל אחד נוטה לסתור דברי חברו.

ח. לעולם יראה הדין עצמו כאלו חרב מנחת לו על צוארו, וגיהנום פתוחה לו מתחתיו; וידע את מה הוא דן, ולפני מי הוא דן, ומי עתיד להפרע ממנו אם נוטה מקו האמת, שנאמר: "אלהים נצב בעדת אל", ואומר: "ואו מה אתם עשים - כי לא לאדם תשפטו, כי לה'".

ט. כל דין שאינו דין דין אמית, גורם לשכינה שתסתלק מישראל. וכל דין שנוטל ממון מזה ונותנו לזה שלא בדין - הקדוש ברוך הוא גובה ממנו נפשות, שנאמר: "וקבע את קבעיהם, נפש". וכל דין שדן דין אמית לאמתו, אפלו שעה אחת - כאלו תקן את כל העולם כולו, וגורם לשכינה שתשרה בישראל, שנאמר: "אלהים נצב בעדת אל". ושמא יאמר הדין: 'מה לי ולצנה הזאת' [אם אטעה אענוש]? - תלמוד לומר: "ועמכם בדבר משפט"; אין לדון אלא מה שעיני רואות.

י. לעולם יהיו בעלי דינין לפניך פרשעים, ובחזקת שפיל אחד מהם טוען שקר, ודון לפי מה שתראה מן הדברים; וכשפטרם מלפניך, יהיו בעיניך כצדיקים שקבלו עליהם את הדין, ודון כל אחד מהם בלבד לכף זכות.

הלכות סנהדרין פרק כד

א. יש לדון לדין בדיני ממונות, על פי הדברים שדעתו נוטה להם שהם אמית, והדבר חזק בלבו שהוא כן, אף על פי שאין שם ראיה ברורה; ואין צריך לומר, אם היה הוא יודע בודאי שהדבר כן, שהוא דן כפי מה שידע. כיצד? הרי שנתחייב אדם שבועה בבית דין, ואמר לדון אדם שהוא נאמן אצלו ושידעתו סומכת על דבריו, שזה האיש חשוד הוא על השבועה - יש לדון להפך השבועה על שפגדו, וישבע ויטל, הואיל וסמכה דעתו של דין על דברי זה. אפלו היתה אשה או עבד נאמנים אצלו - הואיל ומצא הדבר חזק ונכון בלבו, סומך עליו ודן; ואין צריך לומר, אם ידע הוא עצמו שזה חשוד. וכן אם יצא שטר חוב לפניו, ואמר לו אדם שסומך עליו, אפלו אשה או קרוב: 'זה פרוע הוא' - אם סמכה דעתו על דבריו, יש לו לומר לזה: 'לא תפרע אלא בשבועה'; או אם היה עליו

עמי הארץ, ולא יפסע [כשנכנס לידרוש] על [גבוהה] ראשי עם הקדש [בני ישראל]; אף על פי שהם הדיוטות ופגלים, בני אברהם יצחק ויעקב הם, וצבאות ה' שהוציא מארץ מצרים בלח גדול ויכד חזקה. וסובל טרח הצבור ומשאם כמשה רבנו, שנאמר בו: "כאשר ישא האמן את היוגק". והרי הוא אומר: "ואצוה את שפטיכם" - זו אזהרה לדין, שיסבל את הצבור "כאשר ישא האמן את היוגק". וצא ולמד ממש רבנו, רבן של כל הנביאים - בינו ששלחו הקדוש ברוך הוא להם כמצרים, נאמר: "ויצונו אל בני ישראל"; אמרו מפי הקבלה [מסורת], שאמר להם למשה ולאהרן: 'על מנת שיהיו מקללים אתכם, וסוקלין אתכם באבנים'.

ג. פדרך שנוצטנה הדין לנהג במדה זו, כף נצטו הצבור לנהג כבוד בדין - שנאמר: "ואצוה אתכם", זו אזהרה לצבור שתהיה אימת הדין עליהם. ולא יתבזה בפניהם, ולא ינהג קלות ראש בעצמו.

ד. בינו שנתמנה אדם פרנס על הצבור, אסור בעשיית מלאכה בפני שלשה, כדי שלא יתבזה בפניהם. אם המלאכה ברבים אסורה עליו - קל וחמר לאכל ולשתות ולהשתכר בפני רבים, ובכנסת [אסיפת] עמי הארץ, ובסעודת מרעות [חברים]. אוי להם לאותם הדגנים שנהגו בכך, מעלבון תורת משה, שבו דינה והשפילה עד ארץ והגיעה עד עפר, וגרמו להם רעה ולבגין בגיהם, בעולם הזה ולעולם הבא.

ה. אסור לנהג קלות ראש בשליח בית דין; והרי השליח נאמן בשנים לענין הנדוי - שאם אמר: 'פלוגי הקלני' [ביזה אותי], או 'הקל [ביזה] הדין', או 'לא רצה לבוא לדין' - משמתי [מנדים] אותו על פיו. אבל אין כותבין עליו פיתחא [שטר-נידוי], עד שיבואו שנים ויעידו שנמנע לבוא. ואין שליח בית דין חייב באמירת דברים אלו, משום לשון הרע. וכל המצער שליח בית דין, יש לבית דין רשות להכותו מכת מרדות [מלקות מדרבנן].

ז. שליח בית דין שאמר: 'פלוגי שליחני' בשם אחד מן הדגנים, ולא רצה בעל דין לבוא - אין כותבין עליו פיתחא של שמתא; עד שיאמר משם שלשתם. במה דברים אמורים? שהלף השליח ביום שאינו ידוע לישבת הדגנים. אבל ביום הידוע שהדגנים ישובו בו לדין, הפל יודעים שכל הדגנים מקבצין בו, ואף על פי שבא השליח בשם אחד, כאלו בא בשם שלשתם.

ח. מי ששלחו לו בית דין, ולא בא לדין - מנדין אותו, וכותבין עליו פיתחא, ונותן שכר הסופר; ובעת שיבוא, קורעין הפיתחא. כתבו לו פיתחא מפני שלא קבל הדין - בינו שאמר: 'הריני מקבל הדין', קורעין נדויו. קבעו לו בית דין זמן שיבוא היום, ולא בא כל אותו היום - כותבין עליו פיתחא לערב. במה דברים אמורים? בשהיה במדינה [בעיר], ומרד ולא בא. אבל אם היה בפפרים, ויוצא ונכנס - קובעים לו זמן שני וחמישי ושני. ואם שלם יום שני ולא בא - אין כותבין עליו פיתחא עד למחר.

שרכב על הסוס בשבת בימי יונים, והביאוהו לבית דין וסקלוהו. ומעשה ותלה שמעון בן שטח שמונים [מכשפות] ביום אחד באשקלון; ולא היו שם כל דרכי הדרישה והחקירה וההתראה, ולא בעדות ברורה, אלא הוצאת שעה, כפי מה שראה.

ה. וכן יש לבית דין בכל מקום ובכל זמן, להלקות אדם ששמועתו רעה [יש עליו שמועות שטוב עבירות], והעם מרננים אחריו שהוא עובר על העצירות; והוא שיהיה קול שאינו פוסק כמו שבארנו, ולא יהיו לו אויבים ידועים שמוציאין עליו שמועה רעה. וכן מבזין את זה ששמועתו רעה, ומחרפין את יולדתו [אמו] בפניו.

ו. וכן יש לדין תמיד להפקיר מוון שיש לו בעלים, ומאבד זכותו, כפי מה שיראה לגדר פרוצות הדת ולחזק הפדק [פרצות הדת], או לקנס אלם זה; והרי הוא אומר בערו: "וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים, בעצת השרים והזקנים - יחרם כל רכושו", מכאן שהפקר בית דין הפקר.

ז. וכן יש לדין לנדות ולהחרים מי שאינו בן נדוי, כדי לגדר פרץ מה שיראה לו שהשעה צריכה לכך, ויאמר שנדוהו והחרימוהו על דעתו, ויפרסם חטאו ברבים - שנאמר: "אורו מרו, אמר מלאך ה' - ארו אורו ישיבה, כי לא באו לעזרת ה'".

ח. וכן יש לדין לעשות מריבה עם הראוי להריב עמו, ולקללו, ולהכותו, ולתלש שער, ולהשביעו באלהים בעל כרה שלא יעשה או שלא עשה - שנאמר: "ואריב עמם ואקללם, ואבה מהם אנשים ואמרם; ואשביעם באלהים".

ט. וכן יש לו לכתף [לקשור] ידים ורגלים, ולאסר בבית האסורים, ולדחף, ולסחב על הארץ - שנאמר: "הן למות, הן לשרשי [- לסחוב], הן לענש נכסין [- ממון] ולאסורין" [- בית האסורים].

י. כל אלו הדברים, לפי מה שיראה הדין שזה ראוי לכך, ושהשעה צריכה לכך. ובפל יהיו מעשיו לשם שמים, ואל יהי כבוד הבריות קל בעיניו, שהרי הוא [כבוד הבריות] דוחה את לא תעשה של דבריהם [של חכמים], וכל שכן כבוד בני אברהם יצחק ויעקב המחזיקין בדת האמת - שיהיה זהיר שלא יחרס כבודם, אלא להוסיף בכבוד המקום בלבד; שכל המבזה את התורה, גופו מחלל על הבריות; וכל המכבד את התורה, גופו מכבד על הבריות. ואין כבוד התורה, אלא לעשות על פי חקיה ומשפטיה.

יום רביעי

הלכות סנהדרין פרק כה

א. אסור לדין לנהג בשורה על הצבור ובגסות רוח [הירות], אלא בענוה ויראה. וכל פרנס [מנהיג] המטיל אימה יתרה על הצבור שלא לשם שמים - נענש, ואינו רואה לו בן תלמיד חכמים, שנאמר: "לכן יראוהו אנשים; לא יראה כל חכמי לב".

ב. וכן אסור לו לנהג בהם קלות ראש, אף על פי שהם

ולא כנוי, כגון: 'ארור פלוני', או שהיתה הקללה באה מכלל הדברים, כגון שאמר: 'אל יהי פלוני ברוך לה', או 'אל יברכהו ה'', וכיוצא בדברים אלו - אינו לוקה.

ה. אף על פי שאינו לוקה - אם חרף תלמיד חכמים, מנדין אותו. ואם רצו הדינים להכותו מפת מדרות [מלקות מדרבנן], מכין; ועונשין אותו כפי מה שיצא, שהרי בזה את הזקן [- זה שקנה חכמה]. ואם חרף עם הארץ - עונשין הדינים בדבר כפי מה שהשעה צריכה לו, לפי המתחרף ולפי זה שמתחרף.

ו. אף על פי שיש [- מותר] לדון או לנשיא למחל על כבודו, אינו יכול למחל על קללתו. וכן שאר העם - אף על פי שמחל על קללתו - מכין את המקלל, שכתב חטא ונתחייב. אבל מי שנתחייב נדוי מפני שהפקיר [התחצף] בבית דין, ורצו בית דין למחל על כבודו, ולא נדוהו - הרשות בידם; והוא שלא יהיה בדבר הפסד בכבוד הבורא - כגון שהיו העם מבעטין בדיני תורה ובדינים, הואיל ופקרו העם בדבר, צריכין לחזק ולענש כפי מה שצריכה להם.

ז. כל הדין בדיני גוים ובכרפאות [בתי משפט] שלהם - אף על פי שהיו דיניהם בדיני ישראל - הרי זה רשע, וכאלו חרף והרים יד בתורת משה רבנו, שנאמר: "ואלה המושפטים אשר תשים לפניהם" - לפניהם ולא לפני גוים, לפניהם ולא לפני הדיוטות. היתה יד הגוים תקיפה, ובעל דינו אדם, ואינו יכול להוציא ממנו בדיני ישראל - יתבענו לדיני ישראל תחלה; אם לא רצה לבוא - נוטל רשות מבית דין, ומציל בדיני גוים מיד בעל דינו.

ברוך רחמנא דסייענן

הלכות עדות

יש בכללן שמונה מצוות - שלש מצוות עשה, וחמש מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להעיד בבית דין למי שידע לו עדות; (ב) לדרש ולחקר העדים; (ג) שלא יורה העד בדין זה שהעיד עליו, בדיני נפשות; (ד) שלא יקום דבר בעדות אחד; (ה) שלא יעיד בעל עברה; (ו) שלא יעיד קרוב; (ז) שלא להעיד בשקר; (ח) לעשות לעד זומם כפאשר זמם. ובאור מצוות אלו בפרקים אלו.

הלכות עדות פקא

א. העד מצוה להעיד בבית דין בכל עדות שידע, בין בעדות שיחייב בה חברו, בין בעדות שיזכהו בה; והוא, שיתבענו להעיד בדיני ממונות - שנאמר: "והוא עד, או ראה או ידע; אם לא יגיד, ונשא עונו".

ב. היתה העד חכם גדול, והיה בית דין פחות ממנו בחכמה - הואיל ואין כבודו שילף לפניהם - עשה של כבוד תורה [- "והדרת פני זקן"] עדיף, ויש לו להקנע. במה דברים אמורים? בעדות ממון. אבל בעדות שמפריש בה מן האסור, וכן בעדות נפשות או מכות - הולף ומעיד;

ט. אין קובעין זמן לא בימי ניסן ולא בימי תשרי, מפני שהעם טרודין במועדות, ולא בערב שבת, ולא בערב יום טוב. אבל קובעין בניסן שיבוא [- לבית דין] - אחר ניסן, ובתשרי שיבוא אחר תשרי. אבל אין קובעין בערב שבת שיבוא אחר השבת, מפני שהכל טרודין בערב שבת.

י. מי שהוא במדינה, והלף שליח בית דין ולא מצאו - אין קובעין לו זמן לבוא, עד שימצא אותו השליח ויאמר לו. הנה בכפר חוץ למדינה - אם דרכו לבוא באותו היום - אומר השליח אפילו לאחד מן השכנים, אפילו אשה: 'אם יבוא פלוני, הודיעוהו שבת דין קבעו לו זמן שיבוא היום לבית דין'. ואם לא בא, מנדין אותו לערב. במה דברים אמורים? בשאין הדרך שדרכו לילך בה על מקום בית דין. אבל אם היה דרכו עליהם - אין מנדין אותו, עד שידעו השליח בעצמו; שמה לא אמרו לו השכנים, שהרי הם אמרין: 'דרכו על בית דין, וכבר הלך אליהם, ונפטר'. וכן אם לא בא למדינה עד למחר - אין סומכין על השכנים, שמה שכחו השכנים ולא אמרו לו.

יא. מי שבא לבית דין וקבל הדין, ואמרו לו לשלם, והלף ולא שלם - אין מנדין אותו, עד שמתרין בו שני וחמישי ושני; ואחר כך מנדין אותו, עד שיתן מה שהוא חייב. ואם עמד שלשים יום, ולא תבע נדויו - מחרמין אותו.

הלכות סנהדרין פקא

א. כל המקלל דין מדיני ישראל - עובר בלא תעשה, שנאמר: "אלהים לא תקלל". וכן אם קלל הנשיא - אחד ראש הסנהדרין הגדולה, או המלך - עובר בלא תעשה, שנאמר: "ונשיא בעמך לא תאר". ולא דין ונשיא בלבד, אלא כל המקלל אחד מישראל - לוקה, שנאמר: "לא תקלל חרש". ולמה נאמר "חרש"? שאפילו זה שאינו שומע, ולא נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו. ויראה לי, שהמקלל את הקטן, לוקה; הרי הוא כחרש.

ב. המקלל את המת, פטור. הואיל ומקלל כל אדם מישראל חייב, למה יחד לאו לדון ולאו לנשיא? לחיבו שמים. נמצאת למד, שהמקלל אחד מישראל - בין איש בין אשה, בין גדול בין קטן - לוקה אחת. ואם קלל דין, לוקה שנים; ואם קלל נשיא, לוקה שלש. וכן נשיא שקלל אביו, חייב משום ארבעה שמות - שלשה של כל אדם, ואחת משום האב.

ג. המקלל עצמו - לוקה כמי שקלל אחרים, שנאמר: "השמר לך ושמר נפשך". ואחד המקלל עצמו, או חברו, או דין, או נשיא - אינו לוקה עד שיקלל בשם מן השמות, כגון 'יה' או 'שדי' ו'אלהים' וכיוצא בהן, או בכנוי מן הכנויים, כגון 'חננו' ו'נאנא' וכיוצא בהן. הואיל והוא חייב אם קלל בכל הכנויים - כך אם קלל בכל לשון, חייב; שהשמות שקוראין בהם הגויים להקדוש ברוך הוא, הן בכל הכנויין. וארור, בו שבועה, ובו קללה, ובו נדוי.

ד. אינו לוקה עד שיתרו בו בפני עדים, כשאמר כל חייבי לאוין. אבל אם לא היתה שם התראה, או שקלל בלא שם

זה את זה, ואמר העד האחד לשנחקר: 'בשכוע פלוני, בשנה פלונית, בחדש פלוני, בכך וכך בחדש, ברכיעי בשבת, בשש שעות ביום, במקום פלוני הרגו'; וכן כשדָּרְשׁוּ בָּמָה הָרְגוּ, אָמַר: 'הָרְגוּ בְּסִיף'. וְכֵן הָעֵד הַשֵּׁנִי כִּן עֲדוּתוֹ כִּל כָּל חוּץ מִן הַשְּׁעוֹת, שָׁאָמַר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ בְּכִמָּה שְׁעוֹת הָיָה בְּיוֹם', או שָׁכֵן אֶת הַשְּׁעָה, וְאָמַר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ בָּמָה הָרְגוּ, וְלֹא הִכְנַתִּי כָּלִי שֶׁהָיָה בְּיָדוֹ' - עֲדוּתָן בְּטָלָה. אָכֵל אִם כִּנּוּ הֵל, וְאָמְרוּ לָהֶן הַדִּינִין: 'כָּלִי הָיוּ שְׁחָרִים, או לְבָנִים?' וְאָמְרוּ: 'אֵין אֲנוּ יוֹדְעִין, וְלֹא שָׁמְנוּ לִבְנוּ לְדָבָרִים אֵלּוֹ שָׁאִין בָּהֶם מִמֶּשׁ' - עֲדוּתָן קִמָּתָה.

ב. אָמַר אֶחָד: 'כָּלִים שְׁחָרִים הָיָה לְבוּשׁ', וְהַשֵּׁנִי אָמַר: 'לֹא כִי, אֲלָא כָּלִים לְבָנִים הָיָה לְבוּשׁ' - הָרִי עֲדוּתָן בְּטָלָה; וְכֵאלּוֹ אָמַר הָאֶחָד 'בְּרַכְיָעִי בְּשַׁבָּת' וְהַשֵּׁנִי 'בְּחַמִּישׁ', שָׁאִין כָּאֵן עֲדוּת, או שָׁאָמַר הָאֶחָד 'בְּסִיף הָרְגוּ' וְהַשֵּׁנִי אָמַר 'בְּרַמַּח', שָׁאִין כָּאֵן עֲדוּת, שְׁנָאָמַר: 'נִכּוֹן הַדָּבָר'; וְכִינּוּ שֶׁהִכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה בְּדָבָר מִכָּל הַדָּבָרִים - אֵין זֶה 'נִכּוֹן'. **ג.** הָיוּ הָעֵדִים מְרַבִּין - שְׁנֵים מֵהֶם כִּנּוּ עֲדוּתָן בְּחִקְרוֹת וּבְדִרְשׁוֹת, וְהַשְּׁלִישִׁי אָמַר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ' - תִּתְקַסֵּם הָעֲדוּת בְּשֵׁנִים, וְיִהְיֶה. אָכֵל אִם הִכְחִישׁ אֶת שְׁנֵיהֶן, אָפְלוּ בְּדִיקוֹת - עֲדוּתָן בְּטָלָה.

ד. עַד אֶחָד אָמַר: 'בְּרַכְיָעִי בְּשַׁבָּת בְּשֵׁנִים בְּחַדָּשׁ', וְהַשֵּׁנִי אָמַר: 'בְּרַכְיָעִי בְּשַׁבָּת בְּשִׁלְשָׁה בְּחַדָּשׁ' - עֲדוּתָן קִמָּתָה; שְׁנָה יָדַע בְּעִבּוּרוֹ שֶׁל חַדָּשׁ, וְזֶה לֹא יָדַע. בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? עַד חֲצוֹת הַחַדָּשׁ. אָכֵל אַחֵר חֲצוֹת - כִּנּוּ שָׁאָמַר הָאֶחָד: 'בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּחַדָּשׁ', וְהַשֵּׁנִי אָמַר: 'בְּשִׁבְעָה עָשָׂר' - אָף עַל פִּי שְׁכִנּוּ שְׁנֵיהֶן יוֹם אֶחָד מִימֵי הַשַּׁבָּת, עֲדוּתָן בְּטָלָה; שָׁאִין חֲצִי הַחַדָּשׁ כָּא, אֲלָא וּכְבָר יָדְעוּ הֵל כִּי אֵימִתִּי הָיָה רֹאשׁ הַחַדָּשׁ.

ה. אָמַר הָאֶחָד: 'בְּשִׁלְשָׁה בְּחַדָּשׁ', וְהַשֵּׁנִי אָמַר: 'בְּחַמִּישָׁה' - עֲדוּתָן בְּטָלָה. אָמַר עַד אֶחָד: 'בְּשִׁשָּׁה שְׁעוֹת בְּיוֹם', וְהַשֵּׁנִי אָמַר: 'בְּשִׁלְשׁ שְׁעוֹת הָיָה' - עֲדוּתָן קִמָּתָה; שְׁדָּרָף הָעֵם לְטַעוֹת בְּשִׁשָּׁה אַחַת. אָכֵל אִם אָמַר הָאֶחָד: 'בְּשִׁלְשׁ שְׁעוֹת', וְהַשֵּׁנִי אָמַר: 'בְּחַמִּישׁ' - עֲדוּתָן בְּטָלָה. אָמַר עַד אֶחָד: 'קִדָּם הִנֵּן הַחֲמִיּה', וְאֶחָד אָמַר: 'בְּהִנֵּן הַחֲמִיּה' - עֲדוּתָן בְּטָלָה, אָף עַל פִּי שֶׁהָיָה שְׁעָה אַחַת; שֶׁהִדְבָּר נִכָּר לְכָל. וְכֵן אִם נִחְלָקוּ בְּשִׁקְעִתָּה.

הַלְכוֹת עֲדוֹת פָּרָק ג

א. אֶחָד דִּינִי מְמוֹנֵת וְאֶחָד דִּינִי נִפְשׁוֹת בְּדִרְשָׁה וּבְחִקְרָה, שְׁנָאָמַר: 'מִשְׁפָּט אֶחָד יִהְיֶה לָכֶם'. אָכֵל אָמְרוּ חֲכָמִים: כִּדִּי שְׁלֹא תִנְעַל דָּלֶת בְּפָנֵי לוֹיִן, אֵין עֲדִי מְמוֹן צָרִיכִין דִּרְשָׁה וּבְחִקְרָה. כִּיִּצַּד? אָמְרוּ הָעֵדִים: 'בְּפָנֵינוּ הָלֹה זֶה אֶת זֶה מִנָּה בְּשִׁנָּה פְּלוֹנִית' - אָף עַל פִּי שְׁלֹא כִנּוּ אֶת הַחַדָּשׁ, וְלֹא אֶת הַמָּקוֹם שֶׁהָלֹה בּוֹ, וְלֹא אֶת הַמָּנָה אִם הָיָה מִמִּטְבַּע פְּלוֹנִי או מִמִּטְבַּע פְּלוֹנִי - עֲדוּתָן קִמָּתָה.

ב. בָּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּהוֹדָאוֹת וְהִלְאוֹת וּמִתְנַחוֹת וּמִכִּירוֹת וּכְיוּצָא בָּהֶן. אָכֵל בְּדִינֵי קִנְסוֹת - צָרִיכִין דִּרְשָׁה וּבְחִקְרָה, וְאֵין צָרִיף לוֹמַר בְּמִלְקִיּוֹת וּבְגִלּוֹת [לְרוֹצַח בְּשַׁגְּגָה].

"אֵין חֲכָמָה... לִנְגַד ה'" - כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ חֲלוּל הַשֵּׁם, אֵין מִשְׁגִּיחִין עַל כְּבוֹד הָרֵב.

ג. כִּהֵן גְּדוֹל אֵינוֹ חֵיב לְהַעֲדִיר אֲלָא עֲדוֹת שֶׁהָיָה לְמִלָּךְ יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד, הוֹלֵךְ לְבֵית דִּין הַגְּדוֹל וּמַעֲדִיד בָּהֶ; אָכֵל בְּשָׂאָר הָעֲדוּת, פְּטוּר.

ד. מִצְוֹת עֲשֵׂה לְדָרֵשׁ הָעֵדִים, וְלִחְקֹר אוֹתָן, וְלִהְרַבּוֹת בְּשִׁאֲלָתָן; וּמִדְּקָדְקִין עֲלֵיהֶן, וּמִסִּיעִין [מַעֲבִירִים] אוֹתָן מַעֲנִין לַעֲנִין בְּעַת הַשְּׁאֵלָה, כִּדִּי שִׁשְׁתָּקוּ [יִמְנְעוּ מִלְּהַעֲדִיד] או יִחְזְרוּ בָּהֶן, אִם יֵשׁ בְּעֲדוּתָן דְּפִי [פָּגַם], שְׁנָאָמַר: "וְדִרְשָׁתָּ וְחִקְרָתָּ וְשִׁאֲלָתָּ הֵיטֵב". וְצָרִיכִין הַדִּינִין לְהַזְהִיר בְּעַת חִקְרֵית הָעֵדִים, שְׁמָא מִתּוֹכָן יִלְמְדוּ לְשַׁקֵּר. בְּשִׁבְעַת חִקְרוֹת בּוֹדְקִין הָעֵדִים: בְּאִיזוֹ שְׁבֻעָה [שְׁמִיטָה], בְּאִיזוֹ שָׁנָה, בְּאִיזוֹ חַדָּשׁ, בְּכִמָּה בְּחַדָּשׁ, בְּאִיזוֹ יוֹם מִימֵי הַשַּׁבָּת, וּבְכִמָּה שְׁעוֹת בְּיוֹם, וּבְאִיזוֹ מָקוֹם; אָפְלוֹ אָמַר: 'הַיּוֹם הָרְגוּ', או 'אֲמַשׁ הָרְגוּ' - שׁוֹאֲלִין לוֹ בְּאִיזוֹ שְׁבֻעָה, בְּאִיזוֹ שָׁנָה, בְּאִיזוֹ חַדָּשׁ, בְּכִמָּה בְּחַדָּשׁ, בְּאִיזוֹ יוֹם, בְּאִיזוֹ שְׁעָה. וּמִכָּלל הַחִקְרוֹת, יִתַּר עַל הַשְּׁבֻעָה הַשְּׁוֹת כִּל [בְּכָל עֲדוּת], שְׁאִם הָעֵדִי עָלָיו שֶׁעָבַד עֲבוּדָה זָרָה - שׁוֹאֲלִין לָהֶן אֶת מָה עָבַד, וּבְאִיזוֹ עֲבוּדָה עָבַד; הָעֵדִי שֶׁחָלַל אֶת הַשַּׁבָּת - שׁוֹאֲלִין אוֹתָם אִיזוֹ מִלְּאכָה עָשָׂה, וְהֵיאָף עָשָׂה; הָעֵדִי שֶׁאָכַל בְּיוֹם הַכַּפּוּרִים - שׁוֹאֲלִין אוֹתָם אִיזוֹ מִאֲכָל אָכַל, וְכִמָּה אָכַל; שֶׁהָרַג אֶת הַנֶּפֶשׁ, שׁוֹאֲלִין אוֹתָם בָּמָה הָרְגוּ. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בָּהֶן, הָרִי הוּא מִכָּלל הַחִקְרוֹת.

ה. הַחִקְרוֹת וְהַדִּרְשׁוֹת - הֵם הַדְּבָרִים שֶׁהֵם עֹקֵר הָעֲדוּת, וּבָהֶם יִתְחַיֵּב אוּ יִפְטֹר [וְהִיטָדוּ]. וְהֵן כִּנּוּת הַמַּעֲשֵׂה שֶׁעָשָׂה [מִמָּה וְאִיד], וְכוּוֹן הַזְּמַן, וְכוּוֹן הַמָּקוֹם - שֶׁבָּהֶן יוֹמְמוּ הָעֵדִים, או לֹא יוֹמְמוּ; שָׁאִין אֲנוּ יְכוּלִים לְהוֹיֵם הָעֵדִים, עַד שֶׁיִּכְנֻנוּ הַזְּמַן וְהַמָּקוֹם.

ו. וְעוֹד מְרַבִּין לְבַדֵּק הָעֵדִים בְּדָבָרִים שָׁאִין עֹקֵר בְּעֲדוּת, וְאֵין הָעֲדוּת תְּלוּיָה בָּהֶן; וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'בְּדִיקוֹת'. וְכָל הַמְרַבֵּה בְּבִדְיוֹת, הָרִי זֶה מִשְׁבַּח. כִּיִּצַּד הֵן הַבְּדִיקוֹת? הָרִי שֶׁהָעֵדִי עָלָיו שֶׁהָרַג, וְנִחְקְרוּ בְּשִׁבְעַת חִקְרוֹת שְׁמִינִי, שֶׁהֵן בְּכִנּוּת הַזְּמַן וּבְכִנּוּת הַמָּקוֹם, וְנִדְרְשׁוּ בְּכִנּוּת הַמַּעֲשֵׂה, וְכוּוֹן הַכָּלִי שֶׁהָרַג בּוֹ - בּוֹדְקִין אוֹתָן עוֹד, וְאֲמוּרִין לָהֶן: 'מָה הָיָה לוֹבֵשׁ הַנֶּהָרַג או הַהוֹרַג, בְּגָדִים לְבָנִים או שְׁחָרִים? עֶפֶר הָאָרֶץ שֶׁנֶּהָרַג עָלֶיהָ, לָכֵן או אֲדָם? אֵלּוֹ וְכִיּוּצָא בָּהֶן, הֵן הַבְּדִיקוֹת. מַעֲשֵׂה, שָׁאָמְרוּ עֵדִים: 'הָרְגוּ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי תַּחַת הַתְּאֵנָה', וּבְדִקּוֹ הָעֵדִים וְאָמְרוּ לָהֶם: 'תְּאֵנִים שְׁלָה שְׁחָרוֹת הָיוּ, או לְכִנּוּת? עֶקֶצִין שֶׁל אוֹתָם הַתְּאֵנִים אֲרַכּוֹת הָיוּ, או קִצְרוֹת? וְכָל הַמְרַבֵּה בְּבִדְיוֹת אֵלּוֹ וְכִיּוּצָא בָּהֶן, הָרִי זֶה מִשְׁבַּח.

יוֹם חַמִּישִׁי

הַלְכוֹת עֲדוֹת פָּרָק ב

א. מָה בֵּין חִקְרוֹת לְבִדְיוֹת? בְּחִקְרוֹת וּדְרִישׁוֹת - אִם כִּן הָאֶחָד אֶת עֲדוּתוֹ, וְהָעֵד הַשֵּׁנִי אָמַר: 'אֵינִי יוֹדֵעַ' - עֲדוּתָן בְּטָלָה; אָכֵל בְּבִדְיוֹת - אָפְלוּ שְׁנֵיהֶן אוֹמְרִין: 'אֵין אֲנוּ יוֹדְעִין' - עֲדוּתָן קִמָּתָה. וּבְזִמְן שֶׁהֵן מִכְחִישִׁין זֶה אֶת זֶה, אָפְלוּ בְּבִדְיוֹת - עֲדוּתָן בְּטָלָה. כִּיִּצַּד? הָעֵדִי שֶׁהָרַג

ט. אמרו: 'על תנאי היה שטר זה' - אם היה כתב ידן יוצא ממקום אחר, אין נאמנין; ואם אין השטר מחקים אלא מפיהן, נאמנין, ואומרינן לבעלי הדין [ללקוחות]: 'קיימו התנאי, ובואו לדין'.

י. אמר האחד מן העדים: 'על תנאי היה הדברים', והשני אומר: 'לא היה שם תנאי' - הרי כאן עד אחד.

יא. גם בדיני ממונות, אין מקבלין עדות אלא בפני בעלי דין. ואם היה בעל דין חולה, או שהיו העדים מבקשים לילך למדינת הים ושלחו [בי"ד] לבעל דין ולא בא - הרי אלו מקבלין עדים שלא בפניו. במה דברים אמורים? בעדות על פה. אבל בשטר, מקימין בבית דין את עדיו שלא בפני בעל דין. ואפילו היה עומד וצווח ואומר: 'שטר מזויף הוא', 'עדי שקר הן', 'פסולי עדות הן' - אין משגיחין בו, אלא מקימין את השטר. ואם יש לו ראיה לפסל, לפסל, ויפסל.

יב. כל מי שיש לו ראיה בעדים, מטפל בעדים עד שיקביא אותן לבית דין. ואם ידעו בית דין שבעל דינו אלים, וטען התובע שהעדים מתפחדים מבעל דינו שיקבאו ויעידו לו - הרי בית דין כופין את בעל דינו שיקביא הוא העדים. וכן כל פיוצא בדברים אלו, דינן בהן לאלם.

הלכות עדות פרק ד

א. עדי נפשות - צריכין שיהיו שניהן רואין את העושה עברה באחד, וצריכין להעיד באחד, ובבית דין אחד. אבל דיני ממונות אינן צריכין לכך. כיצד? היה אחד רואהו מחלון זה כשעבר העברה, והעד האחר רואהו מחלון אחר - אם היו שני העדים רואין זה את זה, מצטרפין; ואם לאו, אין מצטרפין. היה זה המתרה בו רואה את העדים, והעדים רואין אותו - אף על פי שאין רואין זה את זה, המתרה מצרפן. היו שני העדים בבית אחד, והוציא אחד מהם ראשו מן החלון, וראה זה שעושה מלאכה בשבת, ואחד מתרה בו, והכניס ראשו, וחזר העד השני והוציא ראשו מאותו החלון וראהו - אין מצטרפין; עד שיראו שניהן באחד. היו שני עדים רואין אותו מחלון זה, ושני עדים רואין אותו מחלון אחר, ואחד מתרה בו באמצע - בזמן שמקצתן רואין אלו את אלו, הרי זו עדות אחת; ואם לא היו רואין אלו את אלו, ולא צרף אותם המתרה - הרי אלו שתי עדות. לפיכך, אם נמצאת פת אחת מהן זוממין - הוא [הנאשם] והן [העדים שהוזמו] נהרגין, שהרי הוא נהרג בעדות הפת השניה.

ב. אבל בדיני ממונות - אף על פי שראו זה אחר זה, עדותם מצטרפת. כיצד? אמר האחד: 'בפני הלוהו ביום פלוני', או 'בפני הודה לו', ואמר העד השני: 'וכן אני הלוהו בפני', או 'הודה ביום אחר' - הרי אלו מצטרפין. ג. וכן אם אמר האחד: 'בפני הלוהו', והשני אומר: 'בפני הודה לו', או שאמר הראשון: 'בפני הודה לו', והשני שהעיד אחר זמן אמר: 'בפני הלוהו' - הרי אלו מצטרפין.

וכן אם ראה הדין שהדין מרמה וחשש לו - צריך דרישה וחקירה בדיני נפשות, אף על פי שהן עדי הודאות והלואות. ג. אף על פי שאין עדי ממונות צריכין דרישה וחקירה, אם הכחישו העדים זה את זה בחקירות אלו או בדרישות, עדותן בטלה; ואם הכחישו זה את זה בפדיקות, עדותן קיימת. כיצד? אחד אומר: 'בניסן לזה ממנו', והשני אומר: 'לא כי, אלא באיר', או שאמר האחד: 'בירושלים היינו', והשני אומר: 'לא כי, אלא בלד היינו' - עדותן בטלה; וכן אם אמר האחד: 'חבית של זין הלוהו', והשני אומר: 'של שמן היתה' - עדותן בטלה; שהרי הכחשו בדרישה. אבל אם אמר האחד: 'מנה שחר', והשני אומר: 'מנה לכן היה', זה אומר: 'בדייט' [קומח] העליונה היו כשהלוהו', והשני אומר: 'מנה הלוהו', והשני אומר: 'מאתים' - חייב לשלם מנה; שיש בכלל מאתיים מנה. וכן אם אמר האחד: 'דמי חבית של זין יש לו בידו', וזה אומר: 'דמי חבית של שמן' - משלם פפחות שבדמים. וכן כל פיוצא בזה. ד. דין תורה, שאין מקבלין עדות, לא בדיני ממונות ולא בדיני נפשות, אלא מפי העדים, שנאמר: "על פי שנים עדים" - מפיהם, ולא מכתב ידן. אבל מדברי סופרים, שחזקין דיני ממונות בעדות שבשטר, אף על פי שאין העדים קיימין, כדי שלא תנעל דלת בפני לויים. ואין דינן בעדות שבשטר בדיני קנסות, ואין צריך לומר במכות ובגלות, אלא מפיהם, ולא מכתב ידן.

ה. כל עד שנחקרה עדותו בבית דין, בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות - אינו יכול לחזור בו. כיצד? אמר: 'מטעה [טועה] הייתי', 'שוגג הייתי', 'נזפרתי שאין הדבר כן', 'לפחדו עשיתי' [איים עלי] - אין שומעין לו, אפילו נתן טעם לדבריו. וכן אינו יכול להוסיף בעדותו תנאי [כגון: מחר לו על תנאי כן וכן]. כללו של דבר: כל דברים שיאמר העד אחר שנחקרה עדותו, שיקבאו מכללן בטול העדות, או הוספת תנאי בה - אין שומעין לו.

ו. עדים החתומין על השטר - הרי הן כמי שנחקרה עדותן בבית דין, ואינן יכולין לחזור בהן. במה דברים אמורים? כשאפשר לקים את השטר [לאמת חתימתם] שלא מפיהם; כגון שהיו שם שני עדים שזה כתב ידן, או שהיה כתב ידן יוצא ממקום אחר [ודומה לחתימתם]. אבל אם אי אפשר לקיימו אלא מפיהן, ואמרו: 'כתב ידנו הוא זה, אבל קטנים היינו', 'קרובים היינו', 'אנוסים היינו', 'מטעין היינו' - הרי אלו נאמנין, ויבטל השטר.

ז. אמרו: 'פסולי עדות היינו בעברה', או 'שחד לקחנו על עדות זו' - אין נאמנין; שאין אדם משים עצמו רשע, עד שיעידו עליו עדים שהוא רשע. וכן אם אמרו: 'אמנה היו דברינו' [היה שטר ללא הלוואה] - אין נאמנין; שהמעיד על שטר אמנה, כמעיד בשקר.

ח. אמרו העדים: 'שטר מכר זה', 'מודעה נמסרה לנו עליו' [המוכר הצהיר שמוכר מאונס] - אף על פי שכתב ידן יוצא ממקום אחר, הרי אלו נאמנין.

על פי שלשה עדים, לעשות שלשה פשנים. מה השנים, אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול, בטלה העדות - אף השלשה. והוא הדין למאה, אם נמצא אחד מהם קרוב או פסול - בטלה העדות, בין בדיני נפשות בין בדיני ממונות. ד. במה דברים אמורים? בזמן שנתפנוו פלן להעיד. אבל אם לא נתפנוו פלן להעיד - מה יעשו שני אחים בכלל העם וראו כשהרג זה את זה, או כשהכל בו, או כשהטף חפץ מידו.

ה. וכיצד בודקין הדבר? כשיבואו לבית דין עדים מרבין - פת אחת, אומרים להם: 'כשראיתם זה שהרג או חבל, להעיד באתם או לראות? כל מי שאמר: 'לא באתי להעיד עליו, אלא לראות מה הדבר, ובכלל העם באתי' - מפרישין אותו; וכל מי שאמר: 'להעיד באתי, ולכונן העדות' - מפרישין אותו. אם נמצא באלו שנתפנוו להעיד קרוב או פסול, עדות פלן בטלה. במה דברים אמורים? כשהיה בהן קרוב או פסול. אבל אם היו פלן כשרים, אחד המתפנוו להעיד ואחד שלא נתפנוו להעיד - הואיל וראה הדבר וכן עדותו, והיתה שם התראה, חותכין הדין על פיו, בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות.

ו. שטר שהיו עדיו מרבין, ונמצא אחד מהם פסול, או שהיו בהם שנים קרובים זה לזה, והרי אין העדים קימין כדי לשאל אותן [אם התכוונו להעיד או למאלת המקום הריק בשטר] - אם יש שם עדות ברורה שפלן לשבו לחתם, שהרי נתפנוו פלם להעיד - הרי זה בטל; ואם לאו, תתקיים העדות בשאר. ולמה מקימין העדות בשאר? שהרי אפשר שחתמו הפשרים, והניחו מקום לגדול לחתם [למלעה בתור כבוד], ובא זה הקרוב או הפסול, וחתם שלא מדעתם.

ז. אף על פי שהעד שקחתם תחלה בשטר, הוא הפסול - הרי השטר כשר.

ח. כל עד שהעיד בדיני נפשות, אינו מורה בדין זה הנהגה, ולא ילמד עליו לא זכות ולא חובה. ואם אמר: 'יש לי ללמד עליו זכות', משתקין אותו - שנאמר: 'ועד אחד לא יענה בנפש למות', בין לזכות בין לחובה. ומהו זה שנאמר: 'למות'? כלומר, עד שהעיד בנפש למות - לא יענה דבר, אלא יעיד וישתק. אבל בדיני ממונות, יש לו ללמד זכות וחובה. אבל לא ימנה מן הדינין, ולא יעשה דין; שאין עד נעשה דין, אפלו בדיני ממונות.

ט. במה דברים אמורים? בדבר שצריך עדים מן התורה, וצריך דינין לדון באותו הדבר מן התורה. אבל בשל דבריהם, עד נעשה דין. כיצד? אחד שהביא את הגט ואמר: [כתקנת חכמים:] 'כפני נכתב וכפני נחתם' - הוא ושנים נותנין אותו לה [בתור שלוש דיינים], ונמצא באלו נטלתו בבית דין. וכן כל פיוצא בזה.

הלכות עדות פָּרָק ו

א. כבר בארנו, שקיים שטרות [אימות חתימות העדים בבי"ד] מדבריהם [מדברבן], כדי שלא תנעל דלת בפני לוין. אף על פי כן, אין מקימין שטרות אלא בשלשה, אפלו

ד. וכן בעת שמעידין בבית דין - יבוא אחד, ושומעין דבריו היום, וכשיבוא העד השני לאחר זמן, שומעין דבריו; ומצטרפין זה לזה, ומוציאין בהן הממון.

ה. וכן אם היה עד אחד בכתב [חתום על השטר] ואחד על פה - מצטרפין. ואם אמר זה שלא כתב עדותו: 'אני קניתי [קיבלתי קנין סודר] מידו על דבר זה, ולא בא המלוה הזה, ולא שאל ממני לכתב' - שניהן מצטרפין; ונעשת מלוה בשטר, ואינו יכול לומר 'פרעתי'.

ו. העיד העד האחד בבית דין זה, והעיד השני בבית דין אחר - יבוא בית דין אצל בית דין, ויצטרפו עדותן. וכן אם העידו שני העדים בבית דין זה [על חתימות העדים], וחקרו והעידו בבית דין אחר [והלכו חלק מבית הדין למדינת הים] - יבוא אחד מקל בית דין ובית דין, ויצטרפו. אבל העד עם הדין שהעידו שני העדים בפניו, אין מצטרפין.

ז. אף על פי שמצטרפין העדות בדיני ממונות, צריך שיעיד כל עד אחד משניהן בכל הדבר, כמו שבארנו. אבל אם העיד אחד במקצת הדבר, והעיד השני במקצתו - אין מקימין את הדבר מעדות שניהן, שנאמר: 'יקום דבר', ולא חצי דבר. כיצד? זה אומר: 'אכל שדה זו שנה פלונית', וזה העיד שאכלה בשנה שניה, וזה העיד שאכלה בשנה שלישית - אין מצטרפין עדות שלשתן, ואומרים: 'הרי אכלה שלש שנים'; שכל אחד ואחד העיד במקצת הדבר. וכן אם העיד זה: 'שאני ראיתי [אצל פלוני] שצרה אחת בצד ימינו של זה', וזה אומר: 'ואני ראיתי שצרה אחת בצד שמאלו באותו היום' - אין מצטרפין דברי שניהם, כדי שנאמר: 'הרי העידו שניהם שהיה זה גדול ביום פלוני'; לפי שכל אחד העיד במקצת הסימין [ב' שערות למטה שהם סימן גדלות]. אפלו העידו שנים בשצרה אחת, והעידו שנים אחרים בשצרה אחרת; שהרי כל פת מהן העידה על חצי דבר - ואין זו עדות. אבל אם העיד האחד שראה שתי שערות בצד ימין, והעיד השני שראה שתי שערות בצד שמאל - מצטרפין. וכן כל פיוצא בזה.

יום שישי

הלכות עדות פָּרָק ה

א. אין חותכין [פוסקים] דין מן הדינין על פי עד אחד, לא דיני נפשות ולא דיני ממונות - שנאמר: 'לא יקום עד אחד באיש, לכל עון ולכל חטאת'; ומפי השמועה [ממסרע"ה] למדנו, שקם הוא לשבועה, כמו שבארנו בהלכות טוען.

ב. בשני מקומות האמינה תורה עד אחד - בשוטה שלא תשתה מי מרים [אם מעיד שנשמתה], ובעגלה ערופה שלא תערף [אם מעיד שראה הרוצח], כמו שבארנו במקומן. וכן מדבריהן, בעדות אשה שיעיד לה שמת בעלה.

ג. וכן כל מקום שעד אחד מועיל, אשה ופסול בן מעידין - חוץ מעד אחד של שבועה; שאין מחיבין שבועה אלא בעדות עד כשר הראוי להצטרף עם אחר, ויתחייב זה הנשבע על פיו ממון. "על פי שני עדים, או

השטר שמקמינ אותו, אלא מקמינ אותו מעדיו, אף על פי שלא ידעו מה כתוב בו.

הלכות עדות פרק ז

א. מעיד הקרוב על כתב ידי קרובו. כיצד? שטר שעדיו ראובן ושמעון, ומתו, או שהלכו למדינת הים, וכא בנו של ראובן ואמר: 'זה כתב ידו של אבי', וכא בנו של שמעון ואמר: 'זה כתב ידו של אבי' - הרי אלו פשרין כשני עדים שאינם קרובים, ואם נצטרף עמהם שלישי והעיד על כתב ידי שניהם - הרי נתקנים השטר [על כל חתימה צריך ב' עדים].

ב. ואלו מדברים שנאמנים הגדולים להעיד בגדלן, מה שראו בקטנו. נאמן אדם לומר כשהוא גדול: 'זה כתב ידו של אבא, וזה כתב ידו של רבי, וזה כתב ידו של אחי, שהייתי מכיר בכתב ידם כשהייתי קטן'; והוא שצטרף עמו אחר שמפיר כתב ידם כשהוא גדול.

ג. שטר שעדיו ראובן ושמעון, וכאו שנים והעידו שניהן שזה כתב ידו של ראובן וזה כתב ידו של שמעון - נתקנים השטר. אבל אם העיד זה על כתב ידי ראובן, והשני העיד על כתב ידי שמעון - לא נתקנים השטר, לפי שצריך שני עדים על כל כתב יד אחד משניהם; ואם יש שלישי מעיד על כתב ראובן ושמעון כאחד, נתקנים.

ד. אמר הראשון: 'זה כתב ידי', והעיד הוא ואחר על כתב ידי השני - לא נתקנים; לפי שנמצא שלשת רבעי המזון שבשטר תלוי בעדות האחד. וכן אם העיד אחיו או בנו של ראשון עם אחר, על כתב ידי השני - לא נתקנים; שהרי שלשת רבעי המזון תלוי בעדות הקרובים. ה. שנים החותמין על השטר, ומת אחד מהם - צריך שני עדים להעיד על כתב ידו של מת. ואם לא נמצא אלא עד אחד, עם זה העד הסי - כותב חתימת ידו בפני עדים אפלו על התרש, ומשליכו בבית דין, עד שיחזוק כתב ידו בבית דין [בהשוואת החתימות], ולא יהיה צריך לומר שזה כתב ידו; ויעיד הוא והאחר על כתב ידי המת, ויתקנים כתב ידו שלא מפיו.

ו. שלשה שישבו לקים את השטר, ושנים מהם מפירין חתימות ידי עדים ואחד אינו מכיר - עד שלא חתמו, מעידין בפניו וחותרם; שהעדים נעשים דינים בדבר שהוא מדבריהן [מדברונן], כמו שבארנו. אבל אחר שחתמו - אין מעידין בפניו וחותרם; שהרי בעת שחתמו, לא היו המפירין אלא שנים, ואין מקמינ בשנים אלא עד שיהיו שלשתן מפירין, או יעידו העדים על הכתב בפני כל אחד ואחד. ז. שנים שהיו חתומין על השטר, ומתו, וכאו שנים ואמרו: 'כתב ידם הוא זה, אבל אנוסים היו', 'קטנים היו', 'פסולי עדות היו' - אף על פי שיש שם עדים אחרים שזה כתב ידם, או שהיה כתב ידם יוצא משטר שקרא עליו ערער והחזוק בבית דין - הרי זה לא נתקנים; אלא מעמידין השנים שבשטר כנגד השנים שהעידו עליהן שהן פסולין, ואין גובין בו כלום.

שלשתן הדיטות, מפני שהוא דין. ולפיכך אין מקמינ שטרות בלילה, כמו שבארנו.

ב. באחד מחמשה דרכים יתקנים השטר בבית דין: הדרך האחת, שיהיו הדינים מפירין כתב ידי העדים, שזו עדות פלוני וזו עדות פלוני. הדרך השנייה, שיחתמו העדים בפניהם. הדרך השלישית, שיכואו העדים החותמים לפנייהם, ויאמר כל אחד ואחד: 'זה כתב ידי, ואני עד בדבר זה'. הדרך הרביעית, שאם מתו עדי השטר או שהיו במדינה אחרת, ויכואו עדים ויעידו על כתב ידן שהוא זה. הדרך החמישית, שהיה כתב ידן יוצא בשטרות אחרים, ועורכין [- מדמים] בית דין זה הכתב לאותו הכתב שבשטרות האחרות ויהיה דומה זה לזה, ויבא להם ביחד [גלג' הדיינים], שכתב ידי אלו הוא כתב ידי אלו.

ג. אין מקמינ את השטר משטרות אחרות, אלא משתי שטרות של [מכירת -] שתי שדות, שאכלוס בעליהן [- החזיקו הלקוחות] שלש שנים אכילה נכונה גלויה בלא שום יראה ולא פחד מתביעה בעולם, בדרך שאוכלין כל בעלי שדות שדותיהם; או משני שטרי כתבות. והוא, שיצאו שני השטרות מתחת ידי אחר - לא מתחת ידי זה שרוצה לקים שטרו, שמא הוא יזף הכל. וכן מקמינ השטר משטר שקרא עליו ערער [על אמיתותו], והחזוק בבית דין - מקמינ ממנו לבדו, כמו שמקמינ משטרי שתי שדות או שתי כתבות.

ד. בית דין שכתבו: 'במושב שלשה היינו, ונתקנים שטר זה בפנינו' - הרי זה מקים, אף על פי שלא פרשו באיזו דרך מחמש הדרכים נתקנים; שאין חוששין לבית דין שמא יטעו. וכבר נהגו כל בתי דינין שראינו ושמענו, שיכתבו הדרך שנתקנים בה בפניהם.

ה. ולעולם אין בית דין בודקין אחר בית דין אחר, אלא מחזיקין אותן שהן בקיין ולא יטעו; אבל בודקין אחר העדים.

ו. שלשה שישבו לקים את השטר, ומת אחד מהן - צריך לכתב: 'במושב שלשה היינו, והאחד איננו'; שמא יראה הרוואה, ויאמר: 'בשנים קימוהו'. אפלו היה כתוב בו: 'בבית דין', יאמר הרוואה: 'שמא דמו ששניהם בית דין הן'. ואם יש בו משמע שהיו שלשה, אינו צריך.

ז. שלשה שישבו לקים את השטר, וכאו שני עדים וערערו על אחד מהן שהוא גולן וכיזא בו, וכאו שנים אחרים והעידו שתור בתשובה - אם עד שלא חתמו העידו שתור - הרי זה חותרם עמהם, שהרי שלשה היו. ואם אחר שחתמו השנים העידו עליו שתור בתשובה - אינו חותרם עמהן, שהרי הוא כמי שאינו בעת חתימת השנים. במה דברים אמורים? בשערערו עליו בעברה. אבל ערערו עליו בפגם משפחה, כגון שאמרו: 'אמו לא נשתקרה [משפחותה], ועבד הוא', או 'לא נתגירה אמו, וגוי הוא', ונודע אחר שחתמו השנים שאין במשפחתו פגם, ושהוא פשוט - הרי זה חותרם עמהן; שזה גלוי דבר שהיה מקדם. ח. מתר לכתב הקיום בשטר, קדם שיתקנים השטר; שאין הכתיבה עקר, אלא החתימה. ואין הדינים צריכין לקרות

שבת קודש

הלכות עדות פרק ח

א. מי שחתם על השטר, ובא להעיד על כתב ידו בבית דין, והפיר כתב ידו שנה הוא בודאי, אבל אינו זוכר העדות כלל, ולא ימצא בלבו זכרון שנה לנה מזה מעולם - הרי זה אסור להעיד על כתב ידו זה בבית דין; שאין אדם מעיד על כתב ידו שהוא זה, אלא על המזון שבשטר הוא מעיד שנה חייב לזה, וכתב ידו - כדי להזכירו הדבר; אבל אם לא נזכר, לא יעיד.

ב. אחד הזכיר את העדות מעצמו אחר שראה כתב ידו, או שהזכירוהו אחרים ונזכר, ואפלו הזכירו העד השני שהעיד עמו - אם נזכר, הרי זה מעיד. אבל אם הזכיר אותו התובע עצמו - אף על פי שנזכר, אינו מעיד; מפני שנה דומה בעיני בעל דין כאלו העיד בשקר בדבר שלא ידע.

ג. ולפיכך, אם היה התובע תלמיד חכמים, והזכיר התובע הנה את העד ונזכר - הרי זה יעיד לו; שתלמיד חכמים יודע, שאלמלי לא זכר הדבר, לא היה מעיד. וקל - [קולא] הוא שהקלו בדיני ממונות, שאף על פי ששכח הדבר מכמה שנים, והכתב הוא שהזכירו הדבר - הרי זה מעיד.

ד. הואיל והדבר בן - שטר שיצא לבית דין, ובאו עדיו ואמרו: 'כתב ידינו הוא זה, אבל מעולם לא ידענו עדות זו, ואין אנו זוכרים שנה לנה מזה או מבר לו' - לא נחקים השטר, והרי הוא כחורש; עד שזכרו עדותו. וכל מי שאינו דן בזה - לא ידע בדיני ממונות בין ימינו לשמאלו. אבל אם היה כתב ידם יוצא ממקום אחר, או שהיו עדים מעידים שנה כתב ידם - מקמיין את השטר, ואין משגיחין על דבריהם שאומרים: 'אין אנו זוכרים עדות זו'; שמה חזרו בהם, וזה שאמרו: 'אין אנו זוכרים', כדי לבטל השטר; וכאלו אמרו: 'קטנים היינו', פסולי עדות היינו, שאינם נאמנים, הואיל ויתקיים השטר שלא על פיהם. ומפני טעם זה, מקמיין כל השטרות, ואין אנו צריכין להביא עדים ולשאל אותם, אם הם זוכרים עדות זו, או אינם זוכרים אותה; שאפלו באו ואמרו: 'אין אנו זוכרים אותה' - אין שומעין להם, הואיל ואפשר לקימו שלא מפיהן.

ה. אחד הכותב עדותו על השטר, או שנמצא אצלו כתוב בפנקסו ובכתב ידו: 'פלוגי העיד [מינה] אותי עליו ביום פלוגי בכך וכך' - אם זכר מעצמו, או הזכירוהו אחרים ונזכר - מעיד. ואם לאו, אסור להעיד; שאין זה דומה אלא למי שאמר לו אדם נאמן: 'פלוגי יש לו אצל פלוגי כך וכך', והעיד הוא שיש לזה אצל זה, והוא אינו יודע מן הדבר כלום, אלא מפי אחר שמע והעיד.

הלכות עדות פרק ט

א. עשרה מיני פסולות הן; כל מי שנמצא בו אחד מהן, הרי הוא פסול לעדות. ואלו הן - הנשים, והעבדים, והקטנים, והשוטנים, והחרושים, והסומים, והרשעים, והבוזיין, והקורבין, והנוגעים בעדותם; הרי אלו עשרה.

ב. נשים פסולות לעדות מן התורה, שנאמר: "על פי שנים עדים" - לשון זכר, לא לשון נקבה.

ג. וכן הטמטום והאנדרוגינוס - [ספקי זכר או נקבה] פסולין, מפני שהן ספק אשה, וכל מי שהוא ספק פשוט ספק פסול - הרי הוא פסול; שאין העד בא, אלא להוציא ממון על פיו, או לחיב [לענוש] על פיו עון, ואין מוציאין ממון מספק ואין עונשין מספק, דין תורה.

ד. העבדים פסולין לעדות, דין תורה, שנאמר בעדים: "ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו", מכלל שאחיו כמותו - מה אחיו בן ברית, אף העד בן ברית. קל וחמר לגוים: אם עבדים שהן במקצת מצוות פסולין - הגוים, לא כל שכן.

ה. מי שחציו עבד וחציו בן חורין, פסול.

ו. וכל מי שנשתחרר, והרי הוא מחסר גט שחרור - פסול; עד שיגיע הגט לידו ויטבל, ויעשה מכלל בני ברית, ואחר כך יעיד.

ז. הקטנים פסולין לעדות מן התורה, שנאמר בעדים: "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'" - 'אנשים', ולא קטנים. אפלו היה הקטן נבון וחקם - הרי הוא פסול, עד שיביא שתי שערות [למטה] אחר שלש עשרה שנה גמורות. ואם הגיע לעשרים שנה ולא הביא שתי שערות, נולד בו סימן מסימני סרים - הרי זה סריס, ויעיד. ואם לא נולד בו - לא יעיד עד רב שנותיו [שלוש וחמש], כמו שבארנו בהלכות אישות.

ח. קטן שהגיע לכלל שנותיו, שנראו בו סימני בגרות מלמעלה [שערות הזקן ובית השחי] - אינו צריך בדיקה [למטה]. ואם לא ראו - אין מקבלין עדותו, עד שיבדק. וכן שלש עשרה שנה ויום אחד שהביא שתי שערות, ואינו יודע בטיב משא ומתן - אין עדותו עדות בקרקעות, מפני שאינו מדקדק בדברים, שהרי אינו יודע. אבל בעדות מטלטלין - מקבלין עדותו, הואיל והוא גדול.

ט. השוטה פסול לעדות מן התורה, לפי שאינו בן מצוות. ולא שוטה שהוא מהלך ערם ומשבר בלים וזורק אבנים בלבד, אלא כל מי שנטרפה דעתו, ונמצאת דעתו משבשת תמיד אפלו בדבר מן הדברים - אף על פי שהוא מדבר ושואל פענן בשאר דברים - הרי זה פסול, ובכלל השוטים יחשב. הנכפה - [נופל לעיתים משגורו] - בעת כפייתו, פסול; ובעת שהוא בריא, כשר. ואחד הנכפה מזמן לזמן, או הנכפה תמיד בלא עת קבוע. והוא, שלא תהיה דעתו משבשת תמיד; שהרי יש שם נכפין, שגם בעת בריאתם, דעתן מטורפת עליהן. וצריך להתישב בעדות הנכפין הרבה.

י. הפתאים ביותר שאינן מפריין דברים הסותרין זה את זה, ולא יבינו עניני הדבר בדרך שמבינין שאר עם הארץ, וכן המבהלין והנחפזין בדעתן, והמשתגעים בדעתם ביותר - הרי כל אלו בכלל השוטים. ודבר זה, לפי מה שיראה הדקדק; שאי אפשר לבנות הדעות בכתב.

ממון שאינו שלהן בחמס - פסולין, שנאמר: "כי יקום עד חמס" - כגון הגנבים והגזלנים - אף על פי שהחזיר, הרי הוא פסול לעדות מעת שגנב או גזל. וכן עד זומם - אף על פי שהונוס בעדות ממון, ושלם - הרי זה פסול מן התורה לכל עדות. ומאימתי הוא נפסל? מעת שהעיד בבית דין, אף על פי שלא הונוס על אותה עדות אלא אחר כמה ימים. וכן המלוה ברבית - אחד הללו, ואחד המלוה - שניהן פסולין לעדות: אם רבית קצוצה (- קבועה מראש) עשו, הרי הם פסולין לעדות מן התורה; ואם אבק (- מעין) רבית עשו, הרי הן פסולין מדבריהם (מדברנו). וכן כל העובר על גזל של דבריהם, הרי הוא פסול מדבריהם. כיצד? החמסנים, והן הלוקחים קרקע או משלטין שלא ברצון הבעלים - אף על פי שנותנין הדמים, הרי אלו פסולין מדבריהם. וכן הרועים - אחד רועה בהמה דקה, ואחד רועה בהמה גסה של עצמן - הרי אלו פסולין; שחזקתן פושטין ידיהן בגזל, ומניחין בהמתן לרעות בשדות ופרדסים; ולפיכך סתם רועה פסול. ומגדלי בהמה דקה בארץ ישראל, פסולין; אבל בחוצה לארץ, כשרין. ומתיר לגדל בהמה גסה, בכל מקום. וכן המוכסין (- שקנו מהמלך זכות המיסים) - סתמן פסולין; מפני שחזקתן לקח יותר מדבר הקצוב להן בדין המלכות, ולוקחין היתר לעצמם. אבל גבאי מנת (גובי מס) המלך, סתמן כשרין; ואם נודע שלקחו אפלו פעם אחת יתר מן הראוי להן לגבות - הרי אלו פסולין. וכן מפריחי יונים בישוב - פסולין, מפני שחזקתן שגוזלין יונים של אחרים בהנם. וכן סוחרים שביעית - והם בני אדם שיושבין בטלים, וכוון שפאה שביעית (שמיטה), פושטים זרועותיהן, ומתחילין לשא ולתן בפרות; שחזקת אלו, שהם אוספין פרות שביעית ועושין בהם סחורה. וכן המשחק בקביה - והוא, שלא תהיה לו אמנות אלא היא - הואיל ואינו עוסק בישוב העולם, הרי זה בחזקת שאוכל (מתפרנס) מן הקביה, שהוא אבק (מעין) גזל. ולא בקביה בלבד אמרו, אלא אפלו בקלפי אגוזים וקלפי רמונים. וכן לא יונים בלבד אמרו, אלא אפלו הקמירים בבמה תיה ועוף, ואמרו: 'כל הקודם את חברו או כל הנוצח את חברו, יטל בעליו את שניהם', וכן כל פיוצא בשחוק זה - והוא, שלא תהיה לו אמנות אלא שחוק זה - הרי הוא פסול. וכל אלו פסולין מדבריהם.

ה. אריס (העובד בשדה תמורת יבול) שלקח דקר מועט מן הפרות שבפרו (הקדימו להתבשל) בימי גיסן וימי תשרי, קדם שתגמר מלאכתם - אף על פי שלקח שלא מדעת בעל השדה - אינו גנב, וכשר לעדות; שאין בעל השדה מקפיד על זה. וכן כל פיוצא בזה.

יא. החרש - כשזטה; שאין דעתו נכונה, ואינו בן מצוות. ואחד חרש שמדבר ואינו שומע, או ששומע ואינו מדבר - אף על פי שראיתו ראתה מעלה, ודעתו נכונה - צריך להעיד בבית דין בפיו, או שהיה ראוי להעיד בפיו, ויהיה ראוי לשמע דברי הדינים, והאיום שמאמינן עליו. וכן אם נשתתק (נתאלם מחמת חולי) - אף על פי שנבדק בדרך שבדקין לגטין (אם דעתו מיושבת), ונמצאת עדותו מכונת, והעיד בפנינו בכתב ידו - אינו עדות כלל; חוץ מעדות אשה (להעיד שמת בעלה), לפי שבעגונה הקלו. יב. הסומין - אף על פי שמפירין הקול, וידעו (- מכירים) האנשים (- בעלי הדין) - הרי אלו פסולין מן התורה, שנאמר: "והוא עד, או ראה" - מי שהוא ראוי לראות, הוא שמעיד. והסומה באחת מעיניו, כשר להעיד.

הלכות עדות פרק י

א. הרשעים פסולין לעדות מן התורה, שנאמר: "אל תשת ידך עם רשע, להיות עד חמס"; מפני השמועה (ממשה רבינו) למדו: 'אל תשת רשע עד'. ואפלו עד כשר שידע בחברו שהוא רשע, ואין הדין מפירין רשעו - אסור לו להעיד עמו, אף על פי שהיא עדות אמת; מפני שמצטרף עמו, ונמצא זה הפשר השית ידו עם הרשע עד שנתקבלה עדותו. ואין צריך לומר, עד כשר שהוא יודע בעדות לחברו, וידע שהעד השני שעמו עד שקר - שאסור לו להעיד, שנאמר: "אל תשת ידך עם רשע".

ב. איזה הוא רשע? כל מי שעבר עברה שחביב עליה מלקות - זהו רשע, ופסול לעדות; שהרי התורה קראה למחייב מלקות רשע, שנאמר: "והיה אם בן הכות הרשע". ואין צריך לומר למחייב מיתת בית דין שהוא פסול, שנאמר: "אשר הוא רשע למות".

ג. עבר על עברה שחביב עליה מלקות מן התורה, הרי זה פסול מן התורה; ואם היה החייב שבה מדבריהם (מדברנו), הרי זה פסול מדבריהם. כיצד? אבל בשר בהמה בחלב, או שאכל נבלות ושקצים וכיוצא בהן, בין לתאבון (למאלות תאוות) בין להכעיס (את הקב"ה), או שחלל את יום טוב ראשון, או שלבש שעטנז, שהוא שוע (מעורב צמר ופשתן ומסורק) או טווי (החוטם מצמר ופשתן) או נזו (ארוג מצמר ופשתן) - הרי זה פסול לעדות מן התורה. אבל אם אכל בשר עוף בחלב, או שחלל את יום טוב שני של גלויות, או שלבש בגד צמר שאבד בו חוט של פשתן וכיוצא בו - הרי הוא פסול לעדות מדבריהם. וכבר מנינו כל עברה שחביב עליה מלקות; וכבר נתבאר בכל מצוה ומצוה דברים שאסורין מן התורה, ודברים שאסורין מדבריהם.

ד. ועוד יש שם רשעים שהם פסולין לעדות, אף על פי שהן בני תשלומין ואינן בני מלקות; הואיל ולוקחין

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום — כ"ב"ו אייר ה'תשס"ח

יום ראשון

הלכות שאר אבות הטמאות פרק ח

א. כל הנוגע בידיו בראשון לטמאה, בין שהיה אותו ראשון אדם או כלי או אכל או משקין טמאין - נטמאו ידיו בלבד, עד הפסק (מקום חיבור כף היד עם הזרוע); וכן המכניס ידיו לאויר כלי חרש שנטמא באב הטמאה, או שהכניס ידיו לבית המגנע - נטמאו ידיו. וטמאת הידים, מדברי סופרים.

ב. הידים שניות לעולם; שאין טמאתן אלא מדבריהם, וכשגזרו טמאה עליהן, גזרו שיהיו כשני לטמאה. אפלו המכניס ידו לבית המגנע, או שנגע בידיו באדם שהוא מטמא בגדים עד שלא פרש ממטמאיו - הרי ידיו שניות. ג. הפגול (קרבן שנפסל במחשבה), והנותר (קרבן שעבר זמן אכילתו), וצריך (- שיריים שנדבקו לכלי) של מנחות - הרי הם כראשון לטמאה, ומונין בהם ראשון ושני; לפיכך, מטמאין את הידים בכביצה. ואין הפגול והנותר מצטרפין, אף על פי ששעורם שוה בכביצה, הואיל וטמאת הידים מדבריהם; אבל שאר האכלין מצטרפין, שאין אכלין טמאין מטמאין את הידים עד שיהיו כביצה. ד. קולית (- עצם הירך) הפגול או הנותר - אף על פי שהיא סתומה - הנוגע בה בידיו, נטמאו ידיו; שהעצמות של קדשים ששמשו נותר או פגול, מטמאין את הידים, הואיל ונגעשו בסיס לדבר אסור.

ה. בשר קדש שיצא חוץ למחיצתו (- עזרת ישראל או ירושלים) - הרי הוא ספק אם מטמא את הידים, או אינו מטמא; לפיכך אינו מטמא - שספק טמאת הידים טהור, כמו שיתבאר. ואם בשר פסח שיצא חוץ לבית הוא, הרי הוא טהור - בגי חבורה, וריזין הן.

ו. אין טמאת ידים במקדש - שבשעה שגזרו טמאה על הידים, לא גזרו במקדש; אלא הנוגע באכלין טמאים וכיוצא בהם, בין שנגע במקדש בין שנגע חוץ למקדש, ונגע בקדשים במקדש - לא טמא. ואם נגע חוץ למקדש - הרי זה מטמא את הקדש, ופוסל את התרומה, כמו שיתבאר.

ז. מי שנטמא ידו אחת, ונגעה באחרת - האחרת טהורה; ונוטל את הטמאה, וידו. במה דברים אמורים? לתרומה. אבל לקדש - אם נטמא ידו אחת, ונגע בשניה - טמאה, ושתייהן צריכות טבילה לקדש; אבל לתרומה, בנטילת ידים בלבד יטהרו ידיו.

ח. שלמה המלך ובית דינו גזרו על הידים שיהיו שניות, אף על פי שלא ידע בודאי שנטמאו - מפני שהידיים עסקניות (ושמא נגע בטומאה). ולא גזר שלמה על הידים טמאה אלא לקדש, ואחר כך גזרו חכמים שאחרי אף לתרומה, ולפיכך צריך נטילת ידים לתרומה; ואם נגע בתרומה קדם שיטל ידיו - פסולה, ונשרפת על טמאה זו. ט. לט [כורך] אדם ידיו במפה, ואוכל בתרומה בלא

נטילת ידים; ואין חוששין שמא יגע. אבל לא יעשה כן בחלין שנעשו על טהרת הקדש או טהרת התרומה; וגזרה שמא יגע, לפי שאינו מקפיד עליהן.

י. הואיל והידיים שניות [לטומאה] - אם נגעו במשקין, עשו אותן תחלה; ואם נגעו משקין אלו באכלין, עושין אותן שני. ואם נגעו במשקין אלו אחרים, עושין אלו אותם תחלה - שהמשקין תחלה לעולם, כמו שבארנו; אבל אין משקין אלו שנטמאו מחמת ידים מטמאין בלים כלל, שעקר טמאת הידים מדבריהם. וכן גזרו חכמים על כל אדם שיאכל אכלין טמאין, בין שאכל אכל ראשון או אכל שני, ועל כל השותה משקין טמאים - שיהיה שני לטמאה, עד שיטבל. ואם נגע באכלין, עשאו שלישי. ואם נגע במשקין, אפלו משקה חלין - עשה אותן תחלה, לטמא אכלין ומשקין אחרים, אבל לא לטמא בלים, הואיל ועקר טמאת אדם זה מדבריהם. ומפני מה גזרו טמאה זו על האוכל אכלין טמאים? שמא יאכל אכל ראשון או שני וישתה עליו משקה תרומה, ונמצא משקה תרומה טמא באכל שבפיו. וכן השותה משקין טמאים, שמא יאכל עמהם אכל תרומה, ונמצא טמא במשקין שבפיו. וכבר בארנו בתרומות, שאסור לאכל תרומה טמאה.

יא. אינו מטמא עד שיאכל אכלים טמאים פחצי פס, שהוא כביצה ומחצה שוחקת (- קצת יותר מביצה ומחצה); וכן השותה, אינו מטמא עד שישתה ממשקין טמאין רביעית. וכל האכלים מצטרפין לפחצי פס, לפסל הגוינה (- הגוי); וכל המשקין מצטרפין לרביעית. ואם אכל או שתה פחות משעור זה, טהור. אבל מעט ושהה, וחרור ואכל מעט ושהה - אם יש מתחלה ועד סוף כדי אכילת פס, מצטרפין; ואם לאו, אין מצטרפין. וכן אם שתה מעט ושהה, ושתה מעט - אם יש מתחלה ועד סוף כדי אכילת פס, מצטרפין; ואם לאו, אין מצטרפין. אבל פחות מפשעור, וטבל ועלה, ואכל מעט מיד - אם לא שהה ביניהן, והרי אכילה שלפני טבילה ושל אחריה בכדי אכילת פס - הרי אלו מצטרפין.

יב. אשה שהיא ראשון לטמאה, ומניקה את בנה - הרי הבן טהור, ולא גזרו עליו טמאה; שאפלו תאמר שניק רביעית - אפשר שיש מתחלה ועד סוף יתר מכדי אכילת פס, שהרי אינו יונק בבת אחת.

יג. המעבדת - התירו לה שתהיה אוכלת אכלין טמאין פחות מפשעור, ואף על פי שהיא אוכלת הרבה; מפני הספקנה. ואינה צריכה טבילה, אלא הרי היא טהורה.

יום שני

הלכות שאר אבות הטמאות פרק ט

א. הבא ראשו ורבו [רוב גופו] במים שאובין, או שנפלו על ראשו ועל רבו שלשה לגין מים שאובין - נטמא, והרי

שניות, ומטמאין את התרומה ואת המשקין; ואף על פי שאין הידים מטמאות אלא מראשון לטמאה כמו שבארנו, הרי הן מטמאות מן הספר.

ו. רצועות תפלין, עם התפלין, וגלילין [הריק מכתובה] שבספר שלמעלה ושלמטה שבתחלה ושבסוף, פשהן מחברין לספר, וספר שנחק ונשתיר בו שמונים וחמש אותיות, ומגלה שכתוב בה שמונים וחמש אותיות, כפרשת "ויהי בנסע הארון" - הרי אלו מטמאין את הידים. ולא דברי תורה בלבד, אלא כל כתבי הקדש - אפלו שיר השירים וקהלת, שהן דברי חכמה - מטמאין את הידים.

ז. תרגום שבבגדא ושבבגדא, הרי הוא מקלל כתבי הקדש. אבל תרגום שכתבו עברית, ועברית שכתבו תרגום, או שכתב כתבי הקדש בכתב עברי [כתב עברי עתיק] - אינן מטמאין את הידים; עד שיהיו כתובים אשורי, על העור, ובדיו.

ח. הכותב הלל ושמע לתינוק להללמד בו, אף על פי שאינו רשאי - הרי אלו מטמאין את הידים.

ט. המשיחות [חוטין] והרצועות שתפרן לספר - אף על פי שאינו רשאי לקימן - כל זמן שהן מחברין לספר, מטמאין את הידים.

י. תיק של ספר, ותבה של ספר, ומטפחות ספרים - בזמן שהן תפורות [לספר], מטמאין את הידים. אבל הכרכות - אף על פי שיש בהן מאותיות של שם, ומענינות הרבה של תורה - אינן מטמאין את הידים.

יא. ספרי מינים [האפיקורסים], אינן מטמאין את הידים. פרשת שוטה - הואיל ולמחיקה עומדת, אינה מטמאה את הידים.

יום שלישי

הלכות שאר אבות הטמאות פרק י

א. כל המטמא באב מאבות הטמאות, בין אדם בין כלים - הרי הוא ראשון לטמאה כמו שבארנו, עד שיטבל. טבל - הרי הוא כשני לטמאה, עד שיעריב שמשו, שנאמר: "במים יובא, וטמא עד הערב, וטהר"; הפתוב קרא לטבול יום טמא.

ב. אחד טבול יום מטמאה חמורה, כגון שטבל מזיבות או מטמאת מת וצרעת, ואחד טבול יום מטמאת שרץ וכיוצא בו. וכל הטעון הערב שמש - בין אדם בין כלים, בין מדברי תורה בין מדבריהם - הרי הוא כשני לטמאה, עד שיעריב שמשו.

ג. טבול יום פוסל [מטמא] אכלי התרומה, ומשקה התרומה, ואכלי הקדש, ומשקה הקדש - פוסל הכל. כיצד? טבול יום שנגע באכלין של תרומה - עשאן שלישי לטמאה, מפני שהוא כשני; וכן אם נגע במשקין של תרומה - טמאן, והרי הן שלישי לטמאה. נגע טבול יום במשקין של קדש - טמאן, והרי הן רביעי לטמאה; וכן אם נגע באכלי הקדש, עשאן רביעי. אבל אם נגע טבול יום

הוא כשני לטמאה עד שיטבל. ואם נגע באכלין, עשה אותן שלישי. ואם נגע במשקין - טמאן, ועשה אותן תחלה לטמא אכלין ומשקין אחרים, אבל לא לטמא כלים. ומפני מה גזרו טמאה על אדם זה? מפני שהיו טבולי יום טובלין במערות שמיהיהן רעים [מזוהמים], והיו רוחצין אחר בן במים שאובים פים דרך נקיות; ופשט המנהג בה, עד שהיו רב העם מדמים שמים שאובים שרוחצים באחרונה - הן שמטהרים, לא הטבילה שבמי המקוה, והיו טובלין בזלזול בלא פונה [ללא דמיון]. לפיכך גזרו, שכל בא ראשו ורבו במים שאובין, או שנפלו על ראשו ורבו - נטמא, ונעשה כשני לטמאה. אפלו טהור שאינו טבול יום - אם נפלו על ראשו ורבו שלשת לגין מים שאובין, או שבא ראשו ורבו במים שאובין - הרי זה כשני לטמאה עד שיטבל; טבל - אינו צריך הערב שמש [שקיעה], מפני שעקר טמאה זו מדבריהם. וכן האוכל אכלין טמאים והשוטה משקין טמאין, וטבל - אינו צריך הערב שמש; וכן כלים שנטמאו במשקין - כיון שהטבילין, טהרו ואינן צריכין הערב שמש; מפני שעקר טמאות אלו מדבריהם [מדבריהם].

ב. מי שנפלו עליו שלשה לגין מים שאובין משני כלים, או משלשה - אם התחיל השני עד שלא פסק הראשון, מצטרפין; ואם לאו, אין מצטרפין. נפלו מארבעה כלים, אינן מצטרפין; ואף על פי שהתחיל זה עד שלא פסק זה, הרי זה טהור. נפלו על ראשו, אבל לא על רבו, או שנפלו על רבו, ולא נפלו על ראשו, או שנפלו על ראשו בלבד מלמעלה, ונפלו על רבו מן הצד או מלמטה - הרי זה טהור; עד שיפלו על ראשו ועל רבו הסמוך לראשו, כדרך. וכן אם בא ראשו במים שאובין, ולא בא רבו, או בא רבו, ולא בא ראשו, או שבא ראשו בלבד, ובא משאר גופו רבו במים שאובין מלמטה או מן הצד - הרי זה טהור; עד שיבוא ראשו ורבו הסמוך לראשו, כדרך.

ג. הבא מראשו ורבו החצי במים שאובין, ונפלו על החצי האחר מים שאובין - הואיל וחציו בנפילה וחציו בכיאה, הרי זה טהור.

ד. היו שלשת לגין שנפלו עליו או שבא בהן, מקצתן שאובין ומקצתן אינם שאובין, או שנתערב בהם יין ושמן ודבש וחלב - הרי זה טהור; עד שיהיו השלשה בלן שאובין. שלשת לגין אלו שנפלו על הטהור או שבא בהן, וטמאהו - כיון שנעשה כשני לטמאה, הרי המים האלו טמאין, שהרי נגעו בשני; והרי אלו המים אומרין לזה הטהור: 'טמאנו אותך, ונטמאנו'.

ה. בראשונה היו מניחין כפרות של תרומה בצד הספרים, ואומרים: 'זה [התרומה] קדש, וזה [הספר] קדש', ובאין העכברים, ומקרעין את הספרים. לפיכך גזרו שהתרומה שנגעה באחד מכתבי הקדש, נטמאת, והרי היא כשלישי לטמאה, כאלו נגעה בשני; ונמצאו כל כתבי הקדש, פוסלין התרומה כשני. ולא עוד, אלא מי שהיו ידיו טהורות, ונגע באחד מכתבי הקדש - נעשו ידיו

ט. האכלים - לא יהיו אב הטמאה לעולם, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים. ויהיו ראשון ושני מדברי תורה, שהאדם או הכלי שהוא ראשון לטמאה - אם נגע באכל, עשהו שני. ויהיו האכלין שלישי ורביעי לטמאה מדברי סופרים.

י. המשקין - יהיו אב טמאה מדברי תורה, כגון מי חטאת [פרה אדומה] ורקו של זב ומימי רגליו; ויהיו ראשון לטמאה מדברי תורה, כגון שנגעו באב מאבות הטמאות. וכן אם נגעו המשקין בולד הטמאה, בין אדם בין כלים - נטמאו מדברי תורה, והרי הן הראשון לטמאה לטמא אחרים מדבריהם. וכן אם נגעו בשני, בין באדם בין בכלים בין באכלין - נעשו ראשון לטמא אחרים מדברי סופרים, כמו שבארנו. ויהיו המשקין שלישי ורביעי מדבריהם. כיצד? אם נגע טבול יום במשקה תרומה, עשהו שלישי; ואם נגע במשקה קדש, עשהו רביעי. ואין אתה מוצא משקין שניות לעולם, ולא משקה שאינו תחלה - חוץ ממשקה טבול יום או מחסר פפורים בקדש, כמו שבארנו, שהוא פסול מדבריהם ואינו מטמא.

יום רביעי

הלכות שאר אבות הטמאות פרק יא

א. כל מקום שנאמר באכלין 'פסול' - הוא שיהיה האכל עצמו טמא, ולא טמא אכל אחר; אלא אם נגע באכל אחר, הרי הוא טהור.

ב. הראשון שבחלין, טמא ומטמא. השני, פסול ולא מטמא. ואין שני עושה שלישי בחלין. ומניין לאכל שני שהוא פסול בחלין? שנאמר: "וכל כלי חרש אשר יפל מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא". נמצא השרץ אב, וכלי חרש שנפל השרץ לאוירו ראשון, והאכל שבפכלי שני, והרי הוא אומר "יטמא". וכן שרץ שנפל לאויר התנור - הפת שניה; שהתנור ראשון.

ג. הראשון והשני שבתרומה, טמאים ומטמאים. השלישי, פסול ולא מטמא. ואין שלישי עושה רביעי בתרומה. ומניין לאכל שלישי שנפסל בתרומה? שנאמר: "ובא השמש, וטהר; ואחר יאכל מן הקדשים". נמצא טבול יום אסור בתרומה עד שיעריב שמשו; ואם נגע בה, פסלה. וטבול יום, כשני לטמאה הוא. הא למדת, שהשני עושה שלישי בתרומה.

ד. הראשון והשני והשלישי בקדש, טמאין ומטמאין. הרביעי, פסול ואינו מטמא. ואין רביעי עושה חמישי לעולם. ומניין לשלישי בקדש שהוא טמא? שנאמר: "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל"; ויכר קרא הכתוב לשני 'טמא', שנאמר: "כל אשר בתוכו יטמא". הנה למדת, שבשר הקדש שנגע בשני, טמא וישרף. ומניין לרביעי בקדש שהוא פסול? מקל וחמר: ומה מחסר פפורים שהוא מותר בתרומה, אסור בקדש עד שיביא בפרתו - השלישי שהוא פסול בתרומה, אינו דין שיעשה רביעי בקדש? אכל החמישי טהור.

באכלי חלין ומשקה חלין, הרי הם טהורין. ודין מחסר פפורים [- זב וכיו"ב שטבל ולא הביא קרבנו] או טבול יום בנגיעת הקדש - אחד הוא. הנה נתבאר לך מכל אלו הדברים, שאין שם משקין שניות לעולם, אלא המשקין תחלה [- ראשון] לעולם; חוץ ממשקין שנגע בהם טבול יום - שהן שלישי, אם היו תרומה; או רביעי, אם היו קדש.

ד. כל הטמאין, בין חמורין בין קלין - משקין היוצאין מהן, כגון רקו ומימי רגליהן, הרי הן כמשקין שיגעו בהן; אלו ואלו ראשון לטמאה כמו שבארנו - חוץ מזב וחכרי [- זבה נדה יולדת], שהמשקין היוצאין מהן אב טמאה. ומשקין שהזב וחכרי נוגעין בהן, תחלה. אפלו אוכל אכלין טמאין, או שותה משקין טמאין - הרי המשקין היוצאין מהם קדש שיטבל, כמו המשקין שיגעו בהן, שהן תחלה. וכן טבול יום - משקין היוצאין מהם, כמשקין שהוא נוגע בהם; שאינן מטמאין אחרים כלל. אלא אם נגע במשקה חלין, הרי הן טהורין; ואם נגע במשקה תרומה, הרי הן שלישי; ואם נגע במשקה קדש, הוא או מחסר פפורים, הרי הן רביעי.

ה. ועתה יתבאר, שאין שלישי שבתרומה ולא רביעי שבקדש מטמא משקה אחר או אכל אחר; ואין צריך לומר, שאין מטמא כלים. לפיכך, קדרה שהיא מלאה משקה, ונגע בהן טבול יום - אם היה משקה חלין, הכל טהור; ואם היה משקה תרומה, המשקין פסולין והקדרה טהורה. ואם היו ידיו טמאות - הרי המשקה טמא, בין משקה תרומה בין משקה חלין; וזה חמר בידיים, מה שאין בטבול יום. וחמר בטבול יום מידים טמאות - שספק בטבול יום, פוסל; וספק הידים, טהור כמו שיתבאר.

ו. ואחד טהור שידייו טמאות, או טבול יום שידייו טמאות - הרי זה מטמא משקה חלין, ועושה אותן תחלה לטמא אכלין ומשקין כמו שבארנו. ומאחר שמשקה שיצא מטבול יום כמשקין שיגעו בהם - טבול יום שנפל מרקו או ממימי רגליו על כפר של תרומה, הרי זה טהור; מפני שהם כמשקין שיגעו בהן.

ז. מכל אלו הדברים שהקדמנו לבארם, אתה למד שהאדם יהיה אב טמאה ויהיה ראשון לטמאה מדברי תורה, ולעולם לא יהיה האדם שני לטמאה אלא מדברי סופרים; והוא האוכל אכלין טמאים, או השותה משקין טמאין, או הפא ראשו ורבו במים שאובין - שכל אלו בשני לטמאה מדבריהם. וכן שאר כל הכלים, חוץ מכלי חרש - יהיו אב טמאה ויהיו ראשון לטמאה מדברי תורה, ולא יהיה הכלי לעולם שני לטמאה אלא מדברי סופרים; שאם יטמא כמשקין טמאים, יהיה שני מדבריהם, כמו שבארנו.

ח. כבר בארנו, שכלי חרש - לא יהיה אב טמאה לעולם, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים; ויהיה ראשון לטמאה מדברי תורה, ושני מדבריהם - אם נטמא כמשקין כשאר הכלים. ולא יהיה האדם ולא הכלים לעולם שלישי ולא רביעי, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים.

טו. הטָבֵל [פירות שלא הופרשו], והמְדַמֵּע [חולין שנפלו לתוכן תרומה], וגדולי תרומה, ומעשר שני, ועסה הטבולה לחלה - הרי הן כחלין; והראשון טמא בהן, ושני פסול, ואין בהן שלישי.

טז. כל דבר שנדאו מטמא את החלין מן התורה - גזרו על ספקו בחלין הטבולין לחלה, שתעשה אותה העסה בטהרה; ומפרישין ממנה חלה, וחלתה תלויה - לא נאכלת, ולא נשרפת.

יום חמישי

הלכות שאר אבות הטמאות פרק יב

א. אחת עשרה מעלות [חומרות] עשו חכמים לקדש על התרומה, ואלו הן: יש לאדם להטביל פלים בתוך פלים [קטנים בתוך גדולים] לתרומה, אבל לא לקדש; גזרה שמא יהיה פי הכלי [הגדול] צר, ולא יהיה בו כשפופרת [שבפי הנוד [שיעור עירב מקוואות], ונמצאו הכלים שבתוכו כאלו טבלו במים שבפלי, לא במקנה. במה דברים אמורים? בשעה הכלי הגדול שיש בתוכו הפלים הטמאין, טהור; אבל אם היה טמא - מתוך שעלתה לו טבילה, עלתה לכלים שבתוכו, אפלו להשתמש בהן בקדש.

ב. כלי שנטמאו אחוריו במשקין - לא נטמא תוכו, ולא בית אצבע שבפניו שפתי; והמשקין שבתוכו או שבבית צביעתו [- מקום הנחת האצבע], טהורין; ושוטה בו, ואינו חושש שמא יגעו משקין שבפניו באחוריו הכלי ויחזרו ויטמאו תוכו. במה דברים אמורים? בתרומה; אבל לקדש אם נטמאו אחוריו, נטמאו כלין.

ג. הנושא את המדרס [של זב], מתר לו לשא עמו תרומה באחד - הואיל ואין הנושא נוגע בתרומה ולא התרומה נוגעת במדרס, הרי היא טהורה; אבל לא הקדש, אף על פי שלא נגע בו. מעשה היה באחד שנשא חבית לקדש, וטמאה במדרס שנשא עמה. באותה שעה גזרו, שהנושא את המדרס, לא ישא את הקדש; ולא גזרו אלא במדרס עם הקדש, כמעשה שהיה. ואם עבר ונשא - הואיל ולא נגע בקדש, הרי הקדש טהור.

ד. בגדי אוכלי תרומה - אף על פי שהן טהורין ונזהרין מן הטמאות, הרי בגדיהם מדרס לקדש.

ה. כלי שהוא מפצל [מורכב מחלקים], ולוחותיו וקורותיו מקשרות, כגון מטה וכיוצא בה - אם נטמא, וצריך להטבילו לתרומה - יש לו להטבילו פלו באחת, כשהוא מקשר. אבל לקדש - מתיר ומנגב [- מנקה], שמא יש שם דבר החוצץ; ומטביל, ואחר כך קושר.

ו. פלים הנגמרין [- גמר מלאכתם] בטהרה - אפלו היה העושה אותן תלמיד חכמים, ונזהר בהן - הרי אלו צריכין טבילה לקדש, ואינן צריכין הערב שמש. אבל לתרומה - משתמש בהן בלא טבילה, שהרי נעשו בטהרה. ומפני מה הצריכו בהן טבילה לקדש? גזרו משום רק עם הארץ שיעזבו בהן בשעת מלאכה, ועדין הוא לח אחר שנגמרו.

ז. הכלי מצרף [מחשיב לגוש אחד] - מה שבתוכו לקדש,

ח. בשר תאנה [חולין] - אף על פי שהוא טהור, גזרו עליו שיהיה כשלישי לטמאה, מטמא את הקדש, ואינו פוסל את התרומה. ויראה לי, שלא גזרו עליו, אלא כדי שלא יערבו העם אותו עם בשר הקדש, ויבואו לטעות ולשגג בו, וידמו שהבשר זה חל והוא קדש, ויאכלו אותו בטמאה.

ו. חבורי אכלין על ידי משקין, הרי הם חבור לטמא טמאת אכלין; והדבר ספק, אם הן חשובין כגוף אחד למנות בהם ראשון ושני ושלישי, או חושבין זה האכל שנגע בו הטמא ראשון, והאכל המהדר לו שני.

ז. השני שבחלין - פוסל אכלי תרומה, ועושה אותן שלישי. ואם נגע במשקה חלין, טמאן; ואין צריך לומר, אם נגע במשקה תרומה או במשקה קדש - שהוא מטמא הכל.

ח. השלישי שבתרומה שנגע באכלי קדש, פסלן ונעשו רביעי; ואם נגע במשקה קדש, טמאן ונעשו תחלה. אבל אם נגע שלישי שבתרומה במשקה תרומה, הרי הוא טהור; וכן רביעי שבקדש - אם נגע במשקה קדש, הרי הוא טהור.

ט. חלין שנעשו על טהרת תרומה, השלישי שבהן פסול בתרומה. ואם נגע בקדש, אינו עושהו רביעי; ואפלו משקה קדש, אינו פוסל. וחלין שנעשו על טהרת הקדש - השלישי שבהן טהור כחלין.

י. האוכל רביעי שבקדש, אסור לו לאכל את הקדש; ומתיר לגע בקדש [של קודש], ואינו פוסלו. אפלו תבשיל שנתערב בו הקדש, ואין בו פזית בכדי אכילת פרס [- בתוך 3 ביצים של חול] - הרי זה לא יאכל ברביעי של קדש אלא בחמישי, שהוא טהור כמו שבארנו.

יא. האוכל שלישי שבתרומה עצמה, או של חלין שנעשו על טהרת התרומה - הרי זה אסור לאכל את התרומה עד שיטביל; ומתיר לגע בתרומה, והרי היא טהורה; באכילה עשו מעלה [חומרה], בנגיעה לא עשו מעלה. במה דברים אמורים? בתרומה עצמה. אבל תבשיל שנתערב בו תרומה - אם אין שם פזית בכדי אכילת פרס - הרי זה מתיר לאכל מאותו תבשיל, כדרך שהוא מתיר לגע בתרומה. **יב.** האוכל שלישי שבתרומה, או של חלין שנעשו על טהרת התרומה - אף על פי שהוא טהור לנגיעת התרומה, הרי הוא כשני לענין קדש; שטהרת התרומה, טמאה היא אצל הקדש. אבל האוכל שלישי שבחלין שנעשו על טהרת הקדש, הרי הוא טהור - שאין לה שעושה רביעי בקדש, אלא קדש מקדש בלבד.

יג. כל 'קדש' האמור בענין טמאת אכלין ומשקין - הוא קדש מקדש המקדשין; כגון בשר קדשי קדשים ובשר קדשים קלים, וחלות תודה ורקיבי גזיר [ורקיקים הם חלות שנילושו במים] שנשחט עליהן הזבח, והמנחות שקדשו בכלי, ושתי הלחם ולחם הפנים שקרמו [השחימו] בתנור. אבל חלות תודה ורקיבי גזיר שלא נשחט עליהן הזבח, והמנחות שלא קדשו בכלי - אינם לא בקדש ולא כחלין, אלא בתרומה.

יד. החלה, והבכורים, ותשלומי תרומה [שמשלם זר שאכל תרומה] וחמשה - הרי הן בתרומה.

טו. האונן אחר שתמו ימי אנינותו [תם היום שנקבר מתו], ומחסר כפורים אחר שהביא בפרתו - צריכין טבילה לאכילת הקדש, אבל לא לתרומה; שהאונן ומחסר כפורים מתרין לאכל את התרומה. ומפני מה הצריכו טבילה לקדש? שהרי עד עתה היו אסורין לאכל את הקדש, והסיתו דעתם; ושמא נטמאו, והם לא ידעו. ולא עשו מעלה זו אלא לאכילה, אבל לנגיעה - נוגעים בקדשים קדם טבילה. ומחסרי כפרה שנגעו בקדש - פסול, כמו שבארנו.

טז. שש מעלות הראשונות - עשו אותן בין לקדש בין לחלין שנעשו על טהרת הקדש. וחמש אחרונות, שהן מן [מהכלל של:] 'הכלי מוצרף מה שבתוכו' והלצה - עשו אותן בקדש בלבד, אבל לא בחלין שנעשו על טהרת הקדש, אלא הרי הן בחמש אלו בחלין. לפיכך, חלין שנעשו על טהרת הקדש - הראשון טמא בהן, והשני פסול, והשלישי טהור בחלין, כמו שבארנו.

יום שישי

הלכות שאר אבות הטמאות פרק יג

א. חמש מעלות [חומרות], עשו אותן חכמים בבגדים; ואלו הן: בגדי עמי הארץ, מדרס [כמדרס חוב -] לאוכלי חליהן בטהרה; וכן עמי הארץ עצמן, כזבין לטהרות, כמו שבארנו. ובגדי אוכלי חליהן בטהרה, מדרס לאוכלי מעשר שני. אבל אוכלי חליהן בטהרה, והן הנקראין 'פרושים' - אינם כזבים, אפלו לתרומה; והרי זה הפרוש, טהור אפלו אם נגע בה בגופו. ובגדי אוכלי מעשר שני, מדרס לאוכלי תרומה עצמן. ובגדי אוכלי תרומה, מדרס לקדש; אבל אוכלי תרומה עצמן, אינם כזבין לקדש. ובגדי אוכלי הקדש, מדרס לחטאת, כמו שבארנו בהלכות פרה אדמה; אבל הטהור לקדש, אינו כזב לחטאת.

ב. וכן עשו חכמים מעלות בטיילה. ביצד? מי ששבל בלא כונה - הרי זה טהור לחלין, ואסור במעשר שני עד שיתבונן לטבל למעשר. טבל למעשר שני - הרי זה בתוקף טהרה למעשר, ואסור בתרומה; טבל לתרומה - החזק [בטהרה] לתרומה, ואסור בקדש; טבל לקדש - החזק לקדש, ואסור לחטאת; טבל לחטאת - החזק לכל, שהטובל לחמור החזק לקל. טבל סתם, ולא נתבונן לאחד מכל אלו - הרי זה טהור לחלין בלבד, וטמא בשהיה אפלו למעשר. וכן הנוטל ידיו, או הטבילן - צריך בונה אפלו למעשר. וכן המעשר ומעלה צריך בונה; אבל לחלין, אינו צריך בונה. וכל המעלות האלו, מדברי סופרים; אבל דין תורה - הואיל וטבל מכל מקום, הרי הוא טהור לכל.

ג. מי שהיה טהור לתרומה, והסיע את לבו מלאכל - נטמא בהסח הדעת, ואסור לאכל תרומה עד שיטבל פעם שניה; ואינו צריך הערב שמש [שקיעה]. היו ידיו טהורות לתרומה, והסיע את לבו מלאכל - אף על פי שאמר: 'יודע אני שלא נטמאו ידי' - הרי ידיו טמאות בהסח הדעת; שהידים עסקניות. אם לתרומה בן, קל וחמר לקדש - שכל

אכל לא לתרומה. ביצד? כלי שהוא מלא פרות פרודין זה מזה, כגון צמוקין וגרוגרות, ונגעה טמאה באחד מהם - נטמא כל שבפלי לקדש, אבל לא לתרומה. וכל המעלות, של דבריהם הן; ורמזו יש למעלה זו בתורה: "כף אחת עשרה זב, מלאה קטרת" - אמרו חכמים: 'כל מה שבפך, הרי הוא כגוף אחד'. אפלו כלי שאין לו תוף, מצרף מה שעליו לקדש; כגון שהיו צבורין על גבי הלוח או על גבי העזר, ואף על פי שאין הפרות נוגעין זה בזה. **ח.** היו שני הצבורין בתוף הפלי, ודבר אחר ביניהן, ונטמא אחד משניהן - אם היה הדבר שביניהן צריך לכלי [כגון לבונה], הכלי מצרפן ונטמא הכל; ואם אינו צריך לכלי, לא נטמא אלא זה שנגעה בו הטמאה בלבד.

ט. היו שני צבורין בכלי אחד, והצבור האחד מחבר למים שאחורי הפלי, ונגע טמא בצבור השני - נטמאו שניהן בצורף הפלי; ונטמאו המים שאחורי הפלי מחמת זה האכל המחובר להן, אף על פי שהן אחורי הפלי. נגע הטמא במים שאחורי הפלי, נטמא האכל המחובר להם; והדבר ספק, אם נטמא האכל השני בצורף הפלי, או לא נטמא מחמת הצורף.

י. אכל קדש שננטמא, והניחו בכלי, ובתוף הפלי אכל קדש אחר טהור, ואין נוגעין זה בזה - הטהור בטהרתו, והטמא בטמאתו. בא טבול יום, ונגע באכל הטמא - יש בדבר ספק, אם נפסל הטהור מחמת מגע טבול יום מפני צורף הפלי, או לא נפסל; שלא נגע טבול יום אלא באכל ששבע מן הטמאה [- כבר נטמא], ולא הוסיף לו כלום.

יא. הרביעי בקדש פסול, אבל בתרומה טהור. וכן השלישי שבתרומה - אם נגע במשקה קדש, הרי זה נטמא כמו שבארנו. והשלישי שבתרומה או שבקדש - אם נגע במשקה תרומה, לא פסלו.

יב. מי שננטמא ידו אחת, ונגע בה בידו שניה או ביד חברו - פסל את השניה, והרי היא פשלישי. ואם היתה ידו בלולה [- רטובה] במשקה - אף על פי שלא נגע, נטמאת חברתה; וצריך להטביל את שתיהן, ואחר כך יגע בקדש. אבל בתרומה - אם נטמאת ידו האחת, לא נטמאת חברתה, ואפלו נגע בה כשהיא נגובה; ואינו צריך להטביל ידו שננטמאת, אלא נוטלה ונוגע בתרומה.

יג. אכלין נגובים [יבשים] שלא הכשרו [לקבל טומאה], אוכלין אותן בידיים מסאבות [טמאות מדרבנו]. במה דברים אמורים? בתרומה. אבל בקדש - חבת הקדש מכשרתן, ואסור למי שידיו טמאות לאכל קדש שלא הכשר; ואפלו לא נגע בו אלא בכוש [מקל], או שתחב לו חברו לתוף פיהו - הרי זה אסור. אין צריך לומר, שאם נגעה טמאה באכלין של קדש שלא הכשרו, שננטמאו - מפני שחבת הקדש מכשרתן.

יד. במה דברים אמורים? לפסל האכל עצמו ולאסור באכילה; אבל למנות בו ראשון ושני, הרי זה ספק. ביצד? נגע אכל זה שננטמא בלא הכשר באכל שני שהכשר - הרי זה השני ספק, מפני שהראשון לא הכשר.

טמא שנתערב במי רגלי בהמה מחצה למחצה, ואין ידוע אם בטלו מראיהו או לא בטלו. ביצד? אם נטמאת תרומה מחמת אחד מששה אלו - אף על פי שעקר טמאתו בספק, הרי זו תשרף; הואיל ונדאי ספקות אלו, טמאתם מן התורה - שהמת והזב טמאין מן התורה. ואחד תרומה שנגעה באחת משש טמאות אלו, או שנטמאת מחמת אחת מהן והרי היא שלישי לאחת מהן - הרי זו תשרף. אבל אם נסתפק לו בכל מקום אם נגע בבית הפרס ובארץ העמים, או לא נגע, אם נגע בבגדים וכלים ורקין ומי רגלים אלו, או לא נגע - הרי אלו תולין; מפני שעקר טמאתן מפני הספק, שמא טהורין הם או טמאין, ואם תאמר טמאין, שמא נגע שמא לא נגע; ונמצאו שני ספקות, ואין שורפין על שני ספקות, אלא תולין כמו שבארנו.

שבת קודש

הלכות שאר אבות הטמאות פרק יד

א. שנים עשר ספקות טהור חכמים, ואלו הן: (א) ספק מים שאובים למקנה; (ב) ספק טמאה צפה על פני המים; (ג) ספק משקין לטמא אחרים, אבל לטמאת עצמן טמאים מספק; (ד) ספק הידים - בין לטמאת עצמן, בין לטמא אחרים, בין לטהרת ידים מטמאתן; (ה) ספק דברי סופרים; (ו) ספק החלין; (ז) ספק הקרבנות; (ח) ספק נגעים; (ט) ספק עובר ועומד; (י) ספק שרצים; (יא) ספק רשות הרבים; (יב) ספק שתי רשיות.

ב. ספק מים שאובין למקנה ביצד? שלשה לגין מים שאובין שנפלו למקנה, פסלוהו; ספק נפלו או לא נפלו, ואפלו נפלו, ספק יש בהם כשעור או אין בהן - ספקו טהור, והרי המקנה בכשרותו. ואין מורין לו במקנה זו לטבל ולעשות טהרות, לכתחלה; ואם טבל ועשה, טהורתו טהורות.

ג. ספק טמאה צפה על פני המים ביצד? שרץ שהיה צף על פני המים, בין שהיו המים בכלים בין שהיו בקרקעות, וירד למים, אפלו אין שם אלא מלא אדם וטמאה - הרי זה טהור, עד שיגיע בנדאי שנגע; ולא אמרו 'ספק טמאה צפה טהור', אלא לשרץ בלבד. וכל הנתלין [בחבל ונוגעים במים] והנגרין [על המים], הרי הם כמנחין.

ד. שרץ שהיה מנח בכלי, וכלי צף על פני המים, או שהיה מנח על המת או על הנבלה, ואפלו נמוחה נבלה או בשר מת שתחתיו, או שהיה מנח על שכבת זרע, הצפין על פני המים - הרי זה כמנח על הארץ, שספקו ברשות היחיד טמא, כמו שיתבאר. היה שרץ על גבי שרץ צף על פני המים - הרי זה כטמאה עבה שצפה על פני המים, וספקו טהור. היה מנח על גבי מי חטאת, ומי חטאת צף על פני המים - הרי זה ספק אם הוא כמנח, או אינו כמנח; לפיכך יראה לי שספקו טהור.

ה. בדרך שטהרו חכמים ספק טמאה צפה על פני המים, בין בכלים בין בקרקעות - כך טהרו ספק טהרה הצפה על פני המים, בין בכלים בין בקרקעות. ביצד? ערכה

המסית דעתו, צריך טבילה. ואם לא שמר עצמו מטמאת מת, ולא ידע בנדאי שלא נטמא - הרי זה צריך הנהגה שלישית ושביעי [כטמא מת], מפני הסתה הדעת; ואם ידע שלא נטמא במת, והסית דעתו משאר הטמאות - צריך טבילה והערב שמש אף לתרומה. ודבר ברור הוא, שכל הטבילות האלו מדבריהם.

ד. וכן גזרו חכמים על הכלים הנמצאים בשווקים וברחובות, אפלו במדברות - שיהיו בחזקת טמאה; שמא בנב נטמאו, או במת. וכן הרקין הנמצאין שם, בחזקת טמאה - שמא רק זב וכיוצא בו הוא הרק הזה.

ה. כל הכלים הנמצאין בירושלים - טהורין, אפלו נמצאו דרך ירידה לבית הטבילה; שלא גזרו טמאה על הכלים הנמצאים בירושלים - חוץ מן הספינין לשחיתת הקדשים, מפני חמרת הקדשים. במה דברים אמורים? בספינין הנמצאות בירושלים בשאר ימות השנה; אבל אם נמצא ספינין בירושלים ביום ארבעה עשר בניסן - שוחט בה הקדשים מיד, ואפלו חל ארבעה עשר להיות בשבת; שלא גזרו על הספינין הנמצאים ביום הזה. וכן אם מצאה ביום טוב - שוחט בה מיד, שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין. ו. מצא הספינין ביום שלשה עשר - מזה עליה ומטבילה, ושוחט בה למחר; מפני שעשו אותה ביום זה, כאלו יום שלשה עשר שביעי שלה.

ז. מצא ספינין קשורה לספינין הירועה אצלו יודע אם טהורה אם טמאה היא, בין ביום טוב בין בשאר הימים - הרי היא כמותה: אם טהורה, טהורה; ואם טמאה, טמאה. ח. כל הרקין הנמצאים בירושלים באמצע הדרך - גזרו עליהם טמאה, כשאר הרקין הנמצאים בכל מקום; וכל הרקין הנמצאים בצדדין בירושלים, טהורים - שהפרושים הם שמחליקין בצדדין, כדי שלא יתטמאו במגע עמי הארץ. ובשעת הרגל - שבאמצע הדרך טהורים, שכל ישראל טהורים ברגל; ושבצדדין טמאים, שהטמאים ברגל מועטין, והן פורשין לצדי הדרכים.

ט. כשם שהראשון עושה שני, והשני עושה שלישי - כן ספק ראשון עושה ספק שני, וספק שני עושה ספק שלישי. י. תרומה וקדשים שנטמאו בספק אב מאבות הטמאות של תורה - הרי אלו נשרפין בטמאה זו, כגון שנסתפק לו אם נגע באב זה או לא נגע.

יא. ויש שם ספקות שאין שורפין עליהם; ואין אוכלין אותן אוכלין שנסתפק לו בהם, אלא תולין - לא אוכלין, ולא שורפין. ויש שם ספקות ששורפין עליהם התרומה, ואין צריך לומר קדשים.

יב. אבל על ספק ספק - אין שורפין עליו תרומה לעולם, ואין צריך לומר קדשים; אלא תולין - לא אוכלין, ולא שורפין.

יג. על ששה ספקות שורפין את התרומה, וכלם גזרה מדבריהם; ואלו הן: על בית הפרס [שדה שנחרש בה קבר], ועל עפר הבא מארץ העמים, ועל בגדי עם הארץ, ועל הכלים הנמצאים, ועל הרקין הנמצאים; ועל מי רגלי אדם

ט. המרבה [שטות] ביתו במים טמאים או שזלפן [שפר טיפות טיפות], והיו שם טהרות, ספק נתזו עליהן, ספק לא נתזו - ספקו טהור.

י. זלף משקין טהורין וטמאים בתוך הבית, ונמצאו אחר כך משקין על הכפר של תרומה - נטלה ונשאל עליה, הרי זו טהורה; שספק המשקין לטמא, טהור. הניח הכפר עד שנגבו המים שעליה, הרי זו טמאה בספק; שספק טמאה ברשות היחיד טמא, כמו שיתבאר, והרי אין כאן משקין, אלא כפר שהיא ספק טמאה ספק טהורה.

יא. ספק ידים, בין להתטמא, בין לטמא אחרים, בין לטהרתן - טהור. כיצד? היו ידיו טהורות ולפניו שני כפרים טמאין, ספק נגע ספק לא נגע, או שהיו ידיו טמאות ולפניו שני כפרים טהורים, ספק נגע ספק לא נגע, או שהיו ידיו אחת טמאה ואחת טהורה ולפניו שני כפרים טהורים, נגע באחת מהם ספק בטמאה נגע ספק בטהורה נגע, או שהיו ידיו טהורות ולפניו שני כפרים אחד טמא ואחד טהור, ונגע באחד מהם ספק בטמא נגע ספק בטהור נגע, או שהיו ידיו אחת טמאה ואחת טהורה ולפניו כפר טמא וכפר טהור, ונגע בשניהם, ספק טמאה בטמא וטהורה בטהור או טמאה בטהור וטהורה בטמא - הידים כמות שהיו, והכפרים כמות שהיו. וכן אם היו ידיו טמאות והטבילן או נטלן, ספק שהמים שטהרן בהם כשרים לידיים ספק שהם פסולין, ספק יש בהם כשעור ספק שאין בהם, ספק שהיה דבר חוצץ על ידו ספק לא היה - הרי ידיו טהורות.

יב. היתה ידו אחת טמאה, ואינו יודע איזו היא - אומרים לו שלא נעשה טהרות עד שיטל שתי ידיו; ואם נגע באחת מהן בטהרות קדם שיטל - טהרותיו טהורות.

שהיא טמא מת, וכבר תרומה כרוף בסיב או בגיר ונתון בתוכה, ויָרְדוּ לתוכה מי גשמים ונתמלאת, ונפשט הגיר, והרי הכפר צף על פני המים, והגיר מבדיל בינו לבין המים, וספק נגע צדו [של כיכר] בערכה ספק לא נגע - הרי הוא בטהרתו, מפני שהוא צף.

ו. שרץ שנמצא צף על גבי בור בתוך הגת [בית דריכת יין] - לתרומה, ספקו טמא; ולפועליו, ספקו טהור, מפני שהיא טמאה צפה.

ז. ספק משקין - לטמא אחרים, טהור; ולטמאת עצמן, טמא. כיצד? היה מקל בידו, ובראשו משקין טמאים, וזרקן לבין כפרות טהורות - ספק נגעו, הרי אלו טהורות. וכן אם נסתפק לו אם נגעו משקין טמאין בכלי זה, או לא נגעו - הרי הכלי טהור. וכן אם נסתפק לו אם נגעו משקין אלו הטמאין במשקין אחרים, או לא נגעו - הרי המשקין האחרים טהורין. אבל טמא שפשט ידו או רגלו לבין משקין טהורין, או שזרק כפר טמא לבין משקין טהורין, ספק נגע במשקין, ספק לא נגע - הרי אלו טמאין בספק. וכן כל כיוצא בזה.

ח. חבית שהיא מלאה משקין, ופשט הטמא את ידו לאוירה, ספק נגע במשקין, ספק לא נגע - המשקין טמאין והחבית טהורה, שאין ספק המשקין מטמא. וכן אם נכנסו משקין שהן טמאין מספק לאויר החבית - הרי החבית טהורה, והמשקין שבתוכה טהורין, שאינם מטמאין אלא מן החבית. ואם נתערבו משקין אלו הספק במשקין שבתחית - הרי כל המשקין שבתחית טמאין בספק, והחבית טהורה. וכן אם נפלו משקין אלו לתוך התנור, הרי התנור והפת טהורין.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - כ"ב"ו אייר ה'תשס"ח

יום ראשון

מצות לא תעשה רעט. רעז

ערה. רעח. רעג.

המצוה הרע"ז — האזהרה שהזהר הדין מלחמול על העני בשעת הדין עד שיזכרו בדבר שאינו מגיע לו, על דרך החמלה עליו אלא ישוב בין העשיר לעני והאביון ויחבבנו (גם את העני) לשלם מה שיקבע עליו, והוא אמרו: "ודל לא תהדר בריבו" (שמות כג, ג) וכבר פפל את-הלוא בענין זה בלשון אחר ואמר: "לא-תשא פני-דל" (ויקרא יט, טו), ולשון ספרי (פרשת קדושים): "שלא תאמר: עני הוא זה הואיל ואני והעשיר הנה חביבין לפרנסו אונכנו ונמצא מתפרנס בנקיות — תלמוד לומר: לא-תשא פני-דל".

המצוה הער"ה — האזהרה שהזהר הדין מלכבד פני אחד מבעלי הדין בשעת הדיון, אפלו

המצוה הרע"ט — האזהרה שהזהר הדין מלחמול (לרחם) על מי שהרג את-חברו או חסרו אבר מאבריו, כלומר: בתשלום הקנסות. שלא יאמר: זה עני וקטע את-ידו של זה או אבד עינו שלא בכונה, ויחון וירחם עליו מלחיבו תשלום דמי הניקיון בשלמותו, והוא אמרו בזה: "ולא-תחוס עינך נפש בנפש עין בעין שן בשן יד ביד רגל ברגל" (דברים יט, כא). וכבר נכפל הלוא בזה ואמר: "לא-תחוס עינך עליו ובערת דם-הנקי מישראל" (שם, יג).

המצוה הקע"ז — הצווי שנוצטווי הדינים להשות בין בעלי הדין ולשמוע פל-אחד מהם עם ארץ דבריו או קצורם, והוא אמרו: "בצדק תשפט עמיתך" (שם) ובא הפרוש בספרא (פרשת קדושים): "שלא יהא אחד מדבר פל-צרכו ואחד אומר לו: קצר דברך". זהו אחד הענינים שכוללם צווי זה. ויש בו עוד: שכל-אדם מצוה לדון דין תורה אם הוא בקי בכך ובעלי הדין התחילו (והסכימו) לטעון לפניו (אף על פי שהוא יחיד). ובפרוש אמרו: "אחד דן את-חברו דבר תורה, שנאמר: בצדק תשפט עמיתך". ויש בו עוד: שחייב אדם לדון את-חברו לכף זכות ולא יפרש מעשיו ודבריו אלא לטוב ולחסד. וכבר נתבאר פונות צווי זה במקומות מפורים בתלמוד.

המצוה הרע"ו — האזהרה שהזהר הדין מלירוא מאדם מזיק בליעל ורע המדות עד שלא יפסוק עליו דין צדק (ויזכרו מפחד), אלא חייב לפסוק ולא יחוש למה-שיקרה לו מן-הנזקים מאותו אדם. אמר יתעלה "לא תגורו מפני-איש" (דברים א, יז) ולשון ספרא: "לא תגורו מפני-איש, שמא תאמר מתירא אני מאיש פלוני שמא יהרוג את-בני, שמא ידליק גדישי (ערימת תבואה), שמא יקצוץ את-נטיעותי — תלמוד לומר: לא תגורו מפני-איש".

המצוה העד"ר — האזהרה שהזהר הדין מלקחת שחד מבעלי הדין אפלו לדון בצדק, והוא אמרו: "ושחד לא תקח" (שמות כג, ח). וכבר נכפל הלאו בענין זה (בדברים טז, יט). ובספרי (תחלת פרשת שופטים שם): "לא תקח שחד אפלו לזכות ופאי ולחייב חייב". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בסנהדרין.

יום שלישי

מצות לא תעשה שטו. רפא. שטז.

המצוה השט"ו — האזהרה שהזהרנו מלקלל את-הדין, והוא אמרו: "אלהים (דיין) לא תקלל" (שמות כב, כז). והעובר על לאו זה — לוקה.

המצוה הרפ"א — האזהרה שהזהר הדין מלשמוע דברי אחד מבעלי הדין שלא בפני בעל

היה אדם נכבד מאד וגדל-המעלה, ולא יכבדנו הדין אם בא לדין עם בעל דינו ולא יראה שהוא מגדלו ומכבדו, והוא אמרו יתעלה: "לא תהדר פני גדול" (שם). ובספרא (פרשת קדושים): "שלא תאמר עשיר הוא זה, בן-גדולים הוא זה היאך אבישנו ואראה בבשתו, על אחת כמה וכמה שאינו מבישו — לכך נאמר: לא תהדר פני גדול". וכבר נתבאר דיני מצוה זו בכמה מקומות בסנהדרין ושבועות (ל).

המצוה הרע"ח — האזהרה שהזהר הדין מלהטות את-הדין על אחד מבעלי הדין אם ידע שהוא אדם רשע בעל עברות, הזהיר יתעלה מלהענישו בעוות הדין, והוא אמרו יתעלה: "לא תטה משפט אבינך בריבו" (שמות כג, ו). ולשון המכלתא (פרשת משפטים שם): "רשע וכשר עומדין לפניך לדין, שלא תאמר הואיל ורשע הוא (ולבטח משקר) אטה הדין עליו (לחובתו) — תלמוד לומר: "לא תטה משפט אבינך בריבו", 'אביון' הוא במצות, כלומר: אף-על-פי שהוא אביון במצות — לא תטה את-דינו.

המצוה הרע"ג — האזהרה שהזהר הדין מלעשות עול בדין, והוא אמרו: "לא-תעשו עול במשפט" (ויקרא יט, טו) וענין לאו זה שלא יעבר על החקים שגזרה תורה בחייב דבר או בפטור ממנו (שלא יחייב זכאי ויפטור חייב).

יום שני

מצות לא תעשה רפ. מצות עשה קעז.

מצות לא תעשה רעו. עדר.

המצוה המשלימה מאתים ושמנים — האזהרה שהזהר הדין מלהטות בדונו גרים ויתומים, והוא אמרו: "לא תטה משפט גר יתום" (דברים כד, יז) הנה נתבאר לך שהמטה משפט אדם מישראל עובר בלאו אחד והוא אמרו: "לא-תעשו עול במשפט" (ויקרא יט, טו); ואם הטה משפט גר — עובר בשני לאוין. ובספרי (פרשת תצא שם): "לא תטה משפט גר, מלמד שכל-המטה משפט גר — עובר בשני לאוין. ואם היה גר יתום — עובר בשלשה לאוין".

נקם) להנקם מן-המזיק לפי צורת הנזק הנקבע בדמיון (במחשבת הניזוק ובדימיונו הלא מדויק), לא תחזל להתעורר עד אשר תעניש את-המזיק לפי אפן הנזק הנקבע בדמיון; ורק כשתענישנו תנוח אותה ההתעוררות ותעדר אותה הצורה מן-הדמיון. יש שתענישהו בקללה ובזיון בלבד ותנוח בדעתה (בהעריכה) את-ערך הנזק שגיע למזיק באותם הדברים ואת-כשתו בהם. ויש שהדבר הוא גדול יותר ולא תשך אותה התעוררות עד שישמד כל-רכושו, ואז תנוח בדעתה את-ערך הצער שהגיע לו באבדן רכושו. ויש שיהא הדבר חמור יותר ולא תנוח עד שתנקם ממנו בגופו במיני מכות וחסור אברים. ויש שיהא הדבר חמור יותר, ולא תנוח אותה ההתעוררות, עד שישך את-נפש המזיק וישמידהו מן המציאות — וזוהי התכלית. ויש שתהיה התעוררות הנפש מועטת מכדי בקשת ענש המזיק מחמת קלות חטאו, עד שתנוח בצעקה וכעס עליו וקללה — אפלו לא ישמע אלו היה נוכח שם. וזה מפרסם ממעשי בעלי החמה והכעס שנפשים שוככת (נרגעת) בשעור כזה בחטאים הקלים מאד, אף-על-פי שלא ידע החוטא על כעסם ולא שמע קללתם. והיה עולה בדעתנו שפונת התורה, שאסרה קללת אדם מישראל, היא: אם הוא שומע את-זה, מחמת הבושה והצער המגיעים לו: אבל קללת החרש כיון שאינו שומע ואינו מצטער בכך, הרי אין חטא בדבר — לפיכך השמיענו שהוא אסור, והזהיר עליו, לפי שאין התורה מקפידה על מצב המתחרף בלבד (שאו יש לאסור רק כאשר מתבייש — כששומע), אלא הקפידה גם על מצב המתחרף, שהזהיר שלא יעורר נפשו לנקמה ולא ירגילנה לכעוס. וכך מצאנו שבעלי הקבלה (חז"ל) הביאו ראיה לאסור קללת כל-אדם מישראל ממה-שנאמר "לא תקלל חרש". ולשון ספרא (פרשת קדושים): "אין לי אלא חרש, מנין לרבות את כל-האדם? תלמוד לומר: 'בעמך לא תאר', אם כן למה נאמר: 'חרש'? מה חרש מיוחד (שכמעט כל מעלתו בזה) שהוא בחיים; יצא המת שאינו בחיים". ובמכללתא (פרשת משפטים שמות כא, יז): "לא

דינו, והוא אמרו: "לא תשא שמע שוא" (שם כג, א) לפי שעל הרב יהיו דברי בעל דין שלא בפני בעל דין — שוא, ולפיכך הזהר הדין מלשמוע אותם הדברים כדי שלא יכנס בדעתו משג בלתי נכון ובלתי אמתי ולשון המכללתא (פרשת משפטים שם): "לא תשא שמע שוא — אזהרה לדין שלא ישמע מבעל דין עד שיהא בעל דינו עמו; אזהרה לבעל דין שלא ישמיע דבריו לדין עד שיהא חברו עמו". ובאזהרה על ענין זה בעצמו אמר: "מדבר שקר תרחק" (שם, ז), כמו שנתבאר בפרק ד' משבועות (לא.). ובכלל לאו זה אמרו עוד: אזהרה למספר לשון הרע, ומקבל לשון הרע, ומעיד עדות שקר, כמו שנתבאר במכות (כג.).

המצוה השט"ז — האזהרה שהזהרנו מלקלל את-הנשיא, והוא אמרו: "ונשיא בעמך לא תאר" (שם כב, כז) וישם זה, כלומר: נשיא, מניחו (מתאר ומתכוין) הכתוב על המלך אשר לו הממשלה, והוא אמרו יתעלה: "אשר נשיא יחטא" (ויקרא ד, כב) והחכמים אומרים אותו בסתם. (נותנים תואר זה) על ראשי ישיבה של שבטים זקנים בלבד. ובכל-התלמוד והמשנה אומרים (חגיגה פרק ב משנה ב — טז): "נשיאים ואבות בית דין, ונשיא ואב בית דין". ועוד אמרו (סנהדרין יט:): "נשיא (הסנהדרין וכדומה בלשון חז"ל) שמחל על כבודו — כבודו מחול; מלך שמחל על כבודו — אין כבודו מחול". ודע שלא זו פולל גם את-הנשיא (שבלשון חז"ל נקרא "נשיא") עם המלך, לפי שענין לאו זה להזהיר מלקלל כל-מי שיש בידו שלטון והוא במעלה הגבוהה ביותר, בין שזו מעלה שלטונית או מעלה תורנית והיא הישיבה. וכך נראה מדיני מצוה זו. והעובר על לאו זה — לוקה.

יום רביעי

מצות לא תעשה שיז.

מצות עשה קעח.

המצוה השי"ז — האזהרה שהזהרנו מלקלל איזה אדם מישראל, והוא אמרו: "לא-תקלל חרש" (ויקרא יט, יד). ושמע ממני מה הוא ענין אמרו: "חרש". כשהנפש מתעוררת (מתוך תאוות

ונפסוק הדין. ולדקדק בכך ככל-האפשר, כדי שלא נשפוט בדבור ראשון ובמהירות, ונרע לזכאים, והוא אמרו יתעלה: "וְדַרְשָׁתָּ וְחִקְרָתָּ וְשָׁאַלְתָּ הֵיטֵב וְהִנֵּה אֲמַת נָכוֹן הַדָּבָר" (דברים יג, טו) וכבר נתבאר דיני מצוה זו וחלוקיה ואיך הן הדרישות ואיך הן החקירות, ואיך חייבים לדקדק בכך ואיך תתקיים העדות או תדחה לפי החקירות האלה, במסכת סנהדרין (מ).

יום שישי

מצות לא תעשה רצא.

המצוה הרצ"א — האזהרה שהזהר העד שלא לדבר בדינו של זה שהוא מעיד עליו אפלו הוא חכם או יודע, הרי זה לא יאה עד וגם) דין ויורה — אלא יעיד במה-שראה וישתוק, והדינים יעשו על פי עדותו כפי מה שיראה להם, והזהר שלא לדבר שום דבר נוסף על העדות. וזהו בדיני נפשות בלבד, והוא אמרו יתעלה: "וְעַד אֶחָד לֹא-יַעֲנֶה בְּנֶפֶשׁ לְמוֹת" (במדבר לה, ל) וכפל את-האזהרה בענין זה ואמר: "לֹא יוֹמַת עַל-פִּי עַד אֶחָד" (דברים יז, ו), כלומר: לא יומת בהוראת העד. ובגמרא סנהדרין אמרו: "וְעַד אֶחָד לֹא-יַעֲנֶה בְּנֶפֶשׁ — בֵּין לְזָכוֹת בֵּין לְחוּבָה". ובארו שטעם הדבר: "משום דמחזי (שנראה) כנוגע בעדותו". ובדיני נפשות בלבד הוא שאסור לו ללמד לא זכות ולא חובה.

שבת קודש

מצות לא תעשה רפח.

המצוה הרפ"ח — האזהרה שהזהרנו מלענוש או להוציא ממון בעדות עד אחד, אפלו היה בתכלית הכשרות, והוא אמרו יתעלה: "לֹא-יָקוּם עַד אֶחָד בָּאִישׁ לְכָל-עֵוֹן וּלְכָל-חַטָּאת" (דברים יט, טו) אמרו (ספרי שם): "לְכָל-עֵוֹן אֵינוֹ קָם, אֲבָל קָם הוּא לְשִׁבוּעָה" (שאם יש עד אחד נגד כפירת הנתבע בחוב התובע — חייב שבועה). וכבר נתבאר דיני מצוה זו במקומות מפוזרים ביבמות וכתובות וסוטה וגטין וקדושין ומקומות שונים בסדר נזיקין.

תקלל חרש" דבר הכתוב באמללין שבאדם". ומה-שאמרנו לוקה — בתנאי שיקלל בשם (השם). וכן אם קלל עצמו — לוקה. הנה נתבאר לך שהמקלל את-חברו בשם — עובר בלאו אחד, והוא אמרו: "לֹא תִקְלַל חֲרַשׁ"; והמקלל איזה דין — עובר בשני לאוין ולוקה שנים; והמקלל נשיא — לוקה שלש. ולשון המקלל (פרשת משפטים שמות כב, כז): "אֲנִי אֶקְרָא נָשִׁיא בְּעַמִּי" אחד נשיא ואחד דין במשמע, ומה תלמוד לומר: "אֲלֵהִים לֹא תִקְלַל"? לחיב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. מכאן אמרו: יש מדבר דבר אחד וחייב עליו משום ארבעה דברים. בן-נשיא שיקלל את-אביו — חייב עליו משום ארבעה דברים: משום האב, ומשום דין, ומשום נשיא, ומשום 'בעמך' מקל-מקום" (סתם אדם). הנה נתבאר מה-שהזכרנו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו בפרק ד' משבועות (לה).

המצוה הקע"ח — הצווי שנוצטוינו להעיד עדות לפני הדינים על כל מה-שאנו יודעים, בין שיש בכך משום מיתת מי שמעידים עליו, או הצלתו; הפסד ממונו או הרוחתו — חייבים אנו להעיר על כל-זה ולהודיע לדינים מה-שראינו או שמענו (מפי אחד הצדדים). וכבר הביאו רבותינו עליהם השלום ראיתם על חייב הגדת העדות ממה-שאמר יתעלה: "וְהוּא עַד אוֹ רָאָה אוֹ יָדַע" (שם ה, א) והעובר על מצוה זו — והוא הכובש עדותו — חטאו גדול, והוא אמרו יתעלה: "אִם-לֹא יִגִּיד וְנִשְׁא עֲוֹנוֹ" (שם). וזהו דבר כללי. אף אם העדות שכבשה היא עדות ממון ונשבע עליה העד תוף כבישתה — חייב קרבן עולה ויורד, כמו שבאר הכתוב (שם, הי) ולפי התנאים הנזכרים בשבועות (פרק ד משנה א — ל). וכבר נתבאר דיני מצוה זו בסנהדרין (פרק ד משנה ה — לו) ובשבועות (שם).

יום חמישי

מצות עשה קעט.

המצוה הקע"ט — הצווי שנוצטוינו לחקור עדות העדים ולדרוש אותה היטב, ואז נעניש

ביאורים למסכת סוטה דף לה עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שקרנים היו, והראיה היא, בשלמא מה שאמרו 'וְנָחַי בְּעֵינֵינוּ כְּהַנְבִּים', לְחַי - מובן, שהרגישו בעצמם כחגבים, אלא מה שאמרו 'וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם', מָנָא הוּוּ יִדְעִי - כיצד ידעו איך נראו בעיניהם של האמוריים, אלא ודאי שקרנים היו. דוחה הגמרא, וְלֹא הָיָא - לא היו שקרנים בזה, שעל סמך מעשה אמרו כן, כִּי הוּוּ מְכַרֵּי אֲבִילַי - כשהיו האמוריים מברים את האבילים בסעודה בחזרתם מבית הקברות, תוֹתִי אֲרִי הוּוּ מְכַרֵּי - היו מברים אותם תחת עצי ארזים, וְכִי חִוְנְהוּ סִלְקוּ יִתְבִּי בְּאִילָנִי - כשראו המרגלים עלו וישבו על האילנות מרוב פחדם, שְׁמַעִי דְקָאָמְרִי - ושמעו המרגלים מראש האילן שהיו האמוריים אומרים, קְחוּנִי אִנְשֵׁי דְדִמּוּ לְקַמְצֵי בְּאִילָנִי - ראינו בעצים אנשים שדומים לממלים.

עוד נאמר בפרשת המרגלים "וַתֵּשָׂא כָל הָעֵדָה וַיִּתְּנוּ אֶת קוֹלָם וַיִּכְבּוּ הָעָם בַּלִּילָה הַהוּא". אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אוֹתוֹ הַיּוֹם שֶׁחֲזָרוּ הַמַּרְגְּלִים מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וּבָכוּ כָל הָעֵדָה, [עָרַכְ] תִּשְׁעָה בָּאֵב הָיָה, אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, הֵן בָּכוּ בְּכִיָּה שֶׁל הָנֶפֶס, וְאֵי אֶקְבַּע לָהֶם יוֹם זֶה בְּכִיָּה לְדוֹרוֹת.

עוד נאמר שם "וַיֹּאמְרוּ כָל הָעֵדָה לְרֹגֹם אוֹתָם בָּאֲבִנִים" וְכַתִּיב בַּחֲמִשָּׁה הַפְּסוּק "וַיִּכְבְּדוּ ה' נִרְאָה בְּאֵהָל מוֹעֵד", אָמַר רַבִּי חִינְיָא בְּרַ אָבָא, מְלַמֵּד שְׁנַמְלֵי אֲבָנִים וּדְרוֹסִים כְּלָפִי מַעֲלָה, כְּבִיכּוּל בְּטַעַם גַּם כְּלָפִי ה' יִתְבָּרַךְ, וּדְרָשׁוּ כֵן מִהַסְמִיכוֹת 'זְכוּד ה' לְלַרְגוֹם אוֹתָם בָּאֲבִנִים'.

עוד נאמר שם "וַיִּמְתּוּ הָאֲנָשִׁים מוֹצִיאֵי דַבַּת הָאֶרֶץ רָעָה בְּמַגְפָּה", אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, שְׁמַתָּה מִתָּה מְשֻׁנָּה, שְׁהָרִי כְּתוּב 'בְּמַגְפָּה' וְלֹא 'בְּמַגְפָּה', מְשַׁמַּע בְּמַגְפָּה מִיּוֹחֶדֶת וְרֹאיוֹהָ לָהֶם בְּמַדָּה כְּגַד מַדָּה. וּמֵהִי הַמִּיתָה הַמְשֻׁנָּה, אָמַר רַבִּי חֲנִינְיָא בְּרַ שְׁפָא, דְּרַשׁ רַבִּי שִׁלָּא אִישׁ כְּפַר תְּמַרְתָּא, מְלַמֵּד שְׁנִשְׁתַּרְכַּב לְשׁוֹנִים מִתּוֹךְ פִּיהֶם, וְנִפְל לְשׁוֹנִים עַל מִיבּוֹרָם, וְהָיוּ תוֹלָעִים יוֹצְאוֹת מִלְּשׁוֹנָם שֶׁנִּפְלְאוּ, וְנִכְנְסוֹת הַתּוֹלָעִים בְּמִיבּוֹרָם, וּמִיבּוֹרָם גַּם יֵצְאוּ תוֹלָעִים וְנִכְנְסוֹת כָּל שׁוֹנִים שֶׁנִּפְלָה עַל טִיבּוֹרָם. וְרַב נֶחֱמָן בְּרַ יֶזְעָק אָמַר, בְּאֶפְסָרָה מִתּוֹ שְׁהִיא בָּאָה עַל לְשׁוֹן הָרַע.

חזרת הגמרא לברייתא שעסקנו לעיל בעניין בקיעת הירדן ומעבר בני ישראל בו, שהכחנים עמדו במקומם עד שעברו כל העם לצד מערב, וְכֵן שְׁעָלָה הָאֶחָדוֹן שְׁבִיטָאֵל מִן הַיַּרְדֵּן, שְׁבוּ הַכְּחָנִים פְּסִיעָה לֵאחֹרֵיהֶם לְצַד מִזְרָה, וְהָיוּ מִים לְמִקְוָם, שְׁנִימָאֵר "וְהָיוּ בַּעֲלוֹת וּבַעֲלוֹת הַכְּחָנִים נוֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית ה' מִתּוֹךְ הַיַּרְדֵּן, נִתְּקוּ בַּפּוֹת רִגְלֵי הַכְּחָנִים אֶל הַחֲרֻבָּה וַיִּשְׁבּוּ מִן הַיַּרְדֵּן לְמִקְוָם וַיִּלְכוּ כְּתֹמֹל שְׁלֹשִׁים עַל כָּל דְּרוֹתֵי", נִמְצָא שֶׁאֲחֵרֵי שֶׁחֲזָרוּ הַכְּחָנִים פְּסִיעָה לֵאחֹרֵיהֶם וּשְׁבוּ מִן הַיַּרְדֵּן כְּבַתְחִילָה, כַּעַת אֲרוֹן וְנוֹשְׂאָיו וְכְחָנִים מִצַּד אֶחָד - מִזְרָה, וַיִּשְׁרָאֵל מִצַּד אֶחָד - מַעֲרָב. וְאֵז נִשָּׂא אֲרוֹן אֶת נוֹשְׂאָיו הַכְּחָנִים וְעָבַר בְּאֹרֵי מַעַל הַיַּרְדֵּן לְצַד הַשְּׂנִי לְשָׂאֵר עִם יִשְׂרָאֵל, שְׁנִימָאֵר "וְהָיוּ בְּאֶשֶׁר תָּם כָּל הָעָם לְעֹבֵר, וְעָבַר אֲרוֹן ה' וְהַכְּחָנִים לִפְנֵי הָעָם". וְעַל דָּבָר זֶה שֶׁלֹּא יָדַע אִתּוֹ עֲזֹא, נִנְעֵשׂ עֲזֹא שְׁנִימָאֵר "וַיִּבְּאוּ עַד גֵּרֵר בִּידֵן וַיִּשְׁלַח עֲזֹא אֶת יָדוֹ לֵאחֹזֵי אֶת הָאֲרוֹן כִּי שִׁמְטוּ הַבָּקָר", אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, עֲזֹא, נוֹשְׂאָיו נִשָּׂא הָאֲרוֹן, וְכַלְעִיל, אֶת עֲצָמוֹ לֹא כָּל שֶׁכֵּן שִׁיכּוּל לִישָׂא, וְעַל כֵּן טַעַם עֲזֹא שֶׁשִּׁלַּח יָדוֹ לֵאחֹזֵי אֶת הָאֲרוֹן.

כיון שהזכר מעשה עזא, ממשיכה הגמרא לברר כמה פסוקים שנאמרו שם. "וַיִּחַר אֶף ה' בְּעֹזָא וַיִּבְהוּ שָׁם עַל הַשֵּׁל" וגו', רַבִּי יוֹחָנָן וְרַבִּי אֶלְעָזָר נַחֲלוֹק בְּבִיאור 'עַל הַשֵּׁל'. חַד אָמַר עַל עֶסְקֵי שֵׁל - הַשְּׁגָה שֶׁשִּׁלַּח יָדוֹ לֵאחֹזֵי בָאֲרוֹן, וְחַד אָמַר שְׁעָשָׂה צִרְכּוֹ בְּפָנָיו - וְשֵׁל" הוּא לְשׁוֹן דְּבַר הַמוֹטֵל מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה.

עוד כתוב בפרשת עזא, 'וַיָּקֶם שָׁם עִם אֲרוֹן הָאֱלֹהִים'. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֵל תַּחֲשׁוּב שְׁעֹזָא אֵיבַד בַּחֲטָאוֹ אֶת חֲלָקוֹ בְּעוֹלָם הַבָּא, אֵלָּא הַמֶּשֶׁךְ בְּעוֹמֵד עַד

וַיִּלְכוּ וַיִּבְּאוּ", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מְשׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחִי, תִּיבַת 'וַיִּלְכוּ' מִיּוֹתֶרֶת, שְׁהָרִי כְּתוּב לִפְנֵי כֵן 'וַיִּשְׁבּוּ', אֵלָּא מְקִישׁ הַלִּיכָה לְבִיָּאָה - לומדים בהקש זה מזה, מִתּוֹ בִּיָּאָה - כִּשְׁבָאוֹ הַמַּרְגְּלִים בַּחֲזָרָה מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הָיוּ בְּעֵצָה רָעָה, אֶף הַלִּיכָה - כִּשְׁבָאוֹ מִהַמְדַּבֵּר לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, הָיוּ בְּעֵצָה רָעָה, שֶׁמִּתְחִילָה הִיָּתָה כּוּוֹנֶתם לְהוֹצִיא דְבָהּ עַל הָאֶרֶץ.

עוד נאמר בפרשת המרגלים, "וַיִּסְפְּרוּ לוֹ וַיֹּאמְרוּ בָּאנוּ אֶל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנוּ וגו' וזאת חלב ודבש היא" וגו', שְׁשִׁיבְחוּ אֶת הָאֶרֶץ, וְכַתִּיב אַחֲרֵי כֵן, שֶׁמִּשְׁמִיכִים לְסַפֵּר "אֶפֶס כִּי עָז הָעָם הָיוּשֵׁב בָּאֶרֶץ וגו'", אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן (סִימָן אֶמ"ת לְבַד"ו לְוִי"ה) מְשׁוּם רַבִּי מֵאִיר, כָּל לְשׁוֹן הָרַע שָׂאִין בּוֹ דְּבַר אֶמֶת בְּתַחֲלִילָתוֹ - שֶׁלֹּא מִתְחִיל הַמַּסְפֵּר בְּדַבְרִים אֱמִתִּים בְּתַחֲלִילָה, אִין מְתַקֵּינִים בְּסוֹפּוֹ - שֶׁמִּחֻזְקִים אוֹתוֹ הַשּׁוֹמְעִים כְּשֶׁקֶרֶן, לִכֵּן גַּם הַמַּרְגְּלִים פָּתְחוּ בְּשִׁבְחָה הָאֶרֶץ תְּחִילָה.

עוד נאמר בהמשך הפרשה שם "וַיִּהְיֶה כָּלֵב אֶת הָעָם אֶל מִשְׁחָה, שֶׁכָּל בֶּן יְפוּנָה הַשְּׁתִּיק אֶת הָעָם 'אֵל מִשְׁחָה' דְּהֵינּוּ בְּדַבְרִים שְׁדִּיבַר עַל מִשְׁחָה, וְחֲשַׁבּוּ הַשּׁוֹמְעִים שֶׁרֹּצָה לְסַפֵּר בְּגוֹתוֹ, וְכַפִּי שֶׁמִּבְּאֵר זֹאת מִיד רַבָּה, אָמַר רַבָּה, שְׁתִּימָה כָּלֵב לְבִנֵּי יִשְׂרָאֵל שֶׁהִקְשִׁיבוּ לְמַרְגְּלִים, בְּדַבְרֵיהֶם אַחֲרֵים פָּתַח [דְּחִיזִי] - רָאָה כָּלֵב בֶּן יְפוּנָה, שִׁהְיָשָׁע דְּקָא מְשִׁתָּע - שֶׁרֹּצָה לְדַבֵּר, אָמְרִי לִי הַמַּתְלוּנִים, דִּין רֹאשׁ קְמִיעָה - זֶה שֶׁרָאָשׁוֹ קְטוּעַ, שָׂאִין לוֹ בְּנִים לִיטוֹל חֶלֶק בִּירוֹשָׁתָהּ הָאֶרֶץ, יִמְלָל - יִדְבַר, בְּתַמִּיחָהּ, וְהַשְּׁתִּיקוּהוּ בְּנוֹיָפָה. אָמַר כָּלֵב בַּלְבּוֹ, אִי מְשִׁתָּעִינָא - אִם אִדְבַר, אָמְרִי כִּי מִיָּלְתָא - יֹאמְרוּ גַם עַלֵי דְבָרִים, וְתַסְמִין לִי - וַיִּשְׁתִּיקוּ אוֹתִי, לִכֵּן אָמַר לָחֵן כֵּךְ, וְכִי זֶה בְּלִבְד עָשָׂה לָנוּ בֶּן עַמְרָם, וְכַשֶּׁהֲתַחֲלִיל לְדַבֵּר בְּסַגְּוֹן זֶה, סְבָרִי בְּגִנּוּתִיָּה קָא מְשִׁתָּעִי - סְבָרוֹ שֶׁרֹּצָה לְדַבֵּר בְּגוֹתוֹ מִשְׁחָה, לִכֵּן אִשְׁתִּיקָהּ, וְאֵז אָמַר לָהּ, אֲכַן לֹא זֶה בַּלְבָד עָשָׂה לָנוּ מִשְׁחָה, אֵלָּא גַם הוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם, וְקָרַע לָנוּ אֶת הַיָּם, וְהִאֲבִילָנוּ אֶת הַיָּם, וְלִכֵּן אִם יֹאמַר לָנוּ מִשְׁחָה עָשָׂה סוֹלְמִוֹת וְעָלָה לְקָרְקִיעַ, וְכִי לֹא נִשְׁמַע לוֹ, בְּתַמִּיחָהּ. וְזֶה מִה שֶׁהַמִּשְׁחָה כָּלֵב 'עָלָה נֶעְלָה וַיִּרְשָׁנוּ אוֹתָהּ' וגו', שֶׁנֶּעְלָה אֶף בְּסוֹלְמוֹת לְקָרְקִיעַ אִם יֵצְאָה אוֹתָנוּ. וּמִמִּשְׁחָה הַפְּסוּק, 'וְהָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר עָלוּ עִמּוֹ אָמְרוּ לֹא נוֹכַל לַעֲלוֹת' וגו', אָמַר רַבִּי חֲנִינְיָא בְּרַ שְׁפָא, דְּבַר גְּדוֹל דְּבָרוֹ מְרַגְלִים בְּאוֹתָהּ שְׁעָה כְּדִי לְסַתּוֹר דְּבָרֵי כָּלֵב, וְכַנְאֵר בַּחֲמִשָּׁה הַפְּסוּק 'כִּי חֹזֶק הוּא מִמֶּנּוּ, וְדוֹרְשִׁים שֶׁלֹּא הַתְּכוּנוֹ 'מִמֶּנּוּ' שֶׁפִּירֹשׁוּ 'מֵאִיתָנוּ', אֵלָּא 'מִמֶּנּוּ' שֶׁפִּירֹשׁוּ 'מֵאִיתָנוּ', אֵל תִּקְרִי 'מִמֶּנּוּ' אֵלָּא 'מִמֶּנּוּ', כְּכִיכּוּל רַצּוֹ הַמַּרְגְּלִים לְמוֹר שֶׁאִפְּלִי בְּעַל הַכִּית אֵינּוּ יוֹכֵל לְהוֹצִיא כָּלּוֹ מִשָּׁם - מִשֵּׁל לְמַפְקִיד אֶצֶל חֲבִירוֹ וְלֹא יוֹכֵל לְקַח פְּקוּדוֹ, חֵס וּשְׁלוֹם כְּכִיכּוּל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לֹא יַעֲלִיחַ לְהוֹצִיא הָאוֹמוֹת הַחֲזוֹקוֹת הָאֵלּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

עוד אמרו המרגלים 'אֶרֶץ אוֹכֵלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא', דְּרַשׁ רַבָּא, אָמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אֲנִי תַשְׁכַּחְתִּיהָ לְמוֹכָה - שֶׁהִרְאִיתִי לָהֶם כִּאִילוֹ הִיא אֶרֶץ אוֹכֵלֶת יוֹשְׁבֶיהָ שֶׁמִּתִּים שֶׁם הַרְבֵּה, וְהֵם - הַמַּרְגְּלִים חֲשָׁבוּ לְרָעָה. וּמִבְּאֵרֵת הַגִּמְרָא, אֲנִי תַשְׁכַּחְתִּיהָ לְמוֹכָה, דְּכָל הִיכָא דְּמָטוּ - כֹּל מִקּוֹם שֶׁהִגִּיעוּ הַמַּרְגְּלִים, מִתַּת חֲשִׁיבָא דִּיהֵרוֹ - מִתַּת אֲדָם חֲשׁוֹב מִיּוֹשְׁבֵי הָאֶרֶץ, כִּי הִיכִי דִּנְתַּרְדּוּ וְלֹא לִשְׁאֵל אֲבַתְרִיחֵהוּ - כְּדִי שִׁהִיּוּ הָאֲמֹרִיִּים טְרוּדִים וְלֹא יִשְׁאֲלוּ מִיָּהֶם הַמַּרְגְּלִים. וְאִיכָא דְּאָמְרִי אִיּוֹב נָח נִפְשִׁיָּה - וַיֵּשׁ אוֹמְרִים שֶׁאִיּוֹב מִתַּת בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, כְּדִי שֶׁלֹּא תִּגַּן וְכוּתוֹ עֲלֵיהֶם, וְזֶה מִה שֶׁאֲמָרוּ יְהוֹשֻׁעַ וְכָלֵב 'סֵר צֶלֶם מַעֲלֵיהֶם'. מִמִּשְׁכִּיבָה הַגִּמְרָא, כִּיּוֹן שֶׁמִּתּוֹ הָאֲנָשִׁים דְּלַעֲלִי, וְאֲמַרְדּוֹ בּוֹלִי עֲלֵמָא בְּתַסְפִּידָא - וְהַתְּעַסְקוּ כָּל הָאֲמֹרִיִּים בַּהֲסַפֵּר, וְהִידָה הַדְּבַר לְטוֹבָה מֵאֵת ה', אֶךְ הַמַּרְגְּלִים הֵם חֲשָׁבוּ לְרָעָה, שֶׁהִרְבָּה אֲנָשִׁים מִתִּים שֶׁם בְּכָל מִקּוֹם, לִכֵּן אֲמָרוּ 'אֶרֶץ אוֹכֵלֶת יוֹשְׁבֶיהָ הִיא'.

עוד תיארו המרגלים 'וְנָחַי בְּעֵינֵינוּ כְּהַנְבִּים וְכֵן הָיִינוּ בְּעֵינֵיהֶם' וגו', וּמִבְּאֵרֵת הַגִּמְרָא, אָמַר רַב מְשִׁשְׂאֵא, הַמְרַגְלִים שֶׁקָּרִי הוּוּ -

אלו נאמרין פרק שביעי דף לה עמוד א סוטה

למקומם. שהכהנים עמדו במקומם עד שעברו כל העם וכשעברו נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה ונמשכו לאחוריהם פסיעה אחת נמצאו כהנים מצד זה בו' ואע"ג דההוא קרא דיהי כאשר תם כל העם לעבור קדים דמשמע דהאי נתקו רגלי הכהנים בעבר השני כתיב לא הוי הכי אלא אין מוקדם ומאוחר דאי

כסדרן כתיב הא נפקי להו מן הירדן דכתיב ויעברו ארון ה' והכהנים לפני העם והעם עלו וכיון דארון והכהנים עלו ועברו אחריהם עד שבאו לפניהם הרי יצאו מן הירדן ומאי תו דקאמר ויהי ויהושע את הכהנים לאמר עלו מן הירדן אלא אין מוקדם ומאוחר והאי עלו מן הירדן דקאמר להו הכי קאמר להו סלקו רגליכם לאחוריהם ועודם בעבר המזרחית וכתבי בתריה נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה וישבו מי הירדן אל מקומם: נשא ארון את נושאיו ועבר. והיינו קרא קמא דכתיב יהי כאשר תם כל העם לעבור (ויעברו) ארון ה' וגו': על עסקי שלו. שגגה ששגג לאחור בו: שעשה צרכיו. ושל לשון כי ישל זיתך (דכ"ט) ובשלייתה (ס"ט) דבר המוטל מלמעלה למטה: הארון קיים לעולם. שהרי נגנו כדאמר בימא (ק"ב) שגגו יאשיהו: חררה. כגונה שאופך על פני הגחלים: נענש דוד. שמת עוזא על דה: זמירות היו לי חוקך בבית מגורי. כשהייתי בורח מפני אויבי ואגור מפניהם הייתי משתעשע בחוקך והיו לי זמירות לשעשעני: התעף. לשון (כפול) וכפול מתרגמין ויתעוף (פס"ט) שאם תכפול ענין לסתום עין בהסח הדעת מהסתכל בהן מיד ואיננו: לא נתן. עגלות משה לבני קהת לפי שיש עליהם לשאת בבתן כי לא היו ממונים אלא על דבר קדושת הארון והשולחן (והמנורה ומזבח הזהב): ויך באנשי בית שמש. לא בהך הבאת דוד כתיב אלא כשהביאיהו הפרות מפלשתים ואידי דאיירי בארון נקט לה: משום דראו ונסתכלו בו ויך בתמיה: קוצרין ומשתחווים היו. לא בטלו ממלאכתן לכבודו והאי ראו לשון ביון כמו אל תראוני שאני שחרחרת (מ"ז א'): מאן

וילכו ויבאו. לא גרסינן וכתבי [אלא] וילכו יתירא הוא כיון דכתיב (ולעיל) וישבו לא הוה ליה למימר אלא ויבאו אל משה וגו': מקיש הליכתו. שהלכו לתור לביאתו: אף הליכתו בעצה רעה. שמתחילה להוציא דבה נתכונה: אינו מתקיים. שמהזיקין אותן השומעין כבדאין לפיכך אומר דבר אמת תחילה כדי

שיאמינו ואף מרגלים לכך פתחו בשבח הארץ תחילה: ויהם. שיתקו: אל משה. בדברים שהתחיל לדבר במשה והיו סבורים שבגנותו רצה לספר: שהסיתם בדברים. כדמפרש ואזיל: דחוייה. כלב ליהושע שרצה לדבר ושיתקוהו בנזיפה ואמרו לו ראש הקטוע ידבר מי שראשו קטוע שאין לו בנים ליתול חלק בארץ הוא ידבר בפניהם: ותסמין לי. משתקן אותי: עלה נעלה. אף לשמים אם יצוה עלינו: ממנו. מן הקב"ה: אל תקרי. לא גרס שאין הפרש קריה בין ממנו הנאמר על יחיד שנדרים עליו לממנו של רבים שאומרים על עצמן: אינו יכול להוציא כליו. אם הפקידים שם: בעל הבית. אדון העולם: אני חשבתיה לטובה. שהראיתיה להם כאוכלת יושביה שמתים בה תדיר: שכיב אויב. שלא תגן וכתבו עליהם והיינו דקאמר כלב סר צלם מעליהם: ה"ג ולא היא כי הווי מברי אבילי תותי ארזי הווי מברי. ולא היו שקרנים בזאת (ולא היו נראים בהן שקרנים) דאינהו שמעינהו לאמוריים שקורין אותן חגבים דכי הווי אמוריים מברין את אביליהם כשחורין מן הקבר כדאמר לעיל דכל היכא דמטו שכיב חשיבא מנייהו ומברין לאבל סעודה לנחמו תותי ארזי הווי מברי להו: וכדחויניהו. והם יראים לעמוד לפניהם סלקו ויתבי באילני: וזרקום כלפי מעלה. (שד"י) [שרצו] לרגום אותם (וקאין נמי אכבדו ה': כמנפח. מדלא קרינן במנפה משמע במיוחדת וראייה להם במדה כנגד מדה: באסכרה מתו. שהיא באה על לשון הרע כדאמרין בבמה מרליקין (סנה דף ק"ג) וכיון שעלה בו'. סיפא דברייא דלעיל היא אלא אידי דתנא בה ומכאן אתה מחשב לאשכול נקט לה לפרשת מרגלים הכא: שבו המים

העדה לרגום אותם באבנים וכתבי וכבוד ה' נראה באהל מועד אמר רבי חייא בר אבא מלמד שנמלו אבנים וזרקום כלפי מעלה וימותו האנשים מוציא דבת הארץ רעה כמנפה אמר רבי שמעון בן לקיש שמתו מיתה משונה אמר רבי חנינא בר פפא דרש ר' שילא איש כפר תמרתא מלמד שנשתרבב לשונם ונפל על טיבורם והיו תולעים יוצאות מלשונם ונכנסות בטיבורם ומטיבורם ונכנסות בלשונם ורב נחמן בר יצחק אמר באסכרה מתו: וכיון שעלה האחרון שבישראל

מן הירדן חזרו מים למקומן שנאמר ויהי בעלות הכהנים נושאי ארון ברית ה' מתוך הירדן נתקו כפות רגלי הכהנים אל החרבה וישבו מי הירדן למקומם וילכו כתמול שלשום על כל גדותיו נמצא ארון ונושאו וכהנים מצד אחד וישראל מצד אחד נשא ארון את נושאו ועבר שנאמר ויהי כאשר תם כל העם לעבור ויעברו ארון ה' והכהנים לפני העם ועל דבר זה נענש עוזא שנאמר ויבאו עד גורן כידון וישלח עוזא את ידו לאחור את הארון אמר לו הקב"ה עוזא נושאי נשא עצמו לא כל שכן ויחר אף ה' בעוזא ויכהו שם על השל וגו' רבי יוחנן ור"א חד אמר על עסקי שלו וחד אמר שעשה צרכיו בפניו וימת שם עם ארון האלהים א"ר יוחנן עוזא בא לעוה"ב שנאמר עם ארון האלהים מה ארון לעולם קיים אף עוזא בא לעוה"ב ויחר לדוד על אשר פרץ ה' פרץ בעוזא א"ר אלעזר שנשנתו פניו כחררה אלא מעתה כל היכא דכתיב ויחר ה"ג התם כתיב אף הכא לא כתיב אף דרש רבא מפני מה נענש דוד מפני שקרא לדברי תורה זמירות שנאמר זמירות היו לי חוקך בבית מגורי אמר לו הקב"ה ד"ת שכתוב בהן התעף ענין בו ואיננו אתה קורא אותן זמירות הריני מכשילך בדבר שאפילו תינוקות של בית רבן יודעין אותו דכתיב ולבני קהת לא נתן כי עבודת הקודש וגו' ואיהו אתייה בעגלתא ויך באנשי בית שמש כי ראו בארון משום דראו ויך (אלהים) רבי אבהו ורבי אלעזר חד אמר קוצרין ומשתחווים היו וחד אמר מילי נמי אמור

אלו נאמרין

פרק שביעי דף לה עמוד ב

סוטה

מאן אמרין דאמרין. מי הבעיך כשבעת ולא הצלת את עצמך מן השבייה ועתה מי מפייסך כשנפייסת לבא מאלך: וכתוב **שבעה פרים ושבעה אילים**. בדברי הימים והבי רישיה דקרא ויהי בעזור אלהים את הלויים נושאי ארון ברית ה' ויזכו שבעה ושבעה פרים ושבעה אילים: **מילאת כל ארץ ישראל במות**.

מזבחות דעל כל פסיעה מזבח: **כתיב** בידון. בדברי הימים כתיב ויבאו עד גורן כידון וישלח עוזא וגו' ובשמואל כתיב גורן נכון: בתחלה. כשבא הארון שם נעשה להם ככידון ההורג שהרג עוזא: ולבסוף. לאחר שנשתתה שם ששה חדשים בבית עובד אדום נעשה נכון שהכין את ביתו

דכתיב (משול כ ו) ויברך ה' את עובד אדום (אשתו ושמה כלותיה) אשתו של עובד אדום ושמה כלותיה ילדו ששה ששה בכרס אחד והיינו דכתיב פעלתי השמיני כי ברכו אלהי' (ד"ה כו) וכתוב אח"כ ששים ושנים לעובד אדום ושמיני בשם ר' מנחם בר' חלבו גורן נכון הוא גורן ארונה היבסי וא"כ הוא ה"ג בתחילה נכון ולבסוף כידון על שם המזבח שתחילתו בנוי וסופו חרב וכידון לשון שבר חורבן הוא כמו ידאו ענינו כידו (א"ח כ"א): **נמצאת**. סיפא דברייתא דלעיל הוא אלא משום דתנא בה ועל דבר זה נעשה עוזא אפסוקיה בכל הני: **שהעמיד משה בעבר הירדן בערבות מוא**. ותנא דברייתא כי קאי בארץ כנען קרי עבר המזרח עבר הירדן וכי קאי בערבות מוא או בשאר המסעות קרי ארץ כנען עבר הירדן והוא עבר המערבי: **בגלגל**. לאחר שבנו מן המזבח בהר עיבל קיפלום והביאום לגלגל וקבעום שם: **כיצד כתבו**. על המזבח בהר עיבל: **היאך למדו אומות העולם**. העתיקות תורה הלא לא נצטוו לכתובה בשבעים לשון אלא לבא וללמדה כל הרוצה שלא יהא פתחון פה לאותם האומות לומר לא היה לנו מדיכן ללומדה: **נוסרין שלהן**. סופרים שלהם והם קורין אותן נוסרין: **והשיאות**. והעתיקה כלומר נטלה משם ע"י העתקה: **וכתבו מלמדה**. בסוף הדף למען אשר לא ילמדו עוד וגו' לעיל מינה כתיב כי החרם תחרימם ודבר זה כתבו למטה להודיע לשבעה אומות היושבים חוץ מגבולי ישראל שלא נצטוו להחרימם אלא אותן שבתוך גבולם נצטוו להחרימם כדי שלא ילמדו אותנו מעשיהם המקולקלים אבל אתם היושבים חוצה להם אתם חוזרין בתשובה נקבל אתכם ושתוכה אין מקבלין שמחמת יראה עושין וד"ג לה בהדיא בתוספתא (פ"ג) אם אתם חוזרין בכם אנו מקבלים אתכם: **מ"ט דר"ש**. דאמר על גבי סיד כתובה: **על עסקי סיד**. שהתורה נכתבה עליו והיתה מגולה לפניהם ולא למדוה: **אלא שריפה**.

מאן אמרין דאמרין. מי הבעיך כשבעת ולא הצלת את עצמך מן השבייה ועתה מי מפייסך כשנפייסת לבא מאלך: וכתוב **שבעה פרים ושבעה אילים**. בדברי הימים והבי רישיה דקרא ויהי בעזור אלהים את הלויים נושאי ארון ברית ה' ויזכו שבעה ושבעה פרים ושבעה אילים: **מילאת כל ארץ ישראל במות**. מזבחות דעל כל פסיעה מזבח: **כתיב** בידון. בדברי הימים כתיב ויבאו עד גורן כידון וישלח עוזא וגו' ובשמואל כתיב גורן נכון: בתחלה. כשבא הארון שם נעשה להם ככידון ההורג שהרג עוזא: ולבסוף. לאחר שנשתתה שם ששה חדשים בבית עובד אדום נעשה נכון שהכין את ביתו דכתיב (משול כ ו) ויברך ה' את עובד אדום (אשתו ושמה כלותיה) אשתו של עובד אדום ושמה כלותיה ילדו ששה ששה בכרס אחד והיינו דכתיב פעלתי השמיני כי ברכו אלהי' (ד"ה כו) וכתוב אח"כ ששים ושנים לעובד אדום ושמיני בשם ר' מנחם בר' חלבו גורן נכון הוא גורן ארונה היבסי וא"כ הוא ה"ג בתחילה נכון ולבסוף כידון על שם המזבח שתחילתו בנוי וסופו חרב וכידון לשון שבר חורבן הוא כמו ידאו ענינו כידו (א"ח כ"א): **נמצאת**. סיפא דברייתא דלעיל הוא אלא משום דתנא בה ועל דבר זה נעשה עוזא אפסוקיה בכל הני: **שהעמיד משה בעבר הירדן בערבות מוא**. ותנא דברייתא כי קאי בארץ כנען קרי עבר המזרח עבר הירדן וכי קאי בערבות מוא או בשאר המסעות קרי ארץ כנען עבר הירדן והוא עבר המערבי: **בגלגל**. לאחר שבנו מן המזבח בהר עיבל קיפלום והביאום לגלגל וקבעום שם: **כיצד כתבו**. על המזבח בהר עיבל: **היאך למדו אומות העולם**. העתיקות תורה הלא לא נצטוו לכתובה בשבעים לשון אלא לבא וללמדה כל הרוצה שלא יהא פתחון פה לאותם האומות לומר לא היה לנו מדיכן ללומדה: **נוסרין שלהן**. סופרים שלהם והם קורין אותן נוסרין: **והשיאות**. והעתיקה כלומר נטלה משם ע"י העתקה: **וכתבו מלמדה**. בסוף הדף למען אשר לא ילמדו עוד וגו' לעיל מינה כתיב כי החרם תחרימם ודבר זה כתבו למטה להודיע לשבעה אומות היושבים חוץ מגבולי ישראל שלא נצטוו להחרימם אלא אותן שבתוך גבולם נצטוו להחרימם כדי שלא ילמדו אותנו מעשיהם המקולקלים אבל אתם היושבים חוצה להם אתם חוזרין בתשובה נקבל אתכם ושתוכה אין מקבלין שמחמת יראה עושין וד"ג לה בהדיא בתוספתא (פ"ג) אם אתם חוזרין בכם אנו מקבלים אתכם: **מ"ט דר"ש**. דאמר על גבי סיד כתובה: **על עסקי סיד**. שהתורה נכתבה עליו והיתה מגולה לפניהם ולא למדוה: **אלא שריפה**.

מאן אמרין דאמרין. מי הבעיך כשבעת ולא הצלת את עצמך מן השבייה ועתה מי מפייסך כשנפייסת לבא מאלך: וכתוב **שבעה פרים ושבעה אילים**. בדברי הימים והבי רישיה דקרא ויהי בעזור אלהים את הלויים נושאי ארון ברית ה' ויזכו שבעה ושבעה פרים ושבעה אילים: **מילאת כל ארץ ישראל במות**. מזבחות דעל כל פסיעה מזבח: **כתיב** בידון. בדברי הימים כתיב ויבאו עד גורן כידון וישלח עוזא וגו' ובשמואל כתיב גורן נכון: בתחלה. כשבא הארון שם נעשה להם ככידון ההורג שהרג עוזא: ולבסוף. לאחר שנשתתה שם ששה חדשים בבית עובד אדום נעשה נכון שהכין את ביתו דכתיב (משול כ ו) ויברך ה' את עובד אדום (אשתו ושמה כלותיה) אשתו של עובד אדום ושמה כלותיה ילדו ששה ששה בכרס אחד והיינו דכתיב פעלתי השמיני כי ברכו אלהי' (ד"ה כו) וכתוב אח"כ ששים ושנים לעובד אדום ושמיני בשם ר' מנחם בר' חלבו גורן נכון הוא גורן ארונה היבסי וא"כ הוא ה"ג בתחילה נכון ולבסוף כידון על שם המזבח שתחילתו בנוי וסופו חרב וכידון לשון שבר חורבן הוא כמו ידאו ענינו כידו (א"ח כ"א): **נמצאת**. סיפא דברייתא דלעיל הוא אלא משום דתנא בה ועל דבר זה נעשה עוזא אפסוקיה בכל הני: **שהעמיד משה בעבר הירדן בערבות מוא**. ותנא דברייתא כי קאי בארץ כנען קרי עבר המזרח עבר הירדן וכי קאי בערבות מוא או בשאר המסעות קרי ארץ כנען עבר הירדן והוא עבר המערבי: **בגלגל**. לאחר שבנו מן המזבח בהר עיבל קיפלום והביאום לגלגל וקבעום שם: **כיצד כתבו**. על המזבח בהר עיבל: **היאך למדו אומות העולם**. העתיקות תורה הלא לא נצטוו לכתובה בשבעים לשון אלא לבא וללמדה כל הרוצה שלא יהא פתחון פה לאותם האומות לומר לא היה לנו מדיכן ללומדה: **נוסרין שלהן**. סופרים שלהם והם קורין אותן נוסרין: **והשיאות**. והעתיקה כלומר נטלה משם ע"י העתקה: **וכתבו מלמדה**. בסוף הדף למען אשר לא ילמדו עוד וגו' לעיל מינה כתיב כי החרם תחרימם ודבר זה כתבו למטה להודיע לשבעה אומות היושבים חוץ מגבולי ישראל שלא נצטוו להחרימם אלא אותן שבתוך גבולם נצטוו להחרימם כדי שלא ילמדו אותנו מעשיהם המקולקלים אבל אתם היושבים חוצה להם אתם חוזרין בתשובה נקבל אתכם ושתוכה אין מקבלין שמחמת יראה עושין וד"ג לה בהדיא בתוספתא (פ"ג) אם אתם חוזרין בכם אנו מקבלים אתכם: **מ"ט דר"ש**. דאמר על גבי סיד כתובה: **על עסקי סיד**. שהתורה נכתבה עליו והיתה מגולה לפניהם ולא למדוה: **אלא שריפה**.

מאן אמרין דאמרין. מי הבעיך כשבעת ולא הצלת את עצמך מן השבייה ועתה מי מפייסך כשנפייסת לבא מאלך: וכתוב **שבעה פרים ושבעה אילים**. בדברי הימים והבי רישיה דקרא ויהי בעזור אלהים את הלויים נושאי ארון ברית ה' ויזכו שבעה ושבעה פרים ושבעה אילים: **מילאת כל ארץ ישראל במות**. מזבחות דעל כל פסיעה מזבח: **כתיב** בידון. בדברי הימים כתיב ויבאו עד גורן כידון וישלח עוזא וגו' ובשמואל כתיב גורן נכון: בתחלה. כשבא הארון שם נעשה להם ככידון ההורג שהרג עוזא: ולבסוף. לאחר שנשתתה שם ששה חדשים בבית עובד אדום נעשה נכון שהכין את ביתו דכתיב (משול כ ו) ויברך ה' את עובד אדום (אשתו ושמה כלותיה) אשתו של עובד אדום ושמה כלותיה ילדו ששה ששה בכרס אחד והיינו דכתיב פעלתי השמיני כי ברכו אלהי' (ד"ה כו) וכתוב אח"כ ששים ושנים לעובד אדום ושמיני בשם ר' מנחם בר' חלבו גורן נכון הוא גורן ארונה היבסי וא"כ הוא ה"ג בתחילה נכון ולבסוף כידון על שם המזבח שתחילתו בנוי וסופו חרב וכידון לשון שבר חורבן הוא כמו ידאו ענינו כידו (א"ח כ"א): **נמצאת**. סיפא דברייתא דלעיל הוא אלא משום דתנא בה ועל דבר זה נעשה עוזא אפסוקיה בכל הני: **שהעמיד משה בעבר הירדן בערבות מוא**. ותנא דברייתא כי קאי בארץ כנען קרי עבר המזרח עבר הירדן וכי קאי בערבות מוא או בשאר המסעות קרי ארץ כנען עבר הירדן והוא עבר המערבי: **בגלגל**. לאחר שבנו מן המזבח בהר עיבל קיפלום והביאום לגלגל וקבעום שם: **כיצד כתבו**. על המזבח בהר עיבל: **היאך למדו אומות העולם**. העתיקות תורה הלא לא נצטוו לכתובה בשבעים לשון אלא לבא וללמדה כל הרוצה שלא יהא פתחון פה לאותם האומות לומר לא היה לנו מדיכן ללומדה: **נוסרין שלהן**. סופרים שלהם והם קורין אותן נוסרין: **והשיאות**. והעתיקה כלומר נטלה משם ע"י העתקה: **וכתבו מלמדה**. בסוף הדף למען אשר לא ילמדו עוד וגו' לעיל מינה כתיב כי החרם תחרימם ודבר זה כתבו למטה להודיע לשבעה אומות היושבים חוץ מגבולי ישראל שלא נצטוו להחרימם אלא אותן שבתוך גבולם נצטוו להחרימם כדי שלא ילמדו אותנו מעשיהם המקולקלים אבל אתם היושבים חוצה להם אתם חוזרין בתשובה נקבל אתכם ושתוכה אין מקבלין שמחמת יראה עושין וד"ג לה בהדיא בתוספתא (פ"ג) אם אתם חוזרין בכם אנו מקבלים אתכם: **מ"ט דר"ש**. דאמר על גבי סיד כתובה: **על עסקי סיד**. שהתורה נכתבה עליו והיתה מגולה לפניהם ולא למדוה: **אלא שריפה**.

מאן אמרין דאמרין. מי הבעיך כשבעת ולא הצלת את עצמך מן השבייה ועתה מי מפייסך כשנפייסת לבא מאלך: וכתוב **שבעה פרים ושבעה אילים**. בדברי הימים והבי רישיה דקרא ויהי בעזור אלהים את הלויים נושאי ארון ברית ה' ויזכו שבעה ושבעה פרים ושבעה אילים: **מילאת כל ארץ ישראל במות**. מזבחות דעל כל פסיעה מזבח: **כתיב** בידון. בדברי הימים כתיב ויבאו עד גורן כידון וישלח עוזא וגו' ובשמואל כתיב גורן נכון: בתחלה. כשבא הארון שם נעשה להם ככידון ההורג שהרג עוזא: ולבסוף. לאחר שנשתתה שם ששה חדשים בבית עובד אדום נעשה נכון שהכין את ביתו דכתיב (משול כ ו) ויברך ה' את עובד אדום (אשתו ושמה כלותיה) אשתו של עובד אדום ושמה כלותיה ילדו ששה ששה בכרס אחד והיינו דכתיב פעלתי השמיני כי ברכו אלהי' (ד"ה כו) וכתוב אח"כ ששים ושנים לעובד אדום ושמיני בשם ר' מנחם בר' חלבו גורן נכון הוא גורן ארונה היבסי וא"כ הוא ה"ג בתחילה נכון ולבסוף כידון על שם המזבח שתחילתו בנוי וסופו חרב וכידון לשון שבר חורבן הוא כמו ידאו ענינו כידו (א"ח כ"א): **נמצאת**. סיפא דברייתא דלעיל הוא אלא משום דתנא בה ועל דבר זה נעשה עוזא אפסוקיה בכל הני: **שהעמיד משה בעבר הירדן בערבות מוא**. ותנא דברייתא כי קאי בארץ כנען קרי עבר המזרח עבר הירדן וכי קאי בערבות מוא או בשאר המסעות קרי ארץ כנען עבר הירדן והוא עבר המערבי: **בגלגל**. לאחר שבנו מן המזבח בהר עיבל קיפלום והביאום לגלגל וקבעום שם: **כיצד כתבו**. על המזבח בהר עיבל: **היאך למדו אומות העולם**. העתיקות תורה הלא לא נצטוו לכתובה בשבעים לשון אלא לבא וללמדה כל הרוצה שלא יהא פתחון פה לאותם האומות לומר לא היה לנו מדיכן ללומדה: **נוסרין שלהן**. סופרים שלהם והם קורין אותן נוסרין: **והשיאות**. והעתיקה כלומר נטלה משם ע"י העתקה: **וכתבו מלמדה**. בסוף הדף למען אשר לא ילמדו עוד וגו' לעיל מינה כתיב כי החרם תחרימם ודבר זה כתבו למטה להודיע לשבעה אומות היושבים חוץ מגבולי ישראל שלא נצטוו להחרימם אלא אותן שבתוך גבולם נצטוו להחרימם כדי שלא ילמדו אותנו מעשיהם המקולקלים אבל אתם היושבים חוצה להם אתם חוזרין בתשובה נקבל אתכם ושתוכה אין מקבלין שמחמת יראה עושין וד"ג לה בהדיא בתוספתא (פ"ג) אם אתם חוזרין בכם אנו מקבלים אתכם: **מ"ט דר"ש**. דאמר על גבי סיד כתובה: **על עסקי סיד**. שהתורה נכתבה עליו והיתה מגולה לפניהם ולא למדוה: **אלא שריפה**.

שלושה מיני אבנים היו. ירושלמי ג' מיני אבנים הן אבני המלון ואבנים שהניחום ירושע תחת כפות רגלי הכהני ואיסטיליות שנתן להם משה אמר רבי יוחנן פשוט לן ארבעה מיני אבנים הן אמר ר' סימון בר זבדא ויאות און תימר אבני המלון לשעם היו ונגזנו און תימר אבנים שהקים ירושע תחת כפות רגלי הכהנים משקופות הן במים און תימר איסטיליות שנתן להן משה כבר נכנסו עמיהן לארץ אלא אם כן במה אנו קיימין באלבנים שהקים ירושע להן על גב הירדן:

כיצד כתבו ישראל את התורה.

על גבי המזבח כתובה אבל בירושלמי תני על אבני המלון נכתבו דברי ר' יהודה ר' יוסי אמר על אבני מזבח נכתבו מאן דלמר על אבני המלון בכל יום ויום אומות העולם היו משלחין נוסרין ומשיאין את התורה שהיתה כתובה בשבעים לשון מ"ד על אבני המזבח לא לשעם היו ונגזנו [ועוד] הוא מעשה נסים נתן הקב"ה ביום בלב כל אומה ואומה והשיאו את התורה שהיתה כתובה בע' לשון מ"ד על אבני המלון נכתבו ניחא וזאת אותם בסיד אלא מאן דלמר על אבני המזבח [ונכתבו מאין] וזאת בסיד בין כל און ואון:

ועל דבר זה נתחתם גזר דינם לברך שחת. ואם תאמר תיפוק ליה דבשעת מתן תורה החזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ואל קבלו וי"ל דעונם זה גדול הוא שלאחר שהיתה כתובה בידם ולא רצו ללמוד ומיהו תימיה והאמר בפ"ק דמסכת ע"י (דף כ"ג) דעדיין יס להן פתחון פה שיאמרו כלום כפית עלינו הרי כגיגית כישראל וכל זמן שיש להן פתחון פה איך נתחתם גזר דינם:

לרבות כנענים שכתובה לארץ. תימיה היאך קבלו לרחש שהרי היא היתה מכנענים שכתובה כדליתא בספרי בפרשת בהעלותך ומה אם מי שהיתה מעם שנאמר בו לא תחיה כל נשמה ועל שקירבה עמיה כד קירבה המקום [וארצו קאי ואמרין נמי במס' מגילה (דף ק"ז) שנתגיירה ונכבד ירושע והכא משמע דכנענים שכתובה לדברי הכל שאין מקבלין אותן ושמה על פי הדיבור היה ואמר לו שקודם שהתחילו המלחמה היו מקבלין שהרי כתיבת התורה על גבי האבנים היה קודם שהתחילו במלחמה ואפילו הכי לא היו מקבלין אלא היושבים חוץ לגבול ישראל כמו שפרש"י ואי היה מנינו למימר דאם היו חוזרין אז בכתובה בשעת שכתבו את התורה אפילו כנענים שכתובה היו מקבלין ואפילו לר' יהודה

ולמען אשר לא ילמדו אתכם לעשות קאי נמי אשבעה אומות והכי משמע נמי לשון הספרי בפרשת שופטים ואסתרין למען אשר לא ילמדו אתכם לעשות [ומלמד] שאם עושין תשובה אין נהרגין אין מקבלין אותן לא קטני אלא אין נהרגין משמע אותם שזוה הקב"ה לא תחיה כל נשמה אין נהרגין ולא נאמר לא תחיה כל נשמה אלא לאחר שהתחילו ירושע במלחמה שהרי ירושע שלח שלש פרעונגמאות הרובה להשלים ישלים להלחם ילחם אלמלא אותן שהיו רואין להשלים לא היה הורגן [ונרדף לומר] אותן שהיו רואין להשלים קודם שהתחילו במלחמה ראשון ואף רחב קיבלה עליה קודם שכתובה במלחמה ולא נחלקו רבי יהודה ורבי שמעון אלא בצאות כנענים שחזו לגבולים אם מקבלין אותם לאחר בחשון דרבי שמעון לא אינטריך למימר הא למדת שאם חוזרים בכתובה מקבלין אותן אלא אכנענים שכתובה לארץ ולאחר שהתחילו במלחמה שדינם כדין [שאר] אומות שמקבלין מהן לעולם:

ביאורים למסכת סוטה דף לה עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

בהר עיבל, הוא אומר "וְכַתְּבָתָּ עֲלֵיהֶן וְעַל הָאֲבָנִים אֵת כָּל דְּבַר הַתּוֹרָה הַזֹּאת בָּאֵר הַיָּבֵשׁ וְגו'". וְאֵתְנָא - נלמד בגזירה שוה, 'בָּאֵר' / 'בָּאֵר', כשם שלגבי 'בָּאֵר' שבפרשת כי תבא, בענין האבנים שצוה משה להקים בהר עיבל, מוזכר שם הקמת אבנים, כך לגבי 'בָּאֵר' שבתחילת ספר דברים, שהיה בארץ מואב היה שם הקמת אבנים. וְאַחֲרֵי שֶׁהָקִים יְהוֹשֻׁעַ כְּתוּב תִּירְדּוּ, שְׁנֵאמַר "וְשֵׁתִים עֲשָׂרָה אֲבָנִים הָקִים יְהוֹשֻׁעַ כְּתוּב תִּירְדּוּ תַּחַת מִצֵּב רַגְלֵי הַכְּהֲנִים נִשְׁאִי אֶרֶן הַבְּרִית". וְאַחֲרֵי שֶׁהָקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּגִלְגָל מֵאֲבָנֵי הַמִּזְבֵּחַ שֶׁבָּנוּ בַּהֲרַ עֵיבֶל, שְׁנֵאמַר "וְאֵת שֵׁתִים עֲשָׂרָה הָאֲבָנִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר לָקְחוּ מִן הַיַּרְדֵּן הָקִים יְהוֹשֻׁעַ בְּגִלְגָל וְגו'".

תִּנּוּ רַבָּנִי, בִּיצֵד כְּתִבּוּ יִשְׂרָאֵל אֵת הַתּוֹרָה עַל הַמִּזְבֵּחַ בַּהֲרַ עֵיבֶל, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, עַל גְּבֵי אֲבָנִים כְּתִבּוּ, שְׁנֵאמַר "וְכַתְּבָתָּ עַל הָאֲבָנִים אֵת כָּל דְּבַר הַתּוֹרָה הַזֹּאת בָּאֵר הַיָּבֵשׁ וְגו'". וְאַחֲרֵי כֵן סָדוּ אוֹתָן בְּסִיד, שְׁנֵאמַר "וְהִקְמַתָּ לָךְ אֲבָנִים גְּדוּלוֹת וְשִׁדַּת אוֹתָם בְּשִׁיד". אָמַר לֹא רַבִּי שְׁמַעוֹן לְרַבִּי יְהוּדָה, לְרַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁדוּ בְּסִיד עַל הַכְּתָב, הֵיאָד לְמִדּוֹ אוֹמוֹת שֶׁל אוֹתוֹ הִזְמִין אֵת הַתּוֹרָה, וְאִיךְ יִקְרְאוּהָ שֶׁלֹּא יִהְיֶה פֶתַח פֶּה לְחַם לֹמֵר לֹא הִיא לִנּוּ מִדִּיכֵן לְלֹמְדָהּ. אָמַר לֹא רַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן, בִּינָה יְתִירָה נָתַן בָּהֶם תְּקִדּוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְאוֹמוֹת, וְשִׁינּוּ נִזְמִירִין - סוֹפְרִים שֶׁלָּהֶן, וְקִילְפּוֹ אֵת הַסִּיד וְהַשִּׂיאוֹת - וְהַעֲתִיקוּהָ, וְעַל דֶּבֶר זֶה נִתְחַתֵּם נִזְרֵם שֶׁל הָאוֹמוֹת לְרֹדֶת לְבָאֵר שְׁחַת, שֶׁהָיָה לָהֶן לְלֹמֵד וְלֹא לְמִדּוֹ. כֵּן עָנָה רַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן. אַךְ רַבִּי שְׁמַעוֹן חֹלֵק וְאָמַר, עַל גְּבֵי סִיד מִלְּכַתְּחִלָּה כְּתִבּוּהָ, וְלֹא מִמַּשׁ עַל גְּבֵי הָאֲבָנִים, וְכְּתִבּוּ לָהֶן עֲבוּר אֵלֶּה מִשְׁבַּע הָאוֹמוֹת שִׁישְׁבוּ מִחוּץ לְגִבּוֹל יִשְׂרָאֵל לְמִטָּה בְּסוּף הַדֶּף "לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִלְמְדוּ אֶתְכֶם לַעֲשׂוֹת כְּכָל תּוֹעֵבָתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ לֵאלֹהֵיהֶם וְגו'". וּמִדִּיקַת הַגִּמְרָא, הֵא לְמִדְרָגָה, שָׂאֵם הָיוּ הָאוֹמוֹת שֶׁמִּחוּץ לְגִבּוֹל יִשְׂרָאֵל חוּצִין בְּתִשְׁבּוּתָהּ, הָיוּ מְקַבְּלִין אוֹתָהּ, שֶׁלֹּא נִצְטוּוּיָהּ לְהַחֲרִים אֶלֶּא אוֹתָן שֶׁבִּתּוֹךְ גִּבּוֹל יִשְׂרָאֵל כִּדִּי שֶׁלֹּא יִלְמְדוּ מִמַּעֲשֵׂיהֶם הָרָעִים, וְאִם יִשְׁוּבוּ בְּתִשְׁבּוּתָהּ זֶהוּ רַק מִירָאָה.

אָמַר רַבָּא בְּרִי שִׁילָא, מַאי מַעֲמָא דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שֶׁאִמַּר שֶׁכְּתִבּוּהָ עַל גְּבֵי סִיד, דְּכִתְיִב 'וְהָיוּ עַמִּים מְשֻׁרְפוֹת סִיד', וְדוּרְשִׁים, 'וְהָיוּ עַמִּים מְשֻׁרְפוֹת' שֶׁנֶּגְזַר דִּין הָעַמִּים לְהִשְׁרֹף בְּגִיחָנָם, עַל עֲסָקֵי 'סִיד', שֶׁהִיָּתָה הַתּוֹרָה כְּתוּבָה עַל גְּבֵי סִיד וְגִלְיָה לְפָנֵיהֶם וְלֹא לְמִדּוּהָ. וְרַבִּי יְהוּדָה לֹאֵד מִן הַפֶּסֶק הַזֶּה, בִּי סִיד - כְּמוֹ סִיד, מַה סִיד אֵין לֹא תִּקְנָה אֶלָּא שְׁרִיפָה, אֵף אוֹתָם הַכּוֹתִים אֵין לָהֶם תִּקְנָה אֶלָּא שְׁרִיפָה בְּגִיחָנָם, כֹּל זֶמֶן שֶׁאֵינָם מִתְגִּיירִים מִמַּשׁ, אִיךְ חֹזְרִתָם בְּתִשְׁבּוּתָהּ בְּעוֹדָם גּוֹיִם אֵינָה מוֹעִילָה, שֶׁגַּם עַל הָעוֹמְדִים חוּץ לְגִבּוֹלֵין נִאֵמַר 'לֹא תַחִיָּה כֹל נִשְׁמָה'. שְׁוֹאֵל הַגִּמְרָא, כְּמָאֵן אֶלְאָ הֵא דְּתִנּוּ - כְּמִי הוֹלֵכֶת הַבְּרִייתָא דְּלַהֲלֵן, שְׁנֵאמַר "כִּי תִצֵּא לְמַלְחָמָה עַל אוֹיְבֶיךָ וְגו' וְשָׂכִיתָ שָׂכִיךָ וְרֵאִיתָ בְּשִׁבְיָה אִשֶּׁת יִפֶּת תּוֹאֵר", וְדוּרְשִׁים, לְרִבּוֹת כְּנַעֲנִים שֶׁכְּחִיצָה לְאֶרֶץ, שְׁנוּהָ בָּהֶם דִּין אִשֶּׁת יִפֶּת תֹּאֵר, שָׂאֵם חוּצִין בְּתִשְׁבּוּתָהּ מְקַבְּלִין אוֹתָהּ, וְלֹא נִאֵמַר עֲלֵיהֶם 'לֹא תַחִיָּה כֹל נִשְׁמָה'.

מֵאֵן אֶמְרֵךְ (לְהָא) דְּאִימְרִית - מִי הִכְעִיסְךָ כִּשְׁכַּעֲסֶת וְלֹא הִצַּלְתָּ אֶת עַצְמְךָ מִן הַשְּׁבִיָּה, וּמֵאֵן אֶתָּא עֲלֶיךָ דְּאִיפִּיֶּסְתָּ - וְעַתָּה מִי מִפְּיִסְךָ כִּשְׁנִתְפִּיִּסְתָּ לְבֹא מֵאֵלֶיךָ. וְהִיָּתָה אִמִּירָה זֶה דֶּרֶךְ זִלְזוּל כְּבִיכּוֹל לְמַה נָּתַן ה' בְּיָדִי פִּלְשְׁתִּים אֶת הָאֶרֶץ כִּשְׁנִלְחַמְנוּ נִגְדָם, וְעַתָּה לִפְתָּע שֶׁחֲרָרוּ לֹלָא מֵאֵמֶץ מִצִּידָנוּ.

וְהַמְשַׁךְ הַפֶּסֶק שֶׁם בְּהִכָּאֵת אֲנִשִּׁי בֵּית שִׁמְשׁ עַל חִטָּאם, "וַיֵּךְ בָּעָם שְׁבָעִים אִישׁ וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ", וְיֵשׁ כָּאֵן לְשׁוֹן סוֹתֵרֶת 'שְׁבָעִים אִישׁ' או 'חֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ'. וּבִבְיָאוֹר הַפֶּסֶק נִחְלָקוּ אֲמוּרָאִים, רַבִּי אֲבָהוּ וְרַבִּי אֶלְעָזָר. וְחַד אָמַר, בְּאִמַּת הַמִּתִּים בְּמִגְפָה שְׁבָעִים אִישׁ הָיוּ, וְמַה שֶׁכְּתוּב 'חֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ' הוּא מִשּׁוּם וְכָל אֶחָד וְאַחֲרֵי שֶׁקוֹל בְּחֻמְשֵׁים אֶלֶף. וְחַד אָמַר, בְּאִמַּת הַמִּתִּים בְּמִגְפָה חֲמִשִּׁים אֶלֶף אִישׁ הָיוּ, וְמַה שֶׁכְּתוּב 'שְׁבָעִים אִישׁ' הוּא מִשּׁוּם וְכָל אֶחָד וְאַחֲרֵי שֶׁקוֹל בְּשְׁבָעִים סְנֵהֲדִירִין.

וְחֹזֶרֶת הַגִּמְרָא לְפִרְשַׁת עוֹזָא, אַחֲרֵי מַעֲשֵׂה עוֹזָא, הַכְּנִיס דוּד אֶת הָאֶרֶץ לְבֵית עוֹבֵד אֲדוּם הַגָּתִי שֶׁלֶּשָׁה חֲדָשִׁים, וְאַחֲרֵי כֵן הִעֲלִהוּ לְאֵהֶל קֶבֶע בְּעִיר דוּד בְּשִׁמְחָה גְּדוּלָּה מְאֹד. שְׁוֹאֵל הַגִּמְרָא, בְּסִפְרָא שְׁמוּאֵל נִאֵמַר "וַיְהִי כִּי צִעְדוּ נִשְׁאִי אֶרֶץ ה' שֶׁשָׁה צִעְדִּים, וַיִּזְכֹּת שׁוֹר וּמִרְיָא", וְכִתְיִב בְּסִפְרָא דְּבִרֵּי הַיָּמִים, שֶׁגַּם שֶׁם מוֹפִיעַ עֲנִין זֶה, "וַיְהִי בְּעוֹר הָאֱלֹהִים אֶת הַלֵּוִים נוֹשְׂאֵי אֶרֶץ בְּרִית ה', וַיִּזְכְּחוּ שְׁבָעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים". הִרִי לִנּוּ סְתִירָה, הָאֵם זָכְרוּ שׁוֹר וּמִרְיָא, או שְׁבַע פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים.

מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא, אָמַר רַב פָּפָא בְּרִי שְׁמוּאֵל, עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה שֶׁהִתְקַדְּמוּ עִם הָאֶרֶץ, זָכְחוּ שׁוֹר וּמִרְיָא, וְעַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שֶׁהִתְקַדְּמוּ, זָכְחוּ שְׁבָעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. שְׁוֹאֵל הַגִּמְרָא, אָמַר לִיָּה רַב חֲסִידָא לְרַב פָּפָא, אֵם כֵּן שֶׁהִקְרִיבוּ עַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה, מִיֵּלֶּאֱתָ אֵת כָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּמֹת - מִזְבְּחוֹת, שֶׁעַל כָּל פְּסִיעָה וּפְסִיעָה עָשׂוּ מִזְבֵּחַ. מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא, אֶלֶּא אָמַר רַב חֲסִידָא, עַל כָּל שֵׁשׁ וְשֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שֶׁהִתְקַדְּמוּ, זָכְחוּ שׁוֹר וּמִרְיָא, וְעַל כָּל שֵׁשָׁה סְדָרִים שֶׁל שֵׁשׁ פְּסִיעוֹת שֶׁהִתְקַדְּמוּ, זָכְחוּ שְׁבָעָה פָּרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים. שְׁוֹאֵל הַגִּמְרָא, כְּתִיב בְּפֶסֶק דְּבִרְיֵי הַיָּמִים בְּמַעֲשֵׂה עוֹזָא "וַיִּבְאוּ עַד גּוֹרֵן בִּידוֹן וַיִּשְׁלַח עוֹזָא וְגו'", וְכִתְיִב בְּפֶסֶק בְּשִׁמְוֵאל בְּמַעֲשֵׂה עוֹזָא "וַיִּבְאוּ עַד גּוֹרֵן בִּידוֹן וַיִּשְׁלַח עוֹזָא". וְאֵם כֵּן יֵשׁ סְתִירָה מִזֶּה שֶׁם הַמְּקוֹם, גּוֹרֵן 'כִּידוֹן' או גּוֹרֵן 'נִכּוֹן'. מִתְרַצֵּת הַגִּמְרָא, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּתַחֲלָה נִקְרָא שְׁמו 'בִּידוֹן', לְרִמּוֹ שֶׁנִּתְקַע בָּהֶם כְּכִידוֹן שֶׁהִרְגָּה אֶת עוֹזָא, וְלְכַסּוֹף לְאַחֵר שֶׁשָּׁהָה שֶׁלֶּשָׁה חֲדָשִׁים בְּבֵית עוֹבֵד אֲדוּם הַגָּתִי, נִקְרָא שְׁמו 'נִכּוֹן', שֶׁהִכִּין אֶת בֵּיתוֹ, כְּמוֹ שֶׁמְבֹאֵר בְּנִבְיָא וּבְחֻל כֹּל הַבְּרִכּוֹת שֶׁבָּאוּ עֲלֵיו.

כַּעַת חֹזֶרֶת הַגִּמְרָא לְסוּגִייתָא בְּקִיעַת הַיַּרְדֵּן וּמַעֲבַר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בּו, שְׁעַסְקָנוּ לְעִיל. מִמַּשִּׁיכָה הַבְּרִייתָא דְּלַעֲלֵל, נִמְצְאָתָא אֵתָּה אָמַר, שְׁלֹשָׁה מִיָּנִי אֲבָנִים הָיוּ, אֶחָד שֶׁהָקִים מִשָּׁה בְּאֶרֶץ מוֹאָב, שְׁנֵאמַר בְּתַחֲלִיל סִפְרָא דְּבָרִים "בְּעֶבֶר תִּירְדּוּ בְּאֶרֶץ מוֹאָב הַזֹּאת מִשָּׁה בָּאֵר אֶת הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְגו'", וְלַחֲלֵן בְּפִרְשַׁת כִּי תִבָּא, לְגַבִּי הַקְּמַת הָאֲבָנִים

ביאורים למסכת סוטה דף לו עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

ומבאר הגמרא, כמאן - כמי הולכת הברייתא הזו שאם יחזרו אומות העולם שבחוצה לארץ בתשובה, יקבלום. כרבי שמעון שאמר לעיל שכתבו להם שיחזרו בתשובה ויקבלום, ולמדנו מדבריו 'הא למדת שאם היו חוזרים בתשובה היו מקבלין אותן'. ממשכה הברייתא, בא וראה כמה נסים נעשו באותו היום שעברו ישראל את הירדן. נס ראשון, עברו ישראל את הירדן בחרבה. נס שני, ובאו בקפיצת הדרך לתר גרזים ולהר עיבל ותר מששים מל. נס שלישי, ואין כל בריה יכולה לעמוד בפניהם. נס רביעי, וכל העומד בפניהם מיד נתרז - יוצאים צרכיו על כרחו, שנאמר "את אימתי אשלח לפניך והמותי את כל העם אשר תבא בהם וגו'" ופירוש 'המות' מלשון מהומה ועירוב הגוף ומה שבתוכו. ואמר בשירת הים "תפול עליהם אימתה ופחד וגו' עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית", ודורשים, 'עד יעבר עמך ה' זו ביה ראשונה - כשעלו ישראל ממצרים בימי יהושע, 'עד יעבר עם זו קנית' זו ביה שניה - כשעלו ישראל מהגולה בימי עזרא, אם כן רואים שהושחו ביה ראשונה וביאה שניה, אמור מעתה ראוין היו ישראל לעשות להם גם בביאה שניה בביאה ראשונה, שיעלו בזרוע נטויה ולא ישתעבדו לאומות, אלא שגרים תחמא של עם ישראל בימי בית המקדש הראשון ונגזר עליהם שלא יעלו אלא ברשות כורש. נס חמישי, ואחר כך הביאו את האבנים שהיו גדולות ארבעים סאה, ובנו את המזבחה, וסדוהו בסיד, הכל כמבואר לעיל וכפי שנצטוו בתורה. נס ששי, וכתבו עליהם את כל דברי התורה בשבעים לשון, שנאמר "וכתבת על האבנים את כל דברי התורה הזאת באר היטב". ונס שביעי, שבאותו יום הספיקו והעלו עולות ושלמים, ואכלו ושתו ושמחו כמו שנצטוו, וכבר נקלל כמבואר לעיל במשנה, וקפלו את האבנים - קילפו את הסיד מעל האבנים, ובאו וחזרו באותו יום ולנו - וישנו בגלגל, שנאמר "הכין שתיים עשרה אבנים והעבדתם אותם עמכם והנחתם אותם במלון", ומבאר הברייתא, יכול בכל מלון ומלון - הייתי חושב שלקחו איתם את האבנים לכל מקום שהלכו, תלמוד לומר בהמשך הפסוק שם 'אשר תלינו בו הלילה, דווקא למקום שישנו בו באותו הלילה, והיכן ישנו, וכתוב "ואת שתיים עשרה האבנים האלה אשר לקחו מן הירדן הקים יהושע בגלגל וגו'". הברייתא מביאה עוד דבר שאירע לעם ישראל בכניסתם לארץ כנען. תנא, צרעה שגירשה האויבים בפניהם בימי משה, וכדלהלן, לא עברה עמהם את הירדן לארץ כנען. מקשה הגמרא, ולא עברה עמם הצרעה את הירדן, בתמיחה, והא כתיב "ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה את החי את הכנעני ואת החתי מלפניך". מתרצת הגמרא, אמר רבי שמעון בן לקיש, על שפת הירדן המזרחי עמדה הצרעה,

וורקה בהן באיבים מרה לעברו המערבי של הירדן, וסימנה עיניהן מלמעלה, וסירסן מלמטה, שנאמר "ואנכי השמדתי את האמורי מפניהם אשר בנוכה ארזים נכהו וחסון הוא כאלונים ואשמיר פרו מפעל ושרשיו מתחת וגו'", אך לא נכנסה לארץ כנען. עוד מתרצת הגמרא, רב פפא אמר, שתי צרעות הוא, תדא דמשה, כמו שכתוב 'ושלחתי את הצרעה, ותדא דיהושע, צרעה דמשה לא עבר, וצרעה דיהושע עבר. שנינו במשנה, ששה שבטים עלו לראש הר גרזים, וששה שבטים עלו לראש הר עיבל כו', וכפי שנאמר בתורה "אלה יעמדו לברך את העם על הר גרזים בעברכם את הירדן, שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימין. ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל, ראובן גד ואשר וחבולן דן ונפתלי". בספר יהושע מסופר שבני ישראל קיימו מצוה זו, וכך נאמר שם, "וכל ישראל חקניו ושוטרים ושופטיו עומדים מזה ומזה לארון נגד הכהנים הלויים נושאי ארון ברית ה' כגר כאורה, חציו אל מול הר גרזים, והחציו אל מול הר עיבל, כאשר צוה משה עבד ה' לברך את העם ישראל בראשונה". שואלת הגמרא מאי 'והחציו' - למה נאמר 'והחציו' אל מול הר עיבל, ב'ה' הידיעה, שמשמעו החצי המיוחד, או החצי הידוע שהוזכר כבר במקום אחר. מפרשת הגמרא אמר רב כהנא, בדרך - כסדר זה שחלוקין שבטי ישראל כאן בברכות וקללות, אלו בהר גרזים ואלו בהר עיבל, כך חלוקין שמות שבטי ישראל, בסדר כתיבתן כאבני אפוד - שהיו קבועים על כתפות האפוד שני אבני שהם, ועליהם כתובים שמות שבטי ישראל, ששה משמותם על האבן האחת, וששה על השנית. וזהו מה שנאמר 'והחציו', כלומר, אותו החצי משבטי ישראל, החקוק באחת מן האבנים שבאפוד. יוצא לדברי רב כהנא, שסדר כתיבתן על אבני האפוד היה כך, שמעון לוי יהודה יששכר יוסף ובנימין באחת, ראובן גד אשר זבולן דן ונפתלי בשניה, מקשה הגמרא, מיתבי, שתי אבנים מוכות היו לו לכהן גדול על כתיביו, אחת מכאן, ואחת מכאן, ושמות שנים עשר שבטים כתוב עליהם, ששה על אבן זו, וששה על אבן זו, שנאמר "ששה משמותם על האבן האחת ואת שמות הששה הנותרים, על האבן השנית כתולדות וגו'", יש לנו ללמוד ממה שנאמר 'כתולדותם' רק באבן השנית, שבשניה נכתבו כתולדותם - כסדר שנולדו, גד אשר יששכר זבולן יוסף בנימין, ולא באבן הראשונה כתולדותם, מפני שהיה רביעי בסדר לידתם, ואחריו, ראובן שמעון לוי דן נפתלי, כסדר לידתם, וקמשים אותיות היו סך כל האותיות של שמות השבטים, עשרים וחמש על אבן זו, ועשרים וחמש על אבן זו. רבי חנינא בן גמליאל אומר,

שם היו שוין ר' שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אמר אילו היה כל שבטו של
 יוסף א"ר יוסף בר בון אילו היה שם כל שבטו של לוי היו שוין למה שלא בא
 ללוי המזכיר שהוא הכוב והיו חלו בשבטים ורובא גבירי ומיחו כשתקדקדק
 ובזאלה לא היה איש וגו' והיה בשנת הארבעים לאחר פטירת אהרן לכתוב
 שם בשנת החמישי (עב עב) עדיין מוכח בסדר עולם לתנא במנין שבטים ששמרו
 מזרעו ולא למעט שמהם אף שהיו מרובין של הם גריזים קרוב לאלף שהיו
 שם ותתכל' וזכרתי של הם גריזים ג' מאות וששה עשר א"ר ותת' וז"ל אה
 בינן היו אלא כלומר לא היו של הם גריזים פחותין וזהשתא שלא היו כל שבט
 שמואל בר נחמני בשם ר' יונתן אילו היה שם כל שבטו של לוי לא היו שוין למה
 כן כדכתיב ויהי אחרי המגפה וגו' (עב עב) ומה שחלק עליו ר' יוסף בר בון לפי
 א' א' אף ותת' שחרי כל פקודי שבט וראובן לא היו כי אם מ"ג אף ותת' ש
 נשפלו משמרון שהיה בשנת הארבעים מיורא לא קיא לדיבא למימר דהכי
 לא היו שוין למתוך כך היו של הם גריזים ומעטין ולא שוין שחשכו מן הערים
 ולו לזכר כך בשאת מחסר כנגדו ג' אף ותת' שמשבט ראובן שנאשר מעבר
 לה היא דר' שמואל בר נחמני תיקשי כדפרישית שהמגפה היתה קודם למנין
 ג' מכלן וכו' מכלן פ' לתנא דתני התם כשם שחלוקים כלן כך חלוקין באבני
 השקנה כ"ז וזבולן מלא ומשי א"ר יוחנן בימינן היה חמי מכו ו"ל דעל השקנה
 ת"י כתיב ששה שמות לא כתיב אלא ששה משמותם שמותם ולא כל שמותם:
 לשמש

אלו נאמרין

פרק שביעי דף לו עמוד ב

סוטה

לא בדרך שחלוקין בחומש הפקודים. כלומר לא בדרך שסדורים בחומש הפקודים הוא ספר וידבר שנסדרו בראשו אלה שמות האנשים אשר יעמדו וגו' (במדרש א) בחומש שני. בתחילת ואלה שמות ראובן שמעון לוי ויהודה ויששכר וחבלון באחד מהן בשני בנימין דן ונפתלי גד ואשר ויוסף: א"ב מה ת"ל

בתולדותם. הואיל ולא בדרך לידתן נסדרה: תיובתא דרב כהנא. דלכילי עלמא אין זה סדר הר גרזים וזה עיבל דאילו סדר הר גרזים שמעון ולוי ויהודה ויששכר ויוסף ובנימין דהדר עיבל ראובן גד ואשר וחבלון דן ונפתלי: מרובה מחציו ב'ו. והיינו דקאמר והחציו אל מול הר עיבל החציו ממועט שבחציו: מפני שלוי למטה. זקני כהונה ולויה היו עם הארון בין שני ההרים כדלקמן: כל שכן דבצרי להו. חציו של הר גרזים שהרי שבט לוי מהו היה: אלא הכי קאמר אע"פ שבשבט לוי למטה. אפי"ה חציו של הר גרזים מרובה מפני שיוסף עמון ומרובין היו: וידברו בני יוסף וגו'. סופו דקרא ואני עם רב אשר עד כה ברכני ה': עולי עין. עולין על העין ואין העין עולה עליהם: וידנו לרוב. כן ברכן יעקב למנושה ואפרים: בציר חדא הוה. אאבן השנייה קא: בתולדותם בעינן. כשמות אשר קרא להם אביהם: בסתר. שנתיהוד עם יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא. על הים כדלקמן: נקרא כולו. שם בן ארבעה אותיות כלול בשמו של יהודה: לדבר עבירה. והאי מלאכתו תשמיש: מלאכתו ממש. מלאכה: צרכיו. תשמיש: יאבד הוה. שם טוב שהוא יקר מכל הוה: קשתו. שכבת זרעו על שם שיריה כחץ: ויפוזו. לשון יפוצו שהיו"ץ והצדי"י מתחלפין כמו זעקת צעקה: שנעץ אצבעותיו בקרקע. ונסמך עליהן כדי שיתייסר ויטדר בצערו ויעבור תוקף יצרו: מידי אבירותו של יעקב. משם זכה להיות רועה ומשם זכה להיות באבן מאבני ישראל: רועה ישראל האוינה. כלפי שכניה נאמר: נוהג בצאן יוסף. קרי בצאן יוסף המנהיגים בצאנו של יוסף אלמא מיקרו ישראל צאנו של יוסף והוא הרועה: אלה תולדות יעקב יוסף. תולדות שיצאו מיעקב כנגדן ראוי לצאת מיוסף: ואף על פי כן יצאו מבנימין אחיו. אותן עשרה שפחתו מיוסף בעשר אצבעותיו: שור באכסניא. בארץ נבריה: מופים. מפורש במדרש רבי תנחומא שהיה פיו כפי יעקב אבינו בהלכות שקיבל משם ועבר: אצמגנינות. חכמים וחוזים בכוכבים ויודעים בחכמת המלות: גנוני מלכות. גווי מלכות בחכמה גבורה ויופי: עדות ביהוסף שמו. סיפיה דקרא שפת לא ידעתי אשמע: איתשיל אשכועתך. השאל לחכמים שיתירוהו לך: אושפיוכן

לעשות לרכיו. נראה משם להוסיף כלשון ביאה ויבא הכיתה קא דייק נמי לעשות לרכיו נכנס: באותה שעה באתה ליוקנו על אביו. כתב רבינו משה הדרשן ואין איש מאנשי הכיתה [שם] בבית למשמע דוקא מאנשי הכיתה] לא היה עם מכלל דלוי אחר שלא מאנשי הכיתה כלומר חלוק

ומופלג מתורת אנשי הכיתה היה עם וזכו דמות ליוקנו של אביו ותימה קלה מנלן דנראה לו בחלון ושמה מדכתיב בבית למשמע בבית לאחזבל בחלון היה: איתשיל נמי אדידך ואע"ג דלא ניתא ליה. ותימה הלא לא היה יכול לישראל על נדרכו כי אם מדעתו על פרעה כמו ההוא מעשה ללקיחו ונבוכדנאצר למייתיה התם מיהו מהבא משמע דהוה בפניו לאמר ב' ר' אליעזר בנדרים (דף סו). המורד הנאה מחברו אין מתירין לו אלא בפניו פ' בפניו ואפילו בעל כרחו ומיכר תימה לומר דהנודר על דעת חבירו מתירין לו שלא מדעת חבירו ושמה אוקמיה במלתא בגיוס בעלמא שנינו כך מיכר לא היה יכול לישראל עליו לא לא ניתא ליה לפרעה: והיו

הרע אמרו ליה זרעיה דיוסף לא שלמא ביה עינא בישא דכתיב בן פורת יוסף בן פורת עלי עין ואמר ר' אבהו אל תהי קורא עלי עין אלא עולי עין רבי יוסי בר' חנינא אמר מהבא וידנו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבים מים מכסין עליהן ואין העין שולטת בהן אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהן הני חמשים אותיות חמשים נבי חדא הוויין א"ר יצחק יוסף הוסיפו לו אות אחת שנאמר עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים מתקין לה רב נחמן בר יצחק בתולדותם בעינן אלא כל התורה כולה בנימין כתיב והבא בנימין שלם כדכתיב ואביו קרא לו בנימין אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא יוסף שקידש שם שמים בסתר הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקב"ה יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא נקרא כולו על שמו של הקב"ה יוסף מאי היא דכתיב ויהי כהיום הזה ויבא הכיתה לעשות מלאכתו א"ר יוחנן מלמד ששניהם לדבר עבירה נתכוונו ויבא הכיתה לעשות מלאכתו רב ושמואל חד אמר לעשות מלאכתו ממש וחד אמר לעשות צרכיו נכנס ואין איש מאנשי הכיתה וגו' אפשר בית גדול כביתו של אותו רשע לא היה בו איש תנא דבי ר' ישמעאל אותו היום יום חגם היה והלכו כולן לבית עבודת כוכבים שלהם והוא אמרה להן חולה היא אמרה אין לי יום שניקק לי יוסף כיום הזה ותתפששו בבגדו לאמר וגו' באותה שעה באתה ליוקנו של אביו ונראתה לו בחלון אמר לו יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם רצונך שימחה שמך מביניהם ותקרא רועה זונות דכתיב ורועה זונות יאבד הוה מיד ותשב באיתן קשתו א"ר יוחנן משום ר' מאיר ששבה קשתו לאיתנו ויפוזו זרועי ידיו נעץ ידיו בקרקע ויצאה שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו מידי אביר יעקב מי גרם לו שיהקק על אבני אפוד אלא אביר יעקב משם רועה אבן ישראל משם זכה ונעשה רועה שנאמר רועה ישראל האוינה נוהג בצאן יוסף תניא היה ראוי יוסף לצאת ממנו י"ב שבטים בדרך שיצאו מיעקב אביו שנאמר אלה תולדות יעקב יוסף אלא שיצא שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו ואע"כ יצאו מבנימין אחיו וכולן נקראו על שמו שנאמר ובני בנימין בלע ובכר ואשבל וגו' בלע שנבלע בין האומות ובכר בכור לאמו היה ואשבל ששבאו אל גרא שגר באכסניות ונעמן שנעים ביותר אחי וראש אחי הוא וראשי הוא מופים וחופים הוא לא ראה בחופתי ואני לא ראיתי בחופתי וארד שירד לבין אומות העולם א"ר וארד שפניו דומין לוורד א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן בשעה שאמר לו פרעה ליוסף ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו' אמרו איצטגניני פרעה עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשילוהו עלינו אמר להן גנוני מלכות אני רואה בו אמרו לו א"כ יהא יודע בשבעים לשון בא גבריאל ולימדו שבעים לשון לא הוה קגמר הוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה ולמד שנאמר עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים (שפת לא ידעתי אשמע) ולמחר כל לישנא דאישתעי פרעה בהדיה אהדר ליה אישתעי איהו בלשון הקדש לא הוה קא ידע מאי הוה אמר א"ל אבירי אגמריה ולא גמר אמר ליה אישתבע לי דלא מגלית אישתבע לו כי א"ל אבי השביעני לאמור א"ל זיל איתשיל אדידך ואע"ג דלא ניתא ליה א"ל עלה וקבור את אביך כאשר השביעך יהודה מאי היא דתניא היה ר"מ אומר כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה אומר אני יורד תחלה לים וזה אומר אני יורד תחלה לים קפץ

שבטו

חוזרת הגמרא לבאר את דברי הברייתא לעיל, שינוי בברייתא 'חמשים אותיות היו' בשמות השבטים שהיו כתובים על כתפות האפוד, עשרים וחמש על אבן זו ועשרים וחמש על אבן זו, שואלת הגמרא, וכי הני חמשים אותיות – בתמידי, הרי לפי החשבון חמשים נ"ב – פחות תר"א תוי"ן – דהיינו סך כל האותיות של שמות השבטים אינו אלא ארבעים ותשע, שאין באבן השניה אלא עשרים וארבע אותיות, שהרי בנימין נכתב בכל התורה חסר יו"ד. מתרצת הגמרא, אמר רבי יצחק, יוסף, הוסיפו לו אות אחת בשמו, שנאמר 'עדות ביהוסף שמו, בצאתו על ארץ מצרים', וכך נכתב שמו גם על אבני האפוד 'יהוסף. מתקפה לה רב נחמן בר יצחק, הרי 'בתולדותם' בעיני – שמשמעו שצריך לכתבו, כפי השמות שקרא להם אביהם

עוד מענין מעשה עזא, **דַּרְשׁ דְּבֵא, מִפְּנֵי מַה עָנַשׁ דּוֹד** – בכך שמת עזא על ידו, ומבאר רבא. **מִפְּנֵי שֶׁנֶּאֱמַר לְדַבְּרֵי תוֹרָה וְיִמְרֹת, שְׁנֵאֲמַר וְיִמְרֹת הָיוּ לִי כִּתְּיָהּ כְּבִית מִגְדִּי**, פירשו, כשברחתי מאומי ויגרתי מהם, השתעשעתי בחוקך כזמירות. **אָמַר לוֹ הַקְדּוּשׁ בְּרֹךְ הוּא** לדוד, **דְּבַרֵּי תוֹרָה שְׂכָתוֹב בָּהֶן הַתְּעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאֵינָנוּ** – שאדם רק סותם עינו בהיסח הדעת מלחסתכל בהם מיד אינם, אִתָּה

אלו נאמרין פרק שביעי דף לו עמוד א סוטה

והיו שרי יהודה רגמתם רוגמין אותן. כך שטיה ברייתא במכילתא משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שהיו לו שני בנים אחד גדול ואחד קטן אמר לקטן העמידני עם הנה החמה אמר לגדול העמידני בג' שעות בא הקטן להעמידו עם הנה החמה ולא הניחו גדול אמר לו לא אמר לי אלא עד ג' שעות

והקטן אמר לא אמר לי אלא עד הנה החמה מתוך שהיו עומדים להוציא נענר אביהן אמר להן בניי מכל מקום שניכם לא כיוונתם אלא לכבדו אף אני לא אקפא את שכרם מה שכן נטלו שבתו של בנימין שירד תחילה לים ששרתה שכניה בחלקו שנאמר וכו' ומה שכן נטלו שבתו של יהודה זכה למלכות שנאמר שרי יהודה רגמתם אין רגמתם אלא מלכות שנאמר באדון אמר בלשאר והלבישו ללניאל ארגונוא (דמילא :)

אי אפסר לומר לוי למטה וכו'. ירושלמי ר"ש אומר שמעון ולוי מה שמעון כולו למעלה אף לוי כולו למעלה מה אני מקיים הן תנייה נגד הכהנים והלוים כדאמר ר' יהושע בן לוי בעשרים וארבעה מקומות הכהנים נקראו לויים וזה אחד מהן והכהנים הלוים בני לדוק (יבמות 10:)

באי על על בסמוך כדתינא רבי אומר וכו'. האי דלא מיייתי מתניתין בפרק שתי הלחם (מנחות 15:) אבא שאול אומר שם היו נותנין ביזוי לבונה של לחם הפנים ואטפתיהם ריח באמנה קאי שהיו נותנין ביזוי לבונה של לחם הפנים אמרו לו והלא כבר נאמר ונתת על המערכת לבונה זכה אמר להם והלא כבר נאמר ועליו מטה מנשה יס לומר משום דברייתא מפש בהדיא על בסמוך ונראה אפי' רבי מאיר ור' יהודה דפליגי התם אבא שאול ואמרי על ממש והבי משמע נמי בהקומץ רבה (ספ 10:) כל היכא דליכא למימר על ממש דאמרי' [על ממש] דבני גס רבי יוחנן איצטריך שסדרן ביזוי מערכת מהו אליבא דמאן דאמר על ממש לא תיבעי לך דעל הענינים כתיב [מ"מ] הכא כולי עלמא מודו דעל בסמוך ולא אמרי' המצרינן על הר גריזים ממש והמקללים על הר עיבל כדאמרינן ביירושלמי יכול אלו שבהר גריזים היו אומרים ברכות ואלו

שבהר עיבל היו אומרים קללות תלמוד לומר הברכות והקללות אלו ואלו היו אומרים ברכות ואלו ואלו אומרים קללות יכול אלו שבהר גריזים היו עונין אחר הברכות אמן ואלו שבהר עיבל היו עונין אחר הקללות אמן ת"ל וענו כל העם ואמרו אמן אלו ואלו היו עונין אחר הברכות והקללות אמן הא כילד בשעה שהיו אומרים ברכות היו הופכין פניהם וכו' ופלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש דפליגי בפרק התורה (ספ 7:) השוחט את התורה לפניו ולחמה חוץ לחומה וכן בפרק תמיד נשחט (פסחים 77 א:) השוחט הפסח על החמץ לא שייכא להכא ונראה לר"י דרבי מודה נמי דכל על לכתחלה ולמנה על ממש ושאיני הכא דגזירת הכתוב היא וכדפרישית ובידיעבד מכשר על בסמוך דומיא דהדיא דפרק שתי הלחם (מנחות 77 א:) דאם סידר מערכת לחם הפנים שטים של שבע שבע [אמר רבי] רואין את העליונות כאלו אינן [והא בעינן ונתת על המערכת לבונה מאי על בסמוך ורבי לטעמיה דאמר על בסמוך] וגבי ביזוי לבונה טעמא נמי כיון דמשמע על בסמוך אמרינן דהאי על נמי לכתחילה בסמוך קאמר חלא שלא יפרכס הלחם ועוד (דכ"י יב"ב) בסמוך [ואין] דרך כבוד טפי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא כדאמרינן בכל המנחות באות מלה (ספ 10:) גבי כבשי עזרת דכתיב והניף הכהן אותם על לחם הביכורים יכול יניח כבשים על גבי לחם תלמוד לומר על שני כבשים אי על שני כבשים יכול לחם על גבי כבשים תלמוד לומר על לחם הביכורים וכו' ר' חנינאי אומר מניח הלחם בין שתי ייכוותיהם של כבשים ומניף ומנאל מקיים שני מקראות הללו אמר רבי לפני מלך ב"ו אין עושין וכן לפני מלך מלכי המלכים עושין כן אלא מניח זה בזה זה ומניף והא בעינן על אמר רב חסדא לרב המנונא ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא רבי לטעמיה דתניא וכו':

אושפיזין לגבורה. שביט קדשי הקדשים בניי בחלקו: בכחש אפרים. שיראו לסמוך עליו וכחשו באמנותם: רד עם אל. ירד בים על שבתו בהקב"ה: ישראל כממלכותיו. דיהודה שנתקדש לשמול בהן: שכבר נאמר לוי למעלה. משה כתב בתורה אלה יעמדו לברך וגו' שמעון לוי ויהודה: שכבר נאמר לוי למטה. בספר יהושע (ח) כדכתיב וכל ישראל וקניז עומדים מזה ומזה לארון נגד הכהנים והלוים אלמא כהנים ולויים למטה היה: הראוי לשרת. לשאת את הארון דהיינו מן שלשים ועד בן חמשים: למטה. אצל הארון: אלו ואלו. ישראל ולויים למטה היו כדכתיב בספר יהושע: על הר גריזים ועל הר עיבל. שכתב משה בתורה על בסמוך כדמפרש ואזיל: על בסמוך. שהיה מושב שני ביזוי לבונה בין שני הסדרים: וסכות על הארון. על ברוך לאו על ממש דהאי מחיצה הואי פרוכת ולא היה סכך: ברוך בכלל ברוך בפרט. כל הברכות והקללות נאמרו בהר גריזים ובהר עיבל בכלל ופרט ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת ארור אשר לא יקים הרי בכלל וכל אחת ואחת בפרט ברוך וארור ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה ארור אשר יעשה פסל ומסכה וכן כולן: ללמוד וללמד לשמור ולעשות. כל המצות כולן טענות ארבעה אלה ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם וכתיב ולמדתם אותם את בניכם וגו' הרי כאן ארבע מצות לכל מצוה ועל ארבעתן נמסרו ארור וברוך בכלל ופרט ברוך אשר ילמדו ארור אשר לא ילמדו וכן ללמוד וכן לשמור וכן לעשות בכל אחד ארבע ברייתות ברית לברוך בכלל ברית לברוך בפרט ברית לארור בכלל ברית לארור בפרט: (ה פסוק שיק' ע"ג) ארבע וארבע. ארבע ברייתות ללמוד וארבע ללמד הרי שמנה: שמנה ושמנה. הא איכא עוד שמנה לשמור ולעשות: וכן בסניי. כשאמרו כל המצות למשה נתנו כולן בארור וברוך בכלל ופרט: וכן בערבית מואב. כשאמרה לישראל כדכתיב (דברים 10) עבר הירדן בארץ מואב הואיל משה וגו': שנאמר אלה דברי הברית וגו'. בתר קללות וברכות כתיב מלבד הברית וגו' אלמא בברית ערבות מואב בברכות

שבטו של בנימין וירד לים תחילה שנאמר שם בנימין צעיר רודם אל תקרי רודם אלא רד ים והיו שרי יהודה רוגמים אותם שנאמר שרי יהודה רגמתם לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפיזין לגבורה שנאמר ובין כתפיו שכן אמר לו רבי יהודה לא כך היה מעשה אלא זה אומר אין אני יורד תחילה לים וזה אומר אין אני יורד תחילה לים קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחילה שנאמר סבבנוי בכחש אפרים ובמרמה בית ישראל ויהודה עוד רד עם אל ועליו מפרש בקבלה הושיעני אלהים כי באו מים עד נפש טבעתי ביון מצולה ואין מעמד וגו' אל תשטפני שבויל מים ואל תבלעני מצולה וגו' באותה שעה היה משה מאריך בתפלה אמר לו הקב"ה ידידי טובעים בים ואתה מאריך בתפלה לפני אמר לפניו רבנו של עולם ומה בידי לעשות אמר לו דבר אל בני ישראל ויסעו ואתה הרים את מטך ונטה את ירך וגו' לפיכך זכה יהודה לעשות ממשלה בישראל שנאמר היתה יהודה לקדרשו ישראל ממשלותיו מזה טעם היתה יהודה לקדרשו וישראל ממשלותיו משום דהים ראה ויגוס תניא רבי אליעזר בן יעקב אומר אי אפשר לומר לוי למטה שכבר נאמר למעלה ואי אפשר לומר לוי למעלה שכבר נאמר למטה הא כיצד זקני כהונה ולויה למטה והשאר למעלה רבי יאשיה אומר כל הראוי לשרת למטה והשאר למעלה רבי אומר אלו ואלו למטה הן עומדים הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה כלפי הר עיבל ופתחו בקללה מאי על על בסמוך כדתינא ונתת על המערכת לבונה זכה רבי אומר על בסמוך אתה אומר על בסמוך או אינו אלא על ממש כשהוא אומר וסכות על הארון הוי אומר על בסמוך: הפכו פניהם כלפי הר גריזים ופתחו בברכה כו': תנו רבנן ברוך בכלל ברוך בפרט ארור בכלל ארור בפרט ללמוד וללמד לשמור ולעשות הרי ארבע

שבהר עיבל היו אומרים קללות תלמוד לומר הברכות והקללות אלו ואלו היו אומרים ברכות ואלו ואלו אומרים קללות יכול אלו שבהר גריזים היו עונין אחר הברכות אמן ואלו שבהר עיבל היו עונין אחר הקללות אמן ת"ל וענו כל העם ואמרו אמן אלו ואלו היו עונין אחר הברכות והקללות אמן

הברכות והקללות אמן הא כילד בשעה שהיו אומרים ברכות היו הופכין פניהם וכו' ופלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש דפליגי בפרק התורה (ספ 7:) השוחט את התורה לפניו ולחמה חוץ לחומה וכן בפרק תמיד נשחט (פסחים 77 א:) השוחט הפסח על החמץ לא שייכא להכא ונראה לר"י דרבי מודה נמי דכל על לכתחלה ולמנה על ממש ושאיני הכא דגזירת הכתוב היא וכדפרישית ובידיעבד מכשר על בסמוך דומיא דהדיא דפרק שתי הלחם (מנחות 77 א:) דאם סידר מערכת לחם הפנים שטים של שבע שבע [אמר רבי] רואין את העליונות כאלו אינן [והא בעינן ונתת על המערכת לבונה מאי על בסמוך ורבי לטעמיה דאמר על בסמוך] וגבי ביזוי לבונה טעמא נמי כיון דמשמע על בסמוך אמרינן דהאי על נמי לכתחילה בסמוך קאמר חלא שלא יפרכס הלחם ועוד (דכ"י יב"ב) בסמוך [ואין] דרך כבוד טפי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא כדאמרינן בכל המנחות באות מלה (ספ 10:) גבי כבשי עזרת דכתיב והניף הכהן אותם על לחם הביכורים יכול יניח כבשים על גבי לחם תלמוד לומר על שני כבשים אי על שני כבשים יכול לחם על גבי כבשים תלמוד לומר על לחם הביכורים וכו' ר' חנינאי אומר מניח הלחם בין שתי ייכוותיהם של כבשים ומניף ומנאל מקיים שני מקראות הללו אמר רבי לפני מלך ב"ו אין עושין וכן לפני מלך מלכי המלכים עושין כן אלא מניח זה בזה זה ומניף והא בעינן על אמר רב חסדא לרב המנונא ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא רבי לטעמיה דתניא וכו':

אושפיזין לגבורה. שביט קדשי הקדשים בניי בחלקו: בכחש אפרים. שיראו לסמוך עליו וכחשו באמנותם: רד עם אל. ירד בים על שבתו בהקב"ה: ישראל כממלכותיו. דיהודה שנתקדש לשמול בהן: שכבר נאמר לוי למעלה. משה כתב בתורה אלה יעמדו לברך וגו' שמעון לוי ויהודה: שכבר נאמר לוי למטה. בספר יהושע (ח) כדכתיב וכל ישראל וקניז עומדים מזה ומזה לארון נגד הכהנים והלוים אלמא כהנים ולויים למטה היה: הראוי לשרת. לשאת את הארון דהיינו מן שלשים ועד בן חמשים: למטה. אצל הארון: אלו ואלו. ישראל ולויים למטה היו כדכתיב בספר יהושע: על הר גריזים ועל הר עיבל. שכתב משה בתורה על בסמוך כדמפרש ואזיל: על בסמוך. שהיה מושב שני ביזוי לבונה בין שני הסדרים: וסכות על הארון. על ברוך לאו על ממש דהאי מחיצה הואי פרוכת ולא היה סכך: ברוך בכלל ברוך בפרט. כל הברכות והקללות נאמרו בהר גריזים ובהר עיבל בכלל ופרט ברוך אשר יקים את דברי התורה הזאת ארור אשר לא יקים הרי בכלל וכל אחת ואחת בפרט ברוך וארור ברוך אשר לא יעשה פסל ומסכה ארור אשר יעשה פסל ומסכה וכן כולן: ללמוד וללמד לשמור ולעשות. כל המצות כולן טענות ארבעה אלה ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם וכתיב ולמדתם אותם את בניכם וגו' הרי כאן ארבע מצות לכל מצוה ועל ארבעתן נמסרו ארור וברוך בכלל ופרט ברוך אשר ילמדו ארור אשר לא ילמדו וכן ללמוד וכן לשמור וכן לעשות בכל אחד ארבע ברייתות ברית לברוך בכלל ברית לברוך בפרט ברית לארור בכלל ברית לארור בפרט: (ה פסוק שיק' ע"ג) ארבע וארבע. ארבע ברייתות ללמוד וארבע ללמד הרי שמנה: שמנה ושמנה. הא איכא עוד שמנה לשמור ולעשות: וכן בסניי. כשאמרו כל המצות למשה נתנו כולן בארור וברוך בכלל ופרט: וכן בערבית מואב. כשאמרה לישראל כדכתיב (דברים 10) עבר הירדן בארץ מואב הואיל משה וגו': שנאמר אלה דברי הברית וגו'. בתר קללות וברכות כתיב מלבד הברית וגו' אלמא בברית ערבות מואב בברכות

וקללות כך ברית בחורב דהר גריזים ודהר עיבל לא איצטריך לאתויי קרא דעלה קאי ובה איירי ושמרתם את דברי הברית הזאת לא גרס ליה הכא: ארבעים

הברכות והקללות אמן הא כילד בשעה שהיו אומרים ברכות היו הופכין פניהם וכו' ופלוגתא דרבי יוחנן וריש לקיש דפליגי בפרק התורה (ספ 7:) השוחט את התורה לפניו ולחמה חוץ לחומה וכן בפרק תמיד נשחט (פסחים 77 א:) השוחט הפסח על החמץ לא שייכא להכא ונראה לר"י דרבי מודה נמי דכל על לכתחלה ולמנה על ממש ושאיני הכא דגזירת הכתוב היא וכדפרישית ובידיעבד מכשר על בסמוך דומיא דהדיא דפרק שתי הלחם (מנחות 77 א:) דאם סידר מערכת לחם הפנים שטים של שבע שבע [אמר רבי] רואין את העליונות כאלו אינן [והא בעינן ונתת על המערכת לבונה מאי על בסמוך ורבי לטעמיה דאמר על בסמוך] וגבי ביזוי לבונה טעמא נמי כיון דמשמע על בסמוך אמרינן דהאי על נמי לכתחילה בסמוך קאמר חלא שלא יפרכס הלחם ועוד (דכ"י יב"ב) בסמוך [ואין] דרך כבוד טפי לפני מלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא כדאמרינן בכל המנחות באות מלה (ספ 10:) גבי כבשי עזרת דכתיב והניף הכהן אותם על לחם הביכורים יכול יניח כבשים על גבי לחם תלמוד לומר על שני כבשים אי על שני כבשים יכול לחם על גבי כבשים תלמוד לומר על לחם הביכורים וכו' ר' חנינאי אומר מניח הלחם בין שתי ייכוותיהם של כבשים ומניף ומנאל מקיים שני מקראות הללו אמר רבי לפני מלך ב"ו אין עושין וכן לפני מלך מלכי המלכים עושין כן אלא מניח זה בזה זה ומניף והא בעינן על אמר רב חסדא לרב המנונא ואמרי לה רב המנונא לרב חסדא רבי לטעמיה דתניא וכו':

אלו נאמרין

פרק שביעי דף לו עמוד ב

סוטה

רבי שמעון מוציא הר גריזים. הכי מסיים לה בירושלמי וכן היה ר"ש אומר
אין כך כל דבר ודבר מן התורה שאין כרות עליה תקע"ו בריתות שתיס
עשרה בברוך ולא ידענא אמאי ו"ב ושמה ברית כנגד כל שבט ושבט וי"ב
בארור ו"ב בכלל וי"ב בפרט הרי מ"ח בריתות ללמוד וללמד לשמור ולעשות
הרי קל"ב בריתות וכן דבר סיני וכן
בערבות מואב הרי תקע"ו בריתות:
ונשתלשו בערבות מואב. וא"ת מאי
אליטריך למימר שלישי
לערבות מואב והא לא איירי ר' ישמעאל
בערבות מואב כלל יס לומר משום סיפא
נקט לה דבעי למימר אין כך כל דבר
מלוא ומלוא:

רבי שמעון בן יהודה אומר. ירושלמי עד
כדון דברים שנקללו ונפטרו דברים
שנקללו ולא נפטרו (ואמר ליה) כן אמר ר'
יוחנן משום ר' ישמעאל דבר שיהיה בכלל
ויאל מן הכלל ללמד לא ללמד על ענמו יאל
אלא ללמד על הכלל כולו יאל אמר לו לא
בדבר אחד דילמא בשני דברים בתמיה
והכא בשני דברים אין קיימן אמר ר'
תנחומא מכיון דכתיב בסוף אמר כמו
שכולו דבר אחד כתיב אשר לא יקום את
דברי התורה וכו' יס תורה נופלת רבי
שמעון בן אליקים אומר זה החזן שהוא
עומד רבי שמעון בן חלפתא אומר זה
הבית שלמטה לחמור רב הונא בר יהודה
בס' שמואל דעל הדבר הזה קרע יאשיאו
ואמר עלי הקדוש ר' אחא בס' ר' תנחום
בר' חייל למד ולימד שמר ועשה והיתה
סיפוקו בידו להחזיק ולא החזיק הרי זה
בכלל ארור ר' ירמיה בס' רבי חייל בר'
אבא לא למד ולא לימד לא שמר ולא עשה
ולא היתה סיפוקו בידו להחזיק והחזיק
הרי זה בכלל ברוך לחמור רבי תנא א"ר
ירמיה עמי הקדוש ר' אחא בס' ר' תנחום
מלות בליין של בעלי תורה שגא' (קבלת 1) כי
כלל החכמה כלל הכסף ואומר עץ חיים
היא למחזיקים בה (מפ"י 2):

אמר רב משרשיא ערבא וערבא
דערבא. כמזומה דהכי בעי
למימר דלר"ש בן יהודה קבל עליו כל
אחד מישראל לתרי"ג מלות קל"ח ריבוא
ריבואות וח' אלפים ריבואות ותרי"ג
ריבואות ושבע אלפים ומאתים בריתות
לשם מאות אלף ושלשת אלפים וחמשים
וחמש מאות בשביל ערבותן אם יעברו
עליהן ולרבי אליבא דרבי שמעון שגייס
ריבוא פעמים ושלשת אלפים ותק"ה
פעמים תשבון זה בריתות קיבלו עליהן:
ברכה אחת קודמת לקללה. ירושלמי
יכול משקיו ואומרים ברכות
היו ואומרים קללות תלמוד לומר הברכה
והקללה קללה בלחית וברכה בלחית:
וגאמר

ארבע ארבע ו**ארבע** הרי שמונה שמונה ושמונה
הרי שש עשרה וכן בסיני וכן בערבות מואב שגא'
אלה דברי הברית אשר צוה ה' את משה וגו' וכתוב
ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו' נמצא מ"ח
בריתות על כל מצוה ומצוה ר"ש מוציא הר גריזים
והר עיבל ומכנים אהל מועד שבמדבר ובפלוגתא
דהני תנאי דתניא רבי ישמעאל אומר כללות נאמרו
בסיני ופרטות באהל מועד ר' עקיבא אומר כללות
ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באהל מועד ונשתלשו
בערבות מואב ואין כך כל דבר מצוה ומצוה
שכתובה בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה
בריתות ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו אמר
משום רבי שמעון אין כך מצוה ומצוה שכתובה
בתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה בריתות
של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות
וחמשים אמר רבי לדברי רבי שמעון בן יהודה איש
כפר עכו שאמר משום רבי שמעון אין כך כל מצוה
ומצוה שבתורה שלא נכרתו עליה ארבעים ושמונה
בריתות של שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש
מאות וחמשים נמצא לכל אחד ואחד מישראל שש
מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים
מאי בינייהו אמר רב משרשיא ערבא וערבא
דערבא איכא בינייהו דרש רבי יהודה בן נחמני
מתורגמניה דרבי שמעון בן לקיש כל הפרשה כולה
לא נאמרה אלא בנואף ונואפת ארור האיש אשר
יעשה פסל ומסכה וגו' בארור סגי ליה אלא זה
הבא על הערוער והוליד בן והלך לבין עובדי כוכבים
ועבר עבודת כוכבים ארורין אביו ואמו של זה שכן
גרמו לו ת"ר ונתת את הברכה על הר גריזים ואת
הקללה וגו' מה תלמוד לומר אם ללמד שתהא
ברכה על הר גריזים וקללה על הר עיבל הרי כבר
נאמר אלה יעמדו לברך את העם על הר גריזים
וכתיב ואלה יעמדו על הקללה בהר עיבל אלא
להקדים ברכה לקללה יכול יהיו כל הברכות
קודמות לקללות תלמוד לומר ברכה וקללה ברכה
אחת קודמת לקללה ואין כל הברכות קודמות
לקללות ולהקיש ברכה לקללה לומר כך מה קללה
בלוים אף ברכה בלוים ומה קללה בקול רם אף
ברכה בקול רם ומה קללה בלשון הקודש אף ברכה
בלה"ק ומה קללה בכלל ופרט אף ברכה בכלל
ופרט ומה קללה אלו ואלו עונין ואומרים אמן אף
ברכה אלו ואלו עונין ואומרים אמן: **מתני'** ברכת
כהנים כיצד במדינה אומר אותה שלש ברכות
ובמקדש ברכה אחת במקדש אומר את השם
בכתבו

ארבעים ושמונה בריתות. לכל אחד מישראל שש עשרה תלאת זימני
מי"ח הוי מוציא הר גריזים. לפי שלא אמר יהושע עליהן כל התורה
אלא מצות שבפרשה: **ומכנים** **אהל מועד**. שלאחר שהוקם המשכן נבחר
הקב"ה עם משה בשוב ולמדו כל התורה בכתבי וידבר ה' אליו מאהל
מועד לאמר (ויקרא א'): **כללות נאמרו**
בסיני. בסתם נאמרה תורה בסיני ולא
נפרשה לו כגון בסיני נאמר (שמות ט)
וחבת עליו את עולותיך ואת שלמיתך
ולא פירש מתן דמים כיצד הקטרת
אימורים והפשט ונתחם וכליל של עולה
ובספר ויקרא באהל מועד פירשה:
ונשתלשו בערבות מואב. מפי משה
לישראל ת"ק סבירא ליה בר' ישמעאל
הלכך הר סיני ואהל מועד חדא היא ור'
שמעון ס"ל בר"ע הלכך תרי ניהו: ר"ש
ברבי יהודה אומר **ארבעים** ושמונה
בריתות. לכל אחד של שש מאות אלף
ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים
כמנן שהיו (בסיני) (במדבר) שכל אחד
נעשה ערב על כל אחיו ה"ג בתוספתא
(פ"ח פ"ט) א"ר לדברי ר"ש בן יהודה אין
לנו כל מצוה ומצוה שלא נכרתו עליה
מ"ח בריתות של שש מאות אלף ושלשת
אלפים וחמש מאות וחמשים ויש בכל
אחת של שש מאות אלף ושלשת אלפים
חמש מאות וחמשים: **מאי בינייהו**. מאי
מוסיף רבי ובמאי פליגי: **אמר** רב
משרשיא ערבא וערבא דערבא. אם
נעשה כל אחד ערב על ערבותו ולא
חבירו או לא רבי שמעון בן יהודה סבר
לא נעשה כל אחד ערב על חבירו אלא
שישמרו את המצות נמצא כל אחד
ואחד ערב על מ"ח בריתות של כל אחד
ואחד אבל לא נעשה כל אחד ואחד
ערב על ערבות של חבירו אלא על
חובותיו של חבירו ואתא רבי למימר
לדברי ר' שמעון שבא למנות את
בריתות הערבות יש לו למנות ארבעים
ושמונה בריתות של ששים ריבוא לכל
אחד ובכל אחד האלה יש ששים ריבוא
שכולם נתעברו זה בזה על חובותם ועל
ערבותם נמצא כל אחד מקבל עליו
ערבות של ששים ריבוא בשביל חובות
של חבירו וכל אחד מששים ריבוא הללו
קבל עליו בריתות ששים ריבוא בשביל
ערבות שנתעברו אחיו על חביריהם וזה
קבל עליו אף ערבות של ערבים: **כל**
הפרשה. של הר גריזים לא נאמרה
אלא בנואף ונואפת: **בארור סגי** ליה.
בתמיה כופר בעיקר הוא וסגי ליה
בארור: **אלא** זה הבא על הערוער.
אשת איש והוליד ממנו ומתוך ברשותו
שאסור לבא בקהל ואינו מוצא אשה
הוא הולך לבין העובדי כוכבים ועובר
עבודת כוכבים ארורים אלה שעשאוהו

לעבוד פסל ומסכה וכן דורש את כולן כל אחת לפי פשטה אותו של עריות כגון שוכב עם חותנתו ואשת אביו ועם אחותו כולם באשת איש ולמיקם
בתרי ארורי שוכב עם כל בהמה אשת איש שעשתה מעשה בהמה שמנאפת מקלל אביו ואמו הבא על אשת איש מלולל באביו ובאמו שגידלו גידולין
רעים בביתם משגה עור מפתה אשת איש שהיא סומא בדבר ואינה יודעת עונשו כמזהו משיג גבול רעהו בא על אשתו הרי הוא השיג גבול מזה רעהו
בסתור גורם לו בלחש סתריו שתמות בבדיקת מים המרים לוקח שוחד להכות נפש לוקח שוחד להיות עוקב אחר המנאף ולפתות לו אשת איש וגורם לו
מיתה מטה משפט גר יתום איני יודע לדורשו: יכול כל הברכות כולן קודמות לקללות. שיגמרו כל הברכות תחילה עד ברוך אשר איש וגו' ואח"כ
יפתחו לקללה בלשון הקודש. כדלפינן קול קול ממש: **מתני'** הכי נטיסין במנא' ברכת כהנים כיצד בו' במדינה אומר אותה שלש ברכות.
שמפסיקין הבהנים בין פסוק לפסוק ועונין הציבור אמן: **במקדש ברכה אחת**. לפי שאין עונין אמן במקדש ואין צריך כאן שום הפסק והכי מפרש בגמרא:
בכתבו

ביאורים למסכת סוטה דף לז עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין – מכון המאור"

התורה, ואם כן, מלבד ארבעים ושמנה בריתות שנכתרו עם כל אחד ואחד שהוא יקיים את המצוה, נכתרה עמו ברית על ארבעים ושמנה בריתות של כל אחד ואחד מישראל, הרי, שיש להכפיל את חשבון הבריתות, בשש מאות אלף שלשת אלפים חמש מאות וחמישים, שהוא מנין הפקודים בפרשת פנחס.

אמר רבי, לדברי רבי שמעון בן יהודה איש כפר עבו שְׁאִמְרָ מִשּׁוּם רַבִּי שְׁמַעוֹן, אִין לֶךְ כָּל מִצְוָה וּמִצְוָה שֶׁבְּתוֹרָה שְׁלֹא נִכְרְתוּ עָלֶיהָ אַרְבָּעִים וּשְׁמֹנֶה בְרִיתוֹת, שֶׁל שֵׁשׁ מֵאוֹת אֵלֶּף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים, נִמְצָא, לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, וְיֵשׁ בְּכָל אֶחָת שֵׁשׁ מֵאוֹת אֵלֶּף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְחֲמִשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים. ומבאר הגמרא מאי בינייהו – בין רבי שמעון בן יהודה, לרבי, אמר רב משירשיא, ערְכָא וְעִרְכָא דְּעִרְכָא, איכָא בינייהו – שלדעת רבי שמעון בן יהודה, כל אחד נעשה ערב על שמירת המצוות של חבירו, אבל לא ערבותו של חבירו על כל ישראל, ואילו לרבי, כל אחד ערב גם על ערבותו של חבירו לכל אחד מישראל.

דרש רבי יהודה בן נחמני מתורגמניה – מתורגמן דרבי שמעון בן לקיש, כל הפרשה כולה של הארורים שנאמרו בהר גריזים והר עיבל, לא נאמרה אלא בנואפה ונואפת – הבא על אשת איש. וההוכחה לכך, שהרי נאמר שם 'ארור האיש, אשר יעשה פסל ומסכה וגו'', ואם נפרשהו כפשוטו על עבודה זרה, וכי בארור סגי ליה, והרי הוא כופר בעיקר. אלא, זה הבא על הערוה – אשת איש, והוליד בן ממזר, והלך אותו הבן לבין עובדי בוכבים מחמת בושתו שאסור לבא בקהל, ועבד עבודת בוכבים, ארורין אביו ואמו של זה שָׂכָךְ גֵּרְמוֹ לוֹ, וכן על דרך זה יתפרשו כל הארורים שבפרשה.

תנו רבנן, נאמר בתורה בפרשת ראה, 'ונתתה את הפרכה על הר גריזים ואת הקללה על הר עיבל וגו'', מה תלמוד לומר, אם ללמד שתהא פרכה על הר גריזים וקללה על הר עיבל, הרי כבר נאמר בפרשת כי תבא 'אלה יעמדו לפרך את העם על הר גריזים, ובתיב 'אלה יעמדו על הקללה בהר עיבל, אלא, להקדים בסדר האמירה פרכה לקללה – שקודם כל ארור יקדימו לומר ברוך, יכול יהיו כל הפרכות קודמות לקללות – שקודם יגמרו כל הברכות עד ברוך אשר יקם וגו', ואחר כך יחזרו לומר הכל בארור, תלמוד לומר 'ראה אנכי נותן לפניכם היום פרכה וקללה, פרכה אחת קודמת לקללה, ואין כל הפרכות קודמות לקללות. ועוד למדנו מפסוק זה, ולהקיש פרכה לקללה, לומר לך, מה קללה בלזים – נאמרה על ידי הלזים, אף פרכה בלזים. ומה קללה נאמרה בקול רם, אף פרכה בקול רם. ומה קללה בלשון הקודש, אף פרכה בלשון הקודש. ומה קללה בכלל ופרט – שכוללים כל התורה בארור אשר לא יקם, ומפרטים כל עבירה בפני עצמה, כמו שנתבאר, אף פרכה בכלל ופרט. ומה קללה אלו ואלו עונין ואומרים אמן על כל קללה וקללה, אף פרכה אלו ואלו עונין ואומרים אמן על כל ברכה וברכה.

משנה. ברכת בהנים ששינו שנאמרת רק בלשון הקודש, ביצר נאמרת. במדינה – מחוץ לבית המקדש, אומר אותה הכהן שלש ברכות – שמפסיק בין פסוק לפסוק ועונים הקהל 'אמן', ובמקדש שאין בו עניית 'אמן', נמצא שאין הפסקה בין הפסוקים והרי היא כבִּרְכָה אחת.

מביאה המשנה חילוק נוסף בין המקדש למדינה, שבמקדש אומר הכהן את השם שבברכת כהנים

ארבע מצוות בכל מצוה ומצוה שבתורה, ואף הבריתות שנכתרו עליהם, בארור וברוך, בכלל ובפרט, אף הם נכתרו על כל אחת ואחת מהדברים הטעונים בכל מצוה ומצוה. ואם כן, יש לנו לחשב את מספר הבריתות כך, ארבע בריתות, שהם, ברוך בכלל, וברוך בפרט, ארור בכלל, וארור בפרט, בחלק המצוה של 'ללמוד', ו'ארבע, בחלק המצוה של 'ללמוד', הרי שמונה בריתות. ומסכמת הגמרא, שמונה בריתות, שבכל מצוה, ללמוד וללמד, ושמונה בריתות נוספות, על חלקי המצוה 'לשמור' ו'לעשות', הרי שש עשרה בריתות על כל מצוה ומצוה בהר גריזים ובהר עיבל. וכן בסיני, כשנתנו המצוות למשה בסיני, נתנו גם כן, בארור, וברוך, בכלל, ובפרט. וכן בערכות מואב, כשאמר להם משה לישראל, את הברכות והקללות, גם כן כרת עמכם ברית. ומפרשת הברייתא, מניין שאף בסיני נאמרו ברכות וקללות, שְׁנֵאֲמַר בערכות מואב, לאחר פרשת הברכות והקללות "אלה דברי הברית, אשר צוה ה' את משה וגו', מלבד הברית, אשר כרת עמם בחורב", הרי שגם בחורב כרת עמכם ברית כמו הברית בערכות מואב, בברכות וקללות, בכלל ובפרט. (ובתיב 'ושמרתם את דברי הברית הזאת וגו'), נמצא, ארבעים ושמנה בריתות על כל מצוה ומצוה שבתורה. רבי שמעון היה מוציא ממנין הבריתות, את הברית שבהר גריזים והר עיבל, מפני שסובר ששם לא אמר יהושע ארור וברוך על כל המצוות, אלא על מה שזכר בפרשה, ומכנים במקומן את הברית שנכתרה באהל מועד שבמך, שלאחר שהוקם המשכן, דבר הקב"ה עם משה שם, ולימדו כל התורה כולה, ואף שם כרת עמו ברית, בארור וברוך, בכלל ובפרט.

הרי, שנחלקו תנא קמא ורבי שמעון, אם יש למנות במנין הבריתות את הברית שנכתרה באהל מועד, אומרת הגמרא, ובפלוגמא דהני תנאי – מחלוקת זו, תלויה במחלוקת אחרת של תנאים, דתנאי, רבי ישמעאל אומר, כללות נאמרו בסיני – בסיני, נאמרו המצוות רק באופן כללי, ופרטות באהל מועד – באהל מועד נתפרשו פרטי המצוות, ולדוגמא, פרשת הקרבנות, נאמרה בסיני באופן כללי וסתום, "זבחחת עליו את עולותיך ואת שלמיך", ולא נתפרשו שם פרטי דיני הקרבנות, כמתן דמיהם, וכיצד הקטרת אימוריהם, ושאר הפרטים, ולאחר מכן, בספר ויקרא, שנשנה באהל מועד, נתפרשו. רבי עקיבא אומר, כללות ופרטות שניהם נאמרו בסיני, ואף שהפרטות לא נתפרשו בתורה, אלא בספר ויקרא, מכל מקום, כבר נאמרו למשה בסיני, וחזרו ונשנו מפי הקב"ה למשה באהל מועד, ונשתלשו נאמרו פעם שלישית מפי משה לישראל בערכות מואב. תנא קמא סובר כרבי ישמעאל, שהתורה לא נשתנה באהל מועד, אלא רק הושלמו שם פרטי המצוה שלא נאמרו בסיני, ואם כן, לא היתה כריתת ברית נוספת באהל מועד, אלא היא אותה הברית שהיתה בסיני. ורבי שמעון, סובר כרבי עקיבא, שהתורה כולה נאמרה בסיני ונשתנה כולה באהל מועד, ואף היתה שם כריתת ברית נוספת כמו בסיני, ולכן יש למנות בחשבון הבריתות גם את אהל מועד. מסכמת הברייתא, ואין לך כל דבר מצוה ומצוה, שכתובה בתורה, שלא נכתרה עליה, ארבעים ושמנה בריתות.

רבי שמעון בן יהודה איש כפר עבו אמר משום רבי שמעון, אין לך מצוה ומצוה שכתובה בתורה, שלא נכתרה עליה עם כל אחד מישראל, ארבעים ושמנה בריתות, של שש מאות אלה ושלשת אלפים וחמש מאות וחמישים, שהרי כל ישראל ערבים זה לזה לקיום

ביאורים למסכת סוטה דף לח עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

בכתב – י"ד ה"א וא"ו ה"א, ובמדינה אומר את השם בכניו – אדני. וחילוק נוסף, שבמדינה הכהנים נושאים – מגביהים את ידיהם בשעת ברכת כהנים רק עד כניו, ובמקדש שמזכירים את השם המפורש, ועל ידי כך שכינה שורה על אצבעותיהם, מגביהים הם את ידיהם על גבי ראשיהן, כדי שלא יהיה ראשם למעלה מהשכינה, חוץ מכניו גדול, שאינו מניב את ידיו למעלה מן הציץ – משום כבוד השם שכתוב על הציץ. רבי יהודה חולק ואומר, שאף כהן גדול מניב ידיו למעלה מן הציץ. והמקור לכך שצריכים הכהנים להגביה ידיהם בשעת ברכה, שנאמר, "וישא אהרן את ידיו אל העם, ויברכם".

נמרא. שנינו לעיל, שברכת כהנים נאמרת רק בלשון הקודש, ומביאה הגמרא מקור לכך, תנו רבנן, נאמר לענין ברכת כהנים "בה תברכו את בני ישראל", ויש ללמוד מכך שברכת כהנים היא דווקא בלשון הקודש. מבררת הברייתא, אתה אומר שיש לברך בלשון הקודש, או אינו – אולי אין זו כוונת הכתוב אלא שיברכו בכל לשון. ומבאר הברייתא, שיש ללמוד זאת בגזירה שוה 'ברכה ברכה', נאמר כאן בברכת כהנים 'בה תברכו', ונאמר להלן לגבי ברכות הר גריזים 'אלה יעמדו לברך את העם', מה להלן בהר גריזים הברכה היא דווקא בלשון הקודש, אף כאן ברכת כהנים היא דווקא בלשון הקודש. רבי יהודה אומר, דין זה אינו צריך להלמד בגזירה שוה, שהרי הוא אומר 'בה' תברכו, ומשמעות תיבת 'כה' שאין יוצאים ידי חובה עד שיאמרו בלשון תהו.

מביאה הגמרא ברייתות נוספות בהלכות ברכת כהנים, תניא אידך, שיש ללמוד מהפסוק "בה תברכו את בני ישראל", שברכת כהנים נאמרת דווקא בעמידה. מבררת הברייתא, אתה אומר שיש לברך בעמידה, או אינו אלא אפילו בישיבה, אלא לומדים זאת בגזירה שוה, נאמר כאן בברכת כהנים לשון ברכה 'בה תברכו', ונאמר להלן בברכות הר גריזים לשון ברכה 'אלה יעמדו לברך', מה להלן בברכות הר גריזים יש לאומרו בעמידה, שהרי כתוב 'יעמדו', אף כאן בברכת כהנים היא דווקא בעמידה. רבי נתן אומר, שדין זה אינו צריך ללמוד מגזירה שוה זו, שהרי הוא אומר 'בעת ההוא הבדיל ה' את שבת הלי וגו' לעמוד לפני ה' לשירתו ולברך בשמו', ונמצא שהוקש כהן מברך לכהן משרת, מה כהן משרת במקדש צריך לעשות זאת בעמידה, אף כהן מברך צריך להיות בעמידה. שואלת הגמרא, ומשרת גופיה מנלן שצריך לעמוד, עונה הגמרא, דכתבי 'לעמוד לשיר'.

תניא אידך, שיש ללמוד מהפסוק 'בה תברכו' שברכת כהנים נאמרת בנשיאות כפים – תוך כדי הגבהת ידים. מבררת הברייתא, אתה אומר בנשיאות כפים, או שמא אינו אלא שלא בנשיאות כפים, אלא לומדים זאת מגזירה שוה, נאמר כאן בברכת כהנים 'בה תברכו', ונאמר להלן "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם", ויש ללמוד מכך, מה להלן ברכתו של אהרן היתה בנשיאות כפים, אף כאן ברכת כהנים היא בנשיאות כפים.

מביאה הגמרא, קשיא ליה לרבי יונתן התנא, שיש לפרוך גזירה שוה זו, אי מה להלן – ברכתו של אהרן דין הוא שתהיה בנשיאת כפים, משום שיש בה שלוש חומרות נוספות, שהיתה ברכת כהן גדול, וראש חודש היה, ועבודת קרבנות צבור עבד, אף כאן אין לך לרבות לנשיאת כפים אלא כשיש את שלושת החומרות, כהן גדול וראש

תניא אידך, שכונת הכתוב 'בה תברכו את בני ישראל' היא, מבררת הברייתא, אתה אומר שיש ללמוד מהפסוק "בה תברכו את בני ישראל", שברכת כהנים נאמרת דווקא בעמידה. מבררת הברייתא, אתה אומר שיש לברך בעמידה, או אינו אלא אפילו בישיבה, אלא לומדים זאת בגזירה שוה, נאמר כאן בברכת כהנים לשון ברכה 'בה תברכו', ונאמר להלן לגבי ברכות הר גריזים 'אלה יעמדו לברך את העם', מה להלן בהר גריזים הברכה היא דווקא בלשון הקודש, אף כאן ברכת כהנים היא דווקא בלשון הקודש. רבי יהודה אומר, דין זה אינו צריך להלמד בגזירה שוה, שהרי הוא אומר 'בה' תברכו, ומשמעות תיבת 'כה' שאין יוצאים ידי חובה עד שיאמרו בלשון תהו.

מביאה הגמרא ברייתות נוספות בהלכות ברכת כהנים, תניא אידך, שיש ללמוד מהפסוק "בה תברכו את בני ישראל", שברכת כהנים נאמרת דווקא בעמידה. מבררת הברייתא, אתה אומר שיש לברך בעמידה, או אינו אלא אפילו בישיבה, אלא לומדים זאת בגזירה שוה, נאמר כאן בברכת כהנים לשון ברכה 'בה תברכו', ונאמר להלן בברכות הר גריזים לשון ברכה 'אלה יעמדו לברך', מה להלן בברכות הר גריזים יש לאומרו בעמידה, שהרי כתוב 'יעמדו', אף כאן בברכת כהנים היא דווקא בעמידה. רבי נתן אומר, שדין זה אינו צריך ללמוד מגזירה שוה זו, שהרי הוא אומר 'בעת ההוא הבדיל ה' את שבת הלי וגו' לעמוד לפני ה' לשירתו ולברך בשמו', ונמצא שהוקש כהן מברך לכהן משרת, מה כהן משרת במקדש צריך לעשות זאת בעמידה, אף כהן מברך צריך להיות בעמידה. שואלת הגמרא, ומשרת גופיה מנלן שצריך לעמוד, עונה הגמרא, דכתבי 'לעמוד לשיר'.

תניא אידך, שיש ללמוד מהפסוק 'בה תברכו' שברכת כהנים נאמרת בנשיאות כפים – תוך כדי הגבהת ידים. מבררת הברייתא, אתה אומר בנשיאות כפים, או שמא אינו אלא שלא בנשיאות כפים, אלא לומדים זאת מגזירה שוה, נאמר כאן בברכת כהנים 'בה תברכו', ונאמר להלן "וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם", ויש ללמוד מכך, מה להלן ברכתו של אהרן היתה בנשיאות כפים, אף כאן ברכת כהנים היא בנשיאות כפים.

מביאה הגמרא, קשיא ליה לרבי יונתן התנא, שיש לפרוך גזירה שוה זו, אי מה להלן – ברכתו של אהרן דין הוא שתהיה בנשיאת כפים, משום שיש בה שלוש חומרות נוספות, שהיתה ברכת כהן גדול, וראש חודש היה, ועבודת קרבנות צבור עבד, אף כאן אין לך לרבות לנשיאת כפים אלא כשיש את שלושת החומרות, כהן גדול וראש

סומטה

עשה ולא כלום הוא! וזאתקוף ברכה לשירות וגבי שירות אמר בפ"ד צבחים (ק"ז ע"ב) ליושב מחלל עבודה הילכך
 אלא בלחש. תימא לר"י אחאי לא נפקא, הן מיניה מג"ש דברכה ברכה מהר גריזים מה להנן בקול רם אף כאן בק
 דלאל יליף ליה מגזירה שזא אלא מכה: **לשנים** קורא כהנים. צירוזלמי פרק חין שומזין אמר רב חסדא לריי שי
 היה כהן א' אומר כהן שנים אומר כהנים אמר רב חסדא אפי' כהן קורא כהנים שאין קורא

אלו נאמרין

פרק שביעי דף לח עמוד ב

סוטה

משלחם תהא. אזהרה זו הכהנים יזהירו: ושמו את שמי. תלה הכתוב הדבר בהן להיות ברכה זו שימת שמו על עמו ולא עשאה צורך ישראל אלא צורך מקום: ואברכה מברכך. דאילו ואני אברכם אישראל קאי כר"ע דאמר באלו טריפות (חולין ק"ז ע"ג). למדנו ברכה לישראל מפי כהנים מפי הגבורה לא למדנו כשהוא אומר ואני אברכם הוי אומר הכהנים מברכים את ישראל והקב"ה מסכים על ידם: לפירוק. בחגים ובמועדים: שאינו עולה בעבודה. קודם שסיים שלח צבור רצה צריך לעלות על הדוכן: וירד מעשות אלמא בעד עבודה בידו בירך ואח"כ וירד מעשות אלמא השתא הוא דגמר: מעיקרא הוו עקרי ברעייהו. ממקומן בעבודה אבל רחוק היה מקומן מן הדוכן ולא מוט עד דגמרה ברכת העבודה: ותנן נמי. בברכות אם הבטחתו כי רישא הכי איתא העובר לפני התיבה לא יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף ואם אין שם בהן אלא הוא לא ישא את כפיו שלא תיטרף דעתו בשובו לתפלתו ולא ידע להתחיל מיד בשים שלום ואם הבטחתו שהוא מלומד בדבר ולא תטרף דעתו נושא את כפיו וחוזר לתפלתו: רשאי. לישא את כפיו: והא לא עלה בעבודה. אלא דעקר פורתא וש"מ סגי בהכי שעוקר מעט רגליו לילך לצד הדוכן בעבודה: לברך. בהמ"ז: לשוב עין שונאי בצע וגומלי חסד בממונו: מכירין בצרי עין. ואין אוכלים משלחם: כי חנם מזורה הרשת. לעיל מיניה משתעי בצרי עין נאברה לדם וגו' כל הון יקר נמצא וגו' כי חנם מזורה הרשת לשון יזורה על נהור גפרית כך דרכם של צדיקים לזרות חטים ושעורים ברשתם כדי שיבואו העופות לאכול ואלו צרי העין חנם מאבדין מזונות שזורין ברשתם בעיני כל בעל כנף שאף הן מכירין בהן ואין הנחין ממזונותיהן: כי כמו שער בנפשו. שער זה על כרחנו לשון פעל הוא ונקדרתו מוכחת עליו שחציו קמץ וחציו פתח וטעמו למטה כאילו זה האוכל מירד והשעיר בנפשו של צר עין וכך הוא לשון כתאנים השוערים (ימיו) (ט) ומנחם בן סרוק פירשו לשון שיעור תמיד הוא משער כמה יאכל זה ועד מתי: ופטרנוהו בלא מזונות. כלומר למזונות הוצרך ולא היה לו וראה אחד נושא מזונות ובה לחוטפם ממנו לאונס רעבון ועמד זה עליו והרגו: בלא לוייה חבורה שילך שבעדות. דאניסי במלאכתן ואין יכולין לבא: דלא אניסי העומדין בבחכ"צ אחורי הכהנים לא אניסי אלא שאין הברכה חשובה עליהם לעקור רגליהם ולבא לפני הכהנים להיות מתברכים פנים כנגד פנים כדת הלכך אינם בכלל ברכה כדאמר: בה תברכו פנים כנגד פנים: מכירא והוא

כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה. ירושלמי במסכת נזיר פרק כהן גדול מהו שיטמא אדם לנשיאת כפים אחוי דר' אבא בר כהן אמר קמיה ר' יוסי בשם ר' אחא מטמא כהן לנשיאת כפים שמע ר' אחא ואמר אלא לא אמרי ליה כלום חזר ואמר או דילמא לא שמע מיניה אלא כיון דלאמר ר' יסודה בר פזי בשם ר"א כל כהן שעמד

בבכ"ז ואינו נושא את כפיו עובר בעשה וכבר למימר שגלות עשה דוחה למנות ל"ת אמר אלא לא אמרית ליה אייתוניה ואנא מלקי ליה ור' אבהו הוי יתיב ומתני דבי כניסתא דקיסרין והוי תמן מיתנא ואחא עונתא דנשיאת כפים ולא שאלון ליה אחא עונתא דמילילא ושאלון ליה אמר להון על נשיאת כפים לא שאלתון לי ועל מילל אחא שאלון כד שמשון כן הוה כל חד וחד מנהון משמע גרמיה וערק:

הא דסליק לפרקים. ה"ה אי לא סליק אלא דמחזיק נפשיה ע"י מתנות

כסונה כמו שאמר בפרק הזרוע (חולין ק"ז ק"ג). אמר אבי מריש הוה חטיפתא מתתא וכו' עד משקל נמי לא שקילנא לכר ממעלי יומא דכיופורי לאחזקין נפשי בכהני ולפרוס ידיה אנסי ליה עידיניה: הא דאניסי הא דלא אניסי. בסוף מסכת ר"ה (דף ס"ה). אמרי דדוקא הני שבשדות אניסי אבל הני דקיימי במתא לא אניסי: מחיצה מאי. י"ל דדוקא בדלא אניסי קמבעיא ליה אבל בדאניסי פשיטא דמי גרע מאחיהם שבשדות וא"ת אי לא אניסי אמאי עדיפי מעט שאחורי הכהנים בלא הפסק מחילה י"ל עס שאחורי הכהנים מרחין בענמן כאלו אין הבכרה חשובה בעיניהם דכתיב אמור להם פנים כנגד פנים וכן עומדים אחורי עורף אבל בהפסק מחילה כיון דלא קיימי אחורי עורף לאו מילתא היא דלא חזין דקפיד קרא בבכ"ז. מההיא דסוף מס' ר"ה (דף ס"ה). משמע דה"ה לתפלה והכי משמע נמי בפרק כילא לולין (פסחים ק"ז פ"ה). דתנן אבר שיא מקלחו לחזן מן האהרן ולפנים כלפנים מן האהרן ולחזן כלחזן אמר רב וכן לתפלה ופליגא דר' יהושע בן לוי דאמר רבי יהושע בן לוי אפי' מחילה וכו' מדקא פשיט סתמא דגמ' ממילת' דריב"ל ש"מ

משלחם תהא והילכתא כוותיה דאביי ולית הילכתא כוותיה דרב חסדא: (סימן מתא"ה לברכ"ה דוכ"ן בעבוד"ה כו"ס מכי"ר נהנ"ה בעגל"ה): אמר ר' יהושע בן לוי מנין שהקב"ה מתאוה לברכת כהנים שנאמר ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם ואמר רבי יהושע בן לוי כל כהן שמברך מתברך ושאינו מברך אין מתברך שנאמר ואברכה מברכך ואמר ר' יהושע בן לוי כל כהן שאינו עולה לדוכן עובר בשלשה עשה בה תברכו אמור להם ושמו את שמי רב אמר חוששין שמא בן גרושה או בן חלוצה הוא ולא פליגי הא דסליק לפרקים הא דלא סליק לפרקים ואמר ר' יהושע בן לוי כל כהן שאינו עולה בעבודה שוב אינו עולה שנאמר וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשות החטאת והעולה והשלמים מה להלן בעבודה אף כאן בעבודה אינו והא ר' אמי ורבי אסי סלקי רבי אמי ורבי אסי מעיקרא הוו עקרי כרעייהו מממא לא הוה מטו התם ובדתני ר' אושעיא לא שנו אלא שלא עקר את רגליו אבל עקר את רגליו עולה ותנן נמי אם הבטחתו שנושא את כפיו וחוזר לתפלתו רשאי והוינן בה הא לא עקר אלא דנד פורתא הכא נמי דעקר פורתא ואמר ריב"ל אין נותנין כוס של ברכה לברך אלא לטוב עין שנאמר טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו לדל אל תיקרי יבורך אלא יברך ואמר ר' יהושע בן לוי מנין שאפי' עופות מכירין בצרי העין שנאמר כי חנם מזורה הרשת בעיני כל בעל כנף ואמר רבי יהושע בן לוי כל הנהנה מצרי העין עובר בלאו שנאמר אל תלחם את לחם רע עין וגו' כי כמו שער בנפשו כן הוא אכול ושתה יאמר לך וגו' רב נחמן בר יצחק אמר עובר בשני לאוין אל תלחם ואל תתאו וא"ר יהושע בן לוי אין עגלה ערופה באה אלא בשביל צרי העין שנאמר וענו ואמרו ידינו לא שפכו את הדם הזה וכי על לבנו עלתה שוקני ב"ד שופכי דמים הם אלא לא בא לידינו ופטרנוהו ולא ראינוהו והנחנוהו לא בא לידינו ופטרנוהו בלא מזונות לא לוייה אמר אדא א"ר שמלאי בית הכנסת שכולה כהנים כולן עולין לדוכן למי מברכין אמר ר' זירא לאחיהם שבשדות אינו והתני אבא בריה דרב מנימין בר חיאי עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה לא קשיא הא דאניסי הא דלא אניסי והתני רב שימי מביירתא דשיחורי בית הכנסת שכולה כהנים מקצתן עולין ומקצתן עונין אמן לא קשיא הא דאישתייר בי עשרה הא דלא אישתתייר בי עשרה גופא תנא אבא בריה דרב מנימין בר חיאי עם שאחורי כהנים אינן בכלל ברכה פשיטא אריכי באפי גוצי לא מפסקי תיבה לא מפסקא מחיצה מאי ת"ש דאמר רבי יהושע בן לוי אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים איבעיא להו צדדין מהו אמר אבא מר בר רב אשי ת"ש דתנן נתכוון להזות לפניו

דשחורי. לשון בירה, שחורי מקום: אישתתייר בי עשרה. מקצתן עולין לדוכן והעשרה עונין אמן לא אישתתייר בי עשרה לא חשיב לברכה לחודייהו הילכך כולן עולין ומברכין לאחיהם שבשדות: אריכי באפי גוצי לא מפסקי. בין כהנים מהיות בכלל ברכה דאם כן אין לדבר סוף.

ביאורים למסכת סוטה דף לח עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

ואמר רבי יהושע בן לוי, כל הנהנה מצייר העין עובר בלאו, שנאמר "אל תלחם - אל תאכל את לחם רע עין וגו', כי האוכל ממנו כמו שער - כאילו שפר מרירות בנפשו של צר העין, בן הוא באכילתו, אכול ושתה יאמר צר העין לך ולבו בל עמך" וגו'. רב נחמן בר יצחק אמר, שהנהנה מצייר עין עובר בשני לאוין, א. אל תלחם את לחם רע עין, ב. המשך הפסוק, ואל תתאו למטעמותיו.

ואמר רבי יהושע בן לוי, אין עולה צריפה בזה אלא בשביל לכפר על צרי העין. שנאמר "וענו ואמרו - זקני העיר הקרובה אל החלל, ודינו לא שפכו את הדם הזה", ומבאר המשנה לקמן, וכי על לבנו עולתה שוקני בית דין שופכי דמים הם, ומדוע הוצרכו לומר כן. אלא כוונת דבריהם היא, שלא בא הדוג זה לדינו ופטרנוהו, ולא ראוינו והנהנוהו, ומבאר הגמרא את דברי המשנה, שלא בא לדינו ופטרנוהו, היינו בלא מוונות - שעל ידי כך הוצרך לחטוף ממשהו מוון, והלה הרגו, ולא ראוינו והנהנוהו, היינו בלא לוייה - מבלי חבורה שילך עמם, וממשיך הפסוק "כפר לעמך ישראל", שאם יש איזה צר עין שפטר אותו ללא מוון, בית דין מביאים עגלה זו לכפרה עליו.

הגמרא חוזרת לדון בהלכות נשיאת כפים, אמר אדא אמר רבי שמלאי, בית הנגסת שכולה כהנים, פולן עולין לדוכן. מבאר הגמרא, למי מברכין כהנים אלו, אמר רבי יודא, שמברכים הם לאחיהם שבשדות. מקשה הגמרא, איני - וכי אלו שבשדות מתברכים, והתני אבא בריה דרב מנחם בר חייה, העם שאחורי הכהנים אינן בכלל ברכה - משום שאין הכהנים יכולים לראותם, וכל שכן אלו שבשדות. מתרצת הגמרא לא קשיא, היא - העם שבשדות הם בכלל ברכה משום דאניס - שטרודים במלאכתם ואינם יכולים לבוא, והא - העם שאחורי הכהנים אינם בכלל ברכה משום דלא אניס בכך, שיכולים הם לבוא לפני הכהנים ולהתברך כדן, ומתוך שאינם עושים כן מראים הם שאין הברכה חשובה בעיניהם, ולכן אינם מתברכים.

מקשה הגמרא על דברי רב אדא, והתני רב שימי מבייתא דשיחור, בית הנגסת שכולה כהנים מקצתן עולין לדוכן, ומקצתן אינם עולים אלא עוין אמן אחר ברכת העולים, ואילו רב אדא אמר שכולם עולים לדוכן. מתרצת הגמרא לא קשיא, היא - בברייתא מדובר שיש יותר מעשרה כהנים, דאישתייר בי עשרה מלבד אלו שעולים לדוכן, ובאופן זה עדיף שיעלו מקצתם והנותרים יענו אמן, הא - רב אדא דיבר באופן שיש עשרה בצמצום, שאם יעלו מקצתם לדוכן נמצא דלא אישתייר בי עשרה שיענו אמן, ופחות מעשרה אינם חשובים לענות אמן, ולכן עדיף שכולם יעלו לדוכן ויברכו את העם שבשדות.

גופא, תנא אבא בריה דרב מנחם בר חייה, העם שאחורי הכהנים אינן בכלל ברכה משום שאינם אנוסים בכך. מקדימה הגמרא, פשיטא שאריכי באפי גוצי - בני אדם גבוהים שעומדים לפני הנמוכים לא מפסקי בינם לברכת הכהנים, שאם כן אין לדבר סוף, וכן פשוט שהתיבה שלפני השליח ציבור לא מפסקא בין הכהנים לעם, וגם העומדים מאחריה מתברכים, אך יש לדון באופן שיש מחיצה בין הכהנים לעם, מאי, האם היא חוצצת ביניהם ואינם מתברכים. פושטת הגמרא תא שמע, דאמר רבי יהושע בן לוי, אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים, ואף העומדים מאחורי המחיצה מתברכים בברכת הכהנים.

איבעיא להו, העומדים בצדדין של הכהנים מהו, האם הם נכללים בברכתם. אמר אבא בר רב אשי, תא שמע, דתני לענין הזאה מאפר פרה אדומה, שאם נתבונן המזה להזות על כלים טמאים שלפניו,

משללם - משל הכהנים תהא. פוסקת הגמרא, והילכתא בנותיה דאביי, שלשני כהנים קוראים 'כהנים', ולכהן יחיד אין קוראים 'כהן', ולית הילכתא בנותיה דרב חסדא, אלא גם שליח ציבור ישראל קורא 'כהנים'.

(סימן) למאמריו של רבי יהושע בן לוי שבהמשך, מתאנה"ה לברכה"ה, דוכ"ן בעבוד"ה, ב"ס מבי"ה, נהנה"ה בענין"ה). אמר רבי יהושע בן לוי, מנין שהקדוש ברוך הוא כביכול מתאנה לברכת כהנים, שנאמר "ושמו את שמם על בני ישראל, ואני אברכם" - ונמצא שתלה ה' שימת שמו על בני ישראל בברכת הכהנים, ובכך החשיבה כצורכו, ולא כצורך ישראל.

ואמר רבי יהושע בן לוי, כל בהן שמברך ברכת כהנים מתברך, ושאינו מברך אין מתברך, שנאמר 'ואברכה מברכך' - שהמברך את ישראל מתברך.

ואמר רבי יהושע בן לוי, כל בהן שאינו עולה לדוכן כשקוראים לו לעלות, עובר בשלשה מצוות עשה, ששלשה פעמים הוזירה התורה לברך את ישראל, 'בה מברכו' 'אמור להם' 'ושמו את שמם'. רב אמר, שחוששין שמא בן גרושה או בן חלוצה הוא - וכהן פסול הוא, ולכן אינו עולה לדוכן. מבאר הגמרא ולא פליגי רב ורבי יהושע בן לוי, הא שמשמע מדברי רבי יהושע בן לוי שאינו נפסל מלעלות לדוכן, מדובר דסליק לפרקס - שעולה לדוכן בחגים ובמועדים, ובכך מחזיק עצמו לכהן, הא שאמר רב שחוששים שהוא בן גרושה, הוא באופן דלא סליק לדוכן אפילו לפרקס.

ואמר רבי יהושע בן לוי, כל בהן שאינו עולה לדוכן בעבודה - קודם שיסיים שליח ציבור ברכת רצה, שוב אינו עולה לדוכן, שנאמר, 'וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם, ורק אחר כך ויברך מעשות התקנות והעולה והשלמים', ונמצא שבעוד עבודה בידו בירך את העם, ויש ללמוד מכך לכל ברכת כהנים, מה להלן - ברכתו של אהרן היתה בעבודה שבמשכן, אף כאן - ברכת כהנים צריכה להיות בעבודה שבתפילה. מקשה הגמרא, איני - וכי כך הדין, והא רבי אמי ורבי אסי סלקין - עלו לדוכן לאחר ברכת עבודה. משיבה הגמרא, שרבי אמי ורבי אסי מעיקרא - בזמן ברכת עבודה, הווי עקרי ברכיהו - עקרו רגליהם ללכת לדוכן, אך מקומם היה רחוק מהדוכן ולכן ממקא לא הוה ממו התם - לדוכן, עד לאחר ברכת עבודה. וכתני רבי אושעיא בברייתא, לא שנו שאינו עולה לדוכן אלא כשלא עקר את רגליו בעבודה, אבל עקר את רגליו בעבודה לעלות לדוכן, עולה גם לאחר ברכת עבודה. מביאה הגמרא ראייה נוספת לחילוק זה, ותני נמי, ששליח ציבור כהן אינו עולה לדוכן גם אם הוא כהן היחיד, מפני שחוששים שיתבלבל בתפילתו, אך אם התמחיתו - בטוח הוא בעצמו שנושא את כפיו וחוזר לתפלתו ללא בלבול, רשאי לעלות לדוכן. ותנינן בה - הקשינו על דין זה, איך יכול לעלות לדוכן, הא לא עקר - הרי לא עלה לדוכן בעבודה, אלא שתיירצו שמדובר באופן דגד ממקומו בעבודה פורתא - לכיוון הדוכן, ומשום כך יכול לעלות לדוכן, ואם כן תהא נמי יש ליישב, שכיון דעקר רגליו פורתא בעבודה, יכול לעלות.

ואמר רבי יהושע בן לוי, אין נותנין בוס של ברכה לברך ברכת המזון, אלא למוכ עין - שונא בצע וגומל חסד בממונו, שנאמר, "טוב עין הוא יבורך כי נתן מלחמו ללדל", אל תיקרי 'בורך', אלא 'יברך' אחרים.

ואמר רבי יהושע בן לוי, מנין שאפילו העופות מברכין בצרי העין, ואינם אוכלים משלהם, שנאמר על צרי העין, "כי תבן מזוזה הרשת" - שמפורים בחינם חטים על רשתם כדרך הציידים כדי למשוך העופות וללכדם, בעיני כל בעל בנה" - שהעופות רואים שאלו מזונות של צרי עין, ואינם רוצים לאוכלם.

ביאורים למסכת סוטה דף לט עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

שָׁנָאמָר, "שָׁא יִיכָם לברכת כהנים, רק לאחר שתטלו אותם והם יהיו קֹדֶשׁ, וְכָרְבוּ אֶת ה'" - את הברכה שלפני ברכת כהנים.
שָׁאָלוּ תַלְמִידָיו אֶת רַבִּי אֱלֶעָזָר בֶּן שְׁמוּעַל בְּמָה - באיזו זכות הַאֲבִירָת יָמִים. אָמַר לָהֶן, מִיָּמִי לֹא עָשִׂיתִי בֵּית הַכִּנְסָת קַפְנִדְרָא - לא קיצרתי דרכי דרך בית הכנסת. וְלֹא פָסַעְתִּי בְּבֵית הַמְדֻרָשׁ לֵאמֹר שישובו התלמידים על הארץ, שהעושה כן בהכרח מרחיב פסיעותיו, ונראה כפוסע עַל רַאשֵׁי עַם קֹדֶשׁ, אלא תמיד הגעתי מוקדם או שישיבתי מבחוץ. וְלֹא נִשְׁאַתִּי בְּפִי לברכת כהנים, בְּלֹא לברך הַבְּרָכָה שלפניה.

מבררת הגמרא, מֵאָּ מְבָרֵךְ הַכֹּהֵן לפני הברכת כהנים, אָמַר רַבִּי יוֹרָא אָמַר רַב חֲסִידָא, שֶׁמִּבְרַךְ 'אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּקִדּוּשָׁתוֹ שֶׁל אֱהֱרֹן, וְצִוָּנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל בְּאַהֲבָה'. עוד מבררת הגמרא, כִּי עֶקֶר בְּרָעִיָה - כשהכהן עוקר רגליו ב'רצה' לעלות לדוכן, ופניו מופנות לתיבה, מֵאָּ אָמַר. ומבארת הגמרא, שהכהן אומר אז, "הִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ ה' אֱלֹהֵינוּ, שֶׁתִּהְיֶה בְּרָכָה זוֹ שְׁצִוִּיתָנוּ לְבָרֵךְ אֶת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל, לֹא יֵהָא בָּהּ מִכְשׁוֹל וְעֹזֵן". עוד מבררת הגמרא, וְכִי מְהֵרָא אָפִיָה מְצִיבִירָא - כשמחזיר הכהן פניו לתיבה לאחר שגמר לברך את העם, מֵאָּ אָמַר. אֲדַבְּרִיהּ - הולכו רב חסידא לרב עוקבא במבואות העיר, וְדַרְשׁ רַב עֻקְבָא, שהכהן אומר אז, 'דְּבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, עֲשִׂינוּ מַה שְׁנִדְּרַתְּ עֲלֵינוּ לברך את ישראל, אף אתה עֲשֵׂה עִמָּנוּ

וְהָא בַטְעוֹת עַל כָּלִים טְמָאִים שֶׁעֲמִדוֹ לְאַתְרֵינוּ, או שהתכוין להזות על כלים שלאֲתָרֵינוּ, וְהָא בַטְעוֹת עַל כָּלִים שֶׁלְּפָנֵינוּ, הדין הוא שְׁהִנָּחְתוּ פְסוּלָה, משום שההזאה צריכה להיות בכונה לטהר. אך אם התכוין להזות על כלים שֶׁלְּפָנֵינוּ, וְהָא בַטְעוֹת עַל כָּלִים שֶׁבְּצִדָּיו שֶׁבְּפָנָיו - לפניו באלכסון, הִנָּחְתוּ בְּשִׁרָה, משום שהצדדים שלפניו הם בכלל כוונתו. ויש לפשוט מכך את הספק לענין ברכת כהנים, שהעומדים בצדדים שלפני הכהנים דינם כעומדים לפניהם ומתברכים, אך העומדים בצדדים שאחוריהם אינם מתברכים, למרות שאינם אחוריהם ממש.

אָמַר רַבָּא בְּרַב הוֹנָא, בִּיּוֹן שֶׁנִּפְתַּח סֵפֶר תּוֹרָה וְהִתְחִילוּ לִקְרֹא בִּקְרִיאַת הַתּוֹרָה, אָסוּר לְסַפֵּר וּלְדַבֵּר אֶפְיֻלוּ בְּדַבַּר הַלֵּכֶת, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבִפְתָּחוֹ - וכשפתח עזרא את הספר והתחיל לקרוא בתורה, עָמְדוּ כָל הָעָם". וְאִין לִפְרֹשׁ לִשְׁוֹן 'עֲמִידָה' אֵלָּא מִלְשׁוֹן שְׁתִּיקָה - שהעם שתקו, שֶׁנֶּאֱמַר "וְהוֹחַלְתִּי - המתנתי לשמוע דבריהם, עד שראיתי כִּי לֹא יִדְּבֹרוּ כִּי עָמְדוּ מִלְּדַבֵּר לֹא עָנוּ עוֹד" - הרי ש'עמידה' היא מלשון שתיקה. רַבִּי יוֹרָא אָמַר בְּשֵׁם רַב חֲסִידָא, שִׁישׁ לִלְמוּד שֶׁאִסוּר לְדַבֵּר בְּשַׁעַת קְרִיאַת הַתּוֹרָה מִתְּחִלָּה - מִפְּסוּק זֶה, "וְאִזְנִי כָל הָעָם אֶל סֵפֶר הַתּוֹרָה".

הגמרא חוזרת לדון בהלכות ברכת כהנים, וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוִי, כִּל בְּחֵן שֶׁלֹא נָטַל יָדָיו לפני עלייתו לדוכן, לֹא יֵשֶׁא אֶת בְּפוּיוֹ,

המשך מעמוד עג

הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא גָמַר - לא עלה ביד פרעה ללומדה, אָמַר לִיָּה לְיוֹסֵף, אִישְׁתַּבַּע לִי, דְּלֹא מְנַלִּית - הישבע לי שלא תגלה שאתה יודע לשון שאינני מכירה, אִישְׁתַּבַּע לוֹ - נשבע לו יוסף.

לאחר מכן, כשמת יעקב, ובא יוסף לבקש מפרעה שיניח לו לקיים מה שנשבע לאביו, לקברו בארץ ישראל במערת המכפלה, כִּי אָמַר לִיָּה יוֹסֵף לִפְרַעְה, "אָבִי הַשְׁכִּיעֵנִי לְאֶמֶר, בְּקַבְרִי אֲשֶׁר כְּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שֶׁמָּה תִקְבְּרֵנִי". אָמַר לִיָּה פְרַעְה לְיוֹסֵף, זֵיל אִיתְשִׁיל אֲשַׁבּוּעֶתְךָ - לך והשאל אצל החכמים על שבועתך, והתר אותה. אָמַר לִיָּה יוֹסֵף לִפְרַעְה, וְאִיתְשִׁיל נְפִי אֲדִידֶךָ - אם כן, אשאל גם על שלך, שנשבעתי לך שלא אגלה שאני מכיר לשון הקדש, שאינך מכירה. ולכן, וְאָפִי עַל גִּבְּךָ דְּלֹא יִתָּא לִיָּה לִפְרַעְה, ולא רצה בכך שיעלה יוסף לקבור את אביו, בעל כרחו אָמַר לִיָּה פְרַעְה לְיוֹסֵף, 'עֲלֵה וּקְבֹר אֶת אָבִיךָ בְּאֶשְׁרֵי הַשְּׁבִיעֶךָ'.

חוזרת הגמרא לפרש את המימרא דלעיל, שיהודה קידש שם שמים בפרהסיא, מבארת הגמרא, וְהוֹדָה מֵאָּ הִיא - מהו קידוש השם שהיה בו, דְּתִנָּיָא, הִיָּה רַבִּי מֵאִיר אֲמַר, בְּשִׁעְמִדוֹ יִשְׂרָאֵל עַל הַיָּם, הִיוּ שְׂבָטִים מְנַצְחִים - מריבים זה עם זה, וְהָ אֲמַר, אֲנִי יוֹדֵד תַּחֲלָה לָאִם, וְזוֹה אֲמַר, אֲנִי יוֹדֵד תַּחֲלָה לָאִם, קִפְּצִין

'אחי' וְרֵאשׁ אָחִי הוּא וְרֵאשִׁי הוּא, 'מוֹפִים' וְחוֹפִים' הוּא לֹא רָאָה בְּחוֹפְתִי, וְאֲנִי לֹא רֵאִיתִי בְּחוֹפְתִי, וְאֲדִידֶךָ שִׁירָד לְבִין אִוְמוֹת הָעוֹלָם, אִיכָא דְאָמַרִי, 'וְאֲדִידֶךָ' שֶׁפָּנִיו דּוֹמִין לוֹוֶדֶר.

אָמַר רַבִּי חִיָּא בְּרַב אָבָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשִׁעָה שֶׁאָמַר לוֹ פְרַעְה לְיוֹסֵף, 'וּבִלְעִידֶךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְגו'', שהשליטו על ארץ מצרים, אָמְרוּ אִיצְטְנִינִי פְרַעְה - חכמים החוזים בכוכבים ויוֹדְעִים חֲכֻמַּת הַמְּזוֹלוֹת, לִפְרַעְה, וְכִי עָבַד שִׁלְקָחוּ רַבּוּ בְּעֶשְׂרִים בָּסָף - שבמחיר נמוך כזה מכרו את יוסף לישמעאלים, תַּמְשִׁילֵהוּ עֲלֵינוּ. אָמַר לָהֶן פְרַעְה, גִּנּוּנִי - גוויני מְלִכּוֹת אֲנִי רֹאָה בּוֹ, בְּחֲכֻמָּה וּגְבוּרָה וְיוֹפִי. אָמְרוּ לוֹ, אִם כֵּן שְׂרָאוֹי לְמִלּוּכָה, וְהָא יוֹדֵעַ בְּשִׁבְעִים לָשׁוֹן, בָּא גְבִרְיָאֵל, וְלִמְדוֹ שְׂבָעִים לָשׁוֹן, לֹא הָוָה קִנְיָם - לא עלה ביד יוסף ללמדם, הוֹסִיף לוֹ אוֹת אַחַת מִשְׁמוֹ שֶׁל הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ הוּא, וְלָמַד, שֶׁנֶּאֱמַר, "עֲדוֹת בְּהוֹסֵף שְׁמוֹ - ששם הקב"ה אות משמו, בשמו של יוסף, עדות ליוסף שלא חטא, בְּצִאֲתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרַיִם, (שִׁפְתָּ לֹא יִדְעִיתִי אֲשַׁמְעִי)", שבתחילה לא ידע להבין שפות, וְלָמַח, כִּל לִישָׁנָא דְאִישְׁתַּעֲי - שסיפר פְרַעְה בְּהִרְיָה, אֲתִידֶךָ לִיָּה - בכל לשון שפרעה דבר עמו, החזיר לו תשובה באותו לשון. אִישְׁתַּעֲי סִיפֵר אִיהוּ - יוסף בְּלִשָׁן הַקֹּדֶשׁ אֵל פְרַעְה, לֹא הָוָה קָא יִדַּע פְרַעְה מֵאָּ הָוָה אָמַר, אָמַר לִיָּה פְרַעְה לְיוֹסֵף אֲנִי - למדני שפה זו, אֲנִימְרִיה - למדו יוסף לשון

סומה

[illegible]

והוזה לאחריו ולאחריו והוזה לפניו הוזהו פסולה לפניו והוזה על צדין שפניו הוזהו כשרה אמר רבא בר רב הונא כיון שנפתח ספר תורה אסור לספר אפילו בדבר הלכה שנאמר ובפתחו עמדו כל העם ואין עמידה אלא שתיקה שנא' והוחלתי כי לא ידברו כי עמדו לא ענו עוד ר' זירא אמר רב חסדא מהכא ואזני כל העם אל ספר התורה ואמר ר' יהושע בן לוי כל כהן שלא נמל דיו לא ישא את כפיו שנאמר שאו ידיכם קדש וברכו את ה' שאלו תלמידיו את ר' אלעזר בן שמעון במה הארכת ימים אמר להן מימי לא עשיתי בית הכנסת קפנדריא ולא פסעתי על ראשי עם קודש ולא נשאתי כפי בלא ברכה מאי מברך אמר רבי זירא אמר ר' חסדא אשר קדשנו בקדושתו של אהרן וצונו לברך את עמו ישראל באהבה כי עקר כרעיה מאי אמר יהי רצון מלפניך ה' אלהינו שתהא ברכה זו שצוינתו לברך את עמך ישראל לא יהא בה מכשול ועון וכי מהדר אפיה מציבורא מאי אמר אדבריה רב חסדא לרב עוקבא ודרש רבוננו של עולם עשינו מה שגזרת עלינו עשה עמנו

בל כהן שלא נטל ידיו. פירש רש"י אמר לי רבי אבי נטל ידיו שחיתו ונטעה כהן אוני לר"ך לנטול ידיו כשעלה ללון ובמקומו שהועתק מהגהת תלמיד שהיה אין לשונו משמע כך דפירש שלא נטל ידיו לפני עלותו ללון משמע ממש כסוד ועוד דמייית גמרא קרא שאו ידיכם קדש וברכו משמע חייבך לנטיית ידיכם ברכת כהנים למשמע ליה הוה דבברכת כהנים משמע קרא והוא בנשיאות ידים ומשמע בירושלמי פ"ח דברכות דבברכה למשמע קרא בעינן נטיית ידיים כסוד ל דמייית לה הם איתא המזון והכי איתא שלש תפילות הן חייבך כשחיתו שחיתו שחיתו וסמך ושחית חייבך לנטיית ידיים ברכה שאל' שאו ידיכם וברכו חייבך לגאולה תפלה שאל' יהוה ללון אמרי פי וגו' ואכזיב בתריה יעקב ה' ביום לרה אבד' כ"ל משמע דהויא ברכה איירי בברכת המזון מיהו משמעין מיהו דבעינן חייבך נטיית ידיים בברכה דמשמע ביה קרא והוא מייית לה וברכת כהנים ועוד אי מייירי הכא שאלו נטל ידיו בעתה תפילתו נקט כהן לנשיאות כפים חייבך ליה משום דברי תורה שר"ך לנטול ידיו כדאמר' בפ"ק דברכות (דף יא:) ובפ"ב (פס ד:) אמר רבי חייה בר רב אשי זימנן סגיאין הוה קאימנן קמיה דרב לתנוי לן פירקא בסיפרא דבי רב ומקדים וקאי ומשי' ידיו ומבדך ומנה תפילין והדר אמר לן ואמר נמי הם דבעי לאהדורי דבר מיהו לנטי' לק"ש מיל ומה לי ק"ש ומה לי ברכת כהנים אי משום לר"ך ברכה לפניה הכא נמי לר"ך ברכה לפניה דלאמר לקמן להכי מסתבר הכא בבטויית ידיים חייבך לברכה תפילה איכא למימאן מתכיתא סמיכה לחשיתא דלאמר' בפ' כל הפסולין (בבבא:) כל הסמיכותין שהו שן קורא אני בזה חייבך לסמיכה חשיה קורא מוז הוה בער נקור שן אימין מלורע יכול לכוון שן אלמא כדי מהלך מלורע נקור ער בית הסמיכותין אל חשיה תפילה ובמסכת מדות (פס ד:) משמע לזה הו עפי משערים ושנים אלה מקום דריסת רגלי ישראל מקום דריסת רגלי הכהנים שכל אחד הו י"א אמה:

טז

אלו נאמרין

פרק שביעי דף לט עמוד ב

סוטה

מה שהבטחתנו. שתסכים על דינו כדכתיב ואני אברכם (ממלך ו) : לכוף קשרי אצבעותיהם. שפושטין אצבעותיהם כשמברכין ולאחר שגמרו סוגרין אגרוף שלהם כאשר בני אדם קשרי אצבעה הם החליות שכוּפּפּים ופושטין בהם: אין הקורא. שליח צבור שקורא כהנים שיחזירו פניהם לברך: אמן. של ברכת הודאה:

דיבור. כהנים: לעקור רגליהם. מן הדוכן אלא עומדין כפופין לפני התיבה. יש ללמוד מכאן סדר נשיאות כפים כך הוא עוקר רגליו בעבודה ממקומו ובא לפני התיבה ומתפלל יהי רצון שתהא ברכה בו בדלעיל ומאריך בה עד שתכלה אמן של הודאה מפי צבור ושליח צבור קורא כהנים אם שנים הם ואם יחיד הוא אינו קורא והוא מחזיר פניו מאיליו כדאביי דאמר לעיל (קף) לא. אין קורא כהנים וכשנזכרה והזיכור מפי (הקורא מברך אשר קדשנו כו' ואח"כ מתחילין בברכה ובשכלה אמן אחרון מפי צבור הן מחזירין פניהם וכופפין קשריהם אם רוצים ושליח צבור מתחיל שים שלום והכהנים מתפללין רבש"ע עשינו מה שגורת עלינו כו' ומאריך בה עד שתכלה ברכה מפי שליח צבור ועוקרין רגליהם והולכין להם: עד שיכלה אמן. של ברכת התורה וכל הני משום דתרי קלי לא משתמעין: עד שתגלל ס"ת. במשפחתנו כדי שלא יהיו הגוללים טרודים מלשמוע הפטרה מפי המפטיר: להפשיט את התיבה בצבור. כל זמן שהצבור בבחי' שהיה דרכם להביא ס"ת מבית אחר שמשמער בו לבית הכנסת ופורסין בגדים נאים סביב התיבה ומנדיחין אותה בתוכה וכשיצאין משם וגו' ונזכרין ס"ת לחזקת לבית המשמער בו לא יפשיטו הבגדים מן התיבה בפני הצבור שטורח צבור לעכב שם עם ס"ת אלא מולך ס"ת לביתו ומנחהו והעם יוצאים אחריו ואח"כ הוא בא ומפשיט את התיבה: איכא פיתחא אחרינא. משגל ס"ת לצאת דרך פתחו הריצה לצאת בפתח אחר יוצא ואפי' לא יצא ס"ת ליכא פיתחא אחרינא נכון שיצא ס"ת תחילה ולא יצא האדם בפתח לפני ס"ת: בר אחינא אסברה ל'. חכם ששמו בר אחינא אסברה לי הבנינו טעמו של דבר: העם מה הם אומרים שיראו מסביב פנים ומודים לפניו על ברכותיו להראות שהן נוחות להן: ברכו ה' מלאכיו ברכו ה' כל צבאיו ברכו ה' מעשיו. שלש מקראות הן כנגד ג' ברכות: כמספ' דשבתא. שהוא נשיאת כפים חדש שאינו בחול צריך לחדש את דברי העם: ברוך ה' מציין. אינו באותו מזמור ויחזיר דקא פריך ונימא יברך ה' מציין דכתיב בהווא ענינא: במנחתא דתעניתא שנושאין בו כפים מה שאין כן בשאר מנחות משום שכרות דראמירין במסכת תענית ב' בתרא (קף ו):

בהוכרז

עד שיכלה אמן מפי הצבור. פירש ר"י אע"ג דלמירין בפרק שלשה שאכלו (ברכות דף מז.) אין הבולע ראוי לבלוע עד שיכלה אמן מפי העונין ואמר רב חסדא מפי רוב העונין דכל העונה אמן יותר מדאי אינו אלא טועה מיו לענין ברכת כהנים כיון דמשום לשמוע הוא לא משתמע כל זמן שעונין דהו

לכו תרי קלי קולות העונין וקול כהנים המזכרים ולא משתמעין ואי תקשי לדברי הרב א"כ לא ישרו שנים כפיהם דהא אמרינן בפ"ג דמגילה (קף כ"א) בתורה אחד קורא ואחד מתרגם וקמיא סיפא דאפי' שנים בנביא אין קורין וטעמא מפרש בירושלמי דפרק אין עומדין משום שאין שני קולות נכנסין בזמן אחד ואין חומרים לעיל לשנים קורא כהנים אלא מאי אית לך למימר ברכות איירי דחביבי לכו יבכו דעתיכון ומשתמעין תרי קלי כדאמר גבי מגילה קראוה שנים ילא גבי אמן נמי יהבי דעתיכון ולישתמע תרי קלי תריין ללא דמו תרי קלי וקורין דבר אחד לתרי קלי שקורין שני דברים כגון אמן והני ברכות כדתנן בפרק ראיהו ב"ד (ר"ה טו) שופר של ר"ה של יעל פשוט ופיו מנופה זהב וב' חלוצות משתי נדדו שמלות היום בשופר ופריך בגמ' (ס"ה כז) ותרי קלי מי משתמעין והתניא זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו מה שאין הפה יכול לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע ע"כ הוכח דהקולות משונות כגון קול אחד זכור והשני שמור אין האוזן יכולה לשמוע כלל וקול שופר וקול חלוצות י"ל דאין משונין להכי מסיק התם למשתמעין איירי דחביבי אי נמי בעי דלישמע נמי הברכה הני דמאריכין בלחן אע"פ שטועין וכל שעה שסן בעלמן עונין אין שומעין קול חבדיהם ותפוס לשון אחרון דהא מסיק התם תרי קלי אחד גברא לא משתמעין כגון זכור ושמור מפי הגבורה מתרי גברי משתמעין משמע אפי' דומיא דזכור ושמור איירי דחביבי וקול שופר וקול חלוצות תרי קלין משונין זה מזה דומיא דזכור ושמור ומשתמעין איירי דחביבי:

במנחתא דתעניתא מאי אמרי. אע"ג דפסקינן בפ' בשלח

פרקים (תענית ד' טו) כו' יוסי דלמר ליכא נשיאות כפים במנחתא דתעניתא משום דשכיח שכרות ואפי' נאחלופי בשאר יומי ו"ל הכא ליכא סתמא דמתני' דהתם בעי דקתני ד' פעמים ביום אי נמי אפי' לר' יוסי כדאמר התם מאחר דק"ל כו' יוסי דלידנא מ"ט פרסי כהני דייחא במנחתא דתעניתא כיון דסמור לשקיעת החמה קפרסי בתפלה כתפלה נעילה דמי. א"ת הני פסוקים דמנחתא מאי אסברה פנים איכא בסו י"ל משום דהיו מתעניין על ההרה שלא תהא על הצבור ואמר בפ"ק דתענית

(קף יב) וצ"ב בתרא דמגילה (קף ג) דכריבעא

קמתי מתעניתא ובקדמי בגדי ומעילי ואכרע על ברכי ואפרוש כפי אל ה' אלוקים הלכך התירו למצבי רחמי בעידנא דפרסי דייחא דעת לטון הוא וענו ליבורא

אמן כדמשמע בפ' הראוה (ברכות טז) האי מאן דחזי חלמא ולא ידע מאי חזי ליקו קמי כהני בעידנא דפרסי דייחא ולימא רבון העולמים חלוס חלמתי וכו':

בעינא

ואני יושב משומם עד מנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתא ובקדמי בגדי ומעילי ואכרע על ברכי ואפרוש כפי אל ה' אלוקים הלכך התירו למצבי רחמי בעידנא דפרסי דייחא דעת לטון הוא וענו ליבורא אמן כדמשמע בפ' הראוה (ברכות טז) האי מאן דחזי חלמא ולא ידע מאי חזי ליקו קמי כהני בעידנא דפרסי דייחא ולימא רבון העולמים חלוס חלמתי וכו': בעינא

ביאורים למסכת סוטה דף לט עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, שכאשר מצניעים הספר תורה בבית אחר, אין הצבור רשאים לצאת מבית הכנסת אפילו דרך פתח אחר, עד שיינטל ספר תורה מהבימה, ויניח במקומו. ושמאל אמר שאינם רשאים לצאת עד שיצא הספר תורה משם, ולא רק עד שיינטל הספר תורה. ולא פליגי, הא שאמר רבי יהושע בן לוי הוא באופן דאיכא פיתחא אחרינא לבית הכנסת, שאז מותר לצאת דרך הפתח השני לפני הספר תורה, משעה שיינטל הספר תורה כדי להוציאו. הא שאמר שמאל הוא באופן דליכא פיתחא אחרינא לבית הכנסת, ואין לצאת לפני הספר תורה מאותו פתח שעתידי לצאת בו, ולכן צריך להמתין עד שיצא. אמר רבא, ההכח ששמו בר אחינא אסברה לי - הסביר לי שמקור דינו של שמאל הוא מהפסוק "אחרי ה' אלהיכם תלכו", שלומדים מכך יש ללכת אחרי הספר תורה וללוחות, ולא לצאת לפניו.

מבררת הגמרא, בזמן שהכהנים מכריכים את העם, מה הן - המתברכים אומרים כדי להודות לה' על ברכותיו, ולהראות ששמחים בהם. אמר רבי וירא אמר רב חסדא, אומרים הם שלושה פסוקים כנגד שלושת הברכות, א. "ברכו ה' מלאכיו, גבורי כח עושי דברו לשמוע בקול דברו וגו'". ב. "ברכו ה' כל צבאיו, משרתיו עושי צויו". ג. "ברכו ה' כל מעשיו בכל מקומות ממשלתו, ברכי נפשי את ה'". מבררת הגמרא, במוספי דשבתא - בתפלת מוסף בשבת, שיש בה נשיאת כפים חדשה שאינה נוהגת בחול, מה הן - המתברכים מחדשים ואומרים על נשיאת כפים זו. אמר רבי אסי שאומרים הם שלושה פסוקים אלו, א. "שיר המעלות, הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות וגו'". ב. "שאו ידיכם קדש בברכת כהנים, וברכו את ה'". ג. "ברוך ה' מציון שוכן ירושלים תללויה". שואלת הגמרא, מדוע הביאו פסוק שלישי ממקום אחר, ולימא נמי במקום הפסוק השלישי, "ברוך ה' מציון" דכתיב בההוא עניינא - שנאמר כהמשך לשני הפסוקים הראשונים. אמר יהודה בריה דרבי שמעון בן פאי, מתוך שהתחיל בפסוקים הראשונים בברכותיו של הקדוש ברוך הוא, מסיים בפסוק 'ברוך ה' מציון' שעוסק בברכותיו של הקדוש ברוך הוא, ואילו הפסוק 'ברוך ה' מציון' אינו ברכה לקדוש ברוך הוא, אלא לישראל.

מבררת הגמרא, בנשיאת כפים שמברכים הכהנים את העם במנחתא דתעניתא - במנחה בתענית ציבור, מאי אמרי המתברכים. אמר רב אחא בר יעקב, אומרים שלושת פסוקי רחמים אלו, בשעת ברכת כהנים שהיא עת רצון, א. "אם עונינו ענו כנו ה' עשה למען שמך". ב. "מקנה ישראל מושיעו בעת צרה, למה תתיה כגר בארץ וכאורח נטה ללון וגו'". ג. "למה תתיה באיש נדחם, כנבור לא יוכל להשיע, ואתה בקרבנו ה' ושמך עלינו נקרא, אל תנחנו וגו'".

מה שהקטנתנו - שתסכים לברכתנו, ומסיימים בפסוק, "השקיפה ממעון קדשך מן השמים וגו' וברך את עמך את ישראל, ואת האדמה אשר נתת לנו, כאשר נשבעת לאבותינו ארץ זבת חלב ודבש".

אמר רב חסדא, אין הכהנים, שידיהם פרוטות, ופושטין אצבעותיהם בשעת ברכת כהנים רשאים לכוף קישרי אצבעותיהן כשאר בני אדם, עד שיחזרו - שישבו פניהם מן הצבור, ועוד אמר רבי וירא אמר רב חסדא, אין השליח ציבור תקורא לכהנים לברך רשאי לקרות להם כהנים, עד שיכלה קול עניית 'אמן' של ברכת 'הטוב שמך' מפי הצבור, משום ששני קולות אינם נשמעים כאחת. ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה שלפני ברכת כהנים, עד שיכלה דיבור 'כהנים' מפי החזן תקורא אותו. ואין הצבור רשאים לענות 'אמן' על ברכות הכהנים, עד שתכלה ברכה מפי הכהנים. ואין הכהנים רשאים להתחיל בברכה אחרת מברכת כהנים, עד שיכלה 'אמן' מפי הצבור.

ואמר רבי וירא אמר רב חסדא, אין הכהנים רשאים להתחיל פניהם מן הצבור לאחר ברכתם, ולסובב פניהם למזרח, עד שיתחיל שליח צבור ב'שים שלום', ואין רשאים לעקור רגליהם מן הדוכן ולילך למקומם, עד שיגמור השליח צבור ברכת 'שים שלום'.

ואמר רבי וירא אמר רב חסדא, אין הצבור רשאים לענות אמן על ברכת הקורא בתורה, עד שתכלה הברכה מפי הקורא. ואין תקורא רשאי להתחיל לקרות בתורה, עד שיכלה קול עניית 'אמן' על ברכתו, מפי הצבור. ואין מתרגם את הפסוקים רשאי להתחיל בתרגום, עד שיכלה הפסוק מפי הקורא. ואין תקורא רשאי להתחיל בפסוק אחר, עד שיכלה התרגום מפי המתרגם.

אמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, המפטיר בנביא צריך שינקא בתורה תחילה - מפני כבוד התורה, להראות שהיא עיקרית. ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, אין המפטיר רשאי להתחיל להפטיר בנביא, עד שיגלל ספר תורה ויכרך בפרוכתו, כדי שיוכלו הגוללים לשמוע ההפטרה, ולא יהיו טרודים בגלילה.

בזמן הגמרא נהגו לשמור הספר תורה בבית אחר ולהביאו משם לבית הכנסת, ולפני הקריאה היו פורסים בגדים נאים על התיבה, ומניחים את הספר תורה עליהם, ואחר הקריאה היו מסירים מהתיבה את הבגדים הללו. ואמר רבי תנחום אמר רבי יהושע בן לוי, אין שליח צבור שסיים את הקריאה ונטל את הספר תורה להצניעו בבית אחר, רשאי להפשיט את התיבה בצבור - כל זמן שהציבור בבית הכנסת, אלא מוליך ספר תורה בליווי הציבור ומניחו בבית המיוחד לו, ואחר כך חוזר לבית הכנסת ומפשיט את התיבה, ודין זה הוא מפני כבוד הצבור - שאין להטריחם להתעכב בבית הכנסת עם הספר תורה.

ביאורים למסכת סוטה דף מ עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

מביאה הגמרא מעשה נוסף מענותותו של רבי אבהו. רבי אבהו ורבי חייא בר אבא איקלעו ליהתוא אתרא - נזדמנו לאותו מקום, וכיבדו בני המקום את שניהם לדרוש באותה שעה בשני בתי מדרש, רבי אבהו דרש באגדתא - בדברי אגדה הקלים להבנה, ואילו רבי חייא בר אבא דרש בשמעתא - בהלכות, שנקיות כולי עלמא לרבי חייא בר אבא, ואוול לנביה דרבי אבהו לשמוע דרשתו, חלש דעתיה של רבי חייא על כך שלא רצו לשמוע. אמר ליה רבי אבהו כדי לפייסו, אמשל לך משל למה הדבר דומה, לשני בני אדם שבאים למכור בעיר, אחד מוכר אבנים טובות, ואחד מוכר מיני סידקית - כלי מלאכות נשים ועניים, כגון פלכים מחטים וצינורות, על מי רוב האנשים קופצין לקנות ממנו, וכי לא על זה שמוכר מיני סידקית - ואין זה משום מעלתו, אלא משום שמוכר דברים זולים שלכולם יש אפשרות לקנותם, אבל אבנים טובות קונים רק העשירים ואין עליהם הרבה קופצים, ואף כאן מה שבאו לשמוע אותי זה משום שדברי קלים להבנה, אך דברך חשובים יותר. והוסיף רבי אבהו לפייסו, שכל יומא הוה מלוג רבי חייא בר אבא לרבי אבהו עד אושפיזיה - עד מלוגו, משום יקרא דבי קיסר - מפני כבוד המלך שרבי אבהו היה חשוב בביתו, ואילו הוה יומא אלוי רבי אבהו לרבי חייא בר אבא עד אושפיזיה כדי לפייסו, ואפילו הכי לא איתותב דעתיה מיניה - לא התיישבה דעתו של רבי חייא מפיוסו של רבי אבהו.

מבררת הגמרא, בזמן ששליח צבור אומר ברכת 'מודים', העם מה הם אומרים. אמר רב, שאומרים הם 'מודים אנחנו לך ה' אלהינו, על שאנו מודים לך' - מודים אנחנו לך על שנתת בלבנו להיות דבוקים בך, ולהודות לך. ושמואל אמר שאומרים הם 'מודים אנחנו לך ה' אלוקינו אלהי כל בשר, על שאנו מודים לך'. רבי סימא אמר שמוסיפים הם גם 'וצרנו יוצר בראשית', לפני שאומרים 'על שאנו מודים לך'. נהרדעי אמרי משמיה דרבי סימא, שמוסיפים גם 'ברכות והודאות לשמך הגדול, על שהחייטנו וקנימקתנו, לפני שאומרים 'על שאנו מודים לך'. רב אחא בר יעקב בנוסף לנוסח הקודם, מסיים בה הכי, 'כן תחיינו ותתננו ותקבצנו, ותאסוף גלויתנו לחצרות קדשך, לשמור חוקך ולעשות רצונך בלבב שלם, על שאנו מודים לך'. אמר רב פפא, כיון שנחלקו איזה נוסח לומר, תילכך נימרינהו לכולהו - יש לומר את כל הנוסחאות.

אמר רבי יצחק, לעולם תהא אימת צבור עליך, שהרי הכתנים בשעת ברכתם, עומדים כשפניהם כלפי העם משום כבוד הציבור, ואחוריהם מופנות כלפי שכניהם. רב נחמן אמר שהמקור לכך שצריך לירא מהציבור הוא מהבא, 'ויוקם המלך דוד על רגליו, ויאמר שמעוני אחי ועמי', שהרי יש להבין אם קרא להם 'אחי' למה קרא להם גם 'עמי', ואם קרא להם 'עמי' למה קרא להם גם 'אחי'. ואמר רבי אלעזר, כך אמר להם דוד לישראל, אם אתם כשרים למקום ושומעין לי, אחי וחברי אתם, ואם לאו, 'עמי' אתם וכבושים תחת, ואני רודה אתכם במקל, ומבואר ממה שאמר אחי וחברי אתם, שאימת הציבור על המלך אם הם כשרים.

רבנן אמרי שהמקור לכך שיש לירא מהציבור הוא מהבא, דאין הכתנים רשאים לעלות בסנדליהם לדוכן, וזהו אחת ממשע תקנות שהתקין רבן יוחנן בן זבאי. ויש לברר מאי מעמא אין הכתנים רשאים לעלות לדוכן בסנדליהם, לאו - וכי אין הטעם משום כבוד צבור, שבשעה שמגביהים ידיהם לברכת כתנים מתרוממים בגדיהם ומתגלים סנדליהם שמלאים בטיט, וזהו גנאי לציבור, ולכן צריכים לחלוץ סנדליהם תחילה. אמר רב אחי, שטעם התקנה הוא לא מפני כבוד הציבור, אלא היתם הטעם הוא, שיש לחשוש שאם יעלה עם סנדלו לדוכן, שפא נפסקה - תקרע לו רצועה בסנדלו, והציבור המשך בעמוד פה

מבררת הגמרא, בנעילה דיומא דכיפורי כשהכתנים נושאים כפיהם, מאי אמר הציבור. אמר מר זוטרא, ואמרי לה כמתניתא תנא, שאומרים שלשת פסוקים אלו, א. "הנה כי בן יכרד נכר ירא ה'", ב. "יכרדך ה' מציון וראה כטיב ירושלים כל ימי תיך", ג. "וראה כנים לכניד שלום על ישראל".

מבררת הגמרא, היכן - באיזה שלב בברכת כתנים, הציבור אומרין לכל הפסוקים הללו. רב יוסף אמר, שאומרים פסוקים אלו בין כל ברכה וברכה מברכת כתנים. ורב ששת אמר, שאומרים פסוקים אלו בהזכרת השם שמזכירים הכתנים. עוד מבררת הגמרא, באיזה אופן מזכירים את שלושת הפסוקים, פליגי בה רב מרי ורב זבדי, חד מהם אמר, פסוקא לקבל פסוקא - על כל פסוק שאומרים הכתנים, מזכיר הציבור פסוק אחד משלושת הפסוקים. וחד אמר, אכל פסוקא שאומרים הכתנים, אמר להו לכולהו - אומר הציבור את כל שלושת הפסוקים.

אמר רבי חייא בר אבא, כל האומרין לפסוקים אלו בשעת ברכת כתנים שבגבולין, אינו אלא מועה, משום שלא נתקנו פסוקים אלו אלא לכבוד שם המפורש, שמזכירים הכתנים במקדש. אמר רבי חנינא בר פפא, תרע - יש סברא לכך שאין לאומרם בגבולין, דבמקדש נמי לא מיבעי למימרינהו - לא היה ראוי לאומרם, שהרי כלום יש לך עבד שמברכין אותו שליחי אדונו, ואינו מאזין לברכת האדון, ואף בברכת כתנים שמברכים אותנו הכתנים בשם ה', עלינו להאזין ולא לומר פסוקים, אלא שבמקדש אומרם לכבוד הזכרת השם. אמר רבי אחא בר חנינא, לחלוק על רבי חייא בר אבא, תרע לך דבגבולין נמי מיבעי למימרינהו לפסוקים אלו, שהרי כלום יש עבד שמברכין אותו בשם רבו, ואין מסביר פנים לרבו, ומראה לו שברכתו חשובה לו וחביבה עליו, ואף כאן אומרים פסוקים אלו, להראות שברכת ה' שבפי הכתנים חביבה עלינו. אמר רבי אבהו, מריש הוה אמינא להו לפסוקים אלו, אך בין דחוינא ליה לרבי אבא דמן עכו דלא אמר להו, אלא נמי לא אמינא להו.

מביאה הגמרא מאמר נוסף של רבי אבהו, על רבי אבא דמן עכו. ואמר רבי אבהו, מריש הוה אמינא עינותא אלא - בתחילה הייתי סבור שאני עניו, בין דחוינא ליה לרבי אבא דמן עכו, דאמר איהו למתורגמן המשמיע דבריו לרבים חד מעמא, ואמר אמוניה לציבור חד מעמא - טעם אחר משל עצמו, ולא קפיד עליו רבי אבא, אמינא שכיח שאני הייתי מקפיד על כך, אם כן לאו עינותא אלא.

מבארת הגמרא, ומאי עינותותיה דרבי אבהו, שבגללה היה סבור מתחילה שהוא עניו, דאמרה לה דביתיה דאמריה דרבי אבהו לרביתיה דרבי אבהו - אמרה אשת המתורגמן של רבי אבהו לאשתו של רבי אבהו, הא דידן - בעלי, חכם הוא כמו בעלך, ולא צריך ליה לדידך ואינו צריך לשמוע דברי בעלך כדי לדרוש, והאי דחין וזקין עליה - ומה שמתכוונת לבעלך כדי לשמוע דבריו וקם ומשמיע לציבור, וקרא בעלמא הוא דעביד ליה - הוא עושה כן משום כבודו של בעלך, שהוא חשוב בבית המלך. אולא דביתיהו של רבי אבהו ואמרה ליה לרבי אבהו דברים אלו שאמרה לה אשת מתורגמנו, אמר לה רבי אבהו לאשתו, ומאי נפקא ליה מינה - מדבריה, העיקר שמיני ומיניה יתקבל עליה - שעל ידי שנינו מתרבה כבוד שמם. ותו - ועוד מצינו מענותותו של רבי אבהו, שאימנו רבנן עליה למסגריה ברישא - החליטו החכמים למנותו לראש ישיבה, בין דחיה רבי אבהו לרבי אבא דמן עכו דנפיש ליה בעלי חובות, והוא צריך ללוות, אמר להו 'איכא רבה' - יש לכם רב גדול ממני דהיינו רבי אבא, ועליכם למנותו. ועשה כן כדי שיעשירוהו לרבי אבא, ולא יצטרך ללוות.

פרק שביעי דף מ עמוד ב

ובל כך למה. שבמקדש אומר את שלשתן ברכה אחת: שאין עוני אמן
במקדש. ואין כאן במה להפסיק: קומו וברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד
העולם. בספר עזרא כתיב שכל ברכה שהיו מברכין במקדש כך היו מברכין ברוך
ה' אלהי ישראל מן העולם ועד העולם למגן אברהם וכן למחיה המתים: ויברכו

וכל כך למה לפי שאין עונין אמן במקדש תנו
 רבנן מניין שאין עונין אמן במקדש שנא' קומו
 וברכו את ה' אלהיכם מן העולם ועד העולם
 ומניין שעל כל ברכה וברכה תהלה שנאמר
 ייברכו שם כבודך ומורומם על כל ברכה
 ותהלה על כל ברכה וברכה תן לו תהלה:
מתני' ברכות כהן גדול כיצד חזן הכנסת
 נוטל ספר תורה ונותנה לו לראש הכנסת
 וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכהן
 גדול וכ"ג עומד ומקבל וקורא אחרי מות ואך
 כשעשור וגולל את התורה ומניחה בחיקו ואומר
 יתור ממה שקריתי לפניכם כתוב כאן ובעשור
 שבחומש הפקודים קורא על פה ומברך עליה
 שמנה ברכות על התורה ועל העבודה ועל
 ההודיה ועל מחילת העון ועל המקדש ועל
 ישראל ועל הכהנים ועל ירושלים והשאר
 תפלה: **גמ'** שמעת מינה חולקין כבוד לתלמיד
 במקום הרב אמר אב"י כולה משום כבודו
 דכ"ג הוא: וכ"ג עומד ומקבל וקורא וכו':
 עומד מכלל דיושב הוא והאמר מר אין ישיבה
 בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנאמר
 ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר מי אנכי
 וגו' כדאמר רב חסדא בעזרת נשים הכא נמי
 בעזרת נשים מיתיבי והיכן קורין בו בעזרה
 רבי אליעזר בן יעקב אומר בהר הבית שנא'

יברל כך נלמה לפי שאין עונין אמן במקדש. תימנה והלא היו עונין ברוך כשנלמ' כשהיו שומעין שם הקדוש כדתנן בפרק אומר לכן הממונה (וימא דף לה) ובפרק טרף בקלפי (שם דף לט.) וזה היה הפסק גדול מעניית אמן ועוד שהיו נופלין על פניהם שהרי כשהיו שומעין את השם מפי כהן גדול

משני כגון פלגיו ליה כ"ג יקרא לסגן וסגן לראש הנכנסת בדפסיק הסם ביש
 נוחין ו"ב דף קיט): והיכלתא חולקין והיכלתא אין חולקין קשיא היכלתא
 אהיכלתא ל"ק הא פלגיו ליה בריה יקרא הא דלא פלגיו ליה י"ל הכא בסתמא
 קתני ללשונם היה המנהג כך בין פלגו בין לא פלגו ופלוגתיהו הסם גמי בין
 פלגו בין לא פלגו דין פלוגתיהו דפלגיו לפסוק בדריא כמ"ד חולקין ואי
 דלא פלגו לפסוק כמ"ד אין חולקין:

וּיקרא

עזרה אלא במקום מלכות בית דוד בלבד משמע דבאותו מקום היתה ישיבה
בעזרה ותו ה"ס וכן הוא אומר וישב לפני ה' ולא כן א"ר הונא בשם רבי
ש"רפ"ס עומדים ממעל לו וכתוב וכל אלה השמים עומדים מימינו ומשמאלו
עזרה מהו וישב לפני ה' ספקך ענינו לכו"ל ולמי היתה הישיבה בעזרה ובייכל
תפלה וקשה לר"י אם לכ"ג היתה ישיבה א"ר מאי מקשה הבא והא א"ן בכ"ג
ימינו על גבי רגלו הרימינו ומקדש אחר לו הפלגת אי אפשר לעשות כן שפיר
בניינינו עמידה מה הלא אינך בניינינו:

ביאורים למסכת סוטה דף מ עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

וחזו גנאי לציבור להמתין בשתיקה עד שיגלול לשם.
ומכרר עליה - על הקריאה שמנה ברכות, מברך על התורה
ברכת של אחריה, היינו 'אשר נתן לנו תורת אמת' ועל העבודה
שנגמרה מברך ברכת 'רצה' ועל התורה מברך ברכת 'מודים' ועל
מחילת העון מברך 'אתה בחרתנו וגו' ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח
לעוונותינו וגו' ועל המקדש מתפלל וחותם 'אשר בחר במקדש' ועל
ישראל מתפלל וחותם 'הבוחר בעמו ישראל' ועל הפהנים מתפלל
ומברך 'הבוחר בכהנים' ועל ירושלים מתפלל ומברך 'הבוחר
בירושלים' ומברך ברכה נוספת שנקראת 'השאר תפלה'.

גמרא. שנינו במשנה, שחזן הכנסת נוטל ספר תורה ונותנו לראש
הכנסת, וראש הכנסת נותנו לסגן, והסגן נותנו לכהן גדול, ונמצא שחזן
הכנסת מכבד את ראש הכנסת בפני הסגן והכהן הגדול הגדולים
ממנו, וראש הכנסת מכבד את הסגן בפני הכהן גדול הגדול ממנו,
ולכאורה שמעתי מינה, שהמשנה סתמה כדעה שחזן לקבל כבוד
לתלמיד במקום הרב - שמוות לתלמיד קטן לחלוק כבוד לתלמיד
גדול בפני הרב, ואין בכך גנאי לרב. אמר אפי' שיש לדחות, שבאמת
אסור לחלוק כבוד לתלמיד בפני הרב, אך במשנתנו אין המטרה לכבד
את ראש הכנסת והסגן, אלא משנתנו כולה משום כבודו דכהן גדול
הוא, שרוצים להראות כבודו שיש כמה מעלות מתחתיו.

שנינו במשנה, וכהן גדול עומד ומקבל וקורא וכו'. מקשה
הגמרא, שמהלשון 'עומד' יש לדקדק, מקבל דיושב הוא לפני שעמד,
והאמר מר שמפני כבוד השכינה אין לשבת בעזרה, ואין היתר ישיבה
בעזרה, אלא למלכי בית דוד בלבד, שחלק להם הכתוב כבוד
להראות שמלכותם שלימה, שנאמר "ויבא המלך דוד וישב לפני ה'
בעזרה, ויאמר מי אנכי וגו'". מתרצת הגמרא, בראשונה רב חסדא על
קושיית הגמרא בהמשך, שיש להעמיד שהקריאה היתה בעזרת נשים,
שלא התקדשה בקדושת העזרה ודינה בשאר הר הבית, ומותר לשבת
שם, הלא נמי יש להעמיד שהקריאה היתה בעזרת נשים.

מיתבי, ששנינו ברייתא שביררה ותיבן קורין בו - בספר תורה
את פרשת המלך, והוא הדין כהן גדול ביום הכיפורים. וביארה,
שלדעת חכמים הקריאה היתה בעזרה, ואילו רבי אליעזר בן יעקב
אומר, שבהר הבית היו קוראים בו, שנאמר בגבי קריאת התורה
שקרא עזרא בראש השנה, שעזרא הוציא ספר תורה

מבררת הגמרא, וכל כך למה אמרים זאת כברכה אחת, ומבארת
הגמרא, לפי שאין ענין 'אמן' במקדש, ואין שם במה להפסיק בין
הברכות, וממילא זה נשמע כברכה אחת.

מביאה הגמרא ברייתא בענין זה, תנו רבנן, מנין שאין ענין 'אמן'
אחר הברכות במקדש, אלא עונים 'ברוך שם כבוד מלכותו וכו',
שנאמר בתפלת עזרא בבית שני, "קומו וברכו את ה' אלהיכם מן
העולם ועד העולם" - שכל ברכה במקדש יש לסיים בתיבות אלו,
כגון 'ברוך ה' אלוהי ישראל מן העולם ועד העולם מגן אברהם'.
וממשיכה ברייתא, ומנין שעל כל ברכה וברכה שאומר השליח
ציבור, אומר הציבור תהלה - 'ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד',
שנאמר [ויברכו שם כבודך], היינו שעונים אחריו ברוך שם כבוד
מלכותו לעולם ועד, והמשך הפסוק, 'ומרום על כל ברכה ותהלה',
בא ללמד, שעל כל ברכה וברכה שאומר השליח ציבור, תן לו תהלה
- יענו הציבור ברוך שם וכו'.

ביום הכיפורים, לאחר שגומר הכהן גדול את עבודת היום, הוא
קורא בתורה ומברך עליה שמונה ברכות, ומשנה זו מבארת את סדר
קריאת הכהן הגדול וברכותיו.

משנה. שנינו לעיל שברכות כהן גדול אינן נאמרות אלא בלשון
הקודש, ומבארת המשנה כיצד הוא סדר קריאתו וברכותיו. הן -
שמש בית הכנסת שהיה סמוך לעזרה בהר הבית, נוטל את הספר
תורה, ונותנה לו לראש בית הכנסת החשוב ממנו, שעל פיו נחתכים
כל עניני בית הכנסת, וראש בית הכנסת נותנה לסגן של הכהן גדול,
והסגן נותנה לכהן גדול, וכהן גדול היושב שם עומד ממקומו ומקבל
את הספר תורה.

וקורא הכהן גדול את הפרשה הראשונה שבאחרי מות, שמבארת
את סדר עבודת יום הכיפורים, ואף בעשור - וכמו כן קורא את 'אך
בעשור' שבפרשת אמור, מתוך הספר תורה, שמבאר שם דיני יום
הכיפורים, וגולל את ספר התורה ומניחה בתיקו ואומר למנצאים שם
למרות שאני עתיד לקרות פרשה נוספת בעל פה, אין זה משום
שאינה כתובה כאן, אלא יתר ממה שנקראתי לפניכם כתוב כאן,
ואומר כן כדי שלא יציאו לעז על ספר התורה, ויאמרו שהוא קורא
בעל פה משום שחסר בספר תורה. ובעשור' שבהמשך הפסוקים -
שכתוב בספר במדבר קורא הכהן גדול בעל פה, משום שפרשה זו
רחוקה היא, ולא יספיק לגלול עד אליה בשעה שמתרגמים הפסוק,

המשך מעמוד צ

סימנים של מועד הקריאה למה לא. ומבארת, שכל הלשונות צריכי,
דאי כתב רחמנא רק 'מקץ שבע שנים' הוה אמינא נמינו שבע שנים
מהשנה - משנת הארבעים לצאתם ממצרים, שהיא שעת הציווי, ואז
יקראו בפרשת המלך, ואף על גב דלא מתרמי השנה השביעית
בשמיטה, שהרי לא מנו שמיטות אלא לאחר ארבע עשרה שנה
משנכנסו לארץ, ולכן כתב רחמנא 'שמיטה' לחדש שקריאה זו תלויה
בשנת השמיטה, ואי כתב רחמנא 'שמיטה' הוה אמינא שקוראים
בסוף השמיטה, לפני ראש השנה של השנה השמינית, שהרי 'מקץ
שבע שנים' משמע בסוף שנה, ולכן כתב רחמנא 'במועד' לחדש שזה
במועד שאחר השמיטה. ואי כתב הפסוק רק 'במועד' הוה אמינא
שהקריאה היא מריש שנה - בראש השנה, שאף הוא נקרא 'מועד',
ולכן כתב רחמנא 'בחדג הסופות' ואי כתב רחמנא רק 'בחדג הסופות'
הוה אמינא שיכול לקרוא אפילו ביום טוב אחרון של סוכות, כתב
רחמנא התיבות 'בבוא' כל ישראל, והיינו

ופרשת המלך - 'אשימה עלי מלך' שבפרשת שופטים. ומדלג וקורא
וברכות וקוללות שבפרשת כי תבא, כדי שיקבלו עליהם בריתות של
עול תורה, עד שנאמר כל הפרשה.

וכל שמונת הברכות שבהן גדול מברך אותן לאחר קריאתו ביום
הכיפורים, גם המלך מברך אותן לאחר קריאתו, אלא שנותן -
שמברך ברכה של רגלים - 'מקדש ישראל והומנים' תחת - במקום
ברכת מחילת העון שמברך הכהן גדול ביום הכיפורים.

גמרא. שנינו במשנה שקריאת המלך היא 'בשמיני' ובפשוטות
הכוונה לשמיני עצרת, ומקשה הגמרא בשמיני סלקא דעתך - הרי
מבואר שהיה זה במצאי יום טוב הראשון של חג הסוכות. ומיישבת,
אימא 'בשמינית' - בשנה השמינית.

כתוב בתורה 'מקץ שבע שנים' במועד שנת השמיטה בחג הסוכות,
בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלהיהך במקום אשר יבחר, תקרא
את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם'. ושאלת הגמרא, וכל הני

ביאורים למסכת סוטה דף מא עמוד א מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

מקשה הגמרא על תירוצו של רב הונא, ומי חיישינן לפנמא - שאם יוציאו שני ספרי תורה, יאמרו שהספר הראשון פסול הוא, והאמר רבי יצחק נפחא, ראש חדש מבת שחל להיות בשבת, מביא שלש ספרי תורות, וקורא באחת מהן מעניינו של יום - פרשת השבוע, ואחת מהן קורא בה פרשה של ראש חדש, ואחת מהן קורא בה בשל חנוכה, ומוכח מכך שאין חוששים שיוציאו לעו על הספר תורה הראשון. מיישבת הגמרא, ששם קוראים תלתא נברי בתלתא סיפרי, וכל אחד קורא בספר תורה אחר, ובאופן זה ליכא פנמא לספר תורה הראשון, אך כאן שקורא חד נברא בתי סיפרי, ואינו קורא בספר הקודם, איכא חשש פנמא לספר תורה הראשון.

שנינו במשנה ומכרד עליה שמינה ברכות כו. תנו רבנן לבאר ברכותיו של הכהן גדול, [מכרדין] על התורה אשר נתן לנו תורת אמת, בדרד שמיכרדין בבית הכנסת לאחר קריאת התורה, ועל העבודה מברך רצה, ועל ההודאה מברך מודים, ועל מתחילת עון מברך אתה בחרתנו וכו' ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח לעוונותינו, וברכות אלו מברך בתיקנן - כפי נוסחתם הרגילה. ומתפלל על המקדש בפני עצמו, וחותרם אשר בחר במקדש, ועל הכהנים מתפלל בפני עצמן, וחותרם הבוחר בכהנים, ועל ישראל מתפלל בפני עצמן, וחותרם הבוחר בעמו ישראל, ועל ירושלים מתפלל בפני עצמה, וחותרם הבוחר בירושלים.

שנינו במשנה שהכהן גדול מברך ברכה נוספת שנקראת 'הושא' תפלה. תנו רבנן, על מה ששנינו במשנה 'הושא תפלה' מבארת הברייתא שהוא ברכה אחת שיש בה, 'תתנה רנה וכן שש שש' ישראל צריכין ליושע, וחותרם בשומע תפלה. ממשיכה הברייתא, שמכאן ואילך - לאחר שגמר הכהן גדול לקרוא הפרשה וברכותיה, כל אחד ואחד מהנמצאים שם מביא ספר תורה מתוך ביתו לעזרה וקורא בו, וכל כך למה עושים כן, כדי להראות חזותו - יופיו של ספר תורה לרבים.

משנה. פרשת המלה, ששנינו לעיל שנאמרת דווקא בלשון הקודש, ביצד הוא סדר וזמן אמירתה. במוצאי יום טוב הראשון של חג, בשמיני - בשנה השמינית שהיא במוצאי השנה השביעית, עושין לו למלך בימה של עין בעזרה, והוא יושב עליה, וקריאה זו היא מן התורה שנאמר "מקץ" - לאחר שבע שנים במעד וגו' תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם" וגו'.

חזן - שמש בית הכנסת שהיה סמוך לעזרה בהר הבית, נוטל ספר תורה ונותנה לראש בית הכנסת החשוב ממנו, וראש בית הכנסת נותנה לסגן של הכהן גדול החשוב ממנו, והסגן נותנה לכהן גדול, וכהן גדול נותנה למלה, והמלה עומד ממקומו ומקבל הספר תורה, וקורא כשהוא יושב. מספרת המשנה שאגריפס המלה עמד משיבתו וקבל הספר תורה, וקרא כשהוא עומד משום כבוד התורה, ושפחותו חקמים על כך. ובשעה שברקאתו ל"לא תוכל לתת עליך איש נכרי" ולגו עיניו דמעות, משום שמקרא זה פוסל אותו מהמלכות, שהרי היה מורעו של הורדוס שהיה עבד. אמרו לו הנוכחים שם, אל תתירא אגריפס שרדיח אותך מהמלכות, שמתוך שאמר מישאל אחינו אתה, אחינו אתה.

וקורא המלך מתחילת ספר 'אלה הדברים' עד 'שמע ישראל וגו', שבפרשת 'ואתחנן' ו'שמע' - וקורא פרשת 'שמע' כדי שיקבלו עליהם עול מלכות שמים, ומדלג עד פרשת 'והיה אם שמע' שבפרשת עקב, כדי שיקבלו עליהם עול מצוות. ומדלג וקורא פרשת 'עשר העשר' שבפרשת ראה, ומשם מדלג וקורא פרשת 'כי תכלה לעשר' שבפרשת כי תבא, וקורא פרשיות אלו משום שהוא זמן אסוף, ומזהירם לתת מתנות עניים ולהפריש תרומות ומעשרות. וחזר לאחוריו וקורא

המשך בעמוד פט

"ויקרא בו לפני החזן אשר לפני שער המים". בכל אופן רואים שלפי חכמים קראו בעזרה. ועל קושיה זו אמר רב חסדא שיש ליישב, שכוונת הברייתא שקוראים בעזרת נשים.

שנינו במשנה וקורא הכהן גדול בפרשיות 'אחרי מות' ו'אך בעשור'. מקשה הגמרא ורמינהי, ששנינו שמדלגין בנביא - מותר למפטיר בנביא לדלג מפרשה לפרשה, ואין מדלגין בתורה מפרשה לפרשה, ואין כאן מדלג הכהן גדול מפרשת 'אחרי מות' לפרשת 'אך בעשור'. אמר אביי שקושיה זו לא קשיא, משום שפאן ששנינו שאין מדלגים בתורה, מדובר בדילוג גדול שהוא בכדי שיפסוק התורגמן מלתרגם, וזהו גנאי לציבור שישתקו וימתינו לקורא, ואילו כאן במשנתנו מדובר בדילוג קטן שהוא בכדי שלא יפסוק התורגמן מלתרגם, שתוך כדי התרגום של הפסוק האחרון של פרשת 'אחרי מות' גולל הכהן גדול לפרשת 'אך בעשור', ומיד כשגומר המתרגם ממשיך הכהן גדול בפרשה החדשה, ובאופן זה אין גנאי לציבור ומותר לדלג.

מקשה הגמרא, והא עליה - על המשנה שם קתני בברייתא, מדלגין בנביא ואין מדלגין בתורה, ועד כמה מדלגין בנביא, עד כדי שלא יפסוק התורגמן, ומשמע מפלל הדברים דבתורה כלל וכלל לא מדלגים. אלא אמר אביי, לא קשיא משום שיש ליישב באופן אחר, שבמשנה כאן מדלג הכהן גדול מפרשה לפרשה בענין אחר, ששתי הפרשיות בענין יום הכיפורים, ובאופן זה מותר לדלג כשאין בדילוג כדי שיפסוק התורגמן, וקאן - בברייתא שמבאר שאסור לדלג בתורה כלל, ובנביא מותר לדלג בכדי שלא יפסוק התורגמן, מדובר בשני עניינים - שמדלג מענין לענין אחר, שאין הלב שנמשך לשמוע דבר אחר, ממחר לצאת ממנו לשמוע ולהבין ענין אחר. ובקריאת התורה שנועדה ללמד לעם את מצוות התורה, חששו שלא יבין השומע פסוק אחד ויצא מכך קלקול שיעבור עליו ולא יקיימו, ולכן אסרו לדלג מענין לענין ואפילו אם אין בכך כדי שיפסוק התורגמן, אך בנביא שאין חשש זה מותר לדלג מענין לענין אם אין בו כדי שיפסוק התורגמן. והתניא כתיבין זה, מדלגין בתורה מפרשה לפרשה דווקא בענין אחר, ובנביא מותר לדלג אפילו בשני עניינים, וקאן וקאן - בתורה ובנביא מותר רק בכדי שלא יפסוק התורגמן. ואין מדלגין מנביא לנביא, משום שזה מבלבל דעת השומעים יותר מדאי, ובנביא של שנים עשר מדלגין מנביא לנביא, ובכלל שלא ידלג למפרע מפסוק הספר לתחילתו.

שנינו במשנה וגולל הכהן גדול את התורה ומניחה בתיקו ואומר 'יותר ממה שקראתי לפניכם כתוב כאן', ובעשור שבחומש הפקודים קורא על פה כו'. מבארת הגמרא, וכל כך למה הוצרך לומר כן, כדי שלא להוציא לעו על ספר תורה, שלא יאמרו שפרשה זו שהוא קורא בעל פה אינה כתובה בספר תורה, והוא ספר משובש.

שנינו במשנה ובעשור שפחושם הפקודים קורא הכהן גדול בעל פה. שואלת הגמרא, מדוע הוצרך לקרוא בעל פה, וליכריבה - שיגלול לספר תורה לפרשה זו, וליקרי מתוך הכתב. אמר רב הונא בר יהודה אמר רב ששית, שאינו יכול לגלול הספר תורה, לפי שאין גוללין ספר תורה בצבור מפני כבוד הציבור. שואלת הגמרא, וליתי ספר תורה אחריתא שגלול בפרשת 'בעשור', וליקרי בו מתוך הכתב, שבאופן זה אינו צריך לגלול הספר בציבור. רב הונא בר יהודה אמר ליישב, שאין להוציא ספר תורה אחר משום חשש פנמא של ספר תורה ראשון, שלא יאמרו שנמצא פסול בראשון ולכן הוציאו ספר תורה אחר. ורבי שמעון בן לקיש אמר ליישב, שאין להוציא ספר תורה אחר. לפי שאין מכרדין ברה שמינה צריכה - משום שהכהן גדול יצטרך לברך גם על הספר תורה השני, וזו ברכה שאינה צריכה.

אלו נאמרין

פרק שביעי דף מא עמוד א

סוטה

כתב רחמנא בחג הסוכות. תימא שהתא דכתיב בחג הסוכות במועד למה לי ועוד לא ליכתוב אלא מקץ שבע שנים שנת השמיטה בלא כל ישראל ליראות ואנא ידענא דלאו היינו מר"ה דלא אינן באים ליראות וי"ל אם כן הו"ל רש"י תמוה דפי' דמחלי טעמא דיוס

לריק ונראה דלכסי אינטריך משום דבבא כל ישראל ליראות משמע מאתחלתא דמועד ביום ראשון קמ"ל במועד דמשמע בתוך המועד ואהני בבא כל ישראל דמשמע מאתחלתא דמועד לא ביום ב' או ביום ג' אלא במוצאי יו"ט הראשון אבל פי' רש"י תמוה דפי' דמחלי טעמא דיוס טוב ראשון לא דתיקון בימא אינה דוחה יו"ט כיון לגזירת הכתוב לקרות מאתחלתא דמועד יקראו בלא בימא מנן דבימא מעכבת להכי מסתבר כדפי' וגרסה דהיו בונים הבנייה מעי"ט בנין של פרכים ובחולו של מועד לא היו עושין שום בנין אלא מקימין אותה ומחזקין הפרכים יחד ואם לא בנו אותה מערב יו"ט נראה דבנייה לא היה דוחה אפילו חולו של מועד:

מנזה

יהודה א"ר ששת לפי שאין גוללין ס"ת בצבור ולית ס"ת אחרינא וליקרי רב הונא בר יהודה אמר משום פגמו של ראשון ר"ש בן לקיש אמר לפי שאין מברכין ברכה שאינה צריכה ומי חיישין לפגמא והאמר רבי יצחק נפחא ר"ח טבת שחל להיות בשבת מביא שלש תורות וקורא אחת מעניינו של יום ואחת של ר"ח ואחת בשל חנוכה תלתא גברי בתלתא סיפרי ליכא פגמא חד גברא בתרי סיפרי איכא פגמא: ומברך עליה שמנה ברכות כו': ת"ר [מברכין] על התורה בדרך שמברכין בבב"ג ועל העבודה ועל ההודאה ועל מחילת עון כתיקן על המקדש בפני עצמו ועל הכהנים בפני עצמן על ישראל בפני עצמן ועל ירושלים בפני עצמה: והשאר תפלה: ת"ר השאר תפלה תחנה רנה ובקשה שעמך ישראל צריכין ליוושע וחותרם בשומע תפלה מכאן ואילך כל אחד ואחד מביא ספר תורה מתוך ביתו וקורא בו וכל כך למה כדי להראות חזונו לרבים: **מתני'** פרשת המלך כיצד מוצאי יו"ט הראשון של חג בשמיני במוצאי שביעית עושין לו בימה של עץ בעזרה והוא יושב עליה שנאמר מקץ שבע שנים במועד וגו' חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנה לראש הכנסת וראש הכנסת נותנה לסגן והסגן נותנה לכהן גדול וכ"ג נותנה למלך והמלך עומד ומקבל וקורא יושב אגריפס המלך עומד וקבל וקרא עומד ושבוהו חכמים וכשהגיע ללא תוכל לתת עליך איש נכרי ולגו עיניו דמעות אמרו לו אל תתירא אגריפס אחינו אתה אחינו אתה וקורא מתחילת אלה הדברים עד שמע ושמע והיה אם שמוע עשר תעשר כי תכלה לעשר ופרשת המלך וברכות וקללות עד שגומר כל הפרשה ברכות שכהן גדול מברך אותן המלך מברך אותן אלא שנותן של רגלים תחת מחילת העון: **גמ'** בשמיני סלקא דעתך אימא בשמינית וכל הני למה לי צריכי דאי כתב רחמנא מקץ הוה אמינא נימנו מהשתא ואע"ג דלא מתרמי בשמיטה כתב רחמנא שמיטה ואי כתב רחמנא שמיטה ה"א מריש שתא כתב רחמנא בחג הסוכות ואי כתב רחמנא בחג הסוכות הוה אמינא אפי' יו"ט אחרון כתב רחמנא בבוא כל ישראל מאתחלתא

ויקרא כו'. בספר עזרא כתיב קתני מיהא לרבנן בעזרה היו קוראים: **מתני'** בבדי שלא יפסוק התורגמן הוא. שפרשת שור או כשב קרובה לפרשת אחרי מות ולא גמר התורגמן לתרגם עד שזה רואה אך בעשור ומתחיל בשמפסוק זה: ועד כמה מדלגין. בביא: **כאן בענין אחד**. מדלגין בתורה כגון מתני' דתרייהו

בעניינא דיה"כ נניחו הילכך מדלגין בבדי שלא יפסוק ובריייתא דקתני דאפי' בבדי שלא יפסוק תורגמן אין מדלגין בשני ענינין שזה בענין יום הכפורים וזה בצו את אהרן או בפרשה אחרת שאין הלב שהוא נמשך אחר ענין אחד ממחר לצאת ממנו לשמוע ולהבין דברי ענין אחר הלבך תורה שהמצות תלויות בה ומשמיעין אותה לצבור ופסוק אחד שלא יבין בו הוא שוכחו ועובר עליו ואינו מקיימו ובאה חורבה על כך לבן אין מדלגין מענין לענין ואפילו אין התורגמן מפסיק אבל בביא שפיר דמי: **והתניא**. בביחוחא: **וכביא בשני ענינין**. וכל שכן בענין אחד: **וכביא של שנים עשר מדלגין**. מנבואה לחברתה דכוליה חד ספרא הוא: **מסוף הספר** לתחלתו למפרע: **וכל כך למה**. לו לומר להם: שלא להוציא לעז. שלא יאמרו פרשה שהוא קורא על פה אינה כתובה בו וספר משובש הוא: **משום פגמו**. של ספר תורה ראשון שלא יאמרו מצא בו פסול: **בעניינו של יום**. פרשה של אותה שבת לפי סדר פרשיות התורה: **ת"ר השאר תפלה**. זו היא שיש ברכה אחת ובו תפלה תחנה רנה ובקשה שעמך כו': **מכאן ואילך**. לאחר שגמר כדן גדול לקרוא פרשה בברכותיה כל אחד מן העבור מביא ספר תורה מביתו לעזרה דקסבר אין עירוב והוצאה ליום הכפורים אי נמי ירושלים דלחותריה נעלות בלילה ומערבך את כולה: **להראות חזונו**. של ס"ת ונזיר דאמר מר (נזיר דף ב:) זה אלי ואנוהו התנאה בפניו במצות בס"ת נאה ביציצת נאה: **מתני' בשמיני**. בגמרא פריך בשמיני ס"ד הא אמרת במוצאי יו"ט הראשון ומשנינן אימא בשמינית במוצאי שביעית בסוכות שבתחילת שנה שמינית: **בימה**. אלמבר"א: **שנאמר מקץ שבע שנים**. בסוף שבע שנים ואותה קרייה על יד מלך היא כדנביא בספרי בפרשת המלך את משנה התורה הזאת אין קורין ביום הקהל אלא במשנה תורה: **וקורא יושב**. וקורא בישיבה: **אגריפס המלך**. מלך ישראל היה מזרעו של הורדוס והוא שנחשב בהמ"ק בימי: ולגו עיניו דמעות. שהמקרא הזה פוסלו מן המלכות: **אחינו אתה**. שמו משראלי: **וקורא מתחילת אלה הדברים עד שמע**. שבואתחנן: **ושמע והיה אם שמוע**. ע"ז דילוג ומשם מדלג לעשר תעשר ומשם מדלג וקורא כי תכלה לעשר וברכות וקללות ומשם חוזר למפרע וקורא אשימה עלי מלך שמע קבלת מלכות שמים והיה אם שמוע קבלת עול מצות כדאמר בפ' שני דברכות (דף יג.) וכן ברכות וקללות קבלת בריתות של תורה ומשמיע לרבים עשר תעשר כי תכלה לעשר מפני שהוא זמן אסיף ומתנות עניים והפרשת תרומות ומעשרות ואע"פ שפרשת המלך מפסקת בין עשר לכי תכלה קורא את אלה יחד שלא להפסיק במעשרות ואח"כ קורא פרשת המלך ואי משום דיש כאן דילוג בתורה בבדי (שלא) יפסיק התורגמן אין למלך תורגמן ואין מתרגמן אחריו: **ברכות ש"כ מברך**. ביה"כ אחר מקרא פרשה כדאמרן (יומא סח.) מברך עליה שמנה ברכות: **המלך מברך** אחר קריאתו: של רגלים. מקדש ישראל והזמנים מברך תחת ברכות של מחילת העון שבי"ב: **גמ' צריכי**. כל הסימנין הללו מקץ שנת השמיטה ובחג הסוכות ובמועד: **נימנו מהשתא**. משנת ארבעים והלאה שבערבות מוצא נאמרה פרשה זו ואע"ג דלא מתרמי בשמיטה שלא מנו שמיטין עד לאחר שבע שכיבוש ושבע שחילקו כדאמר' (בבב"ב דף מ.) **שמיטה**. שמיטה: **בסוף שמיטה**. קודם ר"ה של שמינית דהא מקץ שבע בסוף שנה משמע: **מריש שתא**. שכולן נקראו מועד דכתיב (ויקרא כג) אלה מועדי ה' וקחשיב נמי ר"ה:

מאימא

אלו נאמרין

פרק שביעי דף מא עמוד ב

סוטה

מצינה שאני. והכי פריקין נמי בפרק כ"ג בסנהדרין (דף יט:) גבי מלך דתנן לא חולץ ולא חולצין לאשמו רבי יהודה אומר אם ראה לחלוץ וליבס זכור לטוב איני והאומר רב אשי וכו' ומשני מזה שני וקשיא לר"י אמאי לא משני כהו בפרק שני דכתובות (דף יז.) מעבירין את המת מלפני כלה וזה וזה

לפני מלך ישראל אומר עליו על אגריפס המלך שעבר לפני הכלה ושכחוהו חכמים וקא פריך מכלל דשפיר עבד והאמר רב אשי וכו' ומשני פרשת דרכים הוה ואמאי לא משני מזה שני וכו' איכא למיתמה והא הדיא גופיה דרב אשי מיירי במקום מזה דמטיקרא אמרי' אפי' למ"ד הרב שמחל על כבודו כבודו מחול נשיא שמחל על כבודו אין כבודו מחול ומותיב ליה מעשה דרבי אליעזר ורבי יהושע ורבי לרוב שהיו מסובין בבית המשפט בנו של ר"ג ברבי ויהי ר"ג עומד ומסקה עליהן וכו' אלף אי אתמר הכי אתמר אמר רב אשי אפי' למ"ד נשיא שמחל על כבודו דהיינו רבי יהושע שקבל הכוס מרבן גמליאל וכן רבי (ואלעזר בר) לרוב מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול משמע אפילו במקום מזה דומיא דנשיא כההוא מעשה דרבן גמליאל שהיה סעודה מזה ומחל על כבודו כגביל כבוד חכמים אורחין שהיו מסובין בסעודתו דמיייתי עליה לאברהם אבינו והוא עומד עליהם אלא דאפי' במקום מזה אמר רב אשי אין כבודו מחול וגרסא לתרץ דדוקא הכא שייך למימר מזה שני דמחול על כבודו משום כבוד התורה שהוא כבוד השכינה וכן הדיא דפרק כהן גדול (סנהדרין יט:)

דחולץ או מיבס מחול על כבודו כדי לקיים מלות מלך עולמים ומראה בעלמא שאינה שכינה עליו אבל הדיא דכתובות (דף יז.) ופ"ק דקידושין (דף לב:) שמוחל על כבודו כדי לחלוק כבוד לבשר ודם כגון לכלה וכו' חזי גזירת הכתוב הוא שאינו מחול אפי' במקום מזה שהרי מלות כיבוד ענמו שהן לריבין לעשות בו למלך כבוד גדולה ממלות כיבוד שחייב המלך לנהוג בהן שהרי גם עליהן אמרה תורה שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ולא אימתך עליו מאלף דמה שהמלך מכבדו ליכא מזה: **אורח** היום נתחייבו שונאי ישראל כלייה. ירושלמי תני רבי תנינא ברבי גמליאל אומר הרבה חללים נפלו באותו יום שהחניפו לו ודבר תמוה

מאתחלתא דמועד: וחזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנו לראש הכנסת: שמעת מינה חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב אמר אביי כולה משום כבודו דמלך: והמלך עומד ומקבל וקורא וישב אגריפס המלך עמד וקבל וקרא עומד: עומד מכלל דיושב והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנא' ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר וגו' כדאמר רב חסדא בעזרת נשים הכא נמי בעזרת נשים: ושכחוהו חכמים: שכחוהו מכלל דשפיר עבד האמר רב אשי אפי' למ"ד נשיא שמחל על כבודו כבודו מחול מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול שנא' שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך מצוה שאני: וכשהגיע ללא תוכל לתת: תנא משמיה דרבי נתן באותה שעה נתחייבו שונאי ישראל כלייה שהחניפו לו לאגריפס אמר ר' שמעון בן חלפתא מיום שגבר אגרופה של חנופה נתעוותו הדינן ונתקלקלו המעשים ואין אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך דרש ר' יהודה בר מערבא ואיתימא ר' שמעון בן פוי מותר להחניף לרשעים בעולם הזה שנאמר לא יקרא עוד לגבל נדיב ולכליל לא יאמר שוע מכלל דבעולם הזה שרי ר' שמעון בן לקיש אמר מוכהא כראות פני אליהם ותרצני ופליגא דרבי לוי דאמר רבי לוי משל של יעקב ועשו למה הדבר דומה לאדם שזימן את חבירו והכיר בו שמבקש להורגו אמר לו טעם תבשיל זה שאני טועם כתבשיל שמעמתי בבית המלך אמר ידע ליה מלכא מיסתפי ולא קמיל ליה אמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה מביא אף לעולם שנא' וחנפי לב ישימו אף ולא עוד אלא שאין תפלתו נשמעת שנאמר לא ישועו כי אסרם: סימן א"ף עוב"ד גיהנם"ם ביד"ו ניד"ה גול"ה: ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה אפילו עוברין שבמעיי אמן מקללין אותו שנא' אומר לרשע צדיק אתה יקבירו עמים יועמורו לאומים ואין קוב אלא קללה שנא' לא קבה אל ואין לאום אלא עוברין שנא' ולאום מלאום יאמץ ואמר רבי אלעזר כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם שנא' הוי האומרים לרע טוב ולטוב רע וגו' מה כתיב אחריו לכן כאכל קש לשון אש וחשש להבה ירפה וגו' ואמר רבי אלעזר כל המחניף לחבירו סוף נופל בידו ואם אינו נופל בידו בניו ואם אינו נופל ביד בניו נופל ביד בן בנו שנא' ויאמר ירמיה לחנניה אמן כן יעשה ה' יקם ה' את דבריך וכתב' ויהי

לומר אם היה רחוי מפני [מדון] התורה כיון דלמו היתה מישראל אלא משום דזילא מילתא כמו שפירש"י שיתחייבו על חטפה מועטת כזאת עונש גדול ופירש ר"י אע"ג דלמר מלות חלילה (ובמות קב.) ובפרק החולץ (קס מה:) גבי רב מרי דמנייה רבא אפורסי דבבל וגבי אושפיזניה דרב אלא בר אבהא אל היתה אמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה (קדושין דף עו:) היינו דוקא גבי נשיאות וסירות בעלמא דלינהא סירות במתא דדרשינן שום תשים עליך מלך מקרב אחיך מדממך משימות למקרב אחיך ש"מ דבעינן בהו מקרב אחיך קת כגון אמו מישראל אבל מלך חזר וזנה עליו מקרב אחיך תשים עליך מלך דקפיד קרא גבי מלך עד שיהא ממך מקרב ממונע מאביו ואמו מישראל וזו היתה החטפה שמלך בזרע שלא כדון תורה וסודו לו והחזיקו בזה נהי שלא יוכלו למחות היה לכן לשחוק ולא להחזיקו וזהו עונש החטפה בדבר עבירה שמחניף לחבירו מחמת יראתו מפניו ואינו חושש על יראת הקב"ה ועושה עין שנעלה כאילו אינה רואה בירושלמי דעשרה יוחסין בגמרא אין בודקין מן המזבח כתיב שום תשים עליך מלך אין לי אלא מלך מנין לרבות שוטרי הרבים וגבאי לזקה וסופרי דיינין ומכין ברעויות ת"ל מקרב אחיך תשים עליך מלך כל שתימורו עליך לא יחל אלא מן הכורזין שבאחריך:

בל המחניף לחבירו. יז לפירש שלא במקום סכנה אלא במקום סכנה מותר כי הדיא דפרק ארבעה נדרים (דף כב.) עולא אול לארעא דירשאל לוו בדיה תרי בני חוזאי קם חד שחטיה לחבירה אמר ליה לעולא יאות עבדי אמר ליה אין ופרע לו בית השחטיה כי אתא לקמיה דרבי יוחנן אמר ליה דלמא ח"ו אחזקית ידי שובדי עבירה א"ל רבי יוחנן נפשך הוללתה:

הדרן עלך אלו נאמרין

ביאורים למסכת סוטה דף מא עמוד ב מתוך "ש"ס לובלין - מכון המאור"

- רמאי חורש רעות לא יאמר שהוא שוע - אדון נדיב שהכל פונים אליו, ויש לדייק מכלל הדברים, דבועולם הנה שרי להחניף לרשעים, ורק לעתיד לבוא יהיה אסור להחניף להם. רבי שמעון בן לקיש אמר, שהמקור לכך שמותר להחניף לרשעים הוא מהבא, שיעקב אבינו החניף לעשיו ואמר לו, "כי על כן ראיתי פניך בראות פני אלהים, ותרצני".

ופליגא דרבי לוי - ביאורו של רבי שמעון בן לקיש בפסוק, נחלק על ביאורו של רבי לוי, שיעקב אבינו לא החניף כלל לעשיו, אלא בא לאיים עליו. דאמר רבי לוי, משל של יעקב ועשו בפסוק זה למה הדבר דומה, לאדם שזימן את חברו, והכיר חברו בו - במזמין, שמבקש להורגו, אמר לו האורח למזמין, מעם תבשיל זה שאני מועם, בתבשיל שמעמתי בבית המלך, אמר המזמין לעצמו, מסתבר שאדם זה שטעם מתבשיל המלך, ידע ליה מלכא - המלך מכיר וחבירו, ומתוך כך מיסתפי - חושש הרוצח ולא קמיל ליה. ואף כן יעקב אבינו איים על עשיו ורמז לו שהוא רגיל לראות מלאכים שעוזרים לו.

הגמרא מביאה כמה מימרות של רבי אלעזר, בגנות החנופה. אמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה, מביא אף - כעס לעולם, שנאמר ויתנפי לב ישימו אף. ולא עוד אלא שאין תפלתו של החנף נשמעת, שנאמר בהמשך הפסוק לא ישועו - לא תתקבל שועתם, כי אסרם - כאשר יבואו עליהם יסורים.

(סימן למאמרי רבי אלעזר בעניני חנופה, א"ף עוב"ר, גיהנ"ם ביד"ו, ניד"ה גול"ה). ואמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה, אפילו עוברין שבמעי אמן מקללין אותו, שנאמר ואומר לרשע צדיק אתה, יקבוחו עמים, ויעמיהו לאומים, ואין ביאור קוב' המוזכר בפסוק אלא לשון קללה, שנאמר בפרשת בלעם, ממה אקוב, לא קבה אל - כיצד אקללם, וה' לא קללם. ואין 'לאום' אלא עוברין, שנאמר על יעקב ועשיו כשהיו בבטן אמם ו'לאום מלאום יאמין'.

ואמר רבי אלעזר, כל אדם שיש בו חנופה נופל בגיהנם, שנאמר "היו לחנפים, האמרים לרע - לאדם רע שהוא טוב, ולטוב רע וגו'", מה בתיב אחריו בעונשם, "לכן באבל קש לשון אש, וחשש להכה ירפה וגו'", הרי שנופלים באש הגיהנם.

ואמר רבי אלעזר, כל המחניף לחבירו בסוף נופל בידו של הרשע שהחניף לו, ואם אינו נופל בידו נופל ביד בניו, ואם אינו נופל ביד בניו נופל ביד בן בנו, שנאמר וימיה הנביא לחנניה שהתנבא נבואת שקר, שבעוד שנתיים ישובו יבניה וכלי המקדש מגלותם, אמן בן יעשה ה', יקם ה' את דבריו, והיתה זו חנופה משום שהיה לו לומר בפירוש 'שקר אתה דובר', וכתביב, שלאחר כמה ימים יצא ירמיה מירושלים לארץ בנימין, לחלוק נחלה שנפלה לו שם,

מאתחלתא דמועד - מתחילת חג הסוכות.

שנינו במשנה וחנון הכנסת נזיל ספר תורה ונותנו לראש הכנסת. מעירה הגמרא, שלכאורה שמעת מינה שמשנתנו סתמה כדעה שהולקין כבוד לתלמיד במקום הרב, ואין בכך פחיתות כבוד לרב, שהרי כאן חולקים כבוד לראש הכנסת בפני המלך. אמר אביי שאין להוכיח זאת מבאן, משום שטעם משנתנו כולה הוא משום כבודו דמלך, להראות שיש כמה שררות מתחתיו, ובאופן זה הכל מודים שהולקים כבוד לתלמיד במקום הרב.

שנינו במשנה ותמלך עומד ומקבל וקורא יושב, אנריפס המלך עמד וקיבל, וקרא עומד. מקשה הגמרא, שמוה שכתוב וקרא עומד, מכלל הדברים משמע דיושב היה לפני כן, והאמר מר, שאין היתר ושיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, משום שחלק להם הכתוב כבוד להראות שמלכותם שלימה, שנאמר ויבא המלך דוד וישב לפני ה' ויאמר וגו', ואיך ישב אגריפס שהיה ממלכי בית חשמונאי בעזרה. מתרצת הגמרא, בדאמר רב חבדא על קושיה דומה, שהקריאה היתה בעזרת נשים שמותר לשבת בה, תבא נמי יש ליישב שהקריאה היתה בעזרת נשים.

שנינו במשנה, שאגריפס המלך קרא בעמידה ושכחוהו חכמים על כך. מקשה הגמרא, שמוה שכתוב ושכחוהו מכלל הדברים עולה דשפיר עבד בכך שקרא בעמידה, והאמר רב אשי, שאפילו למאן דאמר שנשיא בישראל שמחל על כבודו כבודו מחול, מלך שמחל על כבודו אין כבודו מחול, שנאמר שום תשים עליך מלך ומזהיתור שכתוב פעמיים 'שום' ו'תשים', יש ללמוד שתהא אמתו עליך, ואם מחול על כבודו אין אמתו עלינו. מתרצת הגמרא, מצוה שאני - אגריפס מחל על כבודו לצורך מצוה, ובאופן זה כבודו מחול. שנינו במשנה, וישתהוץ אגריפס ל'לא תוכל לתת עליך איש נכרי', ולגו עיניו דמעות, אמרו לו, אל תתירא אגריפס, אחינו אתה, אחינו אתה. תנא משמיה דרבי נתן, באותה שעה שאמרו לו כן, נתחייבו שונאי ישראל בלילה, משום שהחניפו לו לאגריפס, שלמרות שאמו היתה מישראל, לא היה ראוי למלוך על ישראל, משום שהיה עבד, וזהו גנאי לישראל שעבד ימלוך עליהם.

אמר רבי שמעון בן חלפתא, מיום שגבר אגרופה - כוחה של חנופה - שהחניפו לאגריפס, נתעוותו הדינים - שהדינים החניפו לבעלי הדינים, ונתקלקלו המעשים - שהצדיקים ראו עוברי עבירות ולא מחו בידם מפני חנופה, ומתוך כך למדו הדורות את מעשי הרשעים, ואין אדם יכול לומר לחבירו מעשי גדולים ממעשיך, שמתוך שלא מחו ברשעים הכל למדו ממעשיהם, ונעשו כולם עוברי עבירה.

דרש רבי יהודה בר מערבא, ואיתימא רבי שמעון בן פוי, מותר להחניף לרשעים בעולם הזה, שנאמר שלעתיד לבוא לא יקרא עוד לנבל - הנותן רק מה שחייב ובעין רעה נדיב - הנותן בעין יפה, ולכלילי

יהושע י א-ב

י א וַיְהִי כַשְׁמֶע אֲדֹנֵי-צָדֵק מֶלֶךְ יְרוּשָׁלַם כִּי-לָכַד יְהוֹשֻׁעַ אֶת-הָעִי וַיַּחְרִימָהּ
כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לִירִיחוֹ וּלְמַלְכָּהּ כִּן-עָשָׂה לָעִי וּלְמַלְכָּהּ וְכִי הַשְׁלִימוּ יֹשְׁבֵי גִבְעוֹן
אֶת-יִשְׂרָאֵל וַיְהִיו בְּקִרְבָּם: ב וַיִּירָאוּ מְאֹד כִּי עִיר גְּדוֹלָה גִבְעוֹן כָּאֶחָת עָרֵי
הַמַּמְלָכָה וְכִי הִיא גְדוֹלָה מִן-הָעִי וְכָל-אֲנָשֶׁיהָ גִּבּוֹרִים: ג וַיִּשְׁלַח אֲדֹנֵי-צָדֵק מֶלֶךְ
יְרוּשָׁלַם אֶל-הוֹהֵם מֶלֶךְ-חֲבֵרוֹן וְאֶל-פְּרָאִם מֶלֶךְ-יִרְמֹת וְאֶל-יָפִיעַ מֶלֶךְ-לִכְיֹשׁ
וְאֶל-דָּבִיר מֶלֶךְ-עֲגִלֹן לֵאמֹר: ד עָלוּ-אֵלַי וְעֲזָרְנִי וְנִכְּסָה אֶת-גִּבְעוֹן כִּי-הַשְׁלִימָה
אֶת-יְהוֹשֻׁעַ וְאֶת-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ה וַיָּאִסְפוּ וַיַּעֲלוּ חֲמִשָּׁת מַלְכֵי הָאֲמֹרִי מֶלֶךְ
יְרוּשָׁלַם מֶלֶךְ-חֲבֵרוֹן מֶלֶךְ-יִרְמֹת מֶלֶךְ-לִכְיֹשׁ מֶלֶךְ-עֲגִלֹן הֵם וְכָל-מַחְנֵיהֶם
וַיַּחֲנוּ עַל-גִּבְעוֹן וַיִּלָּחֲמוּ עֲלֶיהָ: ו וַיִּשְׁלַחוּ אֲנָשִׁי גִבְעוֹן אֶל-יְהוֹשֻׁעַ אֶל-הַמַּחֲנֶה
הַגָּלְגָּלָה לֵאמֹר אֶל-תֵּרֶף יָדֶיךָ מֵעַבְדֶּיךָ עֲלֵה אֵלֵינוּ מִהֵרָה וְהוֹשִׁיעָה לָנוּ
וְעֲזָרְנוּ כִּי נִקְבְּצוּ אֵלֵינוּ כָּל-מַלְכֵי הָאֲמֹרִי יֹשְׁבֵי הָהָר: ז וַיַּעַל יְהוֹשֻׁעַ מִן-הַגָּלְגָּל
הוּא וְכָל-עָם הַמִּלְחָמָה עִמּוֹ וְכָל גִּבּוֹרֵי הַחַיִל: ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ
אֶל-תִּירָא מֵהֶם כִּי בְיָדְךָ נִתְּנִים לֹא-יַעֲמֹד אִישׁ מֵהֶם בְּפָנֶיךָ: ט וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם
יְהוֹשֻׁעַ פֶּתָאִם כָּל-הַלַּיְלָה עָלָה מִן-הַגָּלְגָּל: י וַיְהִימָם יְהוָה לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּכֶם
מִכָּה-גְדוֹלָה בְּגִבְעוֹן וַיִּרְדְּפֵם דֶּרֶךְ מַעְלֵה בֵּית-חֹרֶן וַיִּכֶם עַד-עֲזָקָה וְעַד-
מִקְדָּה: יא וַיְהִי בְּנוֹסָם מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵם בְּמוֹרֵד בֵּית-חֹרֶן וַיְהִי הַשְׁלִיךְ
עֲלֵיהֶם אֲבָנִים גְּדֹלוֹת מִן-הַשָּׁמַיִם עַד-עֲזָקָה וַיָּמָתוּ רַבִּים אֲשֶׁר-מָתוּ בְּאֲבָנֵי
הַבֶּרֶד מֵאֲשֶׁר הִרְגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב: יב אַז יִדְבַר יְהוֹשֻׁעַ לַיהוָה בַּיּוֹם תַּת

רש"י

(יב) אז ידבר. אמר שירה תחת השמש, לפי
שאמר לשמש דום, דום מלומר שירה, וכל זמן
שהוא דומם, עומד ואינו מהלך, שבכל עת

מצודת דוד

מצודת ציון

(א) ויהיו בקרבם. התחברו עצמם עם ישראל: (ב) כי
עיר גדולה. ועם כל זה לא עצרו כח להלחם, והמסו בזה
לב אנשי המלחמה: (ד) כי השלימה. והרעו לעשות, כי
הביאו מורך בלב כל: (ו) אל תרף ידיך. לעזוב אותנו
בדם: (ט) כל הלילה. למען לא ירגישו ויבא פתאום:
(י) דרך מעלה. בדרך העולה לבית חורון: עד עזקה. כי ברחו דרך בה, ורדפום והכוסם בדרך עד עזקה וכו': (יא) הם
במורד. כשהם ירדו במורד ההר: אבנים. אבני ברד: עד עזקה. בכל הדרך אשר נסו, ממורד בית חורון עד בואם
לעזקה, נפלו עליהם אבני הברד: רבים. מרובים במספר: (יב) לה'. בשם ה' ובשליחותו: ויאמר. הוא הדבור האמור

יְהוָה אֶת־הָאֱמֹרִי לִפְנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לְעֵינֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁמֶשׁ בִּגְבְּעוֹן דּוֹם
וַיֵּרָח בְּעֶמֶק אֵילָוִן: יַגִּידִם הַשֶּׁמֶשׁ וַיֵּרָח עֲמֹד עַד־יָקָם גּוֹי אֲיָבּוֹ הֲלֹא־הָיָא
כְּתוּבָה עַל־סֵפֶר הַיָּשָׁר וַיַּעֲמֹד הַשֶּׁמֶשׁ בַּחֲצֵי הַשָּׁמַיִם וְלֹא־אָץ לָבֹא בַּיּוֹם
תָּמִים: יֵד וְלֹא הָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לִפְנֵינוּ וְאַחֲרָיו לִשְׁמֹעַ יְהוָה בְּקוֹל אִישׁ כִּי יְהוָה
נָלַחֵם לְיִשְׂרָאֵל: טו וַיָּשָׁב יְהוֹשֻׁעַ וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ אֶל־הַמַּחֲנֶה הַגָּלְגָּלָה:
טז וַיָּנֻסוּ חֲמִשָּׁת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה וַיַּחֲבֹאוּ בַּמְּעָרָה בְּמִקְדָּה: יז וַיָּגֵד לַיהוֹשֻׁעַ
לֵאמֹר נִמְצְאוּ חֲמִשָּׁת הַמְּלָכִים נִחְבְּאִים בַּמְּעָרָה בְּמִקְדָּה: יח וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ
גָּלוּ אַבְנִים גְּדֹלוֹת אֶל־פִּי הַמְּעָרָה וְהַפְּקִידוּ עָלֶיהָ אַנְשִׁים לְשֹׁמְרִים: יט וְאַתֶּם
אֶל־תַּעֲמֹדוּ רִדְפוּ אַחֲרֵי אֲיָבִיכֶם וְזִנְבְּתֶם אוֹתָם אֶל־תִּתְּנוּם לָבֹא אֶל־עֲרֵיהֶם
כִּי נִתְּנָם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם בְּיַדְכֶם: כ וַיְהִי כְּכָלוֹת יְהוֹשֻׁעַ וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְהַפּוֹתָם
מִכָּה גְדֹלָה־מְאֹד עַד־תָּמָם וְהַשְׂרִידִים שָׂרְדוּ מֵהֶם וַיָּבֹאוּ אֶל־עָרֵי הַמִּבְצָר:

רש"י

של אפרים יהיה מלא וגו', אימתו, ביום
שעמדה חמה ליהושע, נתמלא כל העולם
שמעו של יהושע, ויעמד השמש בחצי השמים
ולא אץ לבא כיום תמים: (יח) גולו. גלגלו
אבנים אל פי המערה:

וירח בעמק אילון. אותו פעם היה הירח עומד
כנגד עמק אילון, והוא רחוק מגבעון, שהרי
גבעון בגבול בנימין, ואילון בגבול דן:
(יג) הלא היא כתובה. דבר זה נכתב בתורה
שאמר לו יעקב ליוסף (בראשית מח יט): זרעו

מצודת ציון

אליכם: (יג) אויביו. מאויביו: אץ. ענין מהירות, כמו
(משלי יט ב) ואץ ברגלים: לבוא. לשקוע, כמו (בראשית כח
יא) כי בא השמש: תמים. מלשון תם ושלם:
(טז) ויחבאו. נסתרו, והוא מלשון מחבוא: (יח) גולו.
גלגלו: והפקידו. מלשון פקיד וממונה: (יט) וזנבתם.
מלשון זנב, ורצה לומר, סוף המחנה, כזנב הזה שהוא
סוף הגוף: (כ) והשרידים שרדו. הנשארים נשארו, כמו
(איכה ב כב) פליט ושריד:

מצודת דוד

למעלה, ועל שהפסיק בדברים, אמר שוב ויאמר: שמש
בגבעון דום. כי בעת ההיא עמד השמש נוכח גבעון,
וחשש פן ישקע בעונתו ולא יוכלו לרדוף אחרי האויב
באישון הלילה, ולזה אמר להשמש שלא ילך מהלכו,
וימתין עוד נוכח גבעון במקום שהוא עומד: וירח בעמק
אילון. כי אז כבר עלתה הירח ועמדה נוכח עמק אילון,
ואמר לה שגם היא תמתין במקומה ולא תלך מהלכה,
ואולי חשש שאם תלך הירח מהלכה תבוא נוכח השמש
במקום עמידתו ותאפיל אור השמש: (יג) וידום השמש.

רצה לומר, כן היה, שעמדו השמש וירח במקומם: עד יקום. עד אשר השלימו ישראל להתנקם מאויביו: הלא היא.
הדבר ההיא הלא כתובה בהבטחה בספר הישר, והיא התורה, שנאמר בה על אפרים (בראשית מח יט) וזרעו יהיה מלא
הגוים, והוא היום הזה שעמדו השמש והירח ליהושע הבא מזרעו, ונתמלא כל העולם שמעו: ויעמוד השמש. עכשיו
מפרש המקום שעמד בה: בחצי השמים. רצה לומר, לפי הנראה בהאופק ההוא: ולא אץ לבוא. לא היה ממחר
לשקוע, כדרכו מעולם למהר לבית שקיעתו, ללכת בהתמדה מבלי עמידה: כיום תמים. רצה לומר, נתעכב לעמוד
במקום אחד כשעור יום שלם שהוא כ"ד שעות: (יד) כיום ההוא. להיות בו פלא כזה לשמוע וכו' כאשר שמע בקול
יהושע להעמיד השמש והירח: כי ה'. הפלא הזה נעשה בעבור שה' נלחם לישראל, ובעבורם עשהו: (טו) וישב
יהושע. אחר כל המעשים האמורים במקראות שלאחריו: (יח) גולו אבנים. לבל יצאו פתאום וינוסו: (יט) וזנבתם
אותם. הרגו ההולכים בסוף המחנה: (כ) עד תומם. כי הנשארים היו מעט מן המעט וכאילו תמו כולם: והשרידים
שרדו. הנשארים אשר נשארו מהם באו אל ערי המבצר:

דברי הימים-א ט א-כג

ט א וְכָל־יִשְׂרָאֵל הִתִּיחֲשׂוּ וְהָנֶם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַיהוּדָה הֶגְלוּ לְכָבֶל בְּמַעֲלָם: ב וְהַיּוֹשְׁבִים הָרְאשִׁימִים אֲשֶׁר בְּאַחֲזָתָם בְּעָרֵיהֶם יִשְׂרָאֵל הִכְהִנִּים הַלְוִיִּם וְהַנְּתִינִים: ג וּבִירוּשָׁלַם יֵשְׁבוּ מִן־בְּנֵי יְהוּדָה וּמִן־בְּנֵי בְנִימִן וּמִן־בְּנֵי אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה: ד עוֹתִי בֶן־עַמִּיהוּד בֶּן־עֲמָרִי בֶן־אֲמָרִי בֶן (כְּתִיב בְּנִימִן) בְּנֵי מִן־בְּנֵי־פָרֶץ בֶּן־יְהוּדָה: ה וּמִן־הַשִּׁילֹנִי עֲשִׂיָּה הַכָּכֹר וּבְנָיו: ו וּמִן־בְּנֵי־זֶרַח יְעוֹאֵל וְאַחִיהֶם שְׁשִׁמְאֹת וְתַשְׁעִים: ז וּמִן־בְּנֵי בְנִימִן סְלֹא בֶן־מִשְׁלֵם בֶּן־הוֹדְוִיָּה בֶּן־הַסִּנְאָה: ח וַיְבַנֶּה בֶּן־יִרְחָם וְאַלְהָה בֶּן־עֲזַי בֶּן־מִכְרִי וּמִשְׁלֵם בֶּן־שַׁפְטִיָּה בֶּן־רְעוֹאֵל בֶּן־יְבֻנְיָה: ט וְאַחִיהֶם לְתַלְדוּתָם תַּשַּׁע מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים וְשִׁשָּׁה כָּל־אַלְהָה אֲנָשִׁים רָאשֵׁי אֲבוֹת לְבֵית אֲבֹתֵיהֶם: י וּמִן־הַכְּהִנִּים יִדְעִיָּה וַיהוֹרִיב וַיְכִין: יא וְעֲזַרְיָה בֶּן־חֶלְקִיָּה בֶּן־מִשְׁלֵם בֶּן־צְדֹק בֶּן־מְרִיֹּת בֶּן־אַחִיטוֹב נָגִיד בֵּית הָאֱלֹהִים: יב וְעֲדִיָּה בֶּן־יִרְחָם בֶּן־פִּשְׁחוֹר בֶּן־מִלְכִּיָּה וּמַעֲשִׂי בֶּן־עֲדִיָּאל בֶּן־יְחִזְכְּרָה בֶּן־מִשְׁלֵם בֶּן־מִשְׁלֵמִית בֶּן־אֲמָר: יג וְאַחִיהֶם רָאשֵׁים לְבֵית אֲבוֹתָם אֶלְפָּה וְשִׁבְעָה מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים גְּבוּרֵי חֵיל מְלֹאכֶת עֲבוֹדַת

רש"י

(א) וכל ישראל התיחשו. אמרתי לך קצת מן יחוסן מה שמצאתי אבל עיקר יחוסן על ספר מלכי ישראל ויהודה שהגלו לכבל במעלם ועמהם הייתי אני עזרא ויחוסם מצאתי כתוב

מצודת דוד

(א) וכל ישראל התיחשו וכו'. כאומר אף שלא הזכרתי אני יחוס כל ישראל הנה כולם נחקר יחוסם והנה כתובים על ספר מלכי ישראל והספר הזה גלה עמהם ואינו בידי להעתיק ממנו כל יחוסם: ויהודה. אבל יהודה הגלו לכבל בעבור מעלם וספר יחוסן עמהם ומה שמצאתי בה

מצודת ציון

(א) והנם. הנה הם: (ב) והנתינים. הם הגבעונים ונקראים כן ע"ש שנאמר בהם ויתנם יהושע וכו' חוטבי עצים וכו' (יהושע ט): והשוערים. הממונים על שערי בה"מ לשמור ולפתוח ולנעול: ואחיהם. וחבריהם וכן

העתקתי כי עמהם נמצאתי: (ב) והיושבים הראשונים. בני הגולה שעלו בראשונה עם זרובבל אשר עלו קודם שעלה עזרא ואנשיו אשר נתיישובו ראשונים בעריהם שאחזו ולא בירושלים המה היו מכל שבטי ישראל אשר חזרו מבבל (כי אף שבני עשרת השבטים הגלו לאשור מכל מקום רבים נשארו בארצם וגלו לכבל עם בני יהודה ובנימין וחזרו עמהם): גם מהם ישבו בערי אחוזתם ובנחמיה חשב גם בני עבדי שלמה: (ג) ובירושלים. אבל בירושלים לא נתיישובו מכל שבטי ישראל כ"א מבני יהודה וכו' ובנחמיה לא נזכר בני אפרים ומנשה כי מעט היו אשר ישבו בירושלים: (ד) עותי. ובנחמיה נאמר עתיה והוא הוא כי קרובים המה בלשון אולם השינוי בשמות האבות ובמספרם הוא לפי שגם כאן גם בנחמיה לא חשב כל האבות כסדר עד האב הראשון כ"א חשבם בדלוג וחשב כאן אחרים ממה שחשב בנחמיה: (ה) ומן השילוני. מבני שילה בן יהודה: עשיה. הוא מעשיה האמור בנחמיה: הבכור. שהיה הבכור מאחיו: (ו) ואחיהם. של יעואל ועשיה: שש מאות ותשעים. מוסב על בני שלה ועל בני זרח ומספר בני פרץ נאמר בנחמיה: (ז) לתולדותם. מתולדות של אבותם הנזכרים: תשע מאות וכו'. ובנחמיה נאמר מספר פחות ויתכן אשר שם חשב אנשי גבי סלי הנזכר שם וכאן חשב אנשי סלוא וחביריו: אנשים. ר"ל חשובים ככל אנשים שבמקרא: לבית אבותיהם. הוא כפל ענין לתוספת ביאור כי כבר אמר ראשי אבות והיא היא: (י) ומן הכהנים. ישבו בירושלים ידעיה ויהויריב, ובנחמיה נאמר ידעיה בן יויריב ויתכן שהוא הוא והיה נמשך אחר הבן וטפל לו: (יא) ועזריה. הוא שריה הנאמר בנחמיה: נגד וכו'. ממונה על בית אלהים: (יב) ומעשי. הוא עמשתי האמור בנחמיה: (יג) ואחיהם ראשים. ואחיהם

בֵּית־הָאֱלֹהִים: יד וּמִן־הַלְוִיִּם שְׁמַעְיָה בֶן־חִשּׁוֹב בֶּן־עֲזַרְיָה בֶן־חִשְׁבִּיָּה מִן־בְּנֵי מָרְרִי: טו וּבִקְבֹקֶר חֲרָשׁ וְגִלְלָל וּמִתְנִיָּה בֶן־מִיכָא בֶן־זַכְרִי בֶן־אָסָף: טז וְעִבְדֵּיהָ בֶן־שְׁמַעְיָה בֶן־גִּלְלָל בֶּן־יְדוּתָאן וּבְרָכִיָּה בֶן־אָסָא בֶן־אֶלְקָנָה הַיּוֹשֵׁב בַּחֲצָרִי נְטוּפְתִי: יז וְהַשְּׁעָרִים שְׁלֹם וְעִקֹּב וְטַלְמֵן וְאַחִימֶן וְאַחִיהֶם שְׁלֹם הָרֹאשׁ: יח וְעַד־הֵנָּה בְּשַׁעַר הַמֶּלֶךְ מִזְרַחָה הָמָּה הַשְּׁעָרִים לְמַחֲנוֹת בְּנֵי לֵוִי: יט וְשְׁלֹם בֶן־קֹרָא בֶן־אֲבִיסָף בֶּן־קָרַח וְאַחִיו לְבֵית־אָבִיו הַקָּרָחִים עַל מְלֹאכֶת הָעֲבוּדָה שְׁמָרִי הַסָּפִים לְאֹהֶל וְאַבְתִּיהֶם עַל־מַחֲנֶה יְהוָה שְׁמָרִי הַמָּבֹא: כ וּפִינָחָם בֶּן־אֶלְעָזָר נָגִיד הָיָה עֲלֵיהֶם לְפָנִים יְהוָה עִמּוֹ: כא זַכְרִיָּה בֶן מִשְׁלֵמְיָה שְׁעַר פֶּתַח לְאֹהֶל מוֹעֵד: כב כָּל־הַבְּרוּרִים לְשַׁעְרִים בְּסָפִים מְאֹתִים וּשְׁנַיִם עֶשְׂרֵה הָמָּה בַּחֲצֵרֵיהֶם הַתִּיחָשׁ הָמָּה יִסָּד דָּוִיד וְשִׁמְוֵאל הָרֹאֶה בְּאַמוֹנָתָם: כג וְהֵם וּבְנֵיהֶם עַל־הַשְּׁעָרִים לְבֵית־יְהוָה לְבֵית־הָאֹהֶל לְמִשְׁמְרוֹת:

רש"י

שום אדם לבא אל אהל מועד כי אם הכהנים בעבודתן: (כ) ופינחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפני ה' עמו. שנתבא לפני ורבותינו אמרו הוא פנחס הכהן ועל שלא התיר ליפתח נדרו נסתלקה השכינה ממנו: (כב) המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם. בקיומם:

מצודת ציון

בכל הספר: (יט) הספים. מזוזות השערים כמו וסף השער (יחזקאל מ): המבוא. הפתחים שבאים דרך בס: (כב) הברורים. ענין בחירה: יסד. כמו תקן כי התקנה אל קיומה היא כמו היסוד אל הבנין: הרואה. הנביא על כי רואה במראה הנבואה: באמונתם. ענין קיום וכן והיה אמונת עתך (ישעיה ל"ג): (כג) למשמרות. דבר המוטל על הרבה בני אדם על כל אחד בזמן הקבוע לו קרוי משמר כי עליהם לשמור לבל יעברו את הזמן:

מצודת דוד

אשר היו ראשים לבית אבותם שהיו במספר אלף וכו' גם הם ואנשיהם ישבו בירושלם ובנחמיה נאמר מספר פחות ויתכן אשר שם חשב רק אותם שהיו תחת ממשלת השרים הנזכרים שם וכאן כלל את כל הכהנים כולם: מלאכת. לעשות מלאכת עבודת וכו': (יד) ומן הלוים. ומספר אנשיהם נאמר בנחמיה: (טז) היושב בחצרי נטופתי. על אלקנה יאמר כי ברכיה יושב בירושלים: (יז) שלום הראש. על שלום הנזכר ראשון יאמר שהוא היה הראש לכולם: (יח) ועד הנה. ר"ל כמו שיסד דוד

ושמואל את השוערים כן היה כל ימי עמידת הבית ועד הנה בבית השני: בשער. לעמוד לשמור בשער אשר המלך בא בו הפונה מזרחה המה שלום וחביריו היו שוערים בשערי הר הבית שהיא מחנה לוי: (יט) לבית אביו. משפחות בית אביו: על מלאכת. המה היו ממונים על מלאכת העבודה וחוזר ומפרש שהיו שומרי מזוזות פתחי האוהל רצה לומר העזרה: ואבותיהם וכו'. רצה לומר וכמו שהיו אבותיהם ממונים על מחנה ה' והיו שומרים לבל יבוא מי בפתחי העזרה שהיא מחנה שכינה: (כ) נגיד היה וכו'. היה ממונה על אבותיהם הקרחים בימים הקדמונים כי ה' היה עמו ולזה נבחר לנגיד: (כא) שער פתח. גם הוא היה שומר שער פתח האוהל: (כב) כולם הברורים. ר"ל מספר כולם של הנבררים להיות שוערים לשמור בספים היו מאתים וי"ב ובנחמיה נאמר מספר פחות כי לא חשב שם רק השומרים במחנה לוי: הוא הר הבית וכאן כלל כולם: המה בחצריהם. המה מן היושבים בחצריהם סביבות ירושלים להיות קרובים לבוא לבה"מ: התיחשם. והיה להם ספר יחוסם: המה יסד. ר"ל במספר הזה יסד דוד ושמואל הנביא להיות מתקיים בתקנת קיומם לבל יפחתו מרי"ב שוערים: (כג) והם ובניהם. הנזכרים למעלה עם בניהם היו ממונים על השערים לשמור בהם: לבית ה', לבית האהל. הוא כפל ענין במ"ש לתוספת ביאור: למשמרות. לא שהיו כולם שומרים בכל עת אלא היו חלוקים למשמרות וכ"א שמר בזמנו בחזור חלילה:

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

א. אסרו חכמים לעשות מלאכה* בערב שבת וערב יום טוב מן המנחה ולמעלה, וכל העושה אינו רואה סימן ברכה לעולם מאותה מלאכה, שמה שמרויח בה מפסיד כנגד זה ממקום אחר. אבל אין עונשין אותו עליה לא גדי וְלֹא מִכֶּת מִרְדּוּת בְּדֶרֶךְ שְׁעוּשֵׁין לְעוֹבֵר עַל דְּבָרֵי חֲכָמִים*, לִפִּי שְׁלֹא הִתְמִירוּ כָּל כֶּךָ בְּאִסּוּר זֶה*. וּמִכָּל מְקוֹם גּוֹעֲרִין בּוֹ* וּמִכַּבִּילִין אוֹתוֹ מִלַּעֲשׂוֹתָהּ בְּעַל כָּרְחוּ:

ב. יֵשׁ אוֹמְרִים שְׂאִסּוּר זֶה הוּא מִן מִנְחָה גְדוֹלָה וּלְמַעַלָּה, דְּהֵינּוּ מִשֵּׁשׁ שָׁעוֹת וּמִחֲצָה* וְאֵילָּךְ, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שֶׁהוּא מִמִּנְחָה קְטָנָה, דְּהֵינּוּ מִתְשַׁעָּה וּמִחֲצָה וְאֵילָּךְ. וְלַעֲנִין הַלָּכָה - הַמִּקָּל בְּרַבְרֵי סוֹפְרִים לֹא הִפְסִיד הַבְּרָכָה*:

ג. לֹא אִסְרוּ אֶלָּא מְלָאכָה גְּמוּרָה*, אֲבָל פְּרָקְמִטִּיא* מִתֵּרֶת עַד שְׁעוֹר שִׁיתִּבְאֵר בְּסִימָן רִנּוֹ*. וְאִפְּלוּ מְלָאכָה גְּמוּרָה אֵינָה אִסּוּרָה אֶלָּא בְּשִׁנְקִבֶּעַ עֲצָמוֹ עָלֶיהָ, אֲבָל מִתֵּר לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה לִפִּי שְׁעָה דֶּרֶךְ עֲרָא, כְּגוֹן אִם נִזְדַּמֵּן לוֹ לְכַתּוֹב אֲגֵרֶת שְׁלוּמִים* וְכִיּוֹצֵא בָּזֶה, שְׁלֹא אִסְרוּ אֶלָּא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה דֶּרֶךְ קִבֵּעַ כְּדֵי שִׁיחֶיהָ פְּנוּי לְהִתְעַסֵּק בְּצָרְכֵי שַׁבָּת.

ביאורים

אותם ל"ב.⁶
לא הפסיד הברכה - היינו שלא יפסיד את שכר מלאכתו.⁷
מלאכה גמורה - שעושה מלאכה בידי ממש, כגון כתיבה אגרת, תפירת בגד וכו'.
פרקמטיא - אם יושב בחנות שיש חשש שפתאום יכנס לחנות שר חשוב וכד', ויתעסק עמו ויתעכב מלסגור החנות - צריך לסגור החנות חצי שעה קודם קבלת שבת והיינו כשעה קודם הלילה, אבל אם מתעסק בסחורה שאין חשש שימשך בה - מותרת כל שיכול לגמור קודם קבלת שבת.⁸
בסימן רנו - שהוא כשעה קודם הלילה.⁹
אגרת שלומים - היינו כל אגרת של שאילת שלום שבין אדם לחבירו, שאין אדם נוהר כ"כ בתיקונו.¹⁰

לעשות מלאכה - בין בשכר בין בחינם.¹
לעשות מלאכה - יש להסתפק האם האיסור הוא רק בעושה לעצמו או גם בעושה לאחרים.²
לעובר על דברי חכמים - כל דבר שאיסורו מדברי סופרים העובר עליו מנדים אותו ואם הוא תלמיד חכם מכין אותו מכת מרדות, ולכן העושה מלאכה בערב פסח לאחר חצות מנדין אותו כיון שזהו איסור מדברי סופרים.³
באיסור זה - משמע שבנוסף לכך שאין סימן ברכה במלאכה זו - יש כאן איסור.⁴
גוערין בו - והיו שולחים איש לבטל הבעלי מלאכות ממלאכתם.⁵
משש שעות ומחצה - משעות זמניות היינו שמחשבים השעות שבין זריחת החמה לשקיעתה באותו יום ומחלקים

מקורות

או איסורא לעולם ליכא - רק שאינו רואה סימן ברכה.
(5) להלן סי' רנו סעיף א.
(6) לשיטת רבינו בשו"ע יש לחשב את השעות שבין עמוד השחר לצאת הכוכבים, וכפי שכתב להלן סי' רנו שכתב שתי שעות ומחצה קודם הלילה, אבל הנכתב כאן מתאים למה שכתב בסידור הל' ק"ש וראה קצוה"ש סי' ער, בדה"ש סקכ"ה, שיעורי ציון אות לח והערה 16.
(7) לשון המצויה בפוסקים לגבי ברכות הנהנין, והשאילו הט"ז סק"א ורבינו בעקבותיו לענין דידן.
(8) קו"א סק"א.
(9) בקו"א סק"א הביא רבינו ב' שיטות בשעת סגירת החנויות, אם הוא במנחה קטנה, או שהוא חצי שעה קודם קבלת שבת, ובסי' רנו כתב שעכ"פ לא יאחר מכשעה קודם הלילה (שהוא חצי שעה קודם השקיעה), וכנראה שהקל מטעם המובא לעיל סעיף ב שלא הפסיד הברכה.
(10) ירושלמי מו"ק פ"ג ה"ג וקה"ע שם, לאפוקי אגרות של חובה, אגרת השלטון, או של מינוי והרשאה.

(1) כדלהלן סעיף ג', אבל כשעושה לצורך השבת התיירו בחינם (ולהלן סי' תסח ס"ג לגבי מלאכה בערב פסח אסרו בכל ענין).
(2) בחו"מ סי' שלא כתב להתיר בפועל הנשכר אצל בעה"ב שזמנו הוא סמוך לשקיעת החמה ורק כדי שילך לביתו למלאות לו חבית מים ולצלות לו דג קטן ולהדליק לו את הנר אם לא במקום שיש מנהג קבוע לפסוק מקודם. ובמשנ"ב (ס"ק ג) פסק על פי זה להתיר בפועל אצל בעל-הבית, אבל במג"א (ס"ק ד) הסתפק שמא אע"פ שאין בזה איסור, אבל גם סימן ברכה אין בו, ולהלן סי' תסח ס"ג אסר רבינו מלאכה בערב פסח בין לעצמו בין לאחרים, ואולי יש לחלק.
(3) להלן סי' תסח ס"ג (מלאכה בערב פסח), סי' תצו סעיפים ב-ג (העושה מלאכה ביו"ט שני של גלויות).
(4) אבל בביאור הלכה ד"ה העושה מלאכה הבין דעת הט"ז שאין כאן שום איסור, וראה עוד בשו"ר כנה"ג חאור"ח (סי' תסח, בהגב"י - סק"א), ובמחצית השקל (סי' שו, סק"ח), ובפתח הדביר (סי' רנג, סק"ג), ובפרי מגדים (שם, במשבי"ז סק"א) ובשו"ת משנה הלכות (ח"ג, סי' לב) שחקרו במקום שאמרו אינו רואה סימן ברכה לעולם, אם איסורא נמי איכא,

(ואפלו מי שאינו צריך כלל להתעסק בצרכי שבת אסור לו לעשות מלאכה מן המנחה ולמעלה, לפי שלא רצו חכמים לחלוק בגזרתם).

ואפלו לקבע עצמו למלאכה גמורה אין אסור אלא כשאין לצורך השבת, או אפלו לצורך השבת אלא שעושה בשכר. אבל לעשות לצורך השבת בחנם, כגון לתפור בגדים* לצורך השבת בין לו בין לחברו בחנם - מותר כל היום. וכן מותר להעתיק ספרים* ללמוד בהם בין שכותב לעצמו בין שכותב לחברו בחנם, דכיון שהוא דבר מצוה - הרי זה בלצורך שבת:

ביאורים

לתפור בגדים - אפילו לתפור מלכתחילה שהוא מעשה להעתיק ספרים - גם כשאנו כותב חידושי תורה או דברים אומן - מותר, ולא לתקן בגדים בלבד.¹¹
הכרחיים.¹²

מקורות

11) קיצור הלכות ע' סז הערה 4, ודייקן ממה שכתב רבינו 'לתפור' ושינה מלשון השו"ע שכתב 'לתקן'. אבל בערב פסח וחוה"מ לא התירו מעשה אומן אפילו לצורך החג.
12) שלא כבבחול המועד בו התירו רק כתיבת חידושי תורה

חלק ב סימן רנא, שלא לעשות מלאכה בערב שבת מן המנחה ולמעלה וכו' ה' טעמים

שולחן ערוך - הלכות תפילין

ד אם פרש טלית על גבי כיס של תפילין שמנח, אף על פי שאינה כרוכה תחתיו מלמטה - מותר:

ה אם המזוזה קבועה בפנים בחדר - יש מי שמצריך כלי בתוך כלי, דהיינו לכסותה בשני כסויין, ואם יש זכוכית על השם די בפריסת סוודר אחד על הזכוכית.

ו יש מי שאומר שמזוזה בין שקבועה בלה בפתח ואין בה אלא נקב בלבד - די שישתם את הנקב בתיבת שצוה או דבר אחר שמבטלו שם, ואין צריך כלי בתוך כלי, לפי שהפתח חולק רשות לעצמו לכל מה שבתוכו כשאין נקב פתוח משם לבית. ואף אם המזוזה קבועה בשפופרת - מכל מקום בין שהיא מחברת לכתל הרי היא ככתל. אבל סתימת זכוכית - אינה מועלת, שפיון שהמזוזה נראית דרך הזכוכית - אסור, כמו שאסרו ערוה בעששית משום "לא יראה בך ערות דבר", ותשמיש המטה היא גם כן גנאי ודומה לערוה, וצריך סתימה גמורה שאין המזוזה נראית מתוכה.

ז יש לסמוך על דברי להקל בדברי סופרים, בשם שיש לומר שאף מי שהצריך כלי בתוך כלי - לא הצריך אלא בכלי לבד, מפני (א) שאינו מבטלו שם, ואינו מועיל לסתם פתיחת נקב הפתח לבית שלא יהא כל מה שבתוכו נדון כאלו הוא בתוך הבית:

ו אפלו הניחן כלי בתוך כלי - אסור להניחן תחת מרגלותיו, אפלו אין אשתו עמו, מפני שנהג בהן מנהג בדיון. וכן להניחן במטה כנגד צדו - דינם כתחת מרגלותיו. ואפלו תחת מרגלותיו - אסור כנגד ראשו אפלו כלי בתוך כלי אפלו אין אשתו עמו.

אבל שלא כנגד ראשו, אם אין אשתו עמו - מותר אפלו שלא בכלי כלל, רק שיניחן בענין שלא יתגלגלו משם לצדדין, כגון שהניחן בין בר התחתון לבר שתחת ראשו, שלא כנגד ראשו. ואם אשתו עמו - צריך כלי בתוך כלי, דהיינו שיניחם בתוך כלי אחד והפר שתחת ראשו הוא כלי שני.

ולא התירו חכמים להניח תפילין תחת מרגלותיו (כשאשתו

עמו) אפלו כלי בתוך כלי, אלא כדי שישתמרו מן הגנבים והעכברים, ולפיכך אם יש לו מקום אחר שמשתמרים שם לא יניחן כלל במטה:

ז הנה יוצא מהמטה מקום שהוא גבוה שלשה טפחים למעלה מראשיתו או נמוך שלשה טפחים למטה מראשיתו - מותר להניח עליו אף על פי שאשתו עמו במטה ובלבד שיניחה כלי בתוך כלי:

ח (ב) אשתו עמו ואינו רוצה לשמש - נקרא אין אשתו עמו. ויש מי שאוסר להיות אשתו עמו במטה עד שיניח התפילין והספרים שבחדר כלי בתוך כלי, שמא ישבח עליהן וישמש.

(ונכון לחוש לדבריו אף על פי שאין אסור בדבר מן הדין, שהרי מן הדין מותר לישן עם אשתו בתשעה באב ואין חוששין שמא ישבח, אלא שנכון הדבר להחמיר כמו שיחבאר סימן תקנד):

ט שכח ושמש מטתו בתפילין - לא יאחז לא בביתם ולא ברצועות עד שיטל ידיו, מפני שהידים עסקניות הן ושמה נגעו במקום הטנפת, ומיד שנוטל ידיו - צריך לחלצן עד שיקנח הקרי (ג) אם ישנו עליו, ואז יכול לחזור וללבושן, שבעל קרי מותר בתפילין לאחר שקנח הקרי, אבל לא בעוד שהקרי עליו:

י שכח וישן בהן וראה קרי וצריך לסלקן בעוד שהקרי עליו - לא יאחז בביתם, אלא יאחז ברצועות ומסירן עד שיקנח הקרי מעליו ויטל ידיו. אבל לא יטל ידיו מיד שגשג משנתו, מפני שאין לחוש בהם כל-כך שמא נגעו במקום הטנפת כשישן, שתהא נטילתן כדאי להשהות עליו התפילין בעוד שהקרי עליו עד שיטל ידיו. ואף-על-פי-כן אין מתירין לו לאחז בביתם, כיון שאפשר על ידי הרצועות.

אבל בשמש מטתו - אין מתירים אפלו על ידי הרצועה, הואיל והידים עסקניות הן:

תורה אור

תוכן הפרק: גודל מעלת מדריגת אהבת השם של אברהם אבינו

בחדש השלישי לצאת בני ישראל מארץ מצרים ביום הזה באו מדבר סיני. הנה נאמר סתם "ביום הזה" ולא פירש באיזה יום, רק חז"ל דרשו שהוא בראש חודש, כתיב הכא ביום הזה וכתיב התם החדש הזה לכם.

ולחבין למה נקרא ראש חודש בכתוב בלשון ביום הזה.

צריך להבין מדוע מרמז הכתוב שביאת ישראל למדבר סיני היתה בראש חודש (ע"י גזרה שוה "ביום הזה") ולא נאמר בפירוש "באחד לחודש" וכיו"ב.

[נקודת הענין - שהלשון "ביום הזה" מורה על תוכנו הרוחני של ראש חודש, וענין קבלת התורה על הר סיני שייך לכך שבני ישראל הגיעו אז למעלה הרוחנית שבראש חודש, ולכן כתיב כאן "ביום הזה באו מדבר סיני", כלומר, ע"י שהגיעו למעלת "ביום הזה" נעשו ראויים לקבלת התורה על הר סיני].

יובן בהקדים ענין מעלת קבלת התורה, והלא קודם מתן תורה היו כמה צדיקים.

ויש להקדים מהו החידוש של מתן תורה בענין "מעלת קבלת התורה", כלומר, יש להבין מה נתחדש ע"י מתן תורה בבני ישראל, מקבלי התורה. דאי אפשר לומר, לכאורה, שעל ידי מתן תורה ניתנה האפשרות לבני ישראל לעבוד את הקב"ה, שהרי גם קודם מתן תורה היו כמה צדיקים, עובדי השם.

והאבות הן הן המרכבה ג"כ קודם שנתנה התורה. ואדרבה, דוקא קודם מ"ת מצינו מדריגה נעלית ביותר בצדיקים - האבות הקדושים, עליהם אמרו רז"ל "האבות הן הן המרכבה", שכל כך גדלה מדריגת עבודתם עד שהם נחשבים כמו מרכבה עליונה לשכינתו יתברך [מרכבה"ה מורה על ביטול מוחלט להקב"ה, שאין לאדם שום רצון לעצמו, וכל מגמתו היא רק למלאות רצון השי"ת בכל, עד שהוא כמו "מרכבה" של הקב"ה, שהקב"ה "רוכב" עליו ומנהיגו ומובילו כפי רצונו] - והם הגיעו לשלימות זו גם קודם שניתנה תורה. הרי שגם קודם מ"ת ה' אפשר לעבוד את ה', ולהגיע למדריגות עליונות ביותר.

אך הענין, כי הנה מעלת אברהם הוא שה' הולך ונסוע הנגבה.

כדי להבין מה נתחדש ע"י מתן תורה בעבודת בני ישראל מקבלי התורה, יש לבאר תחילה מעלת עבודת אברהם אבינו (ראשון לאבות), שנקודת עבודת אברהם נרמזת בלשון הכתוב, לאחר שהגיע לארץ כנען, "ויסע אברם הלך ונסוע הנגבה".

דהנה מבואר בכ"מ שאברהם הגיע לשלימות עבודתו רק בכואו לארץ ישראל (שלכן נצטווה "לך לך גו' אל הארץ אשר אראך") - ובמה ה' אברהם עסוק בארץ ישראל? - "ויסע אברם הלך ונסוע הנגבה".

פירוש, שה' הולך ונסוע ממדריגה למדריגה עד שבא הנגבה, הוא בחינת ומדת אהבה העליונה.

ידוע, דאע"פ שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, הרי כל מעשי האבות (וכל שכן אלו המסופרים בתורה) רומזים על עבודות רוחניות של האבות, וכן הוא בנדון דידן, ש"הלך ונסוע הנגבה" רומז על הליכה ונסיעה רוחנית של אברהם, שה' הולך ונסוע ועולה ממדריגה למדריגה בעבודת השם עד שהגיע לבחינת "נגבה", היא מידת החסד, שזוהי מידתו של אברהם, אהבה לאלקות.

וכל כך היה הולך מעלייה לעלייה עד שה' בבחינת מרכבה ממש לאהבה זו העליונה, עד שהיתה בבחינת גילוי בנפשו ממש.

באהבת ה' גופא יש הרבה מדריגות, וה' נסיעות" דאברהם אבינו הן עליותיו בקודש, שנתעלה כל כך עד שנעשה "מרכבה ממש" לאהבה העליונה. ד"מרכבה" מורה על עבודה בבחינת ביטול מוחלט להקב"ה (כנ"ל), וכך הוא בענין עבודת אברהם במידת האהבה, שאהבתו להשם היתה בוערת בליבו כל כך עד שהיתה בגילוי בנפשו ממש, היינו שזו נעשית כל מציאותו, ולא היתה שום נקודה בנפשו שלא היתה "מונהגת" ע"י אהבתו להקב"ה.

והליכה זו היא ממש למעלה מבחינת מצרים, כמ"ש ויעל אברם ממצרים, דהיינו בחינת מצר ונבול שמצד הנוף ונפש הכהמית, המגבילים ומלבישים את נפש האלקית שבאדם.

למרות ההתבוננות של הנפש האלקית בגדולת השם, הרי הגוף נשאר על עמדו, בתקפו ובגבורתו כתולדתו, להתאוות לתענוגי עוה"ז.

ובמארו"ל נבא אפום מחתרתא כו'.

מצב זה בעבודה נרמז במאמר רז"ל "גנבא אפום מחתרתא רחמנא קרי", שגנב העומד על פי המחותר קודם למעשה גניבה קורא להקב"ה שיצליח בגניבתו, ועומק כוונת חז"ל הוא, שהמדובר באיש מאמין באמת, שמכיר את האמת שהצלחתו במעשה הגניבה תלויה אך ורק בהקב"ה, ולכן מתפלל אליו ית'; אבל, אם כן, כיצד ניתן להבין מה שביחד עם זה הוא הולך לגנוב, היפך רצון ה' ? אלא שמצד "מאסר" הגוף והנפש הבהמית אין לו העוז והכח לשלוט על גופו ונפשו הבהמית ולעצור את עצמו מלגנוב. במוחו יודע שזהו היפך רצון ה', אבל אין לו העוז והכח שידיעה זו תשלוט בו להוציאו ממאסר הגוף.

ומעלת אברהם היתה שעלה מבחינת מצר זה, לדבקה נפשו באהבה עליונה, עד שתחפזין להתפשט מלבושי' שב"נונה" שמצד הגוף, להיות בבחינת כמול אליו ית' לבדו.

מעלה מוכן גודל מעלת אברהם אבינו, שהוא הצליח לעלות ממצר ומאסר גופו ("ויעל אברם ממצרים"), עד כדי לדבקה נפשו באהבה עליונה, שכל כך בערה אהבת השם בליבו עד שהי' חפץ מאד ל"הפשיט" את עצמו מה"לבושים" של "קליפת נוגה", שהם ה"לבושים" של הגוף המלבישים ומגבילים ומצירים את הנפש האלקית, ובמילא הגיע למצב של ביטול מוחלט להקב"ה [וכנ"ל, שהי' "מרכבה" לאהבה העליונה].

בבחינת כלות הנפש ממש.

אהבה רבה זו, באופן שאין שום פינה בנפשו שאינה חדורה באהבתו יתברך ואין לו שום רצון לעצמו בלתי לה' לבדו, היא בחינת "כלות הנפש ממש". ד"כלות הנפש" מורה על תשוקה ותאוה גדולה כ"כ עד ש"כמעט כלתה [הנפש] מרוב התאוה", והיינו שהתאוה מקפת את כל האדם כולו עד שכאילו אין שום דבר אחר בעולמו מלבד חשק זה, שאין לו שום רצונות גופניים וחומריים מצד הגוף, אלא כל רצונותיו הם בלתי לה' לבדו, "ביטול אליו יתברך לבדו".

הליכה ועלי' זו של אברהם אבינו, "הלוך ונסוע הנגבה", נרמזת גם בסיפור עליית אברהם ממצרים (המסופר בכתוב תיכף בהמשך ל"הלוך ונסוע הנגבה" - שאברהם ירד למצרים ואח"כ "ויעל אברם ממצרים"). והקשר (ע"פ חסידות) בין שני סיפורים אלה הוא, שעליית אברהם ממדרגה למדרגה עד שהגיע לבחינת "נגבה", שנעשה "מרכבה ממש" למידת האהבה העליונה, הביא בדרך ממילא לכך שאברהם עלה מבחינת מצרים, ד"מצרים" הוא מלשון מיצר וגבול, וזוהי בחינת מצרים שישנה בכל אחד, דהיינו המיצרים והגבולים של הגוף הגשמי וכן של הנפש הבהמית שבאדם, שהם מגבילים את הנפש האלקית שבאדם, ונעשים כמו לבוש על הנשמה המונע ומעכב את אור קדושת הנשמה מלהתגלות בליבו של אדם (כמו לבוש גשמי המכסה על האדם) - ואברהם הצליח לעלות ולגאול את עצמו ממצרים וגבולים אלה, כדלקמן.

[והולך ומפרט יותר אופן פעולת הגוף והנפש הבהמית לעצור ולהגביל את קדושת הנשמה מלהתפשט באדם:]

עד, שאע"פ שנפשו האלקית היא משכלת ומתבוננת בגדולת אין סוף ב"ה והתפשטותו על הנבראים, שהוא חיי החיים ואתה מחי' את כלם, את השמים ואת הארץ אני מלא, ומלא כל הארץ בכבודו.

הגוף ונפש הבהמית מצירים ומגבילים גם את נפשו של עובד השם, היינו גם אדם שמבין ומשכיל בגדולת אין סוף ב"ה וכיצד אורו ית' מתפשט על כל הנבראים להחיותם ולקיימם, וגם מתבונן בדבר זה (דהתבוננות היא העמקת הדעת בענין).

אעפ"כ אינו בכח נפשו לצאת מנרתקה, הוא מאסר הגוף, להיות בבחינת אתכפייא ואתהפכא כו', רק הגוף עומד על עמדו בתקפו ובגבורתו כתולדתו.

למרות ההתבוננות בגדולת ה', אין בכח הנפש האלקית לצאת מ"מאסר" הגוף, היינו למנוע את שליטת הגוף ונפש הבהמית עליו על ידי העבודה ד"אתכפיא" (שכופה את הגוף והנפש הבהמית שיהיו סרים למשמעתה), וכ"ש להגיע למדרגה יותר גבוהה הנקראת "אתהפכא", שהוא גם מהפך את הגוף והנפש הבהמית שהם עצמם ירצו להיות עובדי השם (היפך ההשתקעות בתאוות ותענוגי עולם הזה) - אלא,

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

ונמצא מובן שיש מעלה בגילוי הפנימי והעצמי בהבל הדיבור כנ"ל הגם שהוא בחי' הבל חיצוני יותר מן הפנים, הרי לא נמשך בו דרך דילוג ממהות למהו' אלא בממשות ההבל עצמו יש כח וחיו' העצמי כנ"ל, ואע"פ שהוא חיצוניו' דחיצוניו' וסוף כל מדרגו' האורו' שבנפש, אבל הארת העצמי' והפנימי' בפנים אינו נראה שם מהות ועצמו' הנפש כמו שהוא רק ע"י הפסק הכלי גשמי של הפנים והמצח שהוא עצם ובשר ועור גשמי כנ"ל, ויש יתרון מעלה בפנים ששם בא בחי' הגילוי דעצמי' ופנימי' יותר אשר לא יוכל לבא בהבל הדיבור כלל, שהרי יתפעל אדם ויתחזק בנפשו מאור פני מלך אליו בפנים מאירו' ביותר הרבה יותר משידבר לו דברי אהבה וחשק רב ברוב עוז וחיבה כו'. לפי שבפני' מאיר כל הפנימי' והעצמי' יותר וע"כ עיקר התגלו' השמחה או בשורה טובה הוא בפני' דוקא ולא במקום אחר, וכן חכמ' אדם תאיר פניו דוקא שלמעלה מהכיל בכלי הדיבור כלל. ולכך נק' פני"ם ע"ש הפנימי' וגם ל' פוני"ה כאשר קוראי' לו נפנה בפנים שזהו הוראה ששם מלוכש כל עצמותו כמו פנה אלי וחנני כו' ממקומו יפן כו' כידוע וד"ל.

והנה יש עוד ענין א' בדמיון ההפרש כזה שאין בזה מה שיש בזה כו'. ויובן ענין זה יותר והיינו ממה שאנו רואי' בענין התלבשות כח הרצון והמחשבה היותר פנימי שבא בכלי העין לראות הדבר האהוב ושחושב בו בעמקות מחשבתו בעת ראותו להסתכל בו היטב כיונים שמסתכלין זה בזה כו', עד שיש כח בראי' והסתכלות זו להוליד כמו הסתכלו' דבת היענה כו' כידוע, ואין זה רק מפני שמתלבש פנימי' ועצמות הנפש במחשבה זו שבאה בהתלבשו' בהבטת כלי העין עד שכל הנפש נמשכת אחרי הדבר שרואה כו' (וכן בקבלת אור פני מלך הנ"ל מה שמתפעל ביותר עד שיתחזק אור פנימי' נפשו כנ"ל היינו דוקא ע"י בחי' ההסתכלו' שמסתכל היטב באור פני מלך שאז נמשך פנימי' נפשו לקבל בחי' פנימי' שבפני מלך כו') וכירא' כל זכורך את פני ה' כו' כשם שבא לראות כו' וזהו לאסתכלא ביקרא דמלכא שזהו באור פני מלך חיים כו' וכידוע באסתכלותא דו"א בפני' דא"א מקבל שע"ה נהורי' כו'). והנה גם בהבל הדיבור הגשמי באה כח המחשבה בהתלבשו' כנ"ל שאם אינו חושב מה שידבר לא ידע מה ידבר ובכל דיבור ודיבור מלוכש מן המחשבה ששייך לאותו הדיבור כו', וא"כ הרי יש יתרון מעלה במחשבה שבהבטת עין הרבה יותר ממחשבה שבדיבור מצד זה. אך

מצד אחר יש יתרון מעלה למחשבה שבדיבור על מחשבה שבהבטת העין, דהנה אנו רואי' שראי' שבעין באה בהגשמה מכח הראי' הרוחני' לפי חומר כלי העין שהוא גשמי מאד מלבשת לראי' הרוחניו' בלבוש גס שלה, וא"כ ודאי גם המחשבה הרוחני' שבמחשבה שבא בראי' זאת מתלבשת בלבוש זה הגשמי עד שבאה בשינוי מהות מרוחניות לגשמי'. ולפ"ז כשחושב בדבר שרואה בו בכלי העין לא באה שפע המחשבה בדבר זה שרוא' כ"א בדרך דילוג גדול ממהו' למהות כו' יותר מהתגשמו' הדבר שחושב במחשבתו בלא ראי' העין שעכ"פ מציירו במחשבתו במוח רק שבא דרך ציור ודמיון אבל בראי' העין באה המחשב' בדילוג כו'), משא"כ המחשבה שבדיבור הנה הגם שבאה ג"כ בהעלם מהותה העצמי בדיבור כי לא נראה מהו' מחשבה בדיבור רק אורה ושפעה לבד כנ"ל, מ"מ יש במהו' הבל הדיבור מהתלבשו' המחשבה ממש עד שלא יוכל לדבר מה שאינו חושב ואם ידבר בלא דעת כלל ידבר כמבולבל במחשבתו שמבולבל בדיבור והכל א' ממש, אבל המחשבה שחושב בראי' זו שרואה בעין אע"פ שאינו רואה מה שחושב ומדמה הרי לפעמי' יכול לראות בעין ויחשוב מחשבה אחרת עד שלא יכיר הדבר שראה כלל מפני שהי' בלא מחשבה עיוני' רק בהעברה בעלמא שאינו נק' טביעת עין, ולפ"ז יש מעלה במחשבה שבדיבור על מחשבה שבעין במה שיש מעצם כח ומהו' המחשבה בגילוי בדיבור ממש אבל אין זה מפנימי' ועצמו' דמחשב' כ"כ, משא"כ מחשב' שבעין שכל פנימי' שלה שם הוא כנ"ל וזהו מעלה במחשבה שבעין על מחשב' שבדיבור כו', והחסרון במחשבה שבעין שכלי העין מפסיק בלבוש ראי' גשמי' כנ"ל משא"כ בדיבור שמתגלה בו ממש אע"פ שמהו' המחשב' בו בהעלם כנ"ל ואע"פ שהוא חיצוני יותר, והחסרון במחשבה שבדיבור הוא מצד שהמחשב' בהעלם בו לא נרא' רק הדיבור שהוא הבל חיצוני אבל בעין בא ראי' המחשבה ממש בראי' העין רק שהעין מפסיקו בלבוש גס בדילוג יותר מלבוש הדיבור אל המחשבה כו', ונמצא שיש מעלה בזה מה שאין בזה וחסרון בזה מה שאין בזה כו' ועולה המכוון מכל ענין זה עם ענין הנ"ל בהפרש שבין גילוי הפנימי' בפנים לגילוי בדיבור, דבפנים מתגלה מבחי' הפנימי' יותר אך כלי הפני' מפסיק להיותו בבחי' דילוג כו' וכן הוא הראי' ומחשב' שבעין כנ"ל ומחשבה שבדיבור היינו ע"ד הנ"ל בגילוי פנימי' הנפש בהבל הדיבור והכל א' וד"ל.

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

ב) ואחר שנתבאר ג' הקדמות אלו טרם אבינך ענין הציצית אזכיר לך ביאור ענין א' בתו' שיתבאר היטב עפ"י ההקדמות שנאמרו למעלה, והוא קריאת שם ישראל שנקראו בו אנחנו שפי' בזהר לי ראש, והוא מאמר הש"י על ישראל שקוראם כן וזה פלאי לכאורה, והענין כי ראש כולל הגלגלת עם המוח שבתוכו והגלגלת חופה על המוח וענינו ברוחניות הוא בחי' הרצון עליון ב"ה שחופה על הטעם הכמוס שבו שהרצון בלבד הוא שמתגלה וכמאד"ל שתוק כך עלה במחשבה (מנחות כ"ט ב') ודרך הגלגלת גדילים השערות מהמוח כי השערות חלולים ובתוכם יש קצת יניקה מהמוח והוא ענין המשכה מצומצמת מאד מאד מהחכמה והטעם הכמוס דרך גילוי הרצון להיות משיגים זעיר שם מני מעלת הטעם הכמוס וזהו שרש הג"ע שנהנים מזיו ומהשכלת טעמי מצות המושגים קצת דרך השערות הנ"ל ואמנם ע"י קיום מעשה המצות ממשיכים הישראל גילוי הטעם הכמוס בעצמו וגילוי הרצון עליון בעצמו שבו מאיר עצם התענוג הפשוט אשר עתה אינו מתגלה אלא בבחי' מקיף בלבד ולכן נק' לי ראש שממשיכים גילוי בחי' ראש גלגלתא ומוחא וז"ס מאד"ל בשעה שישאל אומרים אישר"מ הקב"ה מנענע בראשו (ברכות ג' א' ע"ש) נענוע זה הוא המשכה אך המשכה זו עדיין נעלמת היא ולע"ל תתגלה לעינינו כשיחיו המתים בב"א:

ומעתה יובן ענין הטלית והציצית כי הטלית הוא פרישו דמלכא ומתעטפי' בו רומז לגילוי אור מקיף הנ"ל שע"י המצות והציצית הם בחי' שערות וחוטין כמ"ש ויקחני בציצית ראשי (יחזקאל ח' ג') ורומז לבקיעת ההארה מהחכמה והטעם הכמוס שבמצות הנמשך בצמצום להיות מושג באבי"ע ולכך היא שקולה כנגד כל המצות כי יש בה משני בחי' שבתורה ומצות שהם הרצון והטעם טלית וציצית כנ"ל. וביאור הדבר בפרטות ע"ד שכ' האריז"ל שהטלית הוא מקיף לז"א והציצית הן שערות הבוקעים ממוחין דאז"א שבו"א, הנה ענין הטלית שהוא אור מקיף לז"א היינו כי ז"א הוא מדותיו ית' המאירות להחיות ב"ע כדכתיב ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ, (שמות ל"א י"ז) ופי' ששת ימים ממש הן העושות שמים וארץ יום ראשון מאיר החסד ומחי' בבי"ע כו' והמקיף להם הוא כמשנת"ל באורך בביאור ענין סוכב, ואעפ"י שמקיף זה הוא מבחי' פנימי שבעליון שנעשה מקיף לתחתון והיינו

ממה שנתצמצם כבר להיות בבחי' אור פנימי מ"מ הנה שרש כל המקיפים א' הוא דהיינו מבחי' העיגול הגדול שלפני הקו"ח שהוא הסוכב אמיתי והוא המאיר בכל המקיפים גם אותן שמתעגלים מן הקו כידוע, וענין הציצית שהם השערות דמוחין דאז"א שבו"א המאירים לנוק' הענין יובן בהקדים קושי' א' בדברי האריז"ל כי הנה בדוכתי טובא מבואר בע"ח דמוחין דנוק' נמשכים מנה"י דז"א וכאן אומר שמשערות דמוחין שבו"א נמשך למוחין דנוק', אך הנה מבואר במ"א (ועיי' באגדתא דר' בנאה הוה מציין מערתא) דכל עיקר ענין השערות הוא כשהשפעה הולכת בדרך דילוג גדול ממהות למהות אחר שאינו מערכו כלל אזי לא יוכל לקבל כ"א דרך שפעה לבד שהוא ענין צמצום השפעה ביותר והתלבשות הארה מצומצמת זאת בלבד גס ועב כמו גוף השפעה לגבי יניקת מותרי מוחי' שבחללה כדי שאז יוכל המקבל קט הערך לקבל ומז"א לנוקבא שהם קרובים בערך תקבל השפעה מגופו דז"א שהם בחי' נה"י שבו שהם מעצמיותו כמו חיות הנפש שבאברים אבל ממוחי' דאז"א כשיאירו בנוקבא ע"י התלבשותם במוחי' דז"א לא תוכל לקבל השפעה כ"א ע"י בחי' שערות, והענין כי המל' הוא בחי' דבר ה' ורוח פיו המחי' נבראים מאין ליש ומוחין דנוק' הנמשכים מנה"י דז"א היינו בחי' החכמה שבדבור איך ומה להשפיע אבל מה שנמשך ממוחי' דאז"א בנוק' הם ל"ב נתיבות החכמה שבתורה שחכמת התורה היא למעלה מעלה מחכמה זו שבדבור והיא בחי' ח"ע ושרשה מחכמה דא"ק שלכן נק' משל הקדמוני ונת"ל בענין ג' אלפים יובלות איך שיש עליו אחר עליו בהשגת א"ס ב"ה ושרש כל העליות הוא עד בחי' חכמה דא"ק לבד כי היא ראשית המשכת החוט מן העיגול כידוע דהתלבשות א"ס ב"ה מבחי' סוכב בממלא אינו אלא בחכמה ומבואר למעלה שגם בסוף כל העליות לא יגיע לעצמות הסוכב אמנם בבחי' חכמה דא"ק ראשית המשכת הממלא מן הסוכב יהי' קצת גילוי והתלבשות הארת א"ס ב"ה הסוכב כולא עלמין שלמעלה מעלה מכל העולמות, ונמצא כשנתגלה יו"ד הדברות בעוה"ז כשירד ה' על הר סיני הי' גילוי הסוכב שבפנימי' א"ק באמרו אנכי ה' אלקיך כו' (שמות כ' ב') מה שלא יהי' כזה בני' אלפים יובלות וגילוי זה נמשך ע"י חכמה דאצי' ומשם ע"י המל' דבר ה' ולזה לא הי' באפשרי להיות נמשך משם כ"א ע"י בחי' שערות דווקא וכ"ז מרומז בפ' ציצית שכוללת כל המצות:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

ממציא לו דרך איך לברוח מאתו, ונמצא כי השכלת השועל מרובה יותר, שהאדם בשכלו לא בא ע"ז מה שהמציא השועל דרך איך לברוח, ועכ"ז הנה השועל בכלל וסוג מין החי יחשב, ומחמת השכלתו לא יצא מכלל בעלי החי להיות נמנה בסוג אחר, רק הוא נק' פקח שבחיות, שגם שם זה מורה שיש ענין השכל והשכלה בבעלי החי רק שהשועל הוא הפקח שבהם כו'. אלא עיקר מעלת האדם הוא להיותו מדבר¹⁹, משא"כ כל הבעלי חי אפי' הפקח שבהם, או אפי' הארי שהוא מלך שבחיות, עכ"ז לא נמצא הדבור כלל, ולכן תרגמו האונקלוס ותרגום יונתן ע"פ ויהי האדם לנפש חיה לרוח ממללא מה שלא תרגמו כן ע"פ תוצא הארץ נפש חי', היינו להיות כי נפש חיה שבאדם יתורנו על נפש החיה שבבהמה וחי' במה שהוא מדבר, ולכן תרגמו לרוח ממללא בחי' הדבור, והיינו מפני כי כל שורש ומקור בחי' הבע"ח הוא מבחי' החכ' כמ"ש והחכ' תחי', שהחכ' הנה הוא בחי' שרש ומקור הראשון לכל בחי' הבעלי החי, אבל שורש דיבור האדם הוא מבחי' מדבר בחי' הכתר כנודע²¹, וזהו בחי' יתרון האדם על הבהמה וחי' במה שהוא מדבר כו'.

המשך והחזית תרל"א

מאמר ד"ה אם בחקותי תלכו

שנסמנו בהערה שלפנ"ז אוה"ת בשלח ע' שצא. ויקרא (כרך ג) ע' תתכא. לעיל ע' פג.
21) שורש דיבור האדם. בחי' הכתר כנודע: ראה הוספות לתו"א יתרו קט, א. ובארוכה מאמרי אדה"ז תקס"ז ע' יד. אוה"ת חנוכה (כרך ה) התקמט, א. תוריע (כרך ב) ע' תקכד. סה"מ תרל"ה ח"א ע' ר. וע' רח.

[[נח]] ולהבין הענין צ"ל שם א"ק מהו¹⁹, שלכאורה הוא מורכב מב' ענינים שונים ונגדיים זל"ז, ששם אדם אינו נופל אלא על הנכרא מאין ליש כמ"ש ויברא אלקי את האדם בצלמו, ושם קדמון פירושו היפוכו שהוא קדמון ולא נברא, שלכל נברא בהכרח שיהי' הבורא אותו קדם לו, משא"כ קדמון, ולכן א"ס ב"ה הוא קדמון לכל הקדומים שהכל נמצאים מאתו ית' שממנו ית' נמצאו כל הנמצאים, ובחי' א"ק הרכיבו ב' הבחי' יחד, וממ"נ אם הוא בחי' אדם אינו קדמון ואם הוא קדמון אינו אדם. אך הענין הוא שצ"ל מה"ע האדם, דהנה האדם הוא נחלק לבחי' בפ"ע בהד' בחי' דצח"מ, והגם כי לכא' יתרון האדם על הבהמה להיותו בר שכל וחכים להבין דבר, משא"כ הבהמה. אך באמת אינו כן, שהרי גם הבהמה יש לה קצת שכל שהרי תזהר לבלי תנוק באחת הבורות והפחות והאבנים וכדומה, או תמשך למקום אשר המאכל שם שזהו קצת השכלה, ומה גם כי השועל שהוא פקח שבחיות ואנו רואים שיש לו השכלה בפרטי' שונים יותר מהאדם, שהרי כשירצה האדם ללכודו הנה הוא מגדר כל הדרכים לפניו לבלי יוכל להנצל מאתו, ועכ"ז הנה הוא

19) ולהבין הענין צ"ל שם א"ק מהו: הבא לקמן (עד פיסקא: ומ"מ לגבי א"ס) הוא מד"ה רכב אלקים בסה"מ תרכ"ח שם ע' קסו ואילך. ונמצא בשינויים בסה"מ תרכ"ח שם ע' צד ואילך. תרל"ג ח"ב ע' תקט ואילך.
20) עיקר מעלת האדם הוא להיותו מדבר: ראה נוסף למקומות

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס ומעין

הן בגימטריא צו וְהֵם שְׁמוֹת עֲלִיּוֹנִים, וְאֵף שְׁמֵהֶם יוֹנְקִים הַקְּלִיפּוֹת דְּעֵשֶׂה מִכָּל מְקוֹם הֵם עֲצָמָם הֵם שְׁמוֹת הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וְאֵם בֶּן מֵהוּ עֲנִין אֵין צו אֱלֹא כו'.
אֵף הָעֲנִין הוּא דְהִנֵּה עֲנִין עֲבוּדָה זָרָה הוּא שְׁמִשְׁתַּחְוִי לְשֵׁמֶשׁ וְלִירֵחַ, וְהִינֵנו מִפְּנֵי שְׁמֵהֶם תִּצָּא הַשְּׁפָעַת הַמְּזוּן וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב (דְּבָרִים לג. יד) וּמִמֶּנָּה תִּבּוֹאֵת שֶׁמֶשׁ וּמִמֶּנָּה גֶרֶשׁ יְרֵחִים, וּמִפְּנֵי שְׁמֵהֶם שָׁב אֲתָם לְמִקּוּרֵי הַשְּׁפָעָה לְכֵן הָרִי הוּא מִשְׁתַּחְוִי וְעוֹבֵד לָהֶם, וּבִקְאֵת זוֹהִי טְעוּת גְּדוֹלָה, דָּעִם הֵיחָד שֶׁנִּמְשָׁךְ הַשְּׁפָעָה עַל יָדֵם הָרִי בִּקְאֵת אֵינֶם אֱלֹא

וְהִנֵּה לְהִיּוֹת שֶׁהַחֲסֵד הַנִּמְשָׁךְ לְמִטָּה בְּעוֹלָם הַזֶּה צָרִיף לְהִיּוֹת עַל יְדֵי עֶשֶׂר סְפִירוֹת דְּעֵשֶׂה וְדוֹקָא עַל יְדֵי הַכִּלִּים וְהַלְבוּשִׁים כו', בְּכַדִּי שֶׁתִּצְטָיֵיר הַשְּׁפָעָה בְּצִיּוּר גִּשְׁמִי, יוֹבֵן עֲנִין וּבִרְכָּה ה' אֱלֹקֶיךָ כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה (דְּבָרִים טו. יח) דְּהִנֵּה בְּפָרִי עֵץ חַיִּים שֶׁעַר הַתְּפִלָּה בְּכוֹנוֹת פֶּרֶשֶׁת הַתְּמִיד עַל פֶּסוּק צו אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגִימְטְרִיא אֵל אד' וְהוּא בְּעֵשֶׂה וְלָכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרֵנוֹם לְבִרְכָּה אֵין צו אֱלֹא עֲבוּדָה זָרָה לְפִי שְׁיֻנְקִים מִשֶּׁם אֵל אד', וְלִכְאוּרָה לְפִי דְבָרֵינוּ אֵינוּ מוֹיָבֵן כָּלֵל מֵה שְׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוּרֵנוֹם לְבִרְכָּה אֵין צו אֱלֹא כו' מֵאַחַר דְּשִׁמּוֹת אֵל אד'

שליחי השפעה לבד ואין בידם להרע או להטיב מעצמם, שהם רק בגרון ביד החוצב בו שהגרון בעצמו אין ביכולתו לעשות שום דבר כי אם האומן בונה על ידי הגרון, וכמו כן כל הכוכבים והמזלות הם רק בגרון שעל ידם נמשכת ההשפעה, אמנם השופע והנותן את ההשפעה הוא האלקות אלא שמשפיע על ידי המזלות, אבל הם מעצמם אין להם שום כח לעשות דבר כלל, וממילא אין לחשבם כלל וכלל, וכמו שכתוב (ישעיה י. טו) היתפאר הגרון על החוצב בו, ועל דרך משל אדם הרוצה בגן גדול ומפואר האם יעלה על הדעת שישב את הגרון שבנה את הגן או יאמר כמה משוכח הגרון שבנה בגן גדול ומפואר כזה או יאמר כמה מפואר הגן שבנה הגרון, אלא ישב ויפאר את האומן שבנה את הגן והבנין נקרא על שם האומן, הגם שהאומן בנה אותו על ידי הגרון מכל מקום אין הגרון נחשב למאומה אלא האומן שבונה על ידי הגרון, וכמו כן הוא בכל השפעות שפע חיות ומזון בעולם הרי מי הוא השופע הוא האלקות אלא שנמשך על ידי המזלות (מהטעם

שיתבאר לקמן), אבל אלקות הוא השופע על ידם והוא העיקרי והמזלות אין נחשבים לכולם אפילו לא כטפלים גם כן, וכמו שהגרון אינו נחשב אפילו כשותף טפל אל האומן כמו כן המזלות אינן אפילו כטפלים גם כן שאינן נחשבים למאומה ממש, מאחר שהן רק כשליחים לבד ואין בהם כח מעצמן כלל וכלל ואין בהם שום ממש, ולפעמים מראים זה למעלה איך שאין שום כח במזלות לעשות דבר מעצמם, וכמו במצרים שנדונו בהעשר מכות ולא הועילה להם יראתם שעבדו למזל טלה להצילם ואדרבא ובכל אלקי מצרים אעשה שפטים פתיים (שמות יב. יב) ובזמן החורבן החליף המזלות והשרים העליונים, והיינו לפי שהן רק שליחי השפע לבד והאלקות הוא השופע על ידם.

קיצור. אל אד' בגימטריא צו שם דעשה, ההשתתפות לשמש וירח והמזלות שעל ידם רק באה השפעה גשמית אבל המזלות עצמם אינם יכולים לא להשפיע ולא למנוע מהשפעה, והם רק בגרון ביד החוצב בו והשופע הוא אלקות ובכחו משיד המערכות של המזלות.

מאמר כג פרק א

1.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים תש"ט

קבלת על מצוות, והנרצה יותר ועקר המכון הוא בחינת הקדמת נעשה לנשמע, שהוא בחינת קבלת על מלכות שמים בכלל על כל מה שיגור, ואינו בחינת קבלת על מלכות שמים שבדרך פרט, דבדגמא כזו הוא בג' מדות שבתורמי תרומה, דהגם שנותן אחד מששים הוי עין רעה, מכל מקום הרי יצא חובת ומצות תרומה, והמבקר יותר הוא אחד מחמשים דהוי עין בינונית, שבבבבדה הוי גם כן עבודת הבינונים שהיא העבודה דתפלה, למסר נפשו ב"אחד" בבטול דקריאת שמע ביחודא עלאה ויחודא תתאה ב"פסוק ראשון ושני דקריאת שמע כ"ל. והגם שהיא עבודה נכונה, מכל מקום עדין נקראת עבודה בינונית¹⁴, אף הנרצה יותר ומה שהוא עקר המכון הוא אחד מארבעים שהוא ענין תרומה תורה מ', לפי שנה עקר עבודת הצדיקים שעבודתם היא בתורה, מה שתורתם אומנותם והוא מקום ומקור חיותם, וכמאמר רבי עקיבא¹⁵ "וימה במקום חיותנו כף" כו', שנמשלו לדגי הים שאינם יכולים

(ד) אף באמת פרש בזהר¹³ עוד פרוש, שהתורמה היא בחינת ומדרגת התורה, וזהו תרומה – תורה מ', והיינו מה שהתורה נתנה למ' יום, וכמו שכתוב (שמות לה, כח) "ויהי שם עם הוי' ארבעים יום" וגו' (וכן פרש בבבלי הטורים במקומו), וזהו שמתחיל המשינות במ"ם ומסיים במ"ם, שההתחלה היא "מאיתי קורין" והסיום "לא מצא הקדוש ברוך הוא פלי מחזיק ברכה לישראל אלא השלום כמו שכתוב (תהלים כט, יא) הוי' עז לעמו יתן הוי' יברך את עמו בשלום", וזהו תרומה – תורה מ'. ואם כן לפי זה יובן שב' פרושים שבתרומה הם תורה ותפלה, דפרוש הא' שבוהר דקאי על קריאת שמע היא העבודה דתפלה, שהרי הקריאת שמע היא מעקרי התפלה, והפרוש הב' היא העבודה דתורה, שעל זה אמר תרומה תורה מ'. והנה באמת יש לומר דב' מדרגות שבתרומה הן בדרגת ענין נעשה ונשמע והקדמת נעשה לנשמע, דנבבאר לעיל דנשמע היא עבודה חלושה, והעקר היא בחינת נעשה שהיא בחינת

דמוחא ליבא וכבדא [=מוח לב וכבד].

(15) ברכות סא, ב.

(13) זוהר חלק ג קעט, א. תיקונים תיקון יז.

(14) להעיר ממה שנתבאר בשיחת שמחת תורה תרס"ט אות יז (תורת שלום - ספר השיחות עמוד 129) ואילך בענין ג' העבודות

דְּהַגִּים דְּעִבּוּדוֹת דְּנַעֲשָׂה וְנִשְׁמָע הֵן גַּם בְּן עֲבֻדוֹת נְכוֹנוֹת, אֲפֹה הַמַּעֲלָה יוֹתֵר מִכָּל הַיָּא הַקְּדָמָת נַעֲשָׂה לְנִשְׁמָע, וּבְדִגְמָא כְּזֹאת הוּא בְּתוֹרָמָה, דְּהַגִּים שֶׁהַעֲבֻדָּה דְּקָרִיאת שְׁמַע שְׁהִיא תְּרִי מִמָּאָה הִיא גַּם בְּן עֲבֻדָּה תְּמָה וּכְרָה, אֲפֹה הַמַּבְחָר יוֹתֵר הִיא הַעֲבֻדָּה דְּתוֹרָמָה תוֹרָה מ', שְׁהִיא עֲבֻדָּה נְרָצִית יוֹתֵר. קְצוֹר. יָבִיא עוֹד פְּרוּשׁ, דְּתוֹרָמָה הֵינּוּ תוֹרָה מ'. וַיִּפְרֹשׁ ג' מִדּוֹת בְּתוֹרָמִים: נִשְׁמָע, נַעֲשָׂה – קָרִיאת שְׁמַע, הַקְּדָמָת נַעֲשָׂה לְנִשְׁמָע – תוֹרָה.

ד"ה בשעה שהקדימו

לְפָרֵשׁ מִן הַמִּים אֲפֹלוּ לְרַגַע, דְּדִגִּים שְׂפִימִים כְּשֶׁפּוֹרְשִׁים מִן הַיָּם מִיָּד מֵתִים, בְּדִגְמָא כְּזֹאת הֵם הַצְּדִיקִים שֶׁתּוֹרָתָם הִיא חֵיוֹתָם מִמָּשׁ, דְּזֹהוּ שֶׁהַתּוֹרָה נִקְרֶאת לְחֵם, וּכְמוֹ לְחֵם הַגִּשְׁמִי אֲשֶׁר לִכְבֹּ אֲנוֹשׁ יִסְעֵד, בְּדִגְמָא כְּזֹו הֵרִי הַתּוֹרָה הִיא מְזוֹן הַמַּחֲיָה, אֲמָנָם אֲצִלְנוּ הֵרִי הַתּוֹרָה הִיא לְחֵם אֶל הַנִּשְׁמָה, מֵה שְׁאִין בְּן בְּצִדִיקִים הַגְּדוֹלִים הֵרִי הַתּוֹרָה וְעֲבֻדָּת הָוָיָה הִיא חֵיוֹתָם מִמָּשׁ, וְלִזְמַת גְּדֻלָּה מַעֲלַת מְדֻרְגָּה זֹו בְּיוֹתֵר וְהִיא הַמְּדֻרְגָּה הַיּוֹתֵר מִבְּחֵרָת, כְּמַעֲלַת הַקְּדָמָת נַעֲשָׂה לְנִשְׁמָע,

לקוטי דיבורים

"בנים אתם לה' אלקיכם"¹⁹. בחירה זו באה מצד האהבה העצמית, ככתוב²⁰: "אהבתי אתכם אמר ה'".

(ג) בגלל ה"ונפלינו כו' מכל העם אשר על פני האדמה"²¹ – השראת השכינה שאנו, עם אלקי אברהם, זכינו לה, שתשרה עלינו, ושנהיה כלים טובים להשיג ולהרגיש אותה.

(ד) מפני שהשי"ת נתן לנו את האפשרות להכיר את האמת, ואת הזכות שכאשר אנו מכירים את האמת היא תשפיע עלינו.

(ה) מפני שבאותו רגש והכרה שהכירו והרגישו שהעיקר הוא אלקות ורוחניות – הכירו את האמת, שהגשמיות שיש להם היא מתנת אלקים, מתנתו של הקב"ה, וזאת כדי שמהגשמיות יעשו רוחניות ויעבדו את השי"ת מתוך הרחבת הדעת.

טו. ישנו סיפור מהוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע כשהיה עדיין נסתר והיה מבקר בערים ובעיירות שונות. באותם ימים, היו עדיין הזכרונות מהרציחות הגדולות – ל"ע ול"ע – של שנות ת"ח ות"ט טריים מאד, ובאותה סביבה כמעט ולא היתה משפחה אחת שלא תוכל לספר, בקבלה איש מפי איש, אלו קרבנות היו לה באותן גזירות. סיפורים שהיו מטילים אימה ופחד.

בין המגידים שהיו משוטטים בימים ההם ממקום למקום, להטיף מוסר לקהל, היו סוגים שונים:

(א) מגידים שהשתמשו במאמרי וסיפורי חז"ל המדברים על גדלות העם היהודי באמונה, בטחון, מסירות נפש על תורה וקידוש השם, ובדרך זו היו מעוררים בקהל השומעים כוחות עמוקים, להתחזקות באמונה בהשי"ת ובמדה ידועה עודדו וחזקו אותם ברוחם.

(ב) מגידים שהיו מוכיחים ומייסרים את קהל שומעיהם, חיפשו והשתדלו להפחיד את הקהל, היו

יד. "וילכו לאהליהם שמחים וטובי לב על כל הטובה אשר עשה ה' לדוד עבדו ולישראל עמו" – יהודים חוזרים מירושלים ומבית המקדש לבתייהם הטובים בשמחה גדולה ובלבבות טובים, טוב להם על הלב.

לכאורה, בהיותם בבית המקדש הרי ראו שהעיקר הוא רוחניות, גשמיות איננה בבחינת "בית", העולם הזה הוא הרי מעבר זמני בלבד, וזה דבר שמוכן היטב, שהרי הנשמה לפני ירידתה בגוף היתה למעלה, ולאחר מאה ועשרים שנות היותה בגוף, תחזור שוב למעלה, הרי שהגוף הוא מעבר זמני בלבד, מה היא, איפוא, השמחה וממה היה להם טוב כל כך על הלב?

אלא, השמחה הגדולה היתה מהכרת האמת. כשמכירים את האמת, הרי דבר זה עצמו גורם לשמחה גדולה בלתי מוגבלת ושיהיה טוב על הלב, זה היה ה"שמחים וטובי לב" של בני ישראל כשחזרו מירושלים ומבית המקדש.

בני ישראל באו לירושלים עם נשותיהם וילדיהם, הביאו אתם את מעשרותיהם, יש שהביאו פירות ויש שהביאו כסף, שמחו בכל הטוב, עד שהגיעו להבנה האמיתית שרוחניות היא העיקר, ובכל זאת כששבו לבתייהם הגשמיים – היו שמחים וטובי לב.

השמחה וטוב הלב הבלתי מוגבלים שהיו לבני ישראל, בשובם מעיר הקודש ירושלים ומבית המקדש, עם משפחותיהם לבתייהם הגשמיים, היו מחמשה טעמים:

(א) מפני שהבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת. תורת אמת – האמת לכשעצמה היא תורה שלמה. לבד זאת שתורה לכשעצמה היא אמת, היא גם מביאה אותנו לאמת, שנוכל להשיג את האמת ולהבינה.

(ב) מפני שבחר בנו מכל העמים – חסד גדול זה שהשי"ת בחר בנו לעמו וצאן מרעיתו, וקורא לנו בנים,

(21) שמות לג, טז.

(19) דברים יד, א.

(20) מלאכי א, ב.

המפורסם שלו, בין יהודים אלה. הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע אהב להתוועד עם ילדיהם הקטנים, הנערים והנערות, מלמדם לומר שמע ישראל, מודה אני, תורה צוה, בידך אפקיד, ובעין טובה של מדריך ומנהיג גדול, אהב להסתכל ולעקוב אחרי חיי המשפחה היפים והטהורים של משפחות אלו.

היה זה בימי הקיץ, הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע הגיע לעיירה אחת, שהה בה כמה ימים והאזין לאנחותיהם העמוקות של יהודי העיירה מפאת מצב פרנסתם הקשה והחמור. היה זה קיץ חם ביותר שפגע קשות בשדות התבואה ובגני הירק שלהם, והיתה באמת רחמנות גדולה על כל העיירה.

הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע עמד כבר לעזוב את העיירה, אבל הרחמנות הגדולה על תושבי העיירה, נגעה ללבו והחליט הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע להביא לעיירה זו כמה מחבריו הצדיקים הנסתרים, לעורר ביחד אתם רחמי שמים על תושבי העיירה.

יז. למחרת הגיעו לשם כמה מהחבראי קדישא הצדיקים הנסתרים, וביחד עשו פדיון נפש עבור כל העיירה, התפללו והשי"ת המתאוה לתפלת הצדיקים ומקיים בקשתם - נענה לתפלתם, השמים התעננו וגשמי ברכה ניתכו על השדות וגני הירק. העיירה נתמלאה שמחה רבה, פני התושבים האירו מרוב שמחה ונשקפה מהן תודה עמוקה לחי העולמים, ישועת ה' כהרף עין, יבורך שמו לעולם ועד.

בתוך כך, הגיעו אנשים מהשדות וסיפרו נפלאות הבורא, גשמי הברכה החיו את גידולי הקרקע, ובעיירה ששון ושמחה, אנשים ונשים, זקנים וצעירים, ילדים וטף, מדברים על הנסים ועל הרחמנות שריחם עליהם השי"ת בשלחו אליהם את שליחו הטוב - גשמי הברכה.

היה זה יום חמישי בערב, וראשי הקהל ונבחרי העדה החליטו שבשבת הבאה יעשו "שבת הגדול", שלש פעמים יאמרו בשבת זו את כל התהלים בציבור, ובפעם השלישית - ההוספה לגבי כל שבת - מוכרחים כולם להשתתף, ובגלל החסד הגדול שעשה אתם השי"ת, יכינו לקראת "שלש סעודות" מין מאפה מתוק מיוחד לחלקו לילדים ולספר להם חסדי השי"ת.

משראו הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע וחבריו הצדיקים הנסתרים, את השמחה הגדולה וקידוש שם שמים, שכולם מודים להשי"ת, ובשמעם ההכרזה אודות השבת הבאה - שמחו מאד ונשארו בעיירה לשבת זו, לראות את השמחה הגדולה וקידוש שם שמים.

שמחת תורה תרצ"ה

מדברים בהרחבה על עונשי העבירות, ובדברי מוסרם היו מתארים את הרבש"ע כא-ל קנא ונוקם, המעניש קשות על כל חטא ועון, קטן כגדול.

הפסוק²² "והאלקים עשה שיראו מלפניו" ושאר פסוקים ומאמרי חז"ל בדומה לו, ופסוקי התוכחה, היו הבסיס לדרשותיהם של מגידים אלה, וקרה שבשטף דיבורם היו פולטים מפייהם ביטויי קללות, שעל דבר זה וזה ישלח עליהם הקב"ה ח"ו כל מיני פורעניות - דברים שהיו משפילים את רוחם של השומעים.

המגידים בדרך כלל היו יראי שמים ותלמידי חכמים, הם בטח התכוונו לטובתם של כלל ישראל, שייטיבו מעשיהם, אבל לא כל פעם מצאו את המלים הנכונות המתאימות לכך, ועל ידי ביטויי עונשים כבדים נקבע בעיני רוחם של בני ובנות ישראל הפשוטים, שהקב"ה שהוא א-ל רחום וחנן טוב ומטיב לכל, הוא למעשה ח"ו א-ל קנא, מייסר ונוקם.

במדה מסויימת השפיע על כך - עצם מהות טבעו של המגיד והמוכיח. "מגיד" שהיה במדותיו הטבעיים טוב עין ובעל רחמים - היה מבטא גם את ביטוי המוסר החריפים ביותר, בעדינות ובמושגי רחמנות.

ואילו כשהמגיד בעצמו היה בטבעו אדם קשה ובעל מדות קשות - היה מבטא את ביטוי המוסר בחריפות רבה ובהתרגזות מרה, כל מלה היתה פוגעת, חורכת, קולו הרועם והמאויים בלבד היה מטיל אימה ופחד.

טז. באותן שנות ההסתור של הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע, היה הוא וחבריו הצדיקים הנסתרים מבקרים בעיירות ובישובים, משוחחים עם היהודים הפשוטים ומחזקים אותם באמונה ובבטחון.

פעם אחת, הגיע הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע לעיירה קטנה, רוב תושבי העיירה היו יהודים פשוטים בעלי מלאכה ועובדי אדמה - אבל יחד עם כך, יהודים נאמנים וחרדים לדבר ה'. כל ימות השבוע היו עובדים קשה, מתפללים בציבור שלש פעמים ביום ולפנות בוקר אומרים כל התהלים, ובשבת אמרו פעמיים את כל התהלים בציבור, לפנות בוקר ואחרי הצהרים, ומזמן לזמן היה מישהו אומר בפניהם פסוק חומש או משנה ב"אבות".

הוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע היה שואב נחת רב מיהודים פשוטים אלה, מתפלתם הפשוטה והתמימה, מאמירתם תהלים ומחיי המשפחה היפים שלהם.

היה זה באותם הימים כשהוד כ"ק מורנו הבעש"ט נ"ע היה לבוש כבעל מלאכה פשוט, כחייט או סנדלר, ובאופן חפשי היה יכול להתהלך, במעיל הפרווה

אגרות קודש

ב"ה, ו' שבט תרפ"ז

לענינגרד

אל התמים הרב שי

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מא' לחדש זה, הנה חוב קדוש עליו לסדר ממלא מקומו בעי"ת. . . . אחד מהרה"ג התמימים שי. ועל אשר ישאל דעתי בזה, הוא על אחד משני אלה, אם תלמידו הרה"ג . . . או הרה"ג . . . וזה יעשה תומ"י בלא איחור כלל, ואין הוא צריך לנסוע עד אשר יבא מהכח אל פועל טוב להצלחה.

לבבי נכון ובטוח אשר ימלא את דברו הטוב על אודות ההתעסקות, בעזרתו יתברך, במקומו החדש בכל הענינים המבוארים במכתבו ויקיים בפועל כמו שהוא בכח בתוקף עוז, וידוע דענין התקיפות האמיתי אינה ברעש והמולה, כי אם לאט לאט אבל בתוקף עוז, גאר קאלט אבער טיף און שטארק, ובלי טענות ומענות (אשר ישנם כאלו שדבורם הוא כמו התוכחות אשר באמת הוא דבר מיותר, אין זה ענין של וכוחים) כי אם לדבר ולבאר נקודת האמת באשר היא, ואז יצליח בהצלחה מופלגת.

ויסוד דבר זה הוא אשר זכינו לשמוע מהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקלה"ה נב"מ ז"ע, אשר סיפר מעשה מכ"ק אאמו"ר הרה"ק הצ"צ זצוקלה"ה ז"ע אשר פעם אחת בשביעי של פסח בעת הקידוש דבר הרבה במעלת ישראל בעת קריעת ים סוף ודבר בארוכה בזה (והענין נרשם בסדר הדרושים) וסוף דברי קדשו הי', (כן הי' לשון הסיפור) דישראל בעת קי"ס היו במדריגת משה רבינו, דאז ישיר משה ובניי כאחד, דאז ישיר, אז י-שיר דער יו"ד וואס בא יעדער אידן האט גיזונגען, און אז דער יו"ד זינגט איז במילא משה ובניי במדריגה אחת. ושאל אחד מכ"ק בניו הצדיקים זצוקלה"ה נב"מ ז"ע, ומה עשה משה רבינו אז, פרעגסט וואס משה רבינו האט גיטאן, משה רבינו האט גיהאט קאלטין ברען.

ובשיחה ההיא נתבאר הענין בארוכה (אשר אין כאן מקומו) והמורם מכל האמור הוא אשר מרובה מדה טובה ממדת פורענות, במדות רעות ל"ע, הנה מי שהוא מרותח בטבעו, או באלו ר"ל אשר הם בכל רע כשור נח (כמבואר ענינו בכ"מ בדא"ח ומוסבר בקונט' התפלה), הנה מובן גודל שפלות המצב ר"ל, הנה עוד יותר מי שהוא קר בטבעו (אז אין די אלע מדות רעות איז ער אין דעם קאלט אהן התפעלות) שזה מורה דשם הוא מקומו (אט דאס איז זאיין ארט) ואינו מתנענע כלל, (דהתנועה מורה על חיות, ויכול להיות שישבו

בתשובה וחרטה וכמבוי בענין ורב תבואות בכח שור וכדפי במצו"ד) אשר ישנם ר"ל בשני אופנים, בעלי לב (והם בעלי תאוה ומדות רעות) ובעלי מוח והם הכופרים והפוקרים, שזהו מדריגה היותר פחותה וקליפה היותר קשה.

ומרובה מדה טובה שהקרירות בקדושה בל"א קאלטער ברען היא המדריגה היותר גבוה ונעלית במאד מאד, והיא היא הקוצו של יו"ד דשם הוי' שבנפש, (וענין יו"ד דשם הוי' שבנפש, בהנוגע בעבודה מבואר בד"ה צהר תעשה לתיבה, שנה זו) אשר נעוץ תחלתו בסופן דוקא, דסוף מעשה היא אחוזה ודבוקה בראשית המח' (ומבוי' במ"א דגם במח' ישנו סדר דקדימה ואיחור) והראש ועליון שבמח' הוא בא בסוף מעשה, כלומר, בעבודה בפועל לקבוע שיעורי לימודים ברבים בכל בתי כנסיות ובתי מדרשים במקרא משנה וגמרא הלכה ואגדה לכל מפלגה ומפלגה מהבע"ב לפי ערכם אשר למקרא למקרא ואשר למשנה למשנה וכו' כי זה כל ענינו של הרב שהוא עטרת תפארת העדה הקדושה, אשר בה יכהן פאר כי כל אחד ואחד מבני קהלתו וצאן מרעיתו בלא פדות בין זקן לילד איש ואישה כולם כאחד הם אחיו ואחיותיו בניו ובנותיו, אשר טובו וגורלו של כל אחד ואחד צריך להגיע עמוק עמוק בלבו. ובאותו הרגש אשר צריך לדאוג בעד צרכי העוסק בתורה בעיונא להשיבם כהוגן על כל שאלותיהם בעמקי ים התלמודים ופוסקים ראשונים ואחרונים הנה באותו הרגש צריך לדאוג לגורלו של הילד הצריך לידע א"ב ובאותו הרגש צריך להכניס עצמו בטובתן של האנשים הפשוטים שבישראל הבלתי יכולים להבין סוגיא עמוקה וצריכים לקרבם בלימוד שלפי ערכם באגדה או בלימוד חומש עם פרש"י והתייסדות חברה תהלים, עוד ועוד, והשי"ת יהי בעזרו בגו"ר.

ע"ד תלמידו . . . אינו ראוי הדבר אשר יסע מ . . . ע"ד שעשה כה פעם בנסיעתו ל . . . ועי"ז הורע מצבם של אלו יחי האחוזה בו בתום לבב וחפצים בשו"ב ירא אלקים, ואם יהי דבר ברור ובטוח, אשר טוב לפניו יותר מכמו שהוא עתה הוא רק באופן אשר יסדר תחלה וימלא דרישת העדה תחי', אשר סומכים עליו כאמור, וכאשר בעזה"י יסדרם בהסכמתם בכל המצטרך להם לפי ענינם אז יוכל לחשוב אודות מקום טוב, זהו חובת כל אדם ישר וירא אלקים באמת, ובפרט חובת התמימים יחיו אשר צריכה להיות מיוסדה על מדת חסידות אשר יסודה בקדש הקדשים תחלה בהנוגע אל הזולת ואחרי כן לחשוב בהנוגע לטובת עצמו. והשי"ת יזכנו לראות רוב נחת רוחני וגשמי בכל אנ"ש והתמימים יחיו, בתוך כלל אחב"י, ד' עליהם יחיו.

הדו"ש ומברכו.

[אג"ק מוהרי"צ, כרך א' עמ' תקנח]

פרק ה' משנה ה'

עֲשֶׂה נְסִים וְנַעֲשׂוּ לְאַבְוֹתֵינוּ בְּמִצְרִים וְעֲשֶׂה עַל הַיָּם. עֲשֶׂה מִכּוֹת הַיָּם הַכֵּיָא הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים
בְּמִצְרִים וְעֲשֶׂה עַל הַיָּם. עֲשֶׂה נְסִינֹת נְסִינֹת נְסִינֹת נְסִינֹת נְסִינֹת נְסִינֹת נְסִינֹת נְסִינֹת נְסִינֹת נְסִינֹת נְסִינֹת נְסִינֹת
עֲשֶׂה פְעָמִים וְלֹא שְׁמָעוּ בְּקוֹלִי:

נקודות משיחות קודש

של שבת, כמבואר בתניא⁸ לגבי חטא המרגלים (האחרון מבין עשרת הנסיונות⁹):

בתחילה לא רצו ישראל להיכנס לארץ בטענה "כי חזק הוא ממנו"¹⁰, שלא האמינו ביכולת הקב"ה (חס-ושלום) לכבוש את הארץ. אך לבסוף שינו את דעתם ואמרו "הננו ועלינו"¹¹. ומקשה שם (בתניא) - כיצד חזרה אליהם לפתע האמונה ביכולת ה' והרי לא הראה להם משה רבינו שום אות ומופת חדשים שיוכיחו את יכולת ה' לכבוש את הארץ?

ומבאר, שישראל הם "מאמינים בני מאמינים", ורק שה"סטרא אחרא" אשר נתלבשה בגופם, הגביהה את עצמה "בחוצפה בלי טעם ודעת". אך כאשר שמעו דברים קשים, שקצף ה' עליהם "והרעים בקול רעש ורוגז, עד מתי לעדה הרעה הזאת" - "נכנע ונשבר לבם בקרבם", "וממילא נפלה הסטרא-אחרא מממשלתה וגבהותה וגסות רוחה, וישראל עצמן מאמינים בני מאמינים". זוהי אפוא הסיבה לשינוי שהתחולל אצל בני-ישראל שאמרו לפתע "הננו ועלינו".

משמעות הענין היא: כאשר מופיעה אצל יהודי הנהגה בלתי-רצויה אין זה דבר טבעי; אדרבה, מצד טבע נפשו קשור היהודי עם תכלית הטוב; ענין חיצוני בלבד הוא שמונע אותו מלקיים את רצון ה'. לכן, כאשר דבר חיצוני זה מתבטל ונעלם (בחטא המרגלים היה זה על ידי "שקצף ה' עליהם והרעים בקול רעש"), ממילא מתגלה טבעו ורצונו האמיתי של היהודי.

מעתה נבין את דברי התנא - המביא גם את הסיפא של הפסוק, "ולא שמעו בקולי" - למעלותא:

הסיבה שבני-ישראל ניסו את הקב"ה לא היתה שהם לא הכירו, חלילה, במציאות ה' (בדוגמת פרעה, להבדיל, שאמר "לא ידעתי את ה'"); אלא מפני ש"לא שמעו בקולי": בני ישראל ידעו שזהו "בקולי", קולו של הקב"ה, רק שהיה חסר אצלם ה"שמעו" (ה"דערהען") "שמיעה מלשון הבנה וקליטה"¹².

לכן, כאמור, ברגע ש"הרעים בקול רעש ורוגז, עד מתי לעדה הרעה הזאת" - מיד "נכנע ונשבר לבם בקרבם" כי נתגלה רצונם האמיתי.

(תורת-מנחם - התוועדויות' תשמ"ג, כרך ג, עמ' 1704)

עשרת הנסים שנעשו לאבותינו במצרים הם מה שבני ישראל לא נפגעו מעשר המכות שבאו על המצרים, וכדכתיב¹ "והפלה ה' בין מקנה ישראל ובין מקנה מצרים", וכן², "למען תדעון אשר יפלה ה' בין מצרים ובין ישראל"³. וקשה⁴ אם כן, מדוע הקדימה המשנה "עשרה נסים שנעשו לאבותינו" ל"עשר מכות הביא הקב"ה על המצריים"; היה לה, לכאורה, לכתוב את הדברים כסדר התרחשותם תחילה המכות ולאחר מכן הנסים שנעשו לאבותינו?

יש לומר בביאור הדברים:

מצד הנהגת העולם על-פי טבע ("סדר ההשתלשלות") לא היה מקום לחלק בין המצרים לבין בני-ישראל ("נגוף למצרים ורפוא לישראל"⁵). ואמנם, זו היתה טענתה של "מידת הדין" - הללו עובדי עבודה-זרה והללו עובדי עבודה-זרה!

כדי שבכל-זאת תתאפשר הבדלה זו בין המצרים לבני-ישראל היה צורך בהתגלות אור נעלה, שלמעלה מסדר ההשתלשלות. הארה זו היא היסוד לעשרת הנסים שנעשו לאבותינו - "נס" מלשון הרמה⁷. הקב"ה הגביה את ישראל למעלה מסדרי הטבע ולכן המכות לא פגעו בהם.

הגבהה זו שהגביה ה' את בני-ישראל, היא ההכנה ליציאת מצרים, שענינה העיקרי הוא "שבירת" קליפת מצרים ועל-ידי זה - ביטול שיעבוד מצרים.

לפי זה, מובן מדוע הקדים התנא "עשרה נסים" ל"עשר מכות": בכדי שהמכות שהביא הקב"ה על המצרים אכן ימלאו את יעודן, צריך היה להקדים להן את ה"נסים", דהיינו להגביה ולהעלות את ישראל למעלה מהטבע; רק אז יכלו המכות לפגוע במצרים (ולא בישראל), "לשבור" את המצרים ולפרוק את עולם מעל צוארם של בני-ישראל.

(ליקוטי-שיחות, כרך ד, עמ' 1220)

יש להבין: כדי להוכיח מהפסוק ש"עשרה נסיונות ניסו אבותינו וכו'", די היה לתנא להביא את חלקו הראשון של הפסוק ("וינסו אותי זה עשר פעמים") ולשם מה הביא גם את סיומו ("ולא שמעו בקולי") המבליט את הפך שבחן של ישראל?

יש לומר שאדרבה, סיום הפסוק אינו ענין של גנאי אלא

(1) וארא ט, ד. (2) בא יא, ז. (3) כן פירשו הרמב"ם, רבינו-יונה ומדרש-שמואל. (4) תויו"ט. (5) זוהר חלק-ב לו, א. (6) ראה זוהר שם קע, ב. מכילתא בשלח יד, כח. (7) תורה-אור יתרו ע, ד. (8) פרק כט. (9) ראה פירוש רע"ב. (10) שלח יג, לא. (11) שם טו, מ. (12) ראה רש"י מקץ מב, כג.

א ומליל יי עם משה במדבר
 דסיני במשכן ומנא בחר לירחא
 תנינא בשתא תניתא למפקהון
 מארעא דמצרים למימר:
 ב קבילו ית חשבון כל כנשתא
 דבני ישראל לזרעיתיהון לבית
 אבהתהון במנן שמהן כל דכורא
 לגלגלתהון: ג מבר עשרין שנין
 ולעלא כל נפק חילא בישראל
 תמנון יתהון לחיליהון את
 ואהרן: ד ועמכון יהון גברא
 גברא לשבטא גבר ריש לבית
 אבהתיהי הוא: ה ואלין שמהת
 גבריא די יקומו עמכון לראובן
 אליצור בר שדיאור: ו לשמעון
 שלמיאל בר צורישדי: ז ליהודה
 נחשון בר עמינדב: ח ליששכר
 נתנאל בר צוער: ט לזבולן
 אליאב בר חלון: י לבני יוסף
 לאפרים אלישמע בר עמיהוד
 למנשה גמליאל בר פדהצור:
 יא לבנימן אבידן בר גדעוני:
 יב לדן אחיעזר בר עמישדי:
 יג לאשר פגעיאל בר עכרן:
 יד לגד אלסוף בר דעואל:
 טו לנפתלי אחירע בר עינן:
 טז אלן מערעי כנשתא רבכי
 שבטי אבהתהון רישי אלפיא

א וידבר יהוה אל-משה במדבר סיני
 באהל מועד באחד לחדש השני בשנה
 השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר: כס"ו:
 ב שאו את-ראש כל-עדת בני-ישראל
 למשפחתם לבית אבתם במספר שמות
 כל-זכר לגלגלתם: כס"ו: ג מכן עשרים שנה
 ומעלה כל-יצא צבא בישראל תפקדו אתם
 לצבאתם אתה ואהרן: כס"ו: ד ואתכם יהיו איש
 איש למטה איש ראש לבית-אבתיו הוא: כס"ו:
 ה ואלה שמות האנשים אשר יעמדו אתכם
 לראובן אליצור בן-שדיאור: ו לשמעון
 שלמיאל בן-צורישדי: ז ליהודה נחשון בן-
 עמינדב: ח ליששכר נתנאל בן-צוער:
 ט לזבולן אליאב בן-חלון: י לבני יוסף
 לאפרים אלישמע בן-עמיהוד למנשה גמליאל בן-
 פדהצור: יא לבנימן אבידן בן-גדעוני: יב לדן
 אחיעזר בן-עמישדי: יג לאשר פגעיאל בן-
 עכרון: יד לגד אלסוף בן-דעואל: טו לנפתלי
 אחירע בן-עינן: טז אלה כתיב קריאי קריאי
 העדה נשיאי מטות אבותם ראשי אלפי

רש"י

אבתם. מי שאביו משבט אחד ואמו משבט אחר,
 יקום על שבט אביו: לגלגלתם. על-ידי שקלים
 בקע לגלגלת: (ג) כל-יצא צבא. מגיד, שאין
 יוצא בצבא פחות מכן עשרים: (ד) ואתכם יהיו.
 כשתפקדו אותם יהיו עמכם נשיא כל שבט ושבט:
 (טז) אלה קרואי העדה. הנקראים לכל דבר

(א) וידבר. במדבר סיני באחד לחדש. מתוך
 חבתן לפניו מונה אותם כל שעה: כשיצאו
 ממצרים מנאן, וכשנפלו בעגל - מנאן לידע מנן
 הנותרים, כשבא להשרות שכיתו עליהם מנאן.
 באחד בניסן הוקם המשכן ובאחד באיר מנאן:
 (ב) למשפחתם. דע מנן כל שבט ושבט: לבית

דִּישְׂרָאֵל אָנוּן: יז ודבר משה ואהרן ית גבריא האלין די אתפרשו בשמיהן: יח וית כל כנשתא אכנשו בחד לירחא תננא ואתיחו על זרעיתהון לבית אבהתהון במנן שמיהן מבר עשרין שנין ולעלא לגלגלתהון: יט כמא די פקיד יי ית משה ומנון במדברא דסיני: כ והוו בני ראובן בוכרא דישראל תולדתהון לזרעיתהון לבית אבהתהון במנן שמיהן לגלגלתהון כל דכורא מבר עשרין שנין ולעלא כל נפק חילא: כא מנניהון לשבטא דראובן ארבעין ושתא אלפין וחמש מאה: כב לבני שמעון תולדתהון לזרעיתהון לבית אבהתהון מנניהי במנן שמיהן לגלגלתהון כל דכורא מבר עשרין שנין ולעלא כל נפק חילא: כג מנניהון לשבטא דשמעון חמשין ותשעה אלפין ותלת מאה: כד לבני גד תולדתהון לזרעיתהון לבית אבהתהון במנן שמיהן מבר עשרין שנין ולעלא כל נפק חילא: כה מנניהון לשבטא דגד ארבעין וחמש אלפין ושית מאה וחמשין כו לבני יהודה תולדתהון לזרעיתהון לבית אבהתהון במנן שמיהן מבר עשרין שנין ולעלא כל נפק

ישראל הם כס"י: יז ויקח משה ואהרן את האנשים האלה אשר נקבו בשמות כס"י: יח ואת כל-העדה הקהילו באחד לחדש השני ויתילדו על-משפחתם לבית אבתם במספר שמות מן עשרים שנה ומעלה לגלגלתם כס"י: יט כאשר צוה יהוה את-משה ויפקדם במדבר סיני: ע"כ בחול ס שני כ ויהיו בני-ראובן בכר ישראל תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות לגלגלתם כל-זכר מן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: כא פקדיהם למטה ראובן ששה וארבעים אלף וחמש מאות: כב לבני שמעון תולדתם למשפחתם לבית אבתם פקדיו במספר שמות לגלגלתם כל-זכר מן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: כג פקדיהם למטה שמעון תשעה וחמשים אלף ושש מאות: כד לבני גד תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: כה פקדיהם למטה גד חמשה וארבעים אלף ושש מאות וחמשים: כו לבני יהודה תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא:

רש"י

חשיבות שבפעה: (יז) האנשים האלה. את שנים (יח) ויתילדו על-משפחתם. הביאו ספרי עשר נשיאים הללו: אשר נקבו. לו כאן בשמות: יחוסיהם ועדי חזקת לדתם כל אחד ואחד להתייחס

חילא: כז מנגייהון לשבטא
 דיהודה שבועין וארבעא אלפין
 ושית מאה: כח לבני יששכר
 תולדתהון לזרעיתהון לבית
 אבהתהון במנן שמהן מבר
 עשרין שנין ולעלא כל נפק
 חילא: כט מנגייהון לשבטא
 דיששכר חמשיין וארבעא אלפין
 וארבע מאה: ל לבני זבולן
 תולדתהון לזרעיתהון לבית
 אבהתהון במנן שמהן מבר
 עשרין שנין ולעלא כל נפק
 חילא: לא מנגייהון לשבטא
 דזבולן חמשיין ושבוע אלפין
 וארבע מאה: לב לבני יוסף לבני
 אפרים תולדתהון לזרעיתהון
 לבית אבהתהון במנן שמהן
 מבר עשרין שנין ולעלא כל נפק
 חילא: לג מנגייהון לשבטא
 דאפרים ארבעין אלפין וחמש
 מאה: לד לבני מנשה תולדתהון
 לזרעיתהון לבית אבהתהון במנן
 שמהן מבר עשרין שנין ולעלא
 כל נפק חילא: לה מנגייהון
 לשבטא דמנשה תלתין ותריין
 אלפין ומאתן: לו לבני בנימין
 תולדתהון לזרעיתהון לבית
 אבהתהון במנן שמהן מבר
 עשרין שנין ולעלא כל נפק
 חילא: לז מנגייהון לשבטא
 דבנימין תלתין וחמש אלפין
 וארבע מאה: לח לבני דן
 תולדתהון לזרעיתהון לבית
 אבהתהון במנן שמהן מבר
 עשרין שנין ולעלא כל נפק
 חילא: לט מנגייהון לשבטא
 דדן שתין ותריין אלפין ושבוע

כז פקדיהם למטה יהודה ארבעה ושבועים
 אלף ושב מאות: פ כח לבני יששכר תולדתם
 למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מן
 עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא:
 כט פקדיהם למטה יששכר ארבעה וחמשים
 אלף וארבע מאות: פ ל לבני זבולן תולדתם
 למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מן
 עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא:
 לא פקדיהם למטה זבולן שבעה וחמשים אלף
 וארבע מאות: פ לב לבני יוסף אפרים
 תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר
 שמות מן עשרים שנה ומעלה כל יצא
 צבא: לב פקדיהם למטה אפרים ארבעים אלף
 וחמש מאות: פ לד לבני מנשה תולדתם
 למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מן
 עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא:
 לה פקדיהם למטה מנשה שנים ושלשים אלף
 ומאתים: פ לו לבני בנימין תולדתם
 למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מן
 עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא:
 לז פקדיהם למטה בנימין חמשה ושלשים
 אלף וארבע מאות: פ לח לבני דן תולדתם
 למשפחתם לבית אבתם במספר שמות מן
 עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא:
 לט פקדיהם למטה דן שנים ושלשים אלף

מָאָה: מ לִבְנֵי אֲשֶׁר תּוֹלְדֶתְהוֹן
 לְזִרְעִיתְהוֹן לְבֵית אֲבֹהֶתְהוֹן בְּמִנְיָן
 שְׁמֶהָן מִפְּר עֲשָׂרִין שָׁנִין וּלְעֵלָא
 כָּל נֶפֶק חֵילָא: מֵא מִנְיָנִיהוֹן
 לְשִׁבְטָא דְאֲשֶׁר אַרְבַּעִין וְחָד
 אֲלָפִין וְחֲמֵשׁ מָאָה: מֵב בְּנֵי
 נִפְתָּלִי תּוֹלְדֶתְהוֹן לְזִרְעִיתְהוֹן
 לְבֵית אֲבֹהֶתְהוֹן בְּמִנְיָן שְׁמֶהָן
 מִפְּר עֲשָׂרִין שָׁנִין וּלְעֵלָא כָּל נֶפֶק
 חֵילָא: מֵג מִנְיָנִיהוֹן לְשִׁבְטָא
 דְּנִפְתָּלִי חֲמִשִּׁין וּתְלָת אֲלָפִין
 וְאַרְבַּע מָאָה: מֵד אֲלִין מִנְיָנִיא דִּי
 מִנָּא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְרַבְרָבִי יִשְׂרָאֵל
 תְּרִין עֲשָׂר גְּבָרִין גְּבָרָא חָד לְבֵית
 אֲבֹהֶתְהוֹי הוּוּ: מֵה וְהוּוּ כָּל מִנְיָנִי
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹהֶתְהוֹן מִפְּר
 עֲשָׂרִין שָׁנִין וּלְעֵלָא כָּל נֶפֶק
 חֵילָא בִּישְׂרָאֵל: מו וְהוּוּ כָּל
 מִנְיָנִיא שִׁית מָאָה וּתְלָתָא אֲלָפִין
 וְחֲמֵשׁ מָאָה וְחֲמִשִּׁין: מז וְלֹאִי
 לְשִׁבְטָא דְאֲבֹהֶתְהוֹן לֹא אֶתְמַנִּיאוּ
 בִּינִיהוֹן: מח וּמְלִיל יֵי עִם מֹשֶׁה
 לְמִימָר: מט פֶּרֶם יֵת שִׁבְטָא דְלֹוי
 לֹא תִמְנִי וְיֵת חֲשִׁבְנָהוֹן לֹא תִקְבֵּל
 בְּגוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל: נ וְאַתָּה מִנִּי יֵת
 לֹאִי עַל מִשְׁכָּנָא דְסִיחָדוּתָא וְעַל
 כָּל מְנוּחָי וְעַל כָּל דִּי לֵיה אֲנֹן
 יִטְלוּן יֵת מִשְׁכָּנָא וְיֵת כָּל מְנוּחָי
 וְאֲנֹן יִשְׁמְשֻׁנָּה וְסָחוּר וְסָחוּר

וְשִׁבְעַת מֵאוֹת: פ מ לִבְנֵי אֲשֶׁר תּוֹלְדֶתְהוֹן
 לְמִשְׁפַּחְתָּהוֹן לְבֵית אֲבֹתָהוֹן בְּמִסְפָּר שְׁמֹת מִבְּנֵי
 עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֵצֵא צָבָא:
 מא פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה אֲשֶׁר אֶחָד וְאַרְבָּעִים אֲלָף
 וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת: פ מֵב בְּנֵי נִפְתָּלִי תּוֹלְדֶתְהוֹן
 לְמִשְׁפַּחְתָּהוֹן לְבֵית אֲבֹתָהוֹן בְּמִסְפָּר שְׁמֹת מִבְּנֵי
 עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל יֵצֵא צָבָא:
 מג פְּקֻדֵיהֶם לְמִטָּה נִפְתָּלִי שְׁלֹשָׁה וְחֲמִשִּׁים
 אֲלָף וְאַרְבַּע מֵאוֹת: פ מֵד אֵלֶּה הַפְּקֻדִים אֲשֶׁר
 פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְנִשְׂיָאֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנַיִם עֲשָׂר
 אִישׁ אִישׁ־אֶחָד לְבֵית־אֲבֹתָיו הָיוּ: מה וַיְהִיו
 כָּל־פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִבְּנֵי
 עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּל־יֵצֵא צָבָא בִּישְׂרָאֵל:
 מז וַיְהִיו כָּל־הַפְּקֻדִים שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֲלָף וּשְׁלֹשָׁת
 אֲלָפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים: מו וְהַלְוִיִּם
 לְמִטָּה אֲבֹתָם לֹא הִתְפַּקְּדוּ בְּתוֹכָם: פ
 מח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: מט אַךְ אֶת־
 מִטָּה לֹוי לֹא תִפְקֹד וְאֶת־רֹאשָׁם לֹא תִשָּׂא
 בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: נ וְאַתָּה הִפְקֹד אֶת־
 הַלְוִיִּם עַל־מִשְׁכַּן הָעֵדֻת וְעַל כָּל־כֵּלָיו וְעַל
 כָּל־אֲשֶׁר־לוֹ הִמָּה יִשְׂאוּ אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְהֵם יִשְׁרְתוּהוּ

רש"י

על השִׁבְט: (מט) אַךְ אֶת־מִטָּה לֹוי לֹא תִפְקֹד. (במדבר רבה, ב"ב קכא) כִּדָּאי הוּא לִגְיוֹן שֶׁל מִלֻּךְ (במדבר רבה, ב"ב קכא) כִּדָּאי הוּא לִגְיוֹן שֶׁל מִלֻּךְ לְהִיּוֹת נִמְנָה לְבִדּוֹ. דָּבָר אַחֵר: צָפָה הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הוּא שֶׁעֲתִידָה לַעֲמֹד גְּזֵרָה עַל כָּל הַנִּמְנִין מִבְּנֵי
 עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה שְׁמֹתָם בְּמִדְבָּר, אָמַר: אֵל
 יְהוָה אֵלֶּה בְּכֻלָּל, לְפִי שֶׁהֵם שְׁלִי, שְׁלֹא טָעוּ בַּעֲגָל:
 (נ) וְאַתָּה הִפְקֹד אֶת־הַלְוִיִּם. כְּתִרְגוּמוֹ: "מִנִּי",
 לְשׁוֹן מְנוּי שְׂרָרָה עַל דָּבָר שֶׁהוּא מְמַנֶּה עָלָיו, כְּמוֹ

לְמִשְׁכַּן יִשְׂרָאֵל: נא ובְּמִשְׁכַּן
 מִשְׁכַּן יִשְׂרָאֵל יִתָּה לְאִי
 וּבְמִשְׁכַּן יִשְׂרָאֵל יִתָּה לְאִי
 וְחִלְיָהוֹן: נא לְאִי יִשְׂרָאֵל
 גְּבֵר עַל מִשְׁכַּן וְגְבֵר עַל
 לְחִילִיָּהוֹן: נא לְאִי יִשְׂרָאֵל
 סְחֹר לְמִשְׁכַּן דְּסִדְּוֹתָא וְלֹא
 יְהִי רִגְזָא עַל כְּנֻשָּׁתָא דְּבְנֵי
 יִשְׂרָאֵל וְיִשְׂרָאֵל לְאִי יִתָּה
 מִשְׁכַּן דְּסִדְּוֹתָא: נא וְעֲבָדוּ
 בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל דִּי פְקִיד יְיָ יִתָּה
 כֵּן עֲבָדוּ: א וּמְלִיל יְיָ עִם
 מֹשֶׁה וְעִם אֶהְרֹן לְמִיָּמָר: ב גְּבֵר
 עַל טַקְסָה בְּאֶתְנֹן לְבֵית אֲבֹתָהוֹן
 יִשְׂרָאֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְלָקָב
 סְחֹר לְמִשְׁכַּן זְמָנָא יִשְׂרָאֵל: ג וְדִי
 שָׂרֹן קְדוּמָא מְדִינָתָא טַקְסָה
 מִשְׁרִית יְהוּדָה לְחִילִיָּהוֹן וְרַבָּא
 לְבְנֵי יְהוּדָה נְחֹשֶׁן פֶּר עֲמִינָדָב:
 ד וְחִילָה וּמְנַגִּיהוֹן שְׂבָעִין
 וְאַרְבַּעַת אֲלָפִין וְשִׁית מֵאָה:
 ה וְדִי שָׂרֹן סְמִיכִין עֲלוֹהֵי שְׂבָטָא
 דִּישְׁשָׁכָר וְרַבָּא לְבְנֵי יִשְׁשָׁכָר

וְסָבִיב לְמִשְׁכַּן יִשְׂרָאֵל: נא וּבְנִסְעַת
 הַמִּשְׁכָּן יִרְדּוּ אֹתוֹ הַלְוִיִּם וּבְחֻנְתָּ
 הַמִּשְׁכָּן יִקְיֻמוּ אֹתוֹ
 הַלְוִיִּם וְהַזֶּרֶק הַקָּרִיב יוֹמֶת
 כִּסִּי: נא וְחִנּוּ בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל אִישׁ עַל־מִחְנֵהוּ
 וְאִישׁ עַל־דָּגְלוֹ לְעִבְרָתָם
 כִּסִּי: נא וְהַלְוִיִּם יִחְנּוּ
 סָבִיב לְמִשְׁכַּן הָעֵדֻת
 וְלֹא־יִהְיֶה קֶצֶף עַל־עֵדֻת
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׁמְרוּ
 הַלְוִיִּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת
 מִשְׁכַּן הָעֵדֻת כִּסִּי: נא וְיַעֲשׂוּ
 בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה
 כֵּן עָשׂוּ: פ שְׁלִישִׁי
 ב א וַיְדַבֵּר יְהוָה
 אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶהְרֹן
 לֵאמֹר: ג אִישׁ עַל־דָּגְלוֹ
 בְּאֶתֶּת לְבֵית אֲבֹתָם
 יִחְנּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 מִנֶּגֶד סָבִיב לְאֶהֱל־מוֹעֵד
 יִחְנּוּ כִסִּי: ד וְהַחֲנִיִּם
 קִדְּמָה מִזִּרְחָה דָּגֹל
 מִחֲנֵה יְהוּדָה לְעִבְרָתָם
 וְנִשְׂיֵא לְבְנֵי יְהוּדָה
 נְחֹשֶׁן בֶּן עֲמִינָדָב
 כִּסִּי: ה וַיַּצְבֹּאוּ
 וּפְקִדְיָהֶם אַרְבַּעַת וְשִׁבְעִים
 אֲלָף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת:
 וְהַחֲנִיִּם עָלָיו

רש"י

בצבעו של זה, צבע כל אחד כגון אבנו הקבועה
 בחשן, ומתוך כך יכיר כל אחד את דגלו. דבר
 אחר: "באתת לבית אבתם", באות שמסר להם
 יעקב אביהם כשנשא אהוה ממצרים, שנאמר (בראשית
 נ:) "ויעשו בניו לו כן כאשר צוה": יהודה ויששכר
 וזבולן ישא אהוה מן המזרח, ואובן ושמעון וגד מן
 הדרום וכו', כדאיתא בתנחומא בפרשה זו: מנגד.
 מרחוק מיל, כמו שנאמר ביהושע (יהושע ג): "אף
 רחוק יהיה ביניכם וביניו כאלפים אמה", שיוכלו
 לבא בשבת, משה ואהרן ובניו והלוים חונים
 בסמוך לו: (ג) קדמה. לפנים, הקרויה "קדם".
 ואיזו? זו רוח מזרחית, והמערב קרוי "אחור":

(אסתר ב): "ויפקד המלך פקידים": (נא) יורידו
 אותו. כתרגומו: "יפקדו". כשבאין לסע במדבר
 ממסע למסע היו מפקדו אותו מהקמתו ונושאין
 אותו עד מקום אשר ישכן שם הענין ויחננו שם
 ומקמין אותו: והזר הקרב. לעבודתם זו: יומת.
 בידי שמים: (נב) ואיש על-דגלו. כמו שהדגלים
 סדורים בספר זה; שלשה שבטים לכל דגל:
 (נג) ולא יהיה קצף. אם תעשו כמצותי לא יהיה
 קצף, ואם לאו - שיכנסו זרים בעבודתם זו - יהיה
 קצף, כמו שמצינו במעשה קרח (במדבר יז): "כי
 יצא הקצף וגו'": (ב) באתת. כל דגל יהיה לו
 אות: מפה צבועה תלויה בו, צבעו של זה לא

נִתְּנָאֵל בַּר צוּעֵר: ו' וְחִילָה
וּמִנְגִּינְהֵי חֲמִשִּׁין וָאַרְבַּעַא אֲלָפִין
וָאַרְבַּע מֵאָה: ז' שְׁבֻטָא דְּזִבּוּלָן
וּרְבָא לִבְנֵי זִבּוּלָן אֱלִיאָב בַּר
חִלּוֹן: ח' וְחִילָה וּמִנְגִּינְהֵי חֲמִשִּׁין
וְשֻׁבְעָא אֲלָפִין וָאַרְבַּע מֵאָה:
ט' כָּל מִנְגִּינָא לְמִשְׁרִית יְהוּדָה
מֵאָה וְתַמְנָן וְשֵׁתָא אֲלָפִין וָאַרְבַּע
מֵאָה לְחִילִיהוֹן בְּקִדְמִיתָא נְטִלִין:
י' טַקֵּס מִשְׁרִית רְאוּבֵן דְּרוּמָא
לְחִילִיהוֹן וּרְבָא לִבְנֵי רְאוּבֵן
אֱלִיצוֹר בַּר שְׁדִיאֹר: יא' וְחִילָה
וּמִנְגִּינְהֵי אַרְבַּעִין וְשֵׁתָא אֲלָפִין
וְחֲמִשׁ מֵאָה: יב' וְדִי שֶׁרֶן סְמִיכִין
עֲלוּהֵי שְׁבֻטָא דְּשִׁמְעוֹן וּרְבָא
לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֵמִיאֵל בַּר
צוּרִישְׁדִּי: יג' וְחִילָה וּמִנְגִּינְהֵי
חֲמִשִּׁין וְתִשְׁעָא אֲלָפִין וְתֵלַת מֵאָה:
יד' וְשְׁבֻטָא דְּגָד וּרְבָא לִבְנֵי גָד
אֱלִיסָף בַּר רְעוּאֵל: טו' וְחִילָה
וּמִנְגִּינְהֵי אַרְבַּעִין וְחֲמִשָּׁא אֲלָפִין
וְשִׁית מֵאָה וְחֲמִשִּׁין: טז' כָּל
מִנְגִּינָא לְמִשְׁרִית רְאוּבֵן מֵאָה
וְחֲמִשִּׁין וְיָחִיד אֲלָפִין וָאַרְבַּע מֵאָה
וְחֲמִשִּׁין לְחִילִיהוֹן בְּתַנִּיתָא
נְטִלִין: יז' וְנִטְל מִשְׁפָּן זִמְנָא
מִשְׁרִית לְוָאִי בְּגוּ מִשְׁרִיתָא כְּמָא
דְּשֶׁרֶן בֶּן נְטִלִין גְּבַר עַל אֶתְרָה
לְטַקְסִיהוֹן: יח' טַקֵּס מִשְׁרִית
אֶפְרַיִם לְחִילִיהוֹן מַעֲרָבָא וּרְבָא
לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישַׁמֶּע בַּר

מִטָּה יִשְׁשֹׁכָר וְנִשְׂיָא לִבְנֵי יִשְׁשֹׁכָר נִתְּנָאֵל
בֶּן־צוּעֵר: ו' וְצַבָּאוֹ וּפְקֻדָּיו אַרְבַּעַה וְחֲמִשִּׁים
אַלָּף וָאַרְבַּע מֵאוֹת: ז' מִטָּה זִבּוּלָן וְנִשְׂיָא לִבְנֵי
זִבּוּלָן אֱלִיאָב בֶּן־חִלּוֹן: ח' וְצַבָּאוֹ וּפְקֻדָּיו שְׁבַעַה
וְחֲמִשִּׁים אַלָּף וָאַרְבַּע מֵאוֹת: ט' כָּל־הַפְּקָדִים
לְמַחֲנֵה יְהוּדָה מֵאֵת אַלָּף וְשִׁמְנִים אַלָּף
וְשֵׁשֶׁת־אַלְפִים וָאַרְבַּע־מֵאוֹת לְצַבָּאתָם
רֹאשֹׁנָה יַסְעוּ רַשִׁי: ס' יִדְגָל מַחֲנֵה רְאוּבֵן
תִּימָנָה לְצַבָּאתָם וְנִשְׂיָא לִבְנֵי רְאוּבֵן אֱלִיצוֹר
בֶּן־שְׁדִיאֹר: יא' וְצַבָּאוֹ וּפְקֻדָּיו שֵׁשָׁה וָאַרְבַּעִים
אַלָּף וְחֲמִשׁ מֵאוֹת: יב' וְהַחֹנֶם עָלָיו מִטָּה
שִׁמְעוֹן וְנִשְׂיָא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֵמִיאֵל בֶּן־
צוּרִישְׁדִּי: יג' וְצַבָּאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם תִּשְׁעָה וְחֲמִשִּׁים
אַלָּף וְשָׁלֹשׁ מֵאוֹת: יד' וּמִטָּה גָד וְנִשְׂיָא לִבְנֵי
גָד אֱלִיסָף בֶּן־רְעוּאֵל: טו' וְצַבָּאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם
חֲמִשָּׁה וָאַרְבַּעִים אַלָּף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים:
טז' כָּל־הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה רְאוּבֵן מֵאֵת אַלָּף
וְאַחַד וְחֲמִשִּׁים אַלָּף וָאַרְבַּע־מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים
לְצַבָּאתָם וְשָׁנִים יַסְעוּ: ס' וְנִסַּע אֶהֱל־מוֹעֵד
מַחֲנֵה הַלְוִיִּם בְּתוֹךְ הַמַּחֲנֶה כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ בֵּן
יַסְעוּ אִישׁ עַל־יָדוֹ לְדַגְלֵיהֶם רַשִׁי: ס' יִחִדְגָל
מַחֲנֵה אֶפְרַיִם לְצַבָּאתָם יֵמָּה וְנִשְׂיָא לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישַׁמֶּע בֶּן־

רַשִׁי

(ט) רֹאשֹׁנָה יַסְעוּ. כְּשֶׁרוֹאִין הָעָנָן מִסְתַּלֵּק תּוֹקְעִין
הַכֹּהֲנִים בְּחֻצּוֹצְרוֹת וְנוֹסַע מַחֲנֵה יְהוּדָה תַּחֲלָה,
וְכִשְׁהוֹלְכִין הוֹלְכִין בְּדֶרֶךְ חֲנֻתָן: הַלְוִיִּם וְהַעֲגָלוֹת
בְּאַמְצַע, דְּגָל יְהוּדָה בְּמִזְרַח, וְשָׁל רְאוּבֵן בְּדָרוֹם,
וְשָׁל אֶפְרַיִם בְּמַעֲרָב, וְשָׁל דָּן בְּצָפוֹן: (יז) וְנִסַּע
אֶהֱל־מוֹעֵד. לְאַחֵר שְׁנֵי דְגָלִים הִלָּלוּ: כַּאֲשֶׁר יַחֲנוּ

עֲמִיהוּד: יט וַיֵּצְאוּ וַיִּפְקְדוּהֶם אַרְבָּעִים אֵלֶּף
וְחָמֵשׁ מֵאוֹת: כ וַעֲלִיו מִטָּה מְנִשָּׁה וְנִשְׂאִי
לְבָנִי מְנִשָּׁה גְּמִלְיָאֵל בֶּן־פְּדָהצֹר רס"י: כא וַיֵּצְאוּ
וַיִּפְקְדוּהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֵלֶּף וּמֵאוֹתָיִם:
כב וּמִטָּה בְּנִימָן וְנִשְׂאִי לְבָנִי בְּנִימָן אֲבִידָן
בֶּן־גְּדֵעֲנִי: כג וַיֵּצְאוּ וַיִּפְקְדוּהֶם חֲמִשָּׁה וּשְׁלֹשִׁים
אֵלֶּף וָאַרְבַּע מֵאוֹת: כד כָּל־הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה
אֶפְרַיִם מֵאֵת אֵלֶּף וּשְׁמֹנֶת־אֲלָפִים וּמֵאָה
לְצַבָּאתָם וּשְׁלֹשִׁים יִסְעוּ: ס כה דָּגֵל מַחֲנֵה דָן
צַפְנָה לְצַבָּאתָם וְנִשְׂאִי לְבָנִי דָן אַחִיעֶזֶר
בֶּן־עֲמִישַׁדַּי: כו וַיֵּצְאוּ וַיִּפְקְדוּהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים
אֵלֶּף וּשְׁבַע מֵאוֹת: כז וְהַחֲנִיִּם עָלָיו מִטָּה אֲשֶׁר
וְנִשְׂאִי לְבָנִי אֲשֶׁר פִּגְעִיָאֵל בֶּן־עֶכְרָן: כח וַיֵּצְאוּ
וַיִּפְקְדוּהֶם אֶחָד וָאַרְבָּעִים אֵלֶּף וְחָמֵשׁ מֵאוֹת:
כט וּמִטָּה נַפְתָּלִי וְנִשְׂאִי לְבָנִי נַפְתָּלִי אַחִירַע
בֶּן־עֵינָן: ל וַיֵּצְאוּ וַיִּפְקְדוּהֶם שְׁלֹשָׁה וְחֲמִשִּׁים
אֵלֶּף וָאַרְבַּע מֵאוֹת: לא כָּל־הַפְּקָדִים לְמַחֲנֵה
דָּן מֵאֵת אֵלֶּף וּשְׁבַעַה וְחֲמִשִּׁים אֵלֶּף וְשֵׁשׁ
מֵאוֹת לְאַחֲרָנָה יִסְעוּ לְדֹגְלֵיהֶם: פ לב אֵלֶּה
פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם כָּל־פְּקוּדֵי
הַמַּחֲנֵה לְצַבָּאתָם שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֵלֶּף וּשְׁלֹשָׁת
אֲלָפִים וְחָמֵשׁ מֵאוֹת וְחֲמִשִּׁים: לג וְהַלְוִיִּם לֹא

עמיהוד: יט וחיליה ומנגניהון
ארבעין אלפין וחמש מאה:
כ ודי סמיכין עלוהי שבטא
דמנשה ורפא לבני מנשה גמליאל
בר פדהצור: כא וחיליה ומנגניהון
תלתין ותריין אלפין ומאתן:
כב ושבטא דבנימן ורפא לבני
בנימן אבידן בר גדעוני: כג
וחיליה ומנגניהון תלתין וחמש
אלפין וארבע מאה: כד כל
מנגיניא למשרית אפרים מאה
ותמני אלפין ומאה לחיליהון
בתליתתא נטלין: כה טקס
משרית דן צפונא לחיליהון ורפא
לבני דן אחיעזר בר עמישדי: כו
וחיליה ומנגניהון שתין ותריין
אלפין ושבע מאה: כז ודי שרן
סמיכין עלוהי שבטא דאשר ורפא
לבני אשר פגעיאל בר עכרן:
כח וחיליה ומנגניהון ארבעין וחד
אלפין וחמש מאה: כט ושבטא
דנפתלי ורפא לבני נפתלי אחירע
בר עינן: ל וחיליה ומנגניהון
חמשין ותלתא אלפין וארבע
מאה: לא כל מנגיניא למשרית דן
מאה וחמשין ושבעא אלפין
ושית מאה בבתריתא נטלין
לטקסיהון: לב אלין מנגיני בני
ישראל לבית אבהתהון כל מנגיני
משריתא לחיליהון שית מאה
ותלתא אלפין וחמש מאה
וחמשין: לג ולואי לא אתמניאו

רס"י

בן יסעו. כמו שפרשתי, הליכתן כחנינתן, כל
דגל מהלך לרוח הקבועה לו: על־ידו. על
מקומו. ואין לשון יד זו ממשמעו. רוח של צדו
קרוי "על ידו", הסמוכה לו לכל הושטת ידו.
אינשו"ן איש"א בלעז: (כ) ועליו. כתרגומו:
"ודסמיכין עלוהי":

הַתִּפְקְדוֹ בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה: ^ד וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־
 צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בֶּן־חֲנֹן לְדֹלֵיהֶם וְכֵן
 נָסְעוּ אִישׁ לְמִשְׁפַּחְתּוֹ עַל־בֵּית אֲבֹתָיו: פ
 רַבִּיעִי ג א וְאַלֶּה תוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה בְּיוֹם
 דִּבְרַר יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה בְּהַר סִינַי: ^{כס"ז} ב וְאַלֶּה
 שְׁמוֹת בְּנֵי־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן: ^א נָדָב וַאֲבִיהוּא
 אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר: ^ג אֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי אֶהֱרֹן
 הַכֹּהֲנִים הַמְּשֻׁשִׁים אֲשֶׁר־מִלָּא יָדָם לְכַהֵן:
 ו וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי יְהוָה בְּהַקְרִיבָם אֵשׁ
 זָרָה לִפְנֵי יְהוָה בְּמִדְבַּר סִינַי וּבָנִים לֹא־הָיוּ
 לָהֶם וַיָּכַח אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל־פְּנֵי אֶהֱרֹן
 אֲבִיהֶם: ^{כס"ח} פ ה וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:
 ו הַקִּרְבֹּ אֶת־מִטֶּה לְוִי וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי
 אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן וְשִׁרְתּוֹ אֹתוֹ: ^{כס"ט} ז וְשָׁמְרוּ אֶת־
 מִשְׁמֶרְתּוֹ וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת כָּל־הָעֵדָה לִפְנֵי אֹהֶל
 מוֹעֵד לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת הַמִּשְׁכָּן: ^{כס"י} ח וְשָׁמְרוּ
 אֶת־כָּל־כְּלֵי אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַעֲבֹד אֶת־עֲבֹדַת

בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּמָּא דִּי פִקִּיד יִי
 ית מֹשֶׁה: ^ד לִד וַעֲבָדוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל
 כְּכֹל דִּי פִקִּיד יִי ית מֹשֶׁה בֶּן שְׁרֹן
 לְטַקְסִיהוֹן וְכֵן נָטְלִין גְּבֵר
 לְזַרְעִיתָהוֹן עַל בֵּית אֲבָהֵתוֹהִי:
 א וְאַלִּין תוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה
 בְּיוֹמָא דְּמַלִּיל יִי עִם מֹשֶׁה בְּטוֹרָא
 דְּסִינַי: ^ב ב וְאַלִּין שְׁמַהֲת בְּנֵי אֶהֱרֹן
 בּוֹכְרָא נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר
 וְאִיתָמָר: ^ג ג אִלִּין שְׁמַהֲת בְּנֵי
 אֶהֱרֹן כְּהַנִּיָּא דְּאֶתְרַבִּיאוּ דִּי
 אֶתְקַרַּב קְרַבְנָהוֹן לְשִׁמְשָׁא:
 ד וּמִית נָדָב וַאֲבִיהוּא קָדָם יִי
 בְּקִרְבִּיהוֹן אֲשֶׁתָּא נּוֹכְרִיתָא קָדָם
 יִי בְּמִדְבָּרָא דְּסִינַי וּבָנִין לֹא הָיוּ
 לָהוֹן וְשִׁמְשׁ אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל
 אִפִּי אֶהֱרֹן אֲבוֹהוֹן: ^ה ה וּמַלִּיל יִי
 עִם מֹשֶׁה לְמִימָר: ^ו ו קָרַב ית
 שְׁבָטָא דְּלוֹי וּתְקִים יְתָה קָדָם
 אֶהֱרֹן כְּהַנִּיָּא וַיִּשְׁמְשׁוּן יְתָה:
 ז וַיִּטְרוּן ית מִטְרָתָה וַיִּת מִטְרַת
 כָּל כְּנִשְׁתָּא קָדָם מִשְׁכָּן זִמְנָא
 לְמַפְלָח ית פִּלְחֹן מִשְׁכָּנָא:
 ח וַיִּטְרוּן ית כָּל מְנִי מִשְׁכָּן זִמְנָא

רע"י

יִקְרַב זָר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (במדבר יח): "אַתָּה וּבְנֶיךָ
 וּבֵית־אָבִיךָ אִתְּךָ תִּשָּׂאוּ אֶת־עֹנֶן הַמִּקְדָּשׁ", וְהַלּוּיִם
 הָלְלוּ מְסִיעִין אוֹתָם, זֶה הֵיא הַשְּׁרוּת: (ז) וְשָׁמְרוּ
 אֶת־מִשְׁמֶרְתּוֹ. כָּל מְנוֹי שֶׁהָאָדָם מְמַנֶּה עָלָיו וּמִטָּל
 עָלָיו לַעֲשׂוֹתוֹ קְרוּי "מִשְׁמֶרֶת" בְּכֹל הַמִּקְרָא וּבְלִשׁוֹן
 מִשְׁנָה, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ בְּבִגְתָן וְתָרַשׁ (מגילה י"ג ב'):
 וְהֵלֵא אֵין מִשְׁמֶרְתִּי וּמִשְׁמֶרְתְּךָ שְׁוֵה, וְכֵן מִשְׁמֶרֶת
 כְּהֵנָּה וְלוֹיָהּ: (ח) וְאֶת־מִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.

(א) וְאַלֶּה תוֹלְדֹת אֶהֱרֹן וּמֹשֶׁה. וְאֵינוּ מְזַכֵּר
 אֶלָּא בְּנֵי אֶהֱרֹן. וְנִקְרְאוּ "תוֹלְדוֹת מֹשֶׁה", לְפִי
 שְׁלֻמְדֵן תוֹרָה. מְלַמֵּד, שְׁכָל הַמְּלַמֵּד אֶת בֶּן חֲבֵרוֹ
 תוֹרָה, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כָּאֵלוּ יִלְדוּ: בְּיוֹם דִּבְרַר
 ה' אֶת־מֹשֶׁה. נַעֲשׂוּ אֵלוֹ הַתוֹלְדוֹת שְׁלוֹ, שְׁלֻמְדֵן
 מֵה שְׁלֻמֵּד מִפִּי הַגְּבוּרָה: (ד) עַל־פְּנֵי אֶהֱרֹן.
 בְּחִיּוֹ: (ו) וְשִׁרְתּוֹ אֹתוֹ. וּמַהוּ הַשְּׁרוּת? וְשָׁמְרוּ
 אֶת־מִשְׁמֶרְתּוֹ, לְפִי שֶׁשְּׁמִירַת הַמִּקְדָּשׁ עָלָיו שְׁלֵא

וְיֵת מִשְׁרַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַפְלַח יֵת
פִּלְחֵן מִשְׁכָּנָא: ט וְתַתָּן יֵת לְוָאֵי
לְאַהֲרֹן וּלְבָנוֹהִי מִסִּירִין יְהִיבִין
אֲנִין לֵה מִן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: י וְיֵת
אַהֲרֹן וְיֵת בְּנוֹהִי תַמְנִי וְיִטְרוֹן יֵת
כְּהֻנָּתָהוֹן וְחִלּוֹנֵי דִיקְרָב יִתְקַטֵּל:
יא וּמִלִּיל יֵי עִם מֹשֶׁה לְמִימְרָ:
יב וְאֵנָּה הָא קְרִבִּית יֵת לְוָאֵי מִגֹּז
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חֲלָף כָּל בּוֹכְרָא פִתַּח
וּלְדָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיהוֹן
מִשְׁמָשִׁין קְדָמִי לְוָאֵי: יג אֲרִי
דִּילִי כָּל בּוֹכְרָא בְיוֹמָא דְקַטְלִית
כָּל בּוֹכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם
אַקְדָּשִׁית קְדָמִי כָּל בּוֹכְרָא
בִּישְׂרָאֵל מֵאֲנָשָׁא עַד בְּעִירָא דִּילִי
יְהוֹן אֲנָא יֵי: יד וּמִלִּיל יֵי עִם
מֹשֶׁה בְּמִדְבָּרָא דְסִינִי לְמִימְרָ:
טו מִנִּי יֵת בְּנֵי לְוִי לְבֵית
אַבְהֵתָהוֹן לְזִרְעֵיתָהוֹן כָּל דְּכוּרָא
מִבֵּר יִרְחָא וּלְעֵלָא תִמְנָנוּן:
טז וּמִנָּה יֵתָהוֹן מֹשֶׁה עַל מִימְרָא
דִּי כִמָּא דְאַתְפָּקֵד: יז וַהֲוֹ אֵלֶיךָ

הַמִּשְׁכָּן כִּסִּי: ט וְנִתְּתָה אֶת־הַלְוִיִּם לְאַהֲרֹן
וּלְבָנָיו נְתוּנִים נְתוּנִים הֵמָּה לוֹ מֵאֵת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: י וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּפְקֹד
וְשִׁמְרוּ אֶת־כְּהֻנָּתָם וְהִזְרֹק הִקְרֵב יוֹמֵת כִּסִּי: פ
י וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יב וְאֲנִי הִנֵּה
לִקְחָתִי אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת
כָּל־בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי
הַלְוִיִּם כִּסִּי: יג כִּי לִי כָל־בְּכוֹר בְּיוֹם הַכֹּתִי
כָל־בְּכוֹר בְּאַרְץ מִצְרַיִם הִקְדַּשְׁתִּי לִי כָל־בְּכוֹר
בִּישְׂרָאֵל מֵאָדָם עַד־בְּהֵמָה לִי יְהִיו אֲנִי
יְהוָה: פ חֲמִישִׁי יד וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה בְּמִדְבָּר
סִינִי לֵאמֹר: טו פִּקֹּד אֶת־בְּנֵי לְוִי לְבֵית אֲבֹתָם
לְמִשְׁפַּחָתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן־חָדָשׁ וְמַעְלָה
תִּפְקְדֵם כִּסִּי: טז וַיִּפְקֹד אֹתָם מֹשֶׁה עַל־פִּי יְהוָה
כַּאֲשֶׁר צֻוָּה כִּסִּי: יז וַיְהִי־וַאֲלֵה בְנֵי־לְוִי בְשֵׁמֹתָם

רע"ה

הַעֲבֹדָה בְּבָכוֹרוֹת, וְכִשְׁחָטָאוּ בְּעֵגֶל נִפְסָלוּ, וְהַלְוִיִּם
שְׁלֹא עָבְדוּ עֲבֹדַת אֱלִילִים נִכְחָרוּ תַּחְתֵּיהֶם:
(טו) מִבֶּן־חָדָשׁ וְמַעְלָה. מִשְׁיָצָא מִכָּלֶל נָפְלִים
הוּא נִמְנָה לִיקְרָא שׁוֹמֵר מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ. אָמַר רַבִּי
יְהוּדָה בְּרַבִּי שְׁלוֹם: לְמוֹד הוּא אוֹתוֹ הַשֶּׁבֶט לְהִיּוֹת
נִמְנָה מִן הַבֶּטֶן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם כו): "אֲשֶׁר יִלְדָה אֹתָהּ
לְלוֹי בְּמִצְרַיִם" עִם כְּנִיסָתָהּ בְּפִתַּח מִצְרַיִם יִלְדָה
אוֹתָהּ וְנִמְנָת בְּשִׁבְעִים נִפְשׁוֹת, שֶׁכִּשְׁאִתָּהּ מוֹנָה
חֲשׁבוֹנָם לֹא תִמְצָאם אֲלֵא שְׁבַעִים חֲסֵר אַחַת, וְהִיא
הַשְּׁלִימָה אֶת הַמִּנְּהָן: (טז) עַל־פִּי ה'. אָמַר מֹשֶׁה
לְפָנֵי הַקֹּדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: הֵיאָף אֲנִי נִכְנָס לְתוֹךְ
אֱהִלֵּיהֶם לְדַעַת מִנְּהָן יוֹנְקִיָּהֶן? אָמַר לוֹ הַקֹּדֶשׁ בְּרוּךְ
הוּא: עָשָׂה אֹתָהּ שְׁלֵף וְאֲנִי אֶעֱשֶׂה שְׁלִי, הֵלֶךְ מֹשֶׁה
וְעָמַד עַל פִּתַּח הָאֱהֵל וְהִשְׁכִּינָה מְקַדְּמָתָּ לְפָנָיו וְכַת

שְׁכָלָן הָיוּ זְקוּקִין לְצָרְכֵי הַמִּקְדָּשׁ, אֲלֵא שֶׁהַלְוִיִּם
בָּאִים תַּחְתֵּיהֶם בְּשִׁלְיָחוֹתָם, לְפִיכָךְ לּוֹקְחִים מֵהֶם
הַמַּעֲשָׂרוֹת בְּשִׁכְרָן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם יח) "כִּי־שֹׁכֵר הוּא
לָכֶם חֲלָף עֲבֹדְתְכֶם": (ט) נְתוּנִים הֵמָּה לוֹ.
לְעֹזְרָה: מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. כִּמוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל,
כְּלוֹמֵר, מִשְׁאָר כָּל הָעֵדָה נִבְדְּלוּ לָכֶךְ בַּגִּזְרֵת הַמָּקוֹם
וְהוּא נִתָּנָם לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ח): "וְאֶתָּנָה אֶת־הַלְוִיִּם
נְתָנִים וְגו'": (י) וְאֶת־אַהֲרֹן וְאֶת־בָּנָיו תִּפְקֹד.
לְשׁוֹן פְּקִידוֹת, וְאִינוּ לְשׁוֹן מִנְּהָן: וְשִׁמְרוּ אֶת
כְּהֻנָּתָם. קִבְּלַת דְּמִים וְזִרְיָקָה וְהַקְטֵרָה וְעֲבֹדוֹת
הַמִּסֹּרוֹת לַכֹּהֲנִים: (יב) וְאֲנִי הִנֵּה לִקְחָתִי. וְאֲנִי
מֵהִיכָן זְכִיתִי בָּהֶן?: מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. שִׁהִיּוּ
יִשְׂרָאֵל שׁוֹכְרִין אוֹתוֹ לְשִׁרְוֹת שְׁלִי עַל־יְדֵי הַבְּכוֹרוֹת
זְכִיתִי בָּהֶם וּלְקַחְתִּים תְּמוּדָתָם, לְפִי שֶׁהִיָּתָה

בְּנֵי לֹוי בְּשִׁמְהֵיהֶן גִּרְשֹׁן וְקַהַת וּמֵרָרִי: יח וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-
 וּמֵרָרִי: יח וְאֵלֶּן שְׁמֵהֶן בְּנֵי
 גִּרְשֹׁן לְזִרְעֵיהֶן לְבִנֵי וְשִׁמְעִי:
 יט וּבְנֵי קַהַת לְזִרְעֵיהֶן עֶמְרָם
 וַיִּצְהָר חֶבְרֹן וְעִזִּיאֵל: כ וּבְנֵי
 מֵרָרִי לְזִרְעֵיהֶן מַחֲלִי וּמוּשִׁי
 אֵלֶּן אֲנֹן וְזִרְעֵית לֹואִי לְבֵית
 אֲבֹהֵיהֶן: כא לְגִרְשֹׁן וְזִרְעֵית
 לְבִנֵי וְזִרְעֵית שְׁמֵעִי אֵלֶּן אֲנֹן
 וְזִרְעֵית גִּרְשֹׁן: כב מִנְּגִינֵיהֶן
 בְּמִנְּזֶן כָּל דְּכוּרָא מִבֶּר יִרְחָא
 וּלְעֵלָא מִנְּגִינֵיהֶן שְׁבַעֲא אֲלָפִין
 וַחֲמִשׁ מֵאָה: כג וְזִרְעֵית גִּרְשֹׁן
 אַחֲרֵי מִשְׁכָּנָא יִשְׁרוּן מְעַרְבָא:
 כד וְרַב בֵּית אָבָא לְבֵית גִּרְשֹׁן
 אֱלִיסָף בֶּר לֹאל: כה וּמִטְרַת בְּנֵי
 גִּרְשֹׁן בְּמִשְׁכַּן זִמְנָא מִשְׁכָּנָא
 וּפְרָסָא חוּפָאָה וּפְרָסָא דִּתְרַע
 מִשְׁכַּן זִמְנָא: כו וּסְרָדִי דִּדְרָתָא
 וְזֵית פְּרָסָא דִּתְרַע דִּרְתָא דִּי עַל
 מִשְׁכָּנָא וְעַל מִדְּבָחָא סְחֹר סְחֹר
 וְזֵית אֶטְוֹנֹהִי לְכָל פְּלִחְנָה:
 כז וְלִקְהַת וְזִרְעֵית עֶמְרָם וְזִרְעֵית
 יִצְהָר וְזִרְעֵית חֶבְרֹן וְזִרְעֵית
 עִזִּיאֵל אֵלֶּן אֲנֹן וְזִרְעֵית קַהַת:
 כח בְּמִנְּזֶן כָּל דְּכוּרָא מִבֶּר יִרְחָא
 וּלְעֵלָא תְּמַנְיָא אֲלָפִין וְשִׁית מֵאָה
 נְטָרִי מִטְרָתָא דְּקוּדְשָׁא:
 כט וְזִרְעֵית בְּנֵי קַהַת יִשְׁרוּן עַל

גִּרְשֹׁן וְקַהַת וּמֵרָרִי: יח וְאֵלֶּה שְׁמוֹת בְּנֵי-
 גִּרְשֹׁן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבִנֵי וְשִׁמְעִי: יט וּבְנֵי קַהַת
 לְמִשְׁפַּחְתָּם עֶמְרָם וַיִּצְהָר חֶבְרֹן וְעִזִּיאֵל:
 כ וּבְנֵי מֵרָרִי לְמִשְׁפַּחְתָּם מַחֲלִי וּמוּשִׁי אֵלֶּה
 הֵם מִשְׁפַּחַת הַלֹּוִי לְבֵית אֲבֹתָם: כא לְגִרְשֹׁן
 מִשְׁפַּחַת הַלְבִנִי וּמִשְׁפַּחַת הַשְּׁמֵעִי אֵלֶּה הֵם
 מִשְׁפַּחַת הַגִּרְשִׁנִי כס"י: כב פְּקֻדֵּיהֶם בְּמִסְפָּר כָּל-
 זָכָר מִבֶּן-חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה פְּקֻדֵּיהֶם שְׁבַעֲת
 אֲלָפִים וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: כג מִשְׁפַּחַת הַגִּרְשִׁנִי
 אַחֲרֵי הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ יִמָּה: כד וְנִשְׂיָא בֵּית-אָב
 לְגִרְשִׁנִי אֱלִיסָף בֶּן-לֹאל: כה וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי-
 גִּרְשֹׁן בְּאֹהֶל מוֹעֵד הַמִּשְׁכָּן וְהָאֹהֶל מְכֻסָּהוּ
 וּמִסֹּךְ פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד כס"י: כו וְקַלְעִי הַחֲצֵר
 וְאֶת-מִסֹּךְ פֶּתַח הַחֲצֵר אֲשֶׁר עַל-הַמִּשְׁכָּן
 וְעַל-הַמִּזְבֵּחַ סָבִיב וְאֵת מִיתְרָיו לְכָל
 עֲבֹדָתוֹ כס"י: ס כו וְלִקְהַת מִשְׁפַּחַת הָעֶמְרָמִי
 וּמִשְׁפַּחַת הַיִּצְהָרִי וּמִשְׁפַּחַת הַחֶבְרֹנִי
 וּמִשְ�פַּחַת הָעִזִּיאֵלִי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת
 הַקַּהֲתִי: כח בְּמִסְפָּר כָּל-זָכָר מִבֶּן-חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה
 שְׁמֹנֶת אֲלָפִים וְשִׁשׁ מֵאוֹת שְׁמֹרֵי מִשְׁמֶרֶת
 הַקֹּדֶשׁ: כט מִשְׁפַּחַת בְּנֵי-קַהַת יַחֲנוּ עַל יַרְדֵּי הַמִּשְׁכָּן תִּימָנָה כס"י:

רע"י

קול יוצאת מן האהל ואומרת: כף וכף תינוקות יש
 באהל זה, לכף נאמר: "על פי ה'": (כא) לגרשון
 משפחת הלבני. פלומר, לגרשון היו הפקודים
 משפחת הלבני ומשפחת השמע. פקודיהם כף
 וכף: (כח) המשכן. יריעות הפתחות: והאהל.
 יריעות עזים העשויות לגג: מכסהו. עורות אילים
 ותחשים: ומסך פתח. הוא הוילון: (כו) ואת
 מיתריו. של משכן והאהל, ולא של חצר:
 (כט) משפחת בני-קהת יחנו וגו' תימנה.
 וסמוכין להם דגל ראובן החונים תימנה. "אוי

צָדָא דְּמִשְׁכָּנָא דְּרוּמָא: ל וְרַב
בֵּית אָבָא לְזִרְעִית קָהָת אֲלִיצָפָן
בֶּר עֲזִיָּאל: לא וּמִטְרַתְהוֹן אֲרוֹנָא
וּפְתוּרָא וּמִנְרֵתָא וּמִדְבַּחָא וּמִנִּי
קוּדָשָׁא דִּי יִשְׁמְשׁוּן בְּהוֹן וּפָרָסָא
וְכָל פְּלִחְנָה: לב וְאִמְרָפְלָא
דְּמִנְנָא עַל רִבְרֵי לִוָּי אֲלֵעֲזֹר
בֶּר אֶהֱרֹן כֹּהֵנָא דְּמִתְחֹת יְדוּהִי
מִמֶּנּוּ נְטָרִי מִטְרַת קוּדָשָׁא:
לג לְמָרְרִי זִרְעִית מַחֲלִי זִרְעִית
מוֹשֵׁי אֵלִין אֲנֹן זִרְעִית מָרְרִי:
לד וּמִנְנִיָּהוֹן בְּמִנְנִין כָּל דְּכוּרָא
מִבֶּר יִרְחָא וְלֵעֲלָא שְׂתָא אֲלָפִין
וּמֵאֲתָן: לה וְרַב בֵּית אָבָא
לְזִרְעִית מָרְרִי צוּרִיָּאל בֶּר אֲבִיחִיל
עַל צָדָא דְּמִשְׁכָּנָא יִשְׁרוֹן צָפֹנָא:
לו וְדִי מָסִיר לְמִטְרַת בְּנֵי מָרְרִי
דְּפִי מִשְׁכָּנָא וְעִבְרוּהִי וְעִמּוּדוּהִי
וּסְמִכוּהִי וְכָל מְנוּהִי וְכָל פְּלִחְנָה:
לז וְעִמּוּדֵי דְּדִרְתָּא סְחֹר סְחֹר
וּסְמִכִּיהוֹן וּסְפִיָּהוֹן וְאִטְוִיָּהוֹן:
לח וְדִי שֶׁרֶן קָדָם מִשְׁכָּנָא קְדוּמָא
קָדָם מִשְׁכָּן זִמְנָא מְדִינָתָא מִשָּׁה
וְאֶהֱרֹן וּבְנוֹהִי נְטָרִין מִטְרַת
מִקְדָּשָׁא לְמִטְרַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְחִלּוּנֵי דִּיקְרָב יִתְקַטֵּל: לט כָּל
מִנְיָנִי לִוָּי דִּי מְנָא מִשָּׁה וְאֶהֱרֹן

וְנִשְׂיָא בֵּית-אָב לְמִשְׁפַּחַת הַקֹּהֲתִי אֲלִיצָפָן
בֶּן-עֲזִיָּאל: לא וּמִשְׁמֵרָתָם הָאָרֹן וְהַשְּׁלֶחֶן
וְהַמִּנְרָה וְהַמִּזְבֵּחַת וְכָלִי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ
בָּהֶם וְהַמָּסֹךְ וְכָל עֲבֹדָתוֹ כִּסִּי: לב וְנִשְׂיָא נִשְׂיָאִי
הַלְוִי אֲלֵעֲזֹר בֶּן-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן פִּקְדֵּת שְׁמֵרִי
מִשְׁמֵרַת הַקֹּדֶשׁ כִּסִּי: לג לְמָרְרִי מִשְׁפַּחַת
הַמַּחֲלִי וּמִשְׁפַּחַת הַמוֹשֵׁי אֵלֶּה הֵם מִשְׁפַּחַת
מָרְרִי: לד וּפִקְדִיָּהֶם בְּמִסְפָּר כָּל-זָכָר מִבֶּן-חֹדֶשׁ
וּמַעֲלָה שְׁשֶׁת אֲלָפִים וּמֵאֲתָיִם: לה וְנִשְׂיָא
בֵּית-אָב לְמִשְׁפַּחַת מָרְרִי צוּרִיָּאל בֶּן-אֲבִיחִיל
עַל יָרֵךְ הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ צָפֹנָה: לו וּפִקְדֵּת
מִשְׁמֵרַת בְּנֵי מָרְרִי קִרְשֵׁי הַמִּשְׁכָּן וּבְרִיחָיו
וְעִמּוּדָיו וְאֲדָנָיו וְכָל-כְּלָיו וְכָל עֲבֹדָתוֹ:
לז וְעִמּוּדֵי הַחֹצֵר סָבִיב וְאֲדָנֵיהֶם וַיִּתְּדוּם
וּמִיתְרֵיהֶם: לה וְהַחֲנִיִּים לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קִדְמָה
לִפְנֵי אֹהֶל-מוֹעֵד | מִזְרָחָה מִשָּׁה | וְאֶהֱרֹן
וּבְנָיו שְׁמֵרִים מִשְׁמֵרַת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֵרַת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְהַזֶּר הַקָּרֵב יוֹמַת כִּסִּי: לט כָּל-פִּקְדוּדֵי

רש"י

שֶׁהָיוּ שְׂכָנָיו שֶׁל מֹשֶׁה שָׁהָה עוֹסֵק בַּתּוֹרָה נַעֲשׂוּ
גְדוּלִים בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים ס): "יְהוּדָה
מִחֲקָקִי" (ד"ה א יב): "וּמִבְּנֵי יִשְׁשָׁכָר יוֹדְעֵי בִינָה
וְגו'" מֵאֲתָיִם רֵאשֵׁי סְנֵה־דְּרָאוֹת, וּמִזְבוֹלָן (שופטים
ה): "מִשְׁכִּים בְּשֹׁכֵט סוֹפֵר": (לט) אֲשֶׁר פִּקְדָה
מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן. נִקּוּד עַל וְאֶהֱרֹן, לוֹמֵר שֶׁלֹּא הָיָה
בְּמִנְנֵן הַלְוִיִּם (בכורות ד): שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֲלָף.
וּבִפְרָטֵן אֵתָּה מוֹצֵא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת יְתֵרִים: בְּנֵי
גִרְשׁוֹן - שְׁבַעַת אֲלָפִים וְחֲמֵשׁ מֵאוֹת, בְּנֵי

לְרָשֶׁע וְאוֹי לְשֹׁכְנוֹ", לְכֹךְ לָקוּ מֵהֶם דָּתָן וְאַבִּירָם
וּמֵאֲתָיִם וְחֲמִשִּׁים אִישׁ עִם קָרַח וְעֵדֵתוֹ, שֶׁנֶּמְשָׁכּוּ
עִמָּהֶם בְּמַחֲלָקָתָם: (לא) וְהַמָּסֹךְ. הִיא הַפָּרֻכָּת,
שְׂאֵף הִיא קְרוּיָה פָּרֻכַת הַמָּסֹךְ: (לב) וְנִשְׂיָא
נִשְׂיָאִי הַלְוִי. מְנָה עַל כָּלֶם; וְעַל מָה הִיא
נִשְׂיָאוֹת? פִּקְדֵּת שְׁמֵרִי מִשְׁמֵרַת הַקֹּדֶשׁ - עַל יְדוּ
הִיָּה פִקְדֵּת כָּלֶם: (לח) מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן וּבְנָיו.
וּסְמוּכִין לָהֶם דָּגָל מִחֲנֵה יְהוּדָה וְהַחֲנִיִּים עָלָיו
יִשְׁשָׁכָר וְזִבְלוֹן, "טוֹב לְצַדִּיק טוֹב לְשֹׁכְנוֹ". לִפִּי

הַלְלוּיִם אֲשֶׁר פָּקַד מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל־פִּי יְהוָה
 לַמַּשְׁפָּחָתָם כָּל־זָכָר מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה שְׁנָיִם
 וְעֶשְׂרִים אָלֶף ^{כס"ו}: ׀ ׀ שְׁשִׁי מ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
 מֹשֶׁה פָּקֹד כָּל־בֶּכֶר זָכָר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֶּן־
 חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה וְשָׂא אֶת מִסְפַּר שְׁמֹתָם ^{כס"ו}:
 מֵא וְלִקְחָתָּ אֶת־הַלְלוּיִם לִי אֲנִי יְהוָה תַּחַת
 כָּל־בֶּכֶר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֵת בְּהֵמַת הַלְלוּיִם
 תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבִהֶמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{מב} וַיִּפְקֹד
 מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ אֶת־כָּל־בְּכוֹר
 בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{מג} וַיְהִי כָל־בְּכוֹר זָכָר בְּמִסְפַּר
 שְׁמֹת מִבֶּן־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה לַפְּקֻדֵיהֶם שְׁנָיִם
 וְעֶשְׂרִים אָלֶף שְׁלֹשָׁה וְשִׁבְעִים וּמֵאָתָיִם: פ
^{מד} וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: מֵה קַח אֶת־
 הַלְלוּיִם תַּחַת כָּל־בְּכוֹר בְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־
 בְּהֵמַת הַלְלוּיִם תַּחַת בְּהֵמָתָם וְהִיוּ־לִי הַלְלוּיִם
 אֲנִי יְהוָה ^{כס"ו}: ׀ ׀ וְאֵת פְּדוּיֵי הַשְּׁלֵשָׁה
 וְהַשִּׁבְעִים וְהַמֵּאָתָיִם הָעֹדְפִים עַל־הַלְלוּיִם
^{מז} וְלִקְחָתָּ חֲמִשָּׁת חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים לַגִּלְגָּלֹת

על מימרא דיי לזרעיתיהון כל
 דכורא מבר ירחא ולעלא עשרין
 ותריין אלפין: מ ואמר יי למשה
 מני כל בוכריא דכריא לבני
 ישראל מבר ירחא ולעלא וקבל
 ית מנן שמהתהון: מא ותקרב
 ית לואי קדמי אנא יי חלף כל
 בוכרא בבני ישראל וית בעירא
 דלואי חלף כל בוכרא בבכירא
 דבני ישראל: מב ומנא משה
 כמא די פקיד יי יתה ית כל
 בוכרא בבני ישראל: מג והווי כל
 בוכריא דכריא במנן שמהן מבר
 ירחא ולעלא למנניהון עשרין
 ותריין אלפין מאתן ושבעין
 ותלתא: מד ומליל יי עם משה
 למימר: מה קרב ית לואי חלף
 כל בוכרא בבני ישראל וית
 בעירא דלואי חלף בעיריהון
 ויהון משמשין קדמי לואי אנא
 יי: מו וית פרקן מאתן ושבעין
 ותלתא דיתירין על לואי
 מבוכריא דבני ישראל: מז ותסב
 חמש חמש סלעין לגלגלתא
 בסלעי קודשא תסב עשרין מעין

מבכור בני ישראל ^{כס"ו}: ׀ ׀

רש"י

בהמות הלויים את בכורי בהמה טהורה של
 ישראל, אלא את פטרי חמוריהם, ושה אחד של
 בן לוי פטר כמה פטרי חמורים של ישראל. תדע,
 שהרי מנה העודפים באדם ולא מנה העודפים
 בבהמה: (מו) ואת פדויי השלשה וגו'. ואת
 הבכורות הצריכין להפדות בהם - אלו השלשה
 ושבעים ומאתים העודפים בהם ויתרים על הלויים,
 מהם תקח חמשת שקלים לגלגלת. כך היתה
 מכירתו של יוסף, עשרים כסף, שהיה בכור של

קחת - שמונת אלפים ושש מאות, בני
 מררי - ששת אלפים ומאתים. ולמה לא כללן עם
 השאר ויפדו את הבכורות ולא יהיו זקוקים
 השלשה ושבעים ומאתים בכורות העודפים על
 המנן לפדיון? אמרו רבותינו במסכת בכורות (ה):
 אותן שלש מאות לויים - בכורים היו ונדים
 שיפקיעו עצמם מן הפדיון: (מ) פקד כל־בכור
 זכר וגו' מבן־חודש ומעלה. משיצא מכלל ספק
 נפלים: (מה) ואת־בהמת הלויים וגו'. לא פדו

בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקַּח עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשֶּׁקֶל:
 מִח וְנִתְּתָה הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פְּדוּיֵי
 הָעֶדְפִים בָּהֶם: מִט וַיִּקַּח מִשָּׁה אֶת כֶּסֶף
 הַפְּדוּיִם מֵאֵת הָעֶדְפִים עַל פְּדוּיֵי הַלְוִיִּם כִּשִׁי:
 נ מֵאֵת בְּכוֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָקַח אֶת־הַכֶּסֶף
 חֲמִשָּׁה וְשֵׁשִׁים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְאַלְף בְּשֶׁקֶל
 הַקֹּדֶשׁ כִּשִׁי: נא וַיִּתֵּן מִשָּׁה אֶת־כֶּסֶף הַפְּדוּיִם
 לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו עַל־פִּי יְהוָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה: פ שְׁבִיעִי ד א וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר: ב נִשְׂא אֶת־רֹאשׁ בְּנֵי קָהָת
 מֵתוֹךְ בְּנֵי לֵוִי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבֵית אֲבֹתָם כִּשִׁי:
 ג מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְמוֹעֵלָה וְעַד בֶּן־חֲמִשִּׁים
 שָׁנָה כָּל־בֶּאֱלָצָא לַעֲשׂוֹת מְלָאכָה בְּאֹהֶל
 מוֹעֵד: ד וְזֹאת עֲבַדְתָּ בְּנֵי־קָהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד
 קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים כִּשִׁי: ה וּבָא אַהֲרֹן וּבָנָיו בְּנִסְעֵ
 הַמִּחֲנֶה וְהוֹרְדוּ אֶת פְּרֻכַת הַמִּסְכָּה וְכִסּוּ־בָהּ
 אֶת אֲרֹן הָעֵדֻת כִּשִׁי: ו וַנִּתְּנוּ עָלָיו כְּסוּי עוֹר תַּחֲשׁ וּפְרָשׁוּ בִגְד־כְּלִיל

רש"י

אמר להן: בואו וטלו פתקיכם לפי הגורל:
 (ב) נשא את־ראש וגו'. מנה מהם את הראויין
 לעבודת משא, והם מבן שלשים עד בן חמשים
 שנה; והפחות משלשים לא נתמלא כחו. מפאן
 אמרו: "בן שלשים לכח". והיותר על בן חמשים,
 כחו מכחיש מעטה: (ד) קדש הקדשים. המקדש
 שבכלן: הארון והשלחן והמנורה והמזבחות
 והפרכת וכלי שרת: (ה) ובא אהרן ובניו וגו'.
 יכניסו כל כלי וכלי לנרתקו המפרש לו בפרשה זו,
 ולא יצטרכו הלוים בני קהת אלא לשאת: בנסע
 המחנה. כשהענן מסתלק, הם יודעים שישעו:

רחל: (מט) העדפים על פדוויי הלוים. על אותן
 שפדו הלוים בגופן: (נ) חמשה ושלשים ושלש
 מאות ואלף. כך סכום החשבון: חמשת שקלים
 לגלגלת, למאתים בכורות - אלף שקל, לשבעים
 בכורות - שלש מאות וחמשים שקל, לשלש
 בכורות - חמשה עשר שקל. (במדבר רבה. סנהדרין יז)
 אמר: כיצד אעשה? בכור שאמר לו: "תן חמשת
 שקלים!", יאמר לי: "אני מפדוויי הלוים!". מה
 עשה? הביא שנים ועשרים אלף פתקין וכתב
 עליהן: "בן לוי". ומאתים ושבעים ושלשה פתקין
 כתב עליהם: "חמשה שקלים", בללן ונתנן בקלפי,

תִּכְלֹת מִלֶּמְעֵלָה וְשָׂמוּ בִדְיוֹ: ז וְעַל א שְׁלַחַן
הַפָּנִים יִפְרֹשׁוּ בְּגַד תִּכְלֹת וְנִתְּנוּ עָלָיו אֶת־
הַקַּעֲרֹת וְאֶת־הַכַּפֹּת וְאֶת־הַמִּנְקִיֹּת וְאֶת־
קִשּׁוֹת הַנֶּסֶךְ וְלֶחֶם הַתָּמִיד עָלָיו יִהְיֶה כִּסֵּי:
ח וּפְרֹשׁוּ עֲלֵיהֶם בְּגַד תּוֹלַעַת שָׁנִי וְכִסּוּ אֹתוֹ
בְּמַכְסֵּה עוֹר תַּחֲשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בִּדְיוֹ: ט וְלִקְחוּ א
בְּגַד תִּכְלֹת וְכִסּוּ אֶת־מִנְרֹת הַמָּאֹר וְאֶת־
נִרְתִּיָּה וְאֶת־מִלְקָחֶיהָ וְאֶת־מַחְתֵּיתֶיהָ וְאֶת־כָּל־
כְּלֵי שְׁמֹנֶה אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ־לָהּ בָּהֶם כִּסֵּי: י וְנִתְּנוּ
אֹתָהּ וְאֶת־כָּל־כְּלֵיהָ אֶל־מַכְסֵּה עוֹר תַּחֲשׁ
וְנִתְּנוּ עַל־הַמּוֹט כִּסֵּי: יא וְעַל א מִזְבַּח הַזֹּהֵב
יִפְרֹשׁוּ בְּגַד תִּכְלֹת וְכִסּוּ אֹתוֹ בְּמַכְסֵּה עוֹר
תַּחֲשׁ וְשָׂמוּ אֶת־בִּדְיוֹ: יב וְלִקְחוּ אֶת־כָּל־כְּלֵי
הַשָּׁרֵת אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ־בָם בַּקֹּדֶשׁ וְנִתְּנוּ אֶל־בְּגַד
תִּכְלֹת וְכִסּוּ אוֹתָם בְּמַכְסֵּה עוֹר תַּחֲשׁ וְנִתְּנוּ
עַל־הַמּוֹט כִּסֵּי: יג וְדָשְׁנוּ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וּפְרֹשׁוּ
עָלָיו בְּגַד אֲרָגְמָן כִּסֵּי: יד וְנִתְּנוּ עָלָיו אֶת־כָּל־
כְּלֵי אֲשֶׁר יִשְׁרְתוּ עָלָיו בָּהֶם אֶת־הַמַּחְתֹּת

לבוש גמיר תכלא מלעלא וישוון
אריחוהי: ז ועל פתורא דלחם
אפיא יפרסון לבוש תכלא ויתנון
עלוהי ית מגיסא וית בזיכא וית
מכילתא וית קסוות נסוכא ולחם
תדירא עלוהי יחי: ח ויפרסון
עליהון לבוש צבע זהורי ויכסון
יתה בחופאה דמשך ססגונא
וישוון ית אריחוהי: ט ויסבון
לבוש תכלא ויכסון ית מנרתא
דאנהורי וית בוצינהא וית
צבתהא וית מחתיתהא וית כל
מגי משחא די ישמשון לה
בהון: י ויתנון יתה וית כל
מנהא לחופאה דמשך ססגונא
ויתנון על אריחא: יא ועל
מדבחא דדהבא יפרסון לבוש
תכלא ויכסון יתה בחופאה
דמשך ססגונא וישוון ית
אריחוהי: יב ויסבון ית כל מגי
שמושא די ישמשון בהון
בקודשא ויתנון ללבוש תכלא
ויכסון יתהון בחופאה דמשך
ססגונא ויתנון על אריחא:
יג ויספון ית קטמא דמדבחא
ויפרסון עלוהי לבוש ארגון:
יד ויתנון עלוהי ית כל מנוהי די

רש"י

אשר ישרתו־בם בקודש. בתוך המשכן שהוא קדש
והן כלי הקטרת שמשרתין בהן במזבח הפנימי:
(יג) ודשנו את־המזבח. מזבח הנחשת: ודשנו.
יטלו את הדשן מעליו: ופרשו עליו בגד ארגמן.
(יזא כא) ואש שירדה מן השמים רבוצה פחת
הבגד בארי בשעת המסעות ואינה שורפתו, שהיו
כופין עליה פסכתר (עירובין קד) של נחשת:
(יד) מחתת. שבהן חותים גחלים לתרומת הדשן,
העשויה כמין מחבת שאין לה אלא שלש מחצות

(ז) קערת וכפת קשות ומנקית. כבר פירשתי
במלאכת המשכן: הנסך. הפסוי, לשון מסך, אשר
יסך בהם: (ט) מלקחיה. כמין צבת שמושך בה
את הפתילה לכל צד שירצה: מחתתיה. כמין כף
קטנה ושוליה פשוטין ולא סגלגלים ואין לה
מחצה לפניה אלא מצדיה, וחותה בה את דשן
הגרות לשמיטיבן: נרתיה. לוצי"ש בלעז, שנותנים
בהן השמן והפתילות: (י) אל־מכסה עור תחש.
(כלים לב) כמין מרצוף: (יב) את־כל־כלי השרת

אֶת־הַמִּזְלָגָה וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקֶת כָּל
כְּלֵי הַמִּזְבֵּחַ וּפָרְשׁוּ עָלָיו כְּסוּי עֹר תַּחֲשׁ
וּשְׁמוּ בָדָיו כִּסִּי׃ טו וְכִלָּה אֶהְרֹן וּבָנָיו לְבַשְׁתִּי
אֶת־הַקֹּדֶשׁ וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ בְּגָסַע
הַמַּחֲנֶה וְאַחֲרֵי־כֵן יָבֹאוּ בְנֵי־קָהָת לְשֵׁאת
וְלֹא־יִגְעוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וּמָתוּ אֱלֹהֵ מִשָּׂא בְנֵי־
קָהָת בְּאַהֲל מוֹעֵד כִּסִּי׃ טז וּפְקַדְתָּ אֶלְעָזָר
בֶּן־אֶהְרֹן הַכֹּהֵן שֹׁמֵן הַמָּאֹר וְקִטְרֵת הַסַּפִּימִים
וּמִנְחַת הַתָּמִיד וְשֹׁמֵן הַמִּשְׁחָה פְּקֻדֹת כָּל־
הַמִּשְׁכָּן וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ בְּקֹדֶשׁ וּבִכְלָיו כִּסִּי׃ פ
מִפְסִיר י״ וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶהְרֹן
לֵאמֹר׃ יא אֲלֹת־תִּכְרִיתוּ אֶת־שִׁבְט מִשְׁפַּחַת
הַקָּהָתִי מִתּוֹךְ הַלְוִיִּם כִּסִּי׃ יב וְזֹאת אֲעָשׂוּ לָהֶם
וְחָיוּ וְלֹא יָמָתוּ בְּגִשְׁתָּם אֶת־קֹדֶשׁ הַקֹּדֶשִׁים
אֶהְרֹן וּבָנָיו יָבֹאוּ וּשְׁמוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ
עַל־עֲבֹדָתוֹ וְאֶל־מִשְׁאֹ׃ כ וְלֹא־יָבֹאוּ לִרְאוֹת
כִּבְלֹעַ אֶת־הַקֹּדֶשׁ וּמָתוּ כִּסִּי׃ פפכ

קנ"ט פסוקים חלקיה"ו סימן.

רשימה

יִשְׁמְשׁוּן עֲלוּהִי בַּהֹן יֵת מִחֲתִיתָא
 וְיֵת צְנוּרִיתָא וְיֵת מְגֹרֶפֶתָא וְיֵת
 מִזְרְקָא כֹּל מְנִי מִדְּבָחָא וּפְרָסוֹן
 עֲלוּהִי חוּפָאָה דְּמִשְׁךְ סִסְגוֹנָא
 וְיִשׁוּוֹן אֲרִיחוּהִי: טו וְיִשְׁצִי אֲהֶרֶן
 וּבְנוּהִי לְכִסְאָה יֵת קוּדְשָׁא וְיֵת כָּל
 מְנִי קוּדְשָׁא בְּמִטְל מִשְׁרִיתָא
 וּבִתֵּר בֶּן יַעֲלֹן בְּנֵי קָהֵת לְמִטְל
 וְלֹא יִקְרְבוּן לְקוּדְשָׁא וְלֹא יָמוּתוּן
 אֲלֵין מִטוֹל בְּנֵי קָהֵת בְּמִשְׁפֵּן
 זִמְנָא: טז וְדִי מְסִיר לְאַלְעֹזֹר בֶּר
 אֲהֶרֶן כֹּהֵנָא מִשְׁחָא דְּאַנְהֵרוּתָא
 וּקְטֹרֶת בּוֹסְמִיָּא וּמִנְחָתָא תְּדִירָא
 וּמִשְׁחָא דְּרִבּוּתָא מְסֹרֶת כָּל
 מִשְׁכָּנָא וְכֹל דִּי בִּיה בְּקוּדְשָׁא
 וּבְמִנּוּהִי: יז וּמִלִּיל יְיָ עִם מִשְׁחָא
 וְעִם אֲהֶרֶן לְמִימֶר: יח לֹא
 תִשְׁיָצוֹן יֵת שְׁבָטָא זְרַעִית קָהֵת
 מִגּוֹ לְזֹאֵי: יט וְדָא עֲבִידוּ לַהֹן
 וַיַּחֲוֹן וְלֹא יָמוּתוּן בְּמִקְרַבְהוֹן
 לְקֹדֶשׁ קוּדְשִׁיא אֲהֶרֶן וּבְנוּהִי
 יַעֲלֹן וַיִּמְנוּן יִתְהוֹן גָּבֵר גָּבֵר עַל
 פְּלִחְגָּה וּלְמִטוּלָה: כ וְלֹא יַעֲלֹן
 לְמִחְזִי פֶד מִכְסֵּן יֵת מְנִי קוּדְשָׁא
 וְלֹא יָמוּתוּן: פ פ פ

הַמִּשְׁפָּן. וְעוֹד הָיָה מִמֶּנָּה עַל מִשָּׂא בְנֵי קָהָת לְצֹוֹת
אִישׁ אִישׁ עַל עֲבֹדָתוֹ וְעַל מִשָּׂאוֹ וְהוּא הַמִּשְׁפָּן
וְכָל־אֲשֶׁר־בוֹ, כָּל הַסְּדוּרִים לְמַעַלָּה בַּפָּרָשָׁה זֹאת,
אֲבָל מִשָּׂא בְנֵי גֵרְשׁוֹן וּמִרְרִי, שְׂאִינָן מִקֹּדֶשׁ
הַקֹּדָשִׁים, עַל פִּי אֵיתָמָר הָיָה, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּפָּרָשָׁה
נִשָּׂא: (יח) אֶל־תִּכְרִיתוֹ. אֵל תִּגְרָמוֹ לָהֶם
שְׂמֹתָיו: (כ) וְלֹא־יָבֹאוּ לְרֹאוֹת כְּבָלֶעַ אֶת־
הַקֹּדֶשׁ. לְתוֹךְ נִתְּתָק שָׁלוֹ, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי לְמַעַלָּה
בַּפָּרָשָׁה זֹאת, וּפִרְשׁוּ עָלָיו בְּגֵד פָּלוּגִי וְכִסּוֹ אוֹתוֹ
בַּמִּכְסָּה פָלוּגִי, וּבְלוּעַ שָׁלוֹ הוּא כִסּוּיוֹ:

חסלת פרשת במדבר

ומלפניה שואבת את הגחלים: מזלגת. צנוריות של נחשת, שבהן מכין באיברים שעל המזבח להפכן כדי שיתעצלו וידיו לא איננו שופעל, והן של מגרפות ובלעז ווידיו לא איננו שופעל, והן של נחשת ובהן מכבדין את הדשן מעל המזבח: (טו) לכסת את הקדש. הארון והמזבח: ואת כל-כלי הקדש. המנורה וכלי שרת: ומתו. שאם געו - חזבין מיתה בידי שמים: (טז) ופקדת אלעזר. שהוא ממנה עליהם לשאת אותם: שמן וקטרת ושמן המשחה, ומנחת התמיד, עליו מטל לצוות ולזרז ולהקריב בעת חנינתו: פקדת כל-

קכה

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׁם מֹשֶׁה לְפָנַי בְּנִי יִשְׂרָאֵל:

עֲיֵנִיחִים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיָּה מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיָּה דְרַב־נַעַם, וְכָל־נְתִיבֶתֶיָּה שְׁלוֹם. אַרְבָּ יָמִים בְּיָמֶיָּהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֵשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדִּיקִים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֹּשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן חלק ב, סימן רפד סעיף יא.

הפטרה לפרשת במדבר הושע פרק ב

ב א וְהָיָה מִסְפַּר בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל כְּחֹל הַיָּם אֲשֶׁר לֹא־יִמָּד וְלֹא יִסְפָּר וְהָיָה בְּמִקּוֹם אֲשֶׁר־יֹאמַר לָהֶם לֹא־עָמִי אַתֶּם יֹאמַר לָהֶם בְּנֵי אֵל חַי: ב וְנִקְבְּצוּ בְּנֵי־הַיְּהוּדָה וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל יַחְדָּו וְשָׁמוּ לָהֶם רֹאשׁ אֶחָד וְעָלוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי גָדוֹל יוֹם יוֹרְעָאֵל: ג אִמְרוּ לְאַחֲיֵכֶם עָמִי וּלְאַחֲוֹתֵיכֶם רַחֲמָה: ד רִיבוּ בְּאִמְכֶם רִיבוּ כִּי־הִיא לֹא אִשְׁתִּי וְאַנְכִי לֹא אִשָּׁה וְתִסַּר זְנוּנִיָּהּ מִפְּנֵיהָ וְנִאֲפֹכֶיהָ מִבֵּין שָׂדֶיהָ: ה פֶּן־אֶפְשִׁיטֶנָּה עֲרֻמָּה וְהִצַּגְתִּיהָ כְּיוֹם הַיּוֹלָדָה וְשִׁמְתִּיהָ כַּמִּדְבָּר וְשִׁתְּלָהּ בְּאָרֶץ צִיָּה וְהִמְתִּיהָ בְּצִמָּא: ו וְאֶת־פְּנֵיהָ לֹא אֲרַחֵם כִּי־בְנֵי זְנוּנִים הֵמָּה: ז כִּי זָנְתָה אִמָּם הוֹבִישָׁה הוֹרֵתָם כִּי אָמְרָה אֵלֶכָה אַחֲרֵי מֵאֲהָבִי נָתַנִּי לַחֲמִי וּמִיָּמִי צִמְרִי וּפִשְׁתִּי שָׁמְנִי וְשִׁקּוּיִי: ח לֵכֵן הִנְנִי־שָׁךְ אֶת־דֶּרֶכְךָ בְּסִירִים וּגְדַרְתִּי אֶת־גְּדָרָהּ וְנִתְּיבוּתֶיהָ לֹא תִמְצָא: ט וְרִדְפָה אֶת־מֵאֲהָבֶיהָ וְלֹא־תִשָּׁי אִתָּם וּבִקְשָׁתָם וְלֹא תִמְצָא וְאָמְרָה אֵלֶכָה וְאֲשׁוּבָה אֶל־אִישִׁי הָרֹאשׁוֹן כִּי טוֹב לִי אִזּוּ מֵעַתָּה: י וְהִיא לֹא יִדְעָה כִּי אֲנִכִּי נָתַתִּי לָהּ הַדָּגָן וְהַתִּירוֹשׁ וְהַיִּצְהָר וְכֶסֶף הַרְבֵּיתִי לָהּ וְזָהָב עָשׂוּ לַבָּעַל: יא לֵכֵן אֲשׁוּב וְלִקְחֹתִי דִגְלִי בְּעִתּוֹ וְתִירוֹשִׁי בְּמוֹעֲדוֹ וְהִצַּלְתִּי צִמְרִי וּפִשְׁתִּי לְכִסּוֹת אֶת־עֲרוּתָהּ: יב וְעַתָּה אֲגַלָּה אֶת־נִבְלָתָהּ לְעֵינֵי מֵאֲהָבֶיהָ וְאִישׁ לֹא־יִצְלָנָה מִיָּדִי: יג וְהִשְׁבַּתִּי כָל־מְשׁוּשָׁהּ חֲגָה חֲדָשָׁה וְשִׁבַּתָּהּ וְכָל

מועדה: י וְהַשְׁמַתִּי גִפְנָה וּתְאֵנָתָה אֲשֶׁר אִמְרָה אֶתְנֶה הֶמָּה לִּי אֲשֶׁר נָתַנִּי לִי מֵאֲהָבִי
 וּשְׂמֵתִים לִיעֹר וְאֶכְלָתֶם חֵיַת הַשָּׂדֶה: טו וּפְקַדְתִּי עָלֶיהָ אֶת־יָמֶי הַבְּעָלִים אֲשֶׁר תִּקְטִיר
 לָהֶם וַתַּעַד נֹזְמָה וְחִלִּיתָהּ וַתִּלְךְ אַחֲרֵי מֵאֲהָבֶיהָ וְאֶתִּי שִׁכְחָה נְאֻם־יְהוָה: טז לָכֵן הִנֵּה אֲנֹכִי
 מִפְתִּיחַ וְהַלְכָתִּיהָ הַמְדַּבֵּר וְדִבַּרְתִּי עַל־לִבָּהּ: יז וְנָתַתִּי לָהּ אֶת־כְּרִמְיָהּ מִשֶּׁם וְאֶת־עֵמֶק
 עֲבוֹר לִפְתַּח תְּקוּהָ וְעֵנְתָה שָׁמָּה כִּימִי נַעֲוִיָּהּ וְכִיּוֹם עֲלוֹתָהּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: יח וְהָיָה
 בְּיוֹם־הַהוּא נְאֻם־יְהוָה תִּקְרָאִי אִישִׁי וְלֹא־תִקְרָאִי לִי עוֹד בְּעָלִי: יט וְהִסְרֹתִי אֶת־שְׂמוֹת
 הַבְּעָלִים מִפִּיהָ וְלֹא־יִזְכְּרוּ עוֹד בְּשֵׁמָם: כ וְכִרְתִּי לָהֶם בְּרִית בְּיוֹם הַהוּא עִם־חֵיַת הַשָּׂדֶה
 וְעִם־עוֹף הַשָּׁמַיִם וְרֹמֶשׂ הָאֲדָמָה וְקִשְׁת׃ וְחָרֵב וּמִלְחָמָה אֲשַׁבֵּר מִן־הָאָרֶץ וְהַשְׂכַּבְתִּים
 לְבִטָּח: כא וְאַרְשָׁתֶיךָ לִי לְעוֹלָם וְאַרְשָׁתֶיךָ לִי בְצֶדֶק וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים:
 כב וְאַרְשָׁתֶיךָ לִי בְּאַמוּנָה וַיְדַעַת אֶת־יְהוָה:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יי, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת,
 הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דִּבְרָיו אֱמֶת
 וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יי אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דִּבְרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדִּבְרֶיךָ
 אַחֲרָיו לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הָאֵל
 הַנֶּאֱמָן בְּכָל דִּבְרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
 בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יי. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׂמַחֲנוּ, יי אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
 בְּמַהֲרָה יָבוֹא וַיַּגֵּל לִבָּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד
 אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בָשָׂם קִדְשֶׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכָּבֶה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
 בְּרוּךְ אַתָּה יי, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ
 יי אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁהּ וְלִמְנוּחָהּ, לְכָבוֹד וּלְתִפְאַרֶת. עַל הַכֹּל, יי אֱלֹהֵינוּ
 אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֶךָ בְּכָל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
 וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יי, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

הַמּוֹלֵד: לִיל ד', שָׁעָה 11 בְּעֶרֶב, 2 דְּקוֹת, 9 חֲלָקִים.

ראש חודש סיון, ביום הרביעי הבא עלינו לטובה.

לוח זמנים לשבוע פרשת במדבר בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שישי

כל הזמנים הם על פי השעון הרגיל, במדינות בהם נהוג "שעון קיץ" (גם בישראל), צריך להוסיף שעה בתאריכים בהם נהוג שעון הקיץ.

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמו"ר									
	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א	ו	א		
אוסטריה וינה	4:00	4:04	6:07	6:20	7:56	7:58	9:14	9:16	19:46	19:40	20:25	20:19	19:28	20:47
אוסטרליה מלבורן	7:25	7:22	8:59	9:00	9:52	9:49	10:40	10:38	17:10	17:12	17:38	17:40	16:52	17:52
אוקראינה אודסה	4:10	4:14	6:32	6:39	8:03	8:05	9:20	9:21	19:42	19:37	20:19	20:14	19:24	20:40
אוק. דניפרופטרובסק	3:44	3:48	6:02		7:41	7:43	8:59	9:01	19:31	19:26	20:11	20:05	19:13	20:33
אוקראינה ז'יטומיר	4:01	4:06			8:02	8:04	9:22	9:23	20:05	19:59	20:48	20:41	19:47	21:12
אוקראינה קייב	3:53	3:58			7:55	7:57	9:15	9:16	19:59	19:54	20:42	20:35	19:41	21:06
איטליה מילאנו	4:39	4:42	7:10	7:05	8:31	8:30	9:47	9:47	19:58	20:03	20:39	20:34	19:45	20:59
ארגנטינה ב. איירס	7:50	7:47	9:30	9:32	10:19	10:21	11:09	11:11	17:53	17:51	18:19	18:20	17:33	18:32
ארה"ב בולטימור	4:42	4:45	7:20	7:18	8:24	8:23	9:37	9:36	19:22	19:26	19:57	19:52	19:08	20:13
ארה"ב ברוקלין נ.י.	4:28	4:31	7:05	7:03	8:12	8:11	9:25	9:25	19:15	19:19	19:51	19:47	19:01	20:08
ארה"ב לוס אנג'לס	4:43	4:45	7:21	7:20	8:18	8:17	9:28	9:28	18:58	18:55	19:27	19:23	18:40	19:41
ארה"ב מיאמי	5:30	5:31	8:06	8:05	8:54	8:54	10:01	10:02	19:05	19:08	19:33	19:30	18:50	19:46
ארה"ב משיגן	4:59	5:02	7:36	7:32	8:46	8:45	10:00	10:00	19:56	20:01	20:34	20:29	19:43	20:52
ארה"ב ניו ג'רסי	4:31	4:34	7:08	7:06	8:14	8:13	9:27	9:26	19:14	19:18	19:50	19:46	19:00	20:07
ארה"ב ניו הייבן	4:22	4:25	6:59	6:56	8:07	8:06	9:21	9:20	19:13	19:18	19:50	19:46	19:00	20:07
ארה"ב שיקאגו	4:18	4:21	6:55	6:51	8:04	8:03	9:18	9:18	19:13	19:18	19:50	19:46	19:00	20:08
ברזיל ס. פאולו	6:40	6:38	8:37	8:38	9:21	9:22	10:15	10:16	17:29	17:28	17:52	17:53	17:10	18:04
ברזיל ריו דה ז'נרו	6:25	6:23	8:23	8:24	9:06	9:08	10:00	10:02	17:16	17:15	17:39	17:40	16:57	17:51
בריטניה לונדון	3:50	3:55			7:56	7:54	9:16	9:15	20:00	20:06	20:50	20:43	19:48	21:16
בריטניה מנצ'סטר	3:48	3:54			8:00	7:58	9:22	9:21	20:19	20:26	21:14	21:06	20:08	21:43
גרמניה פרנקפורט	4:22	4:27			8:25	8:23	9:44	9:43	20:19	20:24	21:06	21:00	20:06	21:30
ישראל באר שבע	4:38	4:40	7:16	7:15	8:09	8:08	9:18	9:18	18:36	18:39	19:06	19:03	18:21	19:20
ישראל חיפה	4:33	4:35	7:12	7:10	8:06	8:05	9:16	9:15	18:39	18:42	19:10	19:06	18:12	19:24
ישראל ירושלים	4:35	4:36	7:13	7:11	8:06	8:06	9:16	9:16	18:36	18:39	19:06	19:03	17:59	19:20
ישראל תל אביב	4:36	4:37	7:14	7:12	8:08	8:07	9:18	9:17	18:39	18:42	19:09	19:06	18:22	19:23
מולדובה קישינב	4:15	4:19	6:41	6:34	8:10	8:09	9:27	9:26	19:45	19:50	20:28	20:23	19:32	20:49
מקסיקו מקסיקו	5:57	5:58	8:30	8:30	9:15	9:15	10:20	10:21	19:08	19:10	19:34	19:32	18:52	19:46
סינגפור סינגפור	6:56	6:56	9:18	9:18	9:59	9:59	10:59	11:00	19:07	19:08	19:30	19:29	18:49	19:41
פולין ורשא	3:22	3:27			7:30	7:28	8:51	8:49	19:39	19:45	20:31	20:24	19:27	20:58
צרפת ליאון	4:55	4:59	7:26	7:21	8:49	8:47	10:05	10:04	20:17	20:21	20:58	20:52	20:03	21:18
צרפת פריז	4:53	4:58	7:07		8:53	8:51	10:11	10:10	20:39	20:44	21:24	21:18	20:26	21:47
קנדה טורונטו	4:40	4:43	7:15	7:11	8:29	8:28	9:44	9:43	19:46	19:50	20:25	20:20	19:32	20:43
קנדה מונטריאול	4:10	4:14	6:41	6:36	8:03	8:01	9:19	9:18	19:29	19:34	20:10	20:05	19:16	20:30
רוסיה מוסקבה	3:55	4:01			8:14	8:11	9:38	9:36	20:52	20:59	21:54	21:45	20:41	22:30
רוסיה רוסטוב (דנון)	4:31	4:35	6:57	6:49	8:27	8:25	9:44	9:43	20:03	20:09	20:47	20:41	19:51	21:07
שווייץ ציריך	4:34	4:38	6:59	6:51	8:31	8:29	9:48	9:47	20:08	20:13	20:51	20:45	19:55	21:12

1. הזמנים המצוינים בלוח הזמנים הם על פי החישובים שנערכו בספר "זמנים כהלכה" מאת הרב יהודה לוי.

2. זמן שקיעת החמה הוא לפי חישוב השקיעה הנראית.

3. זמן צאת הכוכבים הוא על פי שיטת אדמו"ר הזקן.

4. המשבצות הריקות הן בגלל קושי טכני לחשב באותו תאריך, את הזמן המדויק של עלות השחר והזמנים הנובעים מכך במקומות אלו.

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאיב ואורב ולסטים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

להשתתפותכם גם על ידי תרומה כספית בהפצת "דבר מלכות"

בהפקדה לחשבון בנק:

ישראל ISRAEL

"אור אבנר" בנק הדואר, סניף - 565 חשבון - 8248042

"אור אבנר" בנק הפועלים, סניף - 537 חשבון - 557709

לתרומות מחו"ל:

bank hapoalim, branch: 537, account: or avner 557709, swift: poalilit

ארה"ב U.S.A.:

dvarmalchus, north fork bank, 3464007636

למשלוחים דרך הדואר:

ישראל ISRAEL

נא לכתוב צ'יק על שם "אור אבנר"

לכתובת: דבר מלכות ת.ד. 373 כפר חב"ד

ארה"ב U.S.A.

Dvarmalchus 770 Eastern Parkway brooklyn N.Y. 11213

לתרומות דרך אתר "דבר מלכות" באינטרנט:

<http://www.dvarmalchus.org/Donate.aspx>

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606108

ת.ד. 373 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: OrHachasidus@DvarMalchus.Org * USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס

Dvar Malchus
Issue # 00114
25/05/2008